

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZI ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TIP TARİHİ VE ETİK

ANABİLİM DALI

ESKİŞEHİR OSMANGAZI ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK HİZMETLERİ MESLEK YÜKSEKOKULU
ÖĞRENCİLERİNDE ALEKSİTİMİ DÜZEYİ İLE
ETİK POZİSYON İLİŞKİSİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SELDA YILDIZ

DANIŞMAN

Doç. Dr. NİLÜFER DEMİRİSOY

(2020)

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZI ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TIP TARİHİ VE ETİK

ANABİLİM DALI

ESKİŞEHİR OSMANGAZI ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK HİZMETLERİ MESLEK YÜKSEKOKULU
ÖĞRENCİLERİNDE ALEKSİTİMİ DÜZEYİ İLE
ETİK POZİSYON İLİŞKİSİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS

SELDA YILDIZ

DANIŞMAN

Doç Dr. NİLÜFER DEMİRSOY

2020

KABUL VE ONAY SAYFASI

Selda Yıldız'ın Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığı “Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinde Aleksitimi Düzeyi İle Etik Pozisyon İlişkisinin Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddesi uyarınca değerlendirilerek “**KABUL**” edilmiştir.

Tarih

... / ... /

Üye: Prof. Dr. Ömür ŞAYLIGİL

Üye: Prof. Dr. Nüket Örnek Büken

Üye: Prof. Dr. Mustafa Murat CİVANER

Üye: Doç. Dr. Nurdan KIRIMLIOĞLU

Üye: DOÇ.DR. Nilüfer Poyraz DEMİRSOY

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ... / ... / ... tarih ve ... / ... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

(Ünvan ve İsim)

Enstitü Müdürü

Özet

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK HİZMETLERİ MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNDE ALEKSİTİMİ DÜZEYİ İLE ETİK POZİSYON İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Amaç: Araştırmada, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinde, etik pozisyon ile aleksitimi düzeyi arasındaki ilişkinin demografik değişkenlerle birlikte değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Kapsam: Etik karar verirken bireysel farklılıklar etkilidir. “Etik Pozisyonlar Teorisi” gerçekleştirdiği sınıflandırma ile bireysel farklılıkları ortaya koyabilmektedir. Bireysel farklılıklar farklı duygusal durumların oluşmasına neden olmakta ve etik karar verme sürecini etkilemektedir. Aleksitimide ise duygular etkin bir şekilde kullanılamamaktadır. Etik karar verme sürecini etkileyen etik pozisyonlarla aleksitiminin ilişkisinin araştırıldığı çalışmada, 2017–2018 eğitim–öğretim yılı bahar döneminde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu’nda, 7 ayrı programda eğitim gören, 475 öğrenciye ulaşılmıştır.

Yöntem: Tanımlayıcı nitelikte, nicel araştırma yaklaşımı kullanılan çalışmada katılımcılardan; demografik soru formu ayrıca 5’li likert tipi “Etik Pozisyon Ölçeği–EPÖ” ve “Toronto Aleksitimi Ölçeği–TAÖ” kullanılarak veriler elde edilmiştir. Verilerin analizi için Kolmogorov–Smirnov ve Shapiro–Wilk testleri ile normallik analizi yapılmıştır. Daha sonra güvenilirlik testi, t–testi, One–Way ANOVA Testi, LSD çoklu karşılaştırma testi ve Pearson Korelasyon ve Regresyon Analiz testi kullanılmıştır.

Bulgular: Katılımcıların 134’ü erkek ve 341’i kadındır. Katılımcıların Etik Pozisyon Ölçeği’nden almış oldukları toplam puan ortalaması $3,70\pm 0,54$; İdealizm alt boyundan $4,03\pm 0,68$; Rölativizm alt boyutunda $3,37\pm 0,65$ olarak gerçekleşmiştir. Toronto Aleksitimi Ölçeği’nden alınan toplam puan

ortalaması $2,49 \pm 0,50$; Duyguları Tanımada Güçlük alt boyutunda $2,28 \pm 0,83$; Duyguları Söze Dökmede Güçlük alt boyutunda $2,55 \pm 0,74$; Dışa Dönük Düşünme alt boyutunda ise $2,64 \pm 0,44$ olarak gerçekleşmiştir.

Etik Pozisyon Ölçeği, Aleksitimi Ölçeği ve alt boyutları arasından yapılan korelasyon analizine göre İdealizm ile Dışa Dönük Düşünme alt boyutu arasında ileri düzeyde negatif yönlü ($p < 0,000 < 0,001 / r = -0,254$), Rölativizm ile Duyguları Tanımada Güçlük alt boyutunda ileri düzeyde pozitif yönlü anlamlı ($p < 0,000 < 0,001 / r = 0,178$) ilişki bulunmaktadır. Ayrıca rölativizm ile Duyguları Söze Dökmede Güçlük alt boyutunda de çok önemli düzeyde pozitif yönlü anlamlı ($p < 0,006 < 0,01 / r = 0,127$) ilişki bulunmaktadır. Regresyon analizine göre ise; idealizm ile Duyguları Söze Dökmede Güçlük alt boyutu arasında anlamlı ($p = 0,24 < 0,05$), Dışa Dönük Düşünme alt boyutu arasında ileri düzeyde anlamlı ($p = 0,000 < 0,05$) bulunmuştur. Rölativizm ile Dışa Dönük Düşünme alt boyutu arasında ileri düzeyde anlamlılık ($p = 0,24 < 0,000$) bulunmuştur.

Sonuç: Etik karar vermede duyguların önemi ve etik düşünce sistemleri olan etik pozisyonların da etkili olduğu görülmektedir. Öğrencilerin idealist yaklaşımı, rölativist yaklaşımdan daha çok benimsedikleri; duyguları tanımada güçlük yaşama düzeyleri arttıkça rölativist yaklaşımı benimsedikleri belirlenmiştir. Bu sonuç aleksitiminin etik pozisyona etkisini ortaya koyan sonuçlardan biridir. Aleksitimi düzeyi arttıkça rölativizm oranının da arttığı ve anlamlı düzeyde farklılık oluşturduğu görülmüştür. Ayrıca duyguları tanımada ve duyguları ifade etmekte güçlük arttıkça bireylerin daha rölativist kararlar verdikleri görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Etik pozisyon, etik ve duygu, aleksitimi.

Summary

AN EVALUATION THE RELATIONSHIP BETWEEN ETHICAL POSITION AND THE LEVEL OF ALEXITHYMIA IN STUDENTS OF ESKİŞEHİR OSMANGAZİ UNIVERSITY VOCATIONAL SCHOOL OF HEALTH SERVICES.

Objective: In the study, it was aimed to evaluate the relationship between ethical position and the level of alexithymia together with demographic variables in students of Eskişehir Osmangazi University Vocational School of Health Services.

Scope: Individual differences are effective when making ethical decisions. The 'Ethics Position Theory' can reveal individual differences with its relevant classification. Individual differences cause different emotional states to occur and affect the ethical decision making process. Alexithymia is a condition that prevents the effective use of emotions. In the study in which the relationship between ethical positions and alexithymia affecting the ethical decision making process was investigated, 475 students were trained in 7 different programs at Eskişehir Osmangazi University Vocational School of Health Services in the Spring semester of 2017–2018 academic year.

Method: In this descriptive, quantitative research approach used in the study, data were obtained using demographic questionnaire form, the 5–point Likert type "Ethics Position Questionnaire–EPQ" and "Toronto Alexithymia Scale–TAS". Normality analysis of data was performed with Kolmogorov–Smirnov and Shapiro–Wilk tests. Then reliability test, t–test, One–Way ANOVA Test, LSD multiple comparison test and Pearson Correlation and Regression Analysis test were used.

Results. Hundred and thirty–four participants were male and 341 were female. The mean total scores of the participants on the Ethics Position Questionnaire (3.70 ± 0.54); and subdimensions of Idealism (4.03 ± 0.68), and Relativism (3.37 ± 0.65) were as indicated. The mean total scores obtained from the Toronto Alexithymia Scale (2.49 ± 0.50); and subscales of Difficulty in

Identifying Feelings (2.28 ± 0.83), Difficulty Describing Feelings (2.55 ± 0.74) and Externally–Oriented Thinking (2.64 ± 0.44) were as indicated.

According to the correlation analysis conducted between the Ethics Position Questionnaire, Toronto Alexithymia Scale and its subdimensions, a strongly negative significant correlation was found between Idealism and Externally–Oriented Thinking subdimensions ($p < 0.000 < 0.001 / r = -0.254$), and an extremely significant positive correlation between subdimensions of Relativism, and Difficulty in Identifying Feelings ($p < 0.000 < 0.001 / r = 0.178$). In addition, an extremely significant positive correlation existed between subdimensions of Relativism and Difficulty in Describing Feelings ($p < 0.006 < 0.01 / r = 0.127$)

According to the regression analysis; a significant ($p = 0.24 < 0.05$) correlation was found between subdimension of Idealism and Difficulty in Describing Feelings, while an extremely significant correlation was observed between subdimensions of Idealism, and Externally–Oriented Thinking. Besides, an extremely significant correlation was detected between subdimensions of Relativism, and ($p = 0.000 < 0.05$) Externally–Oriented Thinking.

Conclusion: It is seen that the importance of feelings and ethical positions which are ethical thinking systems are also effective in making ethical decisions. It has been determined that students adopted idealist approach rather than the relativist approach. But they adopted a relativist approach as their level of difficulty in recognizing their feelings increased. This conclusion is one of the results demonstrating the effect of alexithymia on ethical position. It has been observed that as the alexithymia level increases, the rate of relativism increases and creates a difference at a significant level. In addition, as the difficulty in recognizing and expressing feeling increases, individuals appear to make more relativistic decisions.

Keywords. Ethical position, ethics and emotion, alexithymia.

İÇİNDEKİLER

Özet.....	iii
Summary	v
İÇİNDEKİLER	vii
Şekil Dizini	xiv
Simge ve Kısaltmalar Dizini	xv
1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Amaç.....	4
2. GENEL BİLGİLER.....	5
2.1. Etik ile İlgili Kavramlar.....	5
2.1.1. Etik	5
2.1.2. Etik ve ahlaki değer ilişkisi.....	6
2.1.3. Etik ve ahlak ilişkisi	7
2.1.4. Etik türleri.....	8
2.1.4.1. Betimleyici etik	8
2.1.4.2. Normatif etik	8
2.1.4.2.1. Deontolojik etik.....	9
2.1.4.2.2. Teleolojik etik	10
2.1.4.2.3. Aksiyolojik etik	10
2.1.4.3. Metaetik.....	11
2.1.5. Etik karar verme	11
2.1.6. Ahlaki yargı.....	16
2.1.7. Etik ikilem.....	17
2.1.8. Etik algı.....	18
2.1.9. Etik boyut, etik bilinç ve etik duyarlılık.....	19
2.2. Duygu ve Aleksitimi	21
2.2.1. Duygu	21
2.2.2. Aleksitimi	25
2.3. Etik Karar Vermede Duygu'nun Yerinin Tarihsel Süreçte Gelişimi.....	30
2.4. Etik Karar Verme ile İlgili Deneysel Çalışmalarda Kullanılan Yaklaşımlar...36	
2.4.1. Bilişsel gelişimsel yaklaşım	36

2.4.2.	<i>Yapılandırıcı, etkileşimsel yaklaşım</i>	38
2.4.3.	<i>Diyalektik yaklaşım</i>	38
2.4.4.	<i>Taksonomik yaklaşım</i>	39
3.	GEREÇ VE YÖNTEMLER.....	43
3.1.	Araştırmanın Amacı.....	43
3.2.	Araştırmanın Hipotezleri.....	43
3.3.	Araştırmanın Tipi.....	44
3.4.	Araştırmanın Yeri ve Zamanı.....	44
3.5.	Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	44
3.6.	Araştırmanın Uygulanması.....	44
3.7.	Araştırmanın Değişkenleri.....	45
3.8.	Verilerin Toplaması.....	45
3.8.1.	<i>Sosyodemografik veri formu (SVF)</i>	45
3.8.2.	<i>Etik pozisyon ölçeği (EPÖ)</i>	45
3.8.3.	<i>Toronto aleksimi ölçeği (TAÖ-20)</i>	49
3.9.	Araştırmanın Sınırlılıkları.....	51
3.10.	Verilerin Analizi.....	51
4.	BULGULAR.....	53
4.1.	Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	53
4.2.	EPÖ'ye İlişkin Bulgular.....	59
4.2.1.	<i>Öğrencilerin sosyodemografik özelliklerinin etik pozisyonları ile ilişkisi</i>	63
4.3.	TAÖ-20'ye İlişkin Bulgular.....	70
4.3.1.	<i>Öğrencilerin sosyodemografik özelliklerinin TAÖ-20 ve alt boyutları ile ilişkisi</i>	73
4.4.	Ölçekler Arası Korelasyonlar ve Regresyon Analizi.....	84
5.	TARTIŞMA.....	87
5.1.	İdealizm ve Rölativizm İle Öğrencilerin Aleksitimi Düzeyi Arasındaki İlişkinin Tartışması.....	87
5.2.	Öğrencilerin Etik Pozisyonları ve Aleksitimi Düzeyleri ile Demografik Değişkenleri Arasındaki İlişkinin Tartışması.....	93
5.2.1.	<i>Etik pozisyon ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması</i>	93
5.2.2.	<i>Aleksitimi düzeyi ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması</i> ...	95
5.2.3.	<i>Etik pozisyon ve aleksitimi ilişkisinin cinsiyet değişkeni açısından tartışması</i>	97
5.2.4.	<i>Etik pozisyon ile yaş değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması</i>	100

5.2.5.	<i>Aleksitimi düzeyi ile yaş değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması</i>	103
5.2.6.	<i>Etik pozisyon ve aleksitimi ilişkisinin yaş değişkeni açısından tartışması</i>	104
5.2.7.	<i>Etik pozisyon ile yaşadığı bölge/yer değişkenleri arasındaki ilişkinin tartışması</i>	106
5.2.8.	<i>Aleksitimi düzeyi ile yaşadığı bölge/yer değişkenleri arasındaki ilişkinin tartışması</i>	110
5.2.9.	<i>Etik pozisyon ve aleksitimi ilişkisinin yaşadığı bölge/yer değişkenleri açısından tartışması</i>	114
5.2.10.	<i>Etik pozisyon ile kardeş sayısı değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması</i>	115
5.2.11.	<i>Aleksitimi düzeyi ile kardeş sayısı değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması</i>	116
5.2.12.	<i>Etik pozisyon ve aleksitiminin kardeş sayısı değişkeni açısından tartışması</i>	117
5.2.13.	<i>Etik pozisyon ile bölüm değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması</i>	118
5.2.14.	<i>Aleksitimi düzeyi ile bölüm değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması</i>	119
5.2.15.	<i>Etik pozisyon ile bölüm memnuniyeti değişkenleri arasındaki ilişkinin tartışması</i>	121
5.2.16.	<i>Aleksitimi düzeyi ile bölüm memnuniyeti değişkenleri arasındaki ilişkinin tartışması</i>	121
5.2.17.	<i>Etik pozisyon ve aleksitimi ilişkisinin bölüm/bölüm memnuniyeti değişkenleri açısından tartışması</i>	122
5.2.18.	<i>Etik pozisyon ile ekonomik durum algısı değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması</i>	124
5.2.19.	<i>Aleksitimi düzeyi ile ekonomik durum algısı değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması</i>	124
5.2.20.	<i>Etik pozisyon ile ailenin aylık gelir düzeyi durumu değişkenleri arasındaki ilişkinin tartışması</i>	126
5.2.21.	<i>Aleksitimi düzeyi ile aylık gelir düzeyi değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması</i>	127
5.2.22.	<i>Etik pozisyon ve aleksitimi ilişkisinin ekonomik durum algısı/ ailenin aylık gelir düzeyi değişkeni açısından tartışması</i>	128
5.2.23.	<i>Etik pozisyon ile annesinin eğitim durumu değişkenleri arasındaki ilişkinin tartışması</i>	128

5.2.24. <i>Aleksitimi düzeyi ile annesinin eğitim durumu değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması</i>	129
5.2.25. <i>Etik pozisyon ile babasının eğitim durumu değişkenleri arasındaki ilişkinin tartışması</i>	131
5.2.26. <i>Aleksitimi düzeyi ile babasının eğitim durumu değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması</i>	132
5.2.27. <i>Etik pozisyon ve aleksitimi ilişkisinin ekonomik durum algısı/ ailenin aylık gelir düzeyi değişkeni açısından tartışması</i>	133
5.3. Öğrencilerin Etik Pozisyonlarının Taksonomik Grupları ile Aleksitimi Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Tartışması.....	134
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	136
6.1. Sonuçlar.....	136
6.2. Öneriler.....	142
KAYNAKLAR DİZİNİ	144
EKLER DİZİNİ.....	164
Ek-1: Etik Kurul Onayı Sayfa-1	164
Ek-1: Etik Kurul Onayı Sayfa-2	165
Ek-1: Etik Kurul Onayı Sayfa-3	166
Ek-1: Etik Kurul Onayı Sayfa-4	167
Ek-2: Etik Pozisyon Ölçeği Kullanım İzni	168
Ek-3: Toronto Aleksitimi Ölçeği Kullanım İzni	169
Ek-4: Sosyo Demografik Veri Formu	170
Ek-5: Etik Pozisyon Ölçeği	171
Ek-6: Toronto Aleksitimi Ölçeği-20	172
ÖZGEÇMİŞ.....	173

Tablo Dizini

Tablo 4.1. Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerinin n ve % Değerleri	54
Tablo 4.2. EPÖ ve Alt Boyutlarının Güven Aralığı	59
Tablo 4.3. EPÖ ve Alt Boyutlarının Farklı Çalışmalardaki Güven Aralığı.....	60
Tablo 4.4. EPÖ'ye Verilen Yanıtların Aritmetik Ortalama ($\bar{x}$) ve Standart Sapma (sd) Değerleri	61
Tablo 4.5. EPÖ ve Alt Boyutlarının n ve $\bar{x}$ /sd Değerleri.....	62
Tablo 4.6. Öğrencilerin EPÖ Alt Boyutları ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi	63
Tablo 4.7. Öğrencilerin EPÖ Altboyutları ile Yaş Grupları Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi	63
Tablo 4.8. Öğrencilerin EPÖ Altboyutları ile Yaşadığı Bölge Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi	64
Tablo 4.9. Öğrencilerin EPÖ Altboyutları ile Yaşadığı Yer Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi	65
Tablo 4.10. Öğrencilerin EPÖ Altboyutları ile Kardeş Sayısı Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi	66
Tablo 4.11. Öğrencilerin, EPÖ Altboyutları ile Okudukları Bölüm Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi	66
Tablo 4.12. Öğrencilerin EPÖ Altboyutları ile Bölümden Memnun Olma Durumu Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi.....	67
Tablo 4.13. Öğrencilerin EPÖ Altboyutları ile Ekonomik Durum Algısı Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi	67
Tablo 4.14. Öğrencilerin EPÖ Altboyutları ile Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi	68
Tablo 4.15. Öğrencilerin EPÖ Altboyutları ile Annesinin Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi	69
Tablo 4.16. Öğrencilerin, EPÖ Açısından Babasının Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi	70
Tablo 4.17. TAÖ–20 ve Alt Boyutlarının Güven Aralığı.....	70
Tablo 4.18. TAÖ–20 ve Alt Boyutlarının EPÖ ve Alt Boyutlarının Farklı Çalışmalardaki Güven Aralığı.....	71
Tablo 4.19. TAÖ–20'ye Verilen Yanıtların $\bar{x}$ ve sd Değerleri.....	72
Tablo 4.20. TAÖ–20 ve Alt Boyutlarının n ve $\bar{x}$ /sd Değerleri.....	73

Tablo 4.21. Öğrencilerin TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Cinsiyet Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi	73
Tablo 4.22. Öğrencilerin, TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Yaş Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi	74
Tablo 4.23. Öğrencilerin TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Yaşadığı Bölge Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi	74
Tablo 4.24. Öğrencilerin, TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Yaşadığı Yer Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi	76
Tablo 4.25. Öğrencilerin TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Kardeş Sayısı Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi	76
Tablo 4.26. Öğrencilerin TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Okuduğu Bölüm Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi.....	77
Tablo 4.27. Öğrencilerin TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Bölümünden Memnun Olma Durumu Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi.....	78
Tablo 4.28. Öğrencilerin, TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Ekonomik Durum Algısı Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi.....	79
Tablo 4.29. Öğrencilerin, TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Ailenin Aylık Geliri Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi.....	80
Tablo 4.30. Öğrencilerin, TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Annesinin Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi.....	80
Tablo 4.31. Öğrencilerin, TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Babasının Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi.....	81
Tablo 4.32. Öğrencilerin, EPÖ Alt Boyutları Açısından Aleksitimi Düzeyi Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi	82
Tablo 4.33. Öğrencilerin, Etik Pozisyonlarının Taksonomik Grupları ile TAÖ–20 ve Alt Boyutları Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi	83
Tablo 4.34. EPÖ alt boyutları ile TAÖ–20'nin Alt Boyutları Arasındanın Spearman's Rho Korelasyon Testi	84
Tablo 4.35. EPÖ'nün İdealizm Alt Boyutu ile TAÖ–20'nin Alt Boyutlarının Regresyon Analizi	85
Tablo 4.36. EPÖ'nün Rölativizm Alt Boyutu ile TAÖ–20'nin Alt Boyutlarının Regresyon Analizi.....	85

Şekil Dizini

Şekil 2.1. Basitleştirilmiş Etik Karar Verme Modeli	14
Şekil 2.2. Etik Karar Vermede Duyguların Rolü.....	15
Şekil 2.3. Etik Pozisyonların Taksonomisi	47

Simge ve Kısaltmalar Dizini

ESOGÜ	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
SHMYO	Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu
fMRI	Fonksiyonel Manyetik Rezonans Görüntüleme
TDK	Türk Dil Kurumu
M.Ö.	Milattan Önce
EPT	Etik Pozisyonlar Teorisi
EPQ	Ethics Position Questionnaire
SVF	Sosyodemografik Veri Formu
EPÖ	Etik Pozisyon Ölçeği
TAÖ-20	Toronto Aleksitimi Ölçeği-20
DTG	Duygularını Tanımada Güçlük
DSDG	Duyguları Söze Dökmede Güçlük
DDD	Dışa Dönük Düşünme
ANOVA	Analysis of Variance; Varyans Analizi
LSD	Least Significant Difference Test; En Küçük Anlamlı Fark Testi
N	İstatistikte gözlem sayısı
%	Yüzde
TL	Türk Lirası
Sd	Standart Sapma
$\bar{x}$	Aritmetik Ortalama
ID	İdealizm
RL	Rölativizm

1. GİRİŞ VE AMAÇ

1.1. Giriş

Felsefenin asıl konusu olan insan; akıl, ruh, duygu, düşünme yetisi, bilinç ve irade gibi birçok potansiyel ile donatılmış fiziksel, biyolojik, psikolojik, sosyal, maddi ve manevi yönleriyle bütünlük içinde, yeryüzündeki canlılar arasında en yüksek ahlaki statüye sahip varlıktır.

İnsanı diğer canlılardan ayıran özelliği akıl sahibi olması ve sorgulamasıdır. İlişkiler ve eylemler dünyası içinde ahlaki bir varlık olan insan sürekli ahlaki yargulamalar yapar ve etik kararlar alır. Bu nedenle insanın, etik ilişkiler içerisinde bir yaşam sürdüğünü söylemek mümkündür (Yıldız, 2017, s. 398).

Etik karar verme temel etik teoriler, ilkeler, kurallar, mevzuat gibi teorik bilgilerin yanında bu konuda tecrübe ve beceri sahibi olmayı da gerektirir. Ayrıca etik kararlar, hatıralar, deneyimler, duygusal ve çevresel faktörler, içinde bulunulan toplumun kültürel tutumları gibi faktörlerin etkileşimiyle etik pozisyon adı verilen düşünce sistemlerinden de etkilenir. Etik karar verme süreci, bireyin etki altında kaldığı iç ve dış kaynaklı unsurlar, doğru sonuca ulaşıp ulaşılamaması ya da aynı sonuca ulaşırken hangi düşünce sistemi ile ulaşıldığı gibi insana ait çok yönlü faktörleri içinde barındıran karmaşık bir sistemdir.

Bireysel farklılıklar, farklı etik türleri ile ahlaki yargılama yapılmasında etkili olmasının yanında farklı duygusal düzeyler ve unsurların da olmasını doğurmaktadır. Son araştırmalar, duygunun, insanların etiğin konusu olan ahlaki problemi algılamalarında, yargulamalarında, etik pozisyonlarında ve etik karar almalarında önemli derecede etkili olduğunu ortaya koymaktadır (Gökalp, 2010, s. 10).

Duygular, insanların empati yapabilmesi, içgörü oluşturabilmesi gibi yollarla kararlarında etkili olabilmektedir. Bireylerin, hayal kurma, içgörü oluşturabilme, duygularını tanıyıp, farkında olabilme, duygularını dış dünyaya aktarabilme düzeyleri, etik karar vermede etkili olabilmektedir.

Değerlerden uzaklaşma, hissizlik, tepkisizlik, yalnızlaşma, içine kapanma, içgörü ve farkındalık yetersizliği gibi özellikler taşıyan bireylerin sayısının son yıllarda tüm dünyada arttığı görülmektedir. Duyguları söze dökmede ve hayal kurmada yetersizlik özellikleri ile görülen, *duygusal sağırlık* olarak Türkçe'ye çevrilen ve *aleksitimi* olarak tanımlanan bu durumdaki bireylerin çeşitli yöntemlerle farkındalıklarının arttırılması sonucu tekrar duygularını dengeli ölçülerde yaşayabildikleri görülmektedir.

Aleksitimisi olan bireyler bilişsel yetileri iyi çalışsa da akılcı kararlar alamamaktadır. En akılcı kararlarda dahi duyguların etkisi yadsınamaz. Duygular, insanların ahlaki ve etik açıdan motive olmasında oldukça etkilidir. Ahlâk ve etik alanında en önemli kavram ve değerleri duygulardan ayırmak veya ayrı düşünmek mümkün değildir (Diş, 2017a, Parag. 22). Duyguların etik karar almada etkili olduğundan yola çıkarak aleksitimi durumunda da etik pozisyonun etkileneceği düşünülmektedir.

Hayatın her alanında özellikle sorumlulukların yoğun olduğu mesleki hayatta, bütün seçimlerde ve kararlarda en iyiye en doğruya ulaşabilmek için duyguların ve aklın aynı anda kullanılması gerekmektedir. Duyguların hissedilemediği, yönetilemediği ya da ifade edilemediği durumlarda sorunların, amaçların, önceliklerin belirlenmesi mümkün olamamakta, beraberinde doğru kararlar alınamamaktadır.

Ancak, duygusal unsurları barındırmak her zaman doğru etik karar verilebileceği anlamına gelmemektedir. Etik karar vermede duyguların dengede ve ölçülü kullanılması önemlidir. Bu dengenin sağlanabilmesi beceri ve çoğu zaman deneyim gerektirir. İçgörü, empati, sempati, merhamet, şefkat gibi ahlaki değerlerimizi etkileyen ahlaki duygusal faktörlerin yetersizliğinde sağlık çalışanlarının hastayı ve etrafındaki değişiklikleri yeterince algılayamadıkları, doğru etik karar veremedikleri görülmektedir.

Etik karar verme becerisi, bireyin ahlaki gelişimi doğrultusunda yaşamın çeşitli evrelerinde temellenip gelişen bir süreçtir. Bu sürecin içinde mesleki etik karar verme becerisi ise bireyin üniversiteye adım atmasıyla başlayıp meslek hayatı boyunca devam eden bir süreçtir.

Sağlık personeli adayları; üniversiteye başlama, aileden ilk defa uzaklaşıp kendi ayakları üzerinde durma, sağlık meslek mensubu olma yolunda mesleğinin değerlerini öğrenme ve içselleştirme süreci gibi faktörlerin etkisiyle hayatlarında yeni bir döneme başlarlar. Öğrencilerin, duygularının ve genel olarak psikolojik ihtiyaçlarının farkında olmaları hayatlarının bu yeni dönemdeki değişikliklerle iyi baş edebilmelerine katkı sağlayacaktır. Ancak gençler, insanlarla iletişim kurmak ve kendilerini ifade edebilme durumlarında çoğunlukla zorluk yaşarlar. Bulunduğu sosyal ortamda duyguları ifade edememek, bireyin sosyal çevreden uzaklaşmasına neden olabilmektedir (Yalçın & Hamarta, 2013, s. 43).

Sağlık personelleri yirmi dört saat esasına göre çalışmakta olup yoğun çalışma temposu ve değişen çalışma dinamiği içinde birçok etik ikilemele karşı karşıya kalırlar. Sağlık personellerinin, bu ikilemlerin çözümünde etik teoriler, etik ilkeler, uygulamalar ve etik karar verme yaklaşımlarını bilmeleri ve bu konularda beceriye sahip olmaları gerekmektedir. Ancak kendi ahlaki değer yargularını bilmedikleri ve tanımlayamadıkları durumda etik ikilemleri çözebilmeleri mümkün olamamaktadır.

Sosyal ortamda olduğu gibi mesleki alanda da iletişim için bireyin duygularını tanıması ve ifade edebilmesi gereklidir. Sağlık personellerinin hasta ile ilk iletişime geçmesinde, çoğu zaman iç görüşü, sempati ve empati yapabilme yetenekleri gibi güçlü duygusal unsurlar etkilidir. Sağlık personeli bir hasta ile ilgili merhamet, endişe, acıma, öfke veya hayal kırıklığı gibi duygular hissedebilir. Çözüm bekleyen sorunları olan hastayı anlamak ve çözüm arayışına geçme eylemini başlatıp sürdürebilmek için sağlık personelinin içgörü, sempati, empati, şefkat ve merhametli olmak gibi duygusal becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Duygusal yoksunluğu olan kişilerin çevreleri hakkında dar bir algıya sahip olması, çevresi ve etrafındaki insanlarla ilgili ahlaki açıdan önemli bilgilerden yoksun olması nedeniyle hastanın ihtiyaçlarının neler olduğunu anlamakta sorun yaşamayı kaçınılmazdır (Scott, 2000, s. 123–133).

1.2. Amaç

Çalışma, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (ESOGÜ), Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu'nda (SHMYO) yapılmıştır. SHMYO'lardan ön lisans düzeyinde sağlık–bakım alanında eğitimini tamamlayan mezunlar sağlık personeli olarak hastanelerin hemen hemen bütün bölümlerinde çalışmaktadırlar.

SHMYO'larda eğitim almakta olan sağlık teknikeri adayı öğrencilerin temel amacı etik ilkeler ışığında, sağlığı korumak, sürdürmek ve geliştirmektir. Bu amacı yerine getirecek olan bireylerin psikolojik ve fizyolojik olarak sağlıklı olmaları gerekmektedir.

Bireylerin, aleksitimi düzeyleri ile etik pozisyonları arasında ilişki olduğu düşünülmektedir. Çalışmada, ESOĞÜ SHMYO'daki öğrencilerin etik pozisyonları ile aleksitimi düzeyleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak öncelikle öğrencilerin demografik değişkenlerinin etik pozisyonları ve aleksitimi düzeylerine etkileri değerlendirilmiştir. Daha sonra etik pozisyon ve aleksitimiye ilişkin literatür gözden geçirilmiş, iki yapı arasındaki ilişki sunulmuştur.

Etik'te duygu faktörünü ele alan, kitap, makale, tez gibi birçok ulusal ve uluslararası çalışma olsa da bu çalışmalar incelendiğinde etik pozisyonların sınıflandırılması ve aleksitimi düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen başka bir araştırmaya tez çalışması sürecinde ulaşamamıştır. Ayrıca aleksitiminin normal popülasyonlar üzerinde araştırıldığı bilimsel araştırmaların çok az olduğu görülmektedir.

Etik pozisyon, bireylerin ahlaki seçimlerini açıklamada potansiyel olarak güçlü bir değişken gibi görünmektedir. Bu çalışma, etik pozisyon ile aleksitimi düzeyi arasındaki ilişkinin tespiti ve sonucunda sağlık profesyoneli adaylarının etik karar verme yeteneğinin geliştirilmesine katkı sağlamak için tasarlanmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Etik ile İlgili Kavramlar

2.1.1. Etik

Etik kavramı çok eski tarihlerden beri tartışılan, insan, insana ait olanlar ve duyuşsal varlıkları da içerecek şekilde son yıllarda alanı giderek genişleyen bir kavramdır. Hızlı değişen dünyamızda her alanda sıklıkla kullanılmakta ve her geçen gün kendisine daha fazla uygulama alanı bulmaktadır.

Felsefenin ana dallarından biri olan etik, davranışlar bağlamında ahlakiliği ilgilendiren eylemlerde iyinin neye dendiğini ve nelerin iyi olduğunu konu edinmektedir. İdeal davranışlar için genel formüller oluşturmayı amaçlamaktadır. Toplum yaşamında etik; özellikle bir alan içinde insanların birbirleriyle ilişkilerinde neyin doğru neyin yanlış olduğunun belirlenmesinde ve eylemlerin temellendirilmesinde bilgisel veri ortaya koymayı amaçlayan bir disiplin anlamına gelmektedir (Yıldırım & Kadıoğlu, 2007, s. 76).

Ahlaki normlar ile etik birbirinden farklıdır. Etik, bir grup insanın belirli amaçlarla oluşturduğu yazılı normlar bütünüdür (Kuçuradi, 2003, s. 7). Etik, ahlaki kendisine konu alır ve ahlakla ilgili, geçmiş, bugün ya da geleceğe ilişkin karar ve eylemlerle ilgilenir. Bu karar ve eylemlerin sistematik değerlendirilmesi ve çözümlenmesi etkinliğini içerir (Civaner, 2015, s. 13).

“Etik; ahlaksal yaşama ve eylemenin yasal biçimleri ve ilkelerini araştırır. Ahlaksal olanın temellerini ve özünü inceler. Ahlaksal eylemin somut biçimlerini ve çeşitli kurallarını araştırır ve betimler. Ahlâk kurallarını yaşam için somut olarak ortaya koyar; belli bir toplumda geçerli olan ilke ve kuralları, biçimleri bir araya toplar.” (Akarsu, 1975, s. 68).

Martin'e göre, etik dört ana amaç veya ilgi içerir. Bunlar: ahlaki kavramların açıklığa kavuşturulması, hakikatleri, gerekçeleri ve yeterlilikleri test etmek, odaklanan ahlaki iddiaların eleştirel değerlendirilmesi, ahlaki düşünce ve değerler arasındaki bağlantıları açıklayarak kapsayıcı bir bakış

açısı oluşturmak ve pratik muhakemeyi geliştirerek ahlaki rehberlik sağlamaktır (Martin'den aktaran Cooper, 2006, s. 18).

2.1.2. Etik ve ahlaki değer ilişkisi

“Değer; kıymet, kişinin, isteyen, gereksinme duyan, erek koyan bir varlık olarak, nesne ile bağlantısında beliren şeydir. İnsanların gereksinme duyma biçimi ve istemelerinin türlü türlü oluşu, değerleri de çoğalttığından sayısız değer türleriyle karşılaşılır. Ayrıca, birine göre yüksek bir değer olarak görünen bir şey, bir başkasına göre değeri az ya da değersiz görünebilir” (Akarsu, 1975, s. 44).

“Değerler, biçimsel olarak: olumlu ve olumsuz, görelî ve salt, öznel ve nesnel değerler olarak ayrılırlar; içerik bakımından: nesne değerleri (hoş, yararlı, kullanışlı), mantıksal değerler (doğru), ahlaksal değerler (iyi), sanat değerleri (güzel) olarak ayrılırlar” (Akarsu, 1975, s. 44).

Genel anlamda değer “politika, ekonomi, estetik, hukuk, din, tarih gibi tematik bir çerçevede, birey, aile, grup, toplum, insanlık, ... gibi belirli bir kitle tarafından, daha çok olumlu bazen de olumsuz nitelik atfedilmiş bulunan, kişi, nesne, yer, durum, süreç, kavram, ...” biçiminde betimlenebilir (Yıldırım & Kadioğlu, 2007, s. 76).

Ahlak alanında belli değerlere ve değerlerin belirlediği niyetlere, yönelimlere göre sergilenen davranışların söz konusu olduğu söylenebilir (Çotuksöken, 2003, s. 13).

Ahlaki değerlere örnek olarak kişisel yarar, adalet, özgürlük, eşitlik ve evrensellik verilebilir. Ahlaki çıkarımların söz konusu olduğu bir durumla karşı karşıya kalındığında, kişi muhtemelen bu ahlaki değerlere en uygun olan yöntemi seçerek, benimsenen ahlaki değerlere karşı mevcut olan, algıladığı alternatifleri tartar (Waterman, 1988, s. 284).

“Değerler basamaklandırıldığında ilk sırada, etik değerler gelmektedir (Kuçuradi, 2013, s. 12). İnsan etik ikilemlerle ilgili her durumda bir değer çatışması yaşar ve bu çatışmada insan kendi değer yargısına göre daha yüksek

değeri seçerse o aktın (niyet, isteme, davranışının) ahlaki değeri vardır, yani o akt iyidir” (Kuçuradi, 2013, s. 91).

Normlar kişileri uygun davranmaya zorlayabilir. Ancak bilindiği üzere etik değerlerin tümü normlardan oluşmaz. Dolayısıyla normlaştırılmamış değerler hususunda kişiler, etik değerleri dikkate alarak eylemde bulunmaya zorlanamazlar. Ancak kişiler etik değerlere sahip çıkma ve koruma konusunda gerekli felsefi bilgileri edinerek eğitilebilir ve etik eylemde bulunmayı isteme becerisini elde edebilirler (Kuçuradi, 2003, s. 9).

Bilgi, tutum, beceri ve davranışlarımızın insani değerlerimiz açısından iyi, doğru, kabul edilebilir düzeyde olup olmadıkları etik alanında yapılan çalışmalar ile ortaya konulmaktadır (Aydın, 2001).

Etik değerler, bireyin iç dünyası ve dışarıda ise toplum bazında düşünüldüğünde; zihinde eylemin belirlenmesinde etkin olan süreçler için ölçüt, toplumda sergilediğimiz davranış kuralları için ise kılavuz niteliğindedir (Yıldırım & Kadioğlu, 2007, s. 76).

2.1.3. Etik ve ahlak ilişkisi

Etik ve ahlak kavramları birbirine benzemekle birlikte farklı iki kavramdır.

“Ahlak; belli bir dönemde belli insan topluluklarınca benimsenmiş olan, bireylerin birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen törel davranış kurallarının, yasalarının, ilkelerinin toplamıdır.” (Akarsu, 1975, s. 14).

Ahlak, Yunanca karakter anlamına gelen ethos sözcüğünden, Türkçe’de ise Arapça *huy, mizaç, karakter* anlamına gelen hulk sözcüğünden türemiştir (Cevizci, 2002, s. 3). Türkçede ahlak kavramı, Latince moral sözcüğünün karşılığıdır. Batıda aynı zamanda moral kelimesinin etik kelimesi yerine de kullanıldığı görülmektedir. Ancak ikisi de tamamen farklı kavramlardır. Ahlak toplumdaki topluma değişebileceği gibi aynı toplum içindeki farklı grupların benimsediği ahlak kurallarında dahi farklılıklar olabilir (Aydın, 2012, s. 5). Ahlak deyimi toplumsal anlamda kuralları ifade ederken bireysel anlamda insanın yapısal veya doğal yönünü açıklamak için de

kullanılmaktadır. O halde birey sayısınca ahlak ve toplumlara göre de çeşitli ahlak kuralları vardır denebilir. Dolayısıyla ahlak evrensel olmaktan uzaktır.

Etik ise toplumda yaygın olan ahlak kurallarından daha özel ve felsefidir (Mahmutoğlu, 2009, s. 228; Aydın, 2012, s. 5). Ahlak kavramı somut değerlerle ilgili iken, ahlakilik ve etik ilkeler daha çok soyut tanımlamaları ve kavramları anlatmaktadır. Ahlak yerel ve göreceli olmakla birlikte evrensel olan ilke ve kuralların ilk önce yaşandığı ve denendiği alandır. Evrensel nitelik taşıyan etik çerçevenin yapı taşları yerel ahlâkî kurallardan oluşmaktadır (Mahmutoğlu, 2009, s. 227).

Etik, ahlakın sistematik ve muhakeme konusundaki kritik yansımasıdır (Cooper, 2006, s. 18). Etik, karmaşık ahlaki eylemleri kavramsal olarak açıklayıp anlaşılmasına katkı sağlar. Dolayısıyla etik; ahlaki problemler üzerine felsefi bir bakış açısıyla, sistematik bir düşünce, inceleme, araştırma ve tartışma faaliyetidir (Mahmutoğlu, 2009, s. 237). Ahlak, etiğin yaşam pratiğine yansıyan kurallar demetidir. Bir başka ifadeyle ahlak ben, etik ise biz anlamına gelmektedir (Mahmutoğlu, 2009, s. 245).

2.1.4. Etik türleri

Etiğin, betimleyici etik, normatif etik ve meta etik olmak üzere üç ayrı araştırma düzeyi vardır (Cevizci, 2002, s. 6).

2.1.4.1. Betimleyici etik

Betimleyici (deskriptif) etiğin hedefi norm bildirmek ya da kural koymak değildir. Sadece insan eylemini gözlemleyerek eylemlerin sonuçlarını betimler. Ahlaki olgu ve olaylara dışarıdan bakar, onları bilimsel bir yaklaşımla gözlemleyip, tasvir eder ve açıklar. Ahlaki olgu ve olaylarla ilgili temel varsayımlar ve bunların davranışla nasıl bağlantılı olduğuna dair sosyolojik ya da psikolojik önermeler oluşturmaya odaklıdır (Cevizci, 2002, s. 6; Cooper, 2006, s. 18).

2.1.4.2. Normatif etik

Normatif etik, insanların ahlaki eylemlerinde neyi yapmaları neyden kaçınmaları gerektiğini gösterir. Bunu, koyduğu norm ve ilkelerle birlikte

yükümlülük ve sorumlulukları anımsatan nesnel ahlaki doğrular olduğunu savunarak gerçekleştirir. (Cevizci, 2002, s. 6). Normatif olarak, etik; belirli davranış biçimleri için belirli durumlarda diğerlerinden daha iyi olarak uygulanabilir ve savunulabilir argümanlar oluşturmaya çalışır (Cooper, 2006, s. 18). Normatif etik deontoloji, teleoloji aksiyoloji ve olmak üzere üçe ayrılır (Cevizci, 2002, s. 8).

2.1.4.2.1. Deontolojik etik

Etimolojik olarak bakıldığında; Yunanca *deontos* – *görev, yükümlülük* ve *logos* – *us ile kavrama* sözcüklerinin birleşiminden meydana gelen deontoloji kısaca *görev/yükümlülük bilgisi* olarak tarif edilmektedir (Akça, 2009, s. 1).

Deontoloji, terim olarak, 19. yüzyılın ilk yarısında, teleolojik etik savunucusu, Jeremy Bentham (1748–1832) tarafından *yükümlülükler bilgisi* ifadesinin karşılığı olarak kullanılmıştır (Sayım, 2015, s. 52).

Deontolojik teori, Alman filozof Immanuel Kant'ın (1724–1804) ahlak teorisi olarak bilinmektedir. Deontolojik teoriler, teleolojik teorilerin tersine etik açıdan eylemlerin sonuçlarını değil eylemin kendisini değerlendirmektedir (Aydın, 2011, s. 44). Deontoloji, sonuçtan ziyade doğru eylem problemi üzerinde yoğunlaşır. Ahlaki bir eylemin doğruluğu ya da yanlışlığının, eylemin sonuçlarından bağımsız olarak, onun birtakım ahlaki ödev ya da eylem kurallarını yerine getirip getirmemesi tarafından belirlendiğini öne sürer (Cevizci, 2002, s. 16).

Deontoloji, ahlaki görev ve hakların temelini oluşturan ve eyleme geçmeden önce göz önünde bulundurulması gereken önceden belirlenmiş ilkelere veya koşullara odaklanır (Hughes, 2002, s. 212).

Günümüzde deontoloji, hukukun desteği aracılığıyla yaptırım gücüne sahiptir (Akça, 2009, s. 1). Deontolojik teoriler, davranışların kurallara veya emirlere uygun olup olmadığına, odaklanan teorilerdir (Bentham & Mill, 2015, s. 20).

2.1.4.2.2. Teleolojik etik

Teleolojik etik, temeli Sokrates ve Aristoteles'e kadar uzanan teleoloji faydacılık olarak da tanımlanmaktadır. Günümüzdeki anlamda son haline Jeremy Bentham ve John Stuart Mill ile ulaşmıştır (Macit, 2009, s. 84).

Teleolojik etik, ahlaki eylemlerin temelinde psikolojik bazı etkenlerin ve olguların yattığını savunur ve ahlaki eylemin değerini, o eylemin yararıyla ölçer (Özlem, 2004, s.348–349). Teleolojiye göre bir eylem, davranış veya kuralın sonuçları, ahlaki değerler için kriterler olarak hizmet eder ve sonuç türleri bireyler arasında değişken olarak kabul edilir (Waterman, 1988, s. 284).

Jeremy Bentham (1748–1832), fayda esasının insan hareketlerine istikamet verdiğine ve bu esasın ahlâk ilminde haklılığın ve haksızlığın ölçüsü ve hukuk ilminin de yegane hedefi olduğuna inanmıştır (Güriz, 1963, s. 32).

Teleolojik teoriler, ahlaki eylemin değerinin oluşturduğu sonuç ile belirlendiğini öne sürer. Deontoloji açısından bakıldığında, doğru eylem, iyi eylemden bağımsızken teleolojik teorinin temel problemi *en yüksek iyi* olup, bireysel mutluluk, kendini gerçekleştirme ya da en yüksek sayıda insanın en büyük mutluluğu ulaşılması gereken nihai amaç olarak konumlanır (Cevizci, 2002, s. 15; Aydın, 2011, s. 44; Bentham & Mill, 2015, s. 20).

“Deontolojik etik öğretiler belirli ilke ve kategoriler doğrultusunda eylemde bulunmanın insanın rasyonel doğasına daha uygun olacağını savunur. Teleolojik teori ya da faydacılık ise esas olarak başlangıcı, ilkeleri ve kategorileri değil, sonu meyveleri, olguları vurgular” (Macit, 2009, s. 90).

2.1.4.2.3. Aksiyolojik etik

Aksiyoloji; değer öğretisidir (Akarsu, 1975, s. 15). Yunanca; *değerli* anlamına gelen *axios* sıfatından ve *çalışma veya teori* anlamına gelen *logos* kelimesinden türetilmiştir (Cevizci, 2002, s. 15).

Aksiyolojiye göre ahlaklılık, akıldan ziyade duygularını ön planda tutan insanlardan yola çıkılarak temellendirilebilir. Aksiyoloji, ahlaki eylemlerin,

sadece sonuçlarının iyiliği bakımından değil içerdiği değerden dolayı ahlaken doğru olduğunu öne sürer (Cevizci, 2002, s. 16).

2.1.4.3. Metaetik

Metaetik, analitik veya eleştirel etik olarak da tanımlanır, ahlak felsefesinde çağdaş yaklaşımı ifade eder. Yirminci yüzyılda Anglo–Sakson dünyada oldukça etkili olmuş olan yeni bir felsefe yapma tarzının, yani felsefenin biricik görevinin dilin mantıksal analizi veya kavram çözümlemesi olduğunu öne süren analitik felsefenin etik alanındaki tavrını ya da yaklaşımını ifade eder (Cevizci, 2002, s. 9).

Bu görüşe göre, ahlak filozofları normatif etikle meşgul olmamalıdır. Çünkü onların kendilerine ahlaki hakikatlere nüfuz etme imkanı verecek özel bir kavrayış güçleri yoktur. Yine de normatif etik teorisi oluşturulmak istenirse, ahlaki yargıların mantıksal statüsü ve ahlaki akıl yürütmenin doğası belirsiz ve karanlık görüldüğü için önce metaetiğin işini layıkıyla yapmasına izin vermek gerekmektedir (Cevizci, 2002, s. 10).

2.1.5. Etik karar verme

Karar; Türk Dil Kurumu'nda verilen sözlük anlamına göre, “bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2011).

Etik karar verme, bir davranışın ya da etkinliğin çeşitli yollarının ve/veya sonuçlarının etik ilkelere göre sistematik bir şekilde göz önüne alınıp değerlendirildiği seçim yapma sürecidir. Diğer bir anlatımla etik karar verme, birbiriyle çatışan seçeneklerin olduğu bir durumda, sistematik bir düşünme biçimiyle ahlaki açıdan en doğru eyleme karar verilmesini içeren mantıksal bir süreci ifade etmektedir. Bu süreç, diğer karar verme süreçleri ile benzerlik göstermekle birlikte diğer karar verme süreçlerinden daha fazla düşünme ve daha üst düzeyde muhakeme yapabilmeyi gerektirmektedir. Etik karar verme sürecinde, olası seçenekler arasında bir değerlendirme yapılmakta ve etik ilkelere tutarlılık gösteren seçenek tercih edilmektedir (Akbaba, 2011, s. 449).

Etik karar vermede takip edilmesi gereken yollar ile ilgili birbirinden farklı yaklaşımlar olsa da bu yaklaşımlar benzer ve yakın içeriklere sahiptir (Aydın & Ersoy, 1995, s. 13)

Ahlaki ikilemlerde etik karar verirken, bireylerin çoğunlukla ahlaki ilkeler veya başka bir kriter uygulayarak akıl yürütmesine karşın Kohlberg'in (1973) etik karar vermeyi rasyonel bir süreç olarak tanımlaması, etik karar verme süreci ile ilgili araştırmaların artmasına zemin hazırlamıştır (Woiceshyn, 2011, s. 312).

Literatürde üç tür rasyonel etik karar verme modeli görülmektedir. Bunlardan ikisi deontoloji ve faydacılık ahlaki teorilerinin ilkelerine göre akıl yürütülen modellerdir. Diğeri ise ahlaki teori yerine ahlaki gelişim aşamalarına veya ödül ve yaptırımlara dayanarak akıl yürütmelerini öneren rasyonel modeldir (Woiceshyn, 2011, s. 312).

Etik karar verme süreci açısından Rest's'in (1986) etik karar verme modeli etkili olmuştur. Birçok etik karar verme modeli bu modelden türetilmiştir. Rest'in etik karar verme modelinde (Rest's den aktaran Groves, Vance & Paik, 2008, s.306), etik karar verme dört temel unsuru içerir:

- Ahlaki bir konuyu tanımak,
- İlgili ahlaki standartlara karar vermek ve makul eylem yollarını belirlemek,
- Ahlaki eylem planını seçmek ve
- Planın yürütülmesini dikkatle kontrol ederek ahlaki davranış veya eyleme katılmaktır (Groves vd., 2008, s. 306; Warren & Smith–Crowe, 2008, s. 87).

Etik karar vermenin dört temel unsurundan duygu, düşünce inanç gibi sistemler ayrı düşünülemez. Belirli duygu ve duyguların yanı sıra düşünce ve inançları içeren etik ikilemler nedeniyle, bu duyguya duyguları hissetme esnekliğine ve derinliğine sahip bireyler daha iyi değerlendirme yargıları ve davranışsal niyet oluşturacaklardır. Birçok araştırmacı duygusal bilginin değerlendiricinin etik karar vermede kritik öneme sahip olduğunu belirtmiştir (Groves vd., 2008, s. 306–307).

Etik karar vermede duyguların ve bilişsel düzeyin yanı sıra bireysel ve durumsal faktörler çevresel faktörler gibi etkenler de ahlaki yargı ve ahlaki eylem arasındaki ilişkiyi ılımlı bir şekilde denetleyebilir (Groves vd., 2008, s. 307).

Rest'in modeline ilaveten ayrıca, Cooper (2006), Wittmer (2005, 2000), Trevino (1986) gibi bazı araştırmacılar, etik üzerine yaptıkları araştırmalarda, etik davranışların nasıl elde edileceğini veya çalışma ortamında nasıl daha iyi etik kararlar alınacağını önermeye çalışmışlardır (Choi & Perry, 2010, s. 1).

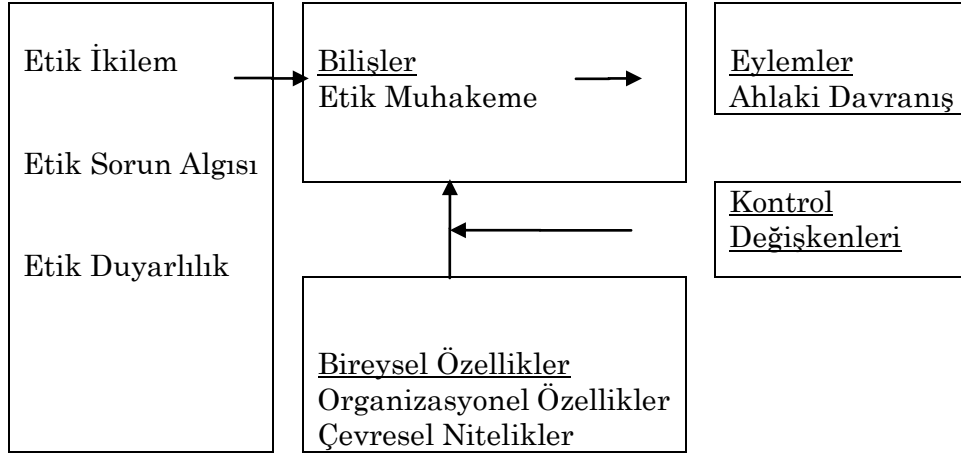
Cooper'a (2006) göre etik karar verme süreci nihai çözüm haline gelmeden önce altı aşamadan oluşur:

- Etik problemi algılamak,
- Veri toplayarak durumu tanımlamak,
- Etik konuyu tanımlamak,
- Alternatif seçenekleri belirlemek,
- Olası sonuçları belirlemek,
- Alternatif seçeneklerden birini seçmek yani karar vermektir.

Süreçte ilk olarak *etik sorun algısı* gelir. Bu durum, etik durumlarda öncelikle etik boyutları algılamaksızın etik kararlar alınabilmesinin pek mümkün olmadığı anlamına gelir (Cooper, 2006, s. 37).

Choi ve Perry (2010) ise etik karar verme modellerine göre etik karar vermede etken olan unsurları birleştirerek aşağıda Şekil 2.1.'de verilen basitleştirilmiş etik karar verme modelini oluşturmuşlardır. Modele göre etik karar vermede birçok faktörün etkili olduğu ve etik algılama aşaması olmadan, kişinin akıl yürütmeye etik olarak başlamasının olanaksız olduğu görülmektedir. Bu nedenle etik sorunların algılanmasının ahlaki akıl yürütme düzeyinde önemli bir etken olabileceğini savunmaktadırlar (Choi & Perry, 2010, s. 2).

Etik karar vermede etken olan unsurlar ve basitleştirilmiş etik karar verme modeli aşağıdaki gibidir (Choi & Perry, 2010, s. 2).

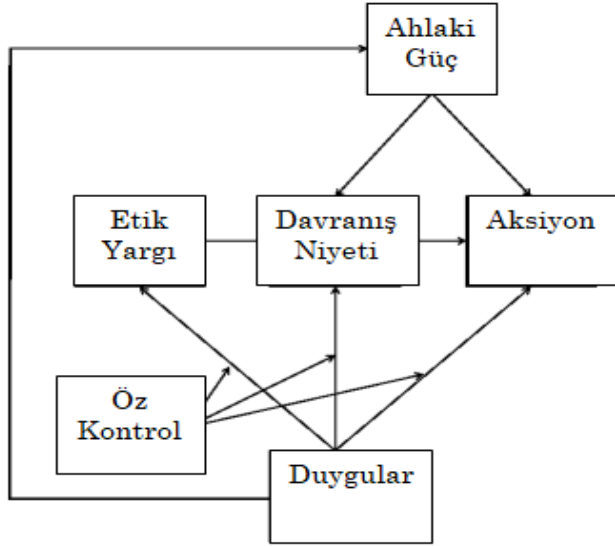
Şekil 2.1. Basitleştirilmiş Etik Karar Verme Modeli

Şekil 2.1.'deki etik karar verme modeli, etik karara ulaşmak ve sonrasında ne yapılacağına dair bir çerçeveyi temsil eder. Ancak bu model dahil hiçbir model, mümkün olan en iyi, en doğru çözüme yönlendiremez. Etik problemler doğası gereği dinamikdir. Eyleme ilişkin öğrenilenler ve durum zamanla değişmektedir. Bütün etik karar verme süreçlerinde sonuçlar netleşene kadar eylemin seyri sırasında, aynı anda veya sırayla birkaç alternatifin takip edilmesini sağlayan bir beklenmedik durum yaklaşımı benimsenmelidir. Yeni durumlara göre rotayı değiştirmeye her zaman hazır olunmalıdır (Cooper, 2006, s. 37).

Son yıllarda, sezgi, mantık ve duyguların dengeli bir şekilde kombine edilmesi, etkin bir şekilde etik karar vermenin her aşamasında rol alması ile verilen etik kararlarda daha başarılı sonuçlar ortaya konulduğu görülmüştür (Groves vd., 2008, s. 307; Haidt, 2001, s. 818).

Bower'ın (1981) semantik ağ yayma aktivasyon modeli, duygusal durumun ve duygu durumunun etik bir ikilemin tanımlanması üzerindeki etkisi için bilişsel bir açıklama sağlayabileceğini göstermektedir (Bower, 1981). Bower'ın görüşü alan çalışmalarına öncülük etmiştir.

Etik karar vermede duyguların rolünü belirten Vitell ve King ise etik karar verme konusundaki birçok modeli birleştirerek aşağıdaki gibi şekillendirmiştir.

Şekil 2.2. Etik Karar Vermede Duyguların Rolü

Şekil 2.2.'de belirtilen bu modele göre şu önermelere ulaşılmaktadır:

- Etik yargılamalar kısmen duyguların bir fonksiyonudur.
- Davranışsal niyetler kısmen duyguların ve etik yargıların bir işlevidir.
- Eylem, kısmen duyguların ve davranışsal niyetlerin bir işlevidir.
- Kendini kontrol etme, duygular ile etik yargılar arasındaki, duygular ile davranışsal niyetler arasındaki ve duygular ile eylemler arasındaki ilişkileri düzenler.
- Ahlaki güç, ahlaki sahiplik, ahlaki etkinlik ve ahlaki cesaretin üç boyutu ile birlikte davranışsal niyetleri ve eylemleri doğrudan etkiler.
- Ahlaki güç kısmen kişinin duygularının bir işlevidir.

Önermeler, kısmen Hunt–Vitell'in etik teorisine ve etik karar vermenin duygusal yönleriyle ilgilenen modellere dayanmaktadır. Bu modellerden birini sunan Lazarus'un duygu teorisine göre kişinin karar verme süreci ve sonraki eylemleri çevre ile etkileşim yoluyla belirlenir. Bu etkileşim, çeşitli

durumlarda deneyimlerinin bir sonucu olarak duyguların nasıl ortaya çıktığını ve bu duyguların kararları nasıl etkilediğini anlamının anahtarıdır. Önermeler ayrıca öz-kontrole ve ahlaki potansiyele göre gerçekleştirilen kavramsal ve ampirik çalışmalara dayanmaktadır (Vitell, King & Singh, 2013, s. 81–83).

Etik karar verme ile ilgili modellere genel olarak bakıldığında etik karar vermede etkili unsurlardan ahlaki yargı, etik ikilem, etik bilinç ve etik duyarlılık kavramları etik karar vermeye etkileri ile birlikte aşağıda açıklanmıştır.

2.1.6. Ahlaki yargı

Yargı; Türk Dil Kurumu'nda "kavrama, karşılaştırma, değerlendirme vb. yollara başvuruyla kişi, durum veya nesnelere eleştirici bir biçimde değerlendirilmesi, hüküm" olarak tanımlanmıştır (TDK, 2011).

Ahlaki yargı, etik karar vermede kullanılan bilişsel süreci ifade eder (Waterman, 1988, s. 284).

Bundan dolayı eğitim süreçlerinde sağlık profesyoneli adaylarının etik pozisyonu, etik farkındalığın geliştirilmesi, etik karar vermeyi engelleyebilecek ya da yanlış etkileyebilecek faktörlerin belirlenmesi önemlidir.

Sağlık alanında etik yargıda bulunma ve eyleme geçme birçok alandan çok daha önem arz etmektedir. Çoğu zaman gerçekleştirilen tıbbi ve etik eylemlerin geri dönüşü ve telafisi mümkün olmamaktadır. Sağlık profesyonelleri çalışırken çok farklı olgularla karşılaşmakta, mesleki değerlerinin ve kişisel değerlerinin etkisinde sık sık karar almak durumunda kalmaktadır. Etik karar verme sürecinde ahlaki yargıda bulunabilmek için insan davranışlarını gözlemlemek önemlidir. Doğru ahlaki yargıda bulunabilmek için; insan tutum ve davranışlarını tanımlamak, açıklamak ve değerlendirmek gerekir. Etiğin odak noktası olan insanın davranışlarını yargılayabilmek; normların, ideallerin, ilkelerin, standartların ya da ahlaki gerekliliklerin iyi bilinmesi ile gerçekleşir (Bahar vd., 2011). Sağlık

profesyonellerinin kişisel değerlerinin farkında olup bunları mesleki değerleriyle birleştirmesi sonucunda etik karar vermesi gerekir.

2.1.7. Etik ikilem

Sağlık alanında yapılan faaliyetler, sağlık ve hastalık ile ilgili konularda insanlara yardım etmek, iyi ve faydalı olanı yapmayı ve kötü ve zararlı olandan kaçınmayı amaçlayan ahlaki faaliyetlerdir (Kuuppelomäki & Lauri, 1998, s. 283).

İnsanlar genellikle etik ikilemlerle karşı karşıya kaldıklarında, özellikle zarar görmekten kaçınmak veya adaleti sürdürmek ile ilgili hususlarda toplumsal ilkelere uyup uymama konusunda karar vermenin zor olduğunu görürler (Gubbins & Byrne, 2014, s. 245).

Sağlık sektöründeki iletişim, hasta hakları, hızla gelişen teknoloji gibi değişimler karşısında sağlık çalışanlarının etik karar verirken sıklıkla farklı ve yeni etik karar seçenekleri arasında seçim yapması beklenir. Sağlık çalışanları eşit derecede kabul edilebilir ve/veya kabul edilemez olan iki veya daha fazla seçenek arasında karar vermekte zorlanırlar (Ganz & Berkovitz, 2012, s. 2).

Etik ikilem, belli bir durum karşısında oluşan en az iki karar verme seçeneğinin taşıdığı istenmeyen sonuçlardan ötürü, her iki seçeneğinde diğer seçenek açısından geçerli olmadığı, birbirini dışladığı ve en az iki seçenek arasında çatışmanın olduğu bir durumdur (Palmiotti, Cristaldi, Cellini, Lotto & Sarlo, 2019, s. 2).

Etik ikilemlerde birbirine eşit ya da yakın değerdeki seçeneklerden "hangisinin uygulanmasının daha doğru olacağı?" sorusuyla karşı karşıya kalınır (Aydın & Ersoy, 1995, s. 14). Etik ikilemlerde karar vermek, ikilemi yaratan ilkeler arasında seçim yapmayı gerektirir (Hughes, 2002, s. 212). Kısaca etik ikilemler, nadiren basit genellikle karmaşık meselelerle ilgili kurala bağlanmamış durumlarda karar vericinin yaşadığı seçim sorunu olarak tanımlanabilir (Kibble, 1998, s. 54; Yıldırım & Kadioğlu, 2007, s. 77).

Etik ikilemler, doğru cevapları bilinmeyen durumlar olup ikilemlerin çözümünü sağlayan kesin kurallar yoktur (Bahar vd., 2011, s. 53).

Etik ikilemlerde duyguların rolüne yönelik yapılan bir çalışmada, yaya köprüsü ve anahtar ikilemi gibi ikilemleri kullanarak fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme (fMRI) yapılmıştır. Katılımcıların, bu ikilemlerle ilgili olarak birini ölüme itme düşüncesine, eylemler aynı sonuçları doğursa da bir anahtarı çekme düşüncesinden daha duygusal olarak tepki verdikleri görülmüştür. Katılımcıların beyinlerinin duygusal işlevlerle ilişkili bölgelerinin, ahlaki düşünürken daha aktif olduğu keşfedilmiştir. Dolayısıyla insanların farklı tepkilerinin, bu durumlara duydukları duygusal tepkilerden kaynaklandığı iddia edilmiştir (Greene'den aktaran Zhong, 2011, s. 4).

2.1.8. Etik algı

“Algı; bir şeye dikkati yönelterek, duyular yoluyla o şeyin bilincine varmadır. Bir nesne duyular aracılığıyla algılanır, ancak algı duygusal izlenimlerden daha fazla bir şeydir, bilinçli bir farkına varmadır, duyuları bilince ileten bir olaydır. Algıda; algı olayı, algı içeriği, algı nesnesi ayırt edilir. Algılar dış algı ve iç algı olmak üzere iki türe ayrılabilir. Dış algı, dış dünyadaki nesnelere yönelen, onlarla ilişkili olan algıdır. İç algı ise iç dünyanın gerçeklerine (ruhsal durumlar, ruhsal edimler, ruhsal içerikler) yönelen ve onlarla ilgili olan algıdır” (Akarsu, 1975, s. 16).

Çoğu etik karar alma çerçevesindeki tartışmalar, etik algının etik karar verme sürecinde başlangıç noktası olduğunu ve etik muhakeme adımından önce geldiğini öne sürmektedir. Bir durumun etik yönlerini algılamak veya tanımaksızın, herhangi bir etik sorunu ele almak zordur, çünkü ilk tanıma olmadan, etik bir sorun yok kabul edilmektedir (Choi & Perry, 2010, s. 1).

Etik sorunları hassas bir şekilde algılayanların, eylemlerinde daha etik alternatifler bulmak için düşünmeye ve akıl yürütmeye başlama olasılığı yüksektir (Choi & Perry, 2010, s. 2).

Etik algı, etik karar verme sürecini yönlendiren bir katalizör işlevi görmektedir. Etik problemin algılanmasında ve etik sürecin ilerlemesinde birçok husus etkili olmaktadır. Bunlardan biri de bireylerin kişisel

özellikleridir. Bireylerin kişisel özellikleri etik problemin algılanması, eylemin planlanması, uygulanması, değerlendirilmesi gibi etik karar verme sürecinin her aşamasında etkili olmakta ve rehberlik etmektedir. Her bireyin algılama ve yargılama yeteneği birbirinden farklı olduğundan aynı etik problemde birbirinden farklı kararlar verilebilmekte ve farklı davranışlar görülebilmektedir (Akbaba, 2011, s. 449).

Bununla birlikte, etik algı aşaması olmadan, birinin etik olarak akıl yürütmeye başlaması mümkün olmadığı için etik sorunların algılanması ahlaki akıl yürütme düzeyinde önemli bir etken faktör olarak görülebilir (Choi & Perry, 2010, s. 2).

2.1.9. Etik boyut, etik bilinç ve etik duyarlılık

Etik boyut, etiğin kapsamı ve sınırları olarak tanımlanmaktadır. Etik boyutu diğer boyutlardan ayırt etme becerisini etik bilinç, bu boyuta önem verme yaklaşımı da etik duyarlılık olarak adlandırılır. Boyut kalabalığı arasında etikle ilgili olanı tanıyabilmeyi ve varsa bu boyuttaki sorunu saptayabilmeyi sağlayan etik bilincin gelişmesi, eğitimle ve deneyimle olur.

Etik duyarlılık, belirli bir ikilemin çözümlenmesinin başkalarının refahını etkileyebileceğine yönelik farkındalığı olarak tanımlanabilir. Etik duyarlılık, bir durumun bilişsel yönlerinin algılanmasını, yorumlanmasını ve potansiyel alternatiflerin başkalarının refahı üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesini içerir (Rest'den aktaran Gaudine & Thorne, 2001, s. 179).

Etik duyarlılık, etik boyuta özel bir ilgi göstermeyi, etik sorunu belirleyebilmeyi etik kararları yetkinlikle verebilmeyi kapsar. Etik bilinçten yoksun halde etik duyarlılık sahibi olma durumunda, etik sorunu tanıma ve ona çözüm arayışı ancak el yordamıyla ve düşük başarı şansı ile gerçekleştirilebilir. Etik konusunda bilinçli ama duyarsız olma, yani etik boyutu tanıyıp da görmezden gelme ise defektif bir anlayıştır (Kadıoğlu & Kadıoğlu, 2019, s. 79).

Sağlık profesyonellerinin, etik ikilemleri tanınması, çözümleyebilmesi, doğru kararları alabilmesi için, etik sorunu ayırt edebilme yeteneği olarak da tanımlanan etik duyarlılıklarının gelişmiş olması gerekmektedir. Etik

duyarlılık, çelişkilerle dolu durumlarda ahlaki değerler ya da kişinin var olan durum içinde kendi rol ve sorumluluklarının farkına varması olarak tanımlanır. Bunun içinde öncelikle kendi duygularının farkında olması gerekir. Etik duyarlılık eğitim ile geliştirilir, mesleki yeterliliği sürdürme ve mesleğin etik kodlarına uygun etik yargıya vararak davranışları sergilemek ile devam ettirilir (Sabancıoğulları, 2018, s. 105).

Etik duyarlılık, bireyin, etik ikilemi algılaması ve yorumlamasını etkiler. Uyarılma ve duygu durumu da etik ikilemin varlığına olan duyarlılığını etkiler. Bireyin uyarılması yani algı, etik karar sürecinin başlatılmasında katalizör görevi görebilecek bilgileri aramak için gereken ihtiyatlılığı artırabilir. Düşük uyarılma seviyelerinde etik bir ikilemin var olduğunu tespit etmek için yeterli enerji olmayabilir (Gaudine & Thorne, 2001, s. 179).

Etik duyarlılığın duygularımızla da ilişkisi vardır. Bilgiler bellekte, pozitif veya negatif bir duygusal etiketle depolanır. Pozitif duygular negatif duygulara göre çok daha fazla bilgi etiketlenerek depolanır. Birey belirli bir duygu durumundayken, bellekte depolanan bilgilerden olumlu duygusal etiketi olanlar daha kolay elde edilebilir. Belleğin negatif duygulara göre pozitif duyguları daha fazla depolama özelliği dolayısıyla çoğu bilgi pozitif bir duygusal etikete sahip olduğundan, pozitif etki yaşayan bireylerin daha fazla bilgiye erişmeleri mümkündür. Olumlu etki yaşayan bireylerin, nötr etki yaşayan bireylere göre daha yaratıcı olduğu gösterilmiştir. Bunun, bellekte geri alınabilecek daha fazla bilgiye sahip olduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle, olumlu etki yaşayan bireylerin, belirli bir duruma özgü etik ikilemi tanıma olasılığı yani etik duyarlılığı daha yüksektir (Gaudine & Thorne, 2001, s. 179).

Bununla birlikte, bireyin çalışırken rahat veya keyfi duygusal durumu düşük uyarılma seviyeleri ile karakterizedir ve etik ikilemi keşfetme motivasyonu azdır. Etik duyarlılığı daha düşüktür (Gaudine & Thorne, 2001, s. 179).

Dolayısıyla bireylerin duygu durumları ile etik duyarlılıkları ilişkilidir. Etik duyarlılık sorununa felsefi bakış açısıyla yaklaşan Blum (1991), kişilerin

ahlaki unsurları algılama yeteneklerindeki farklılıkların çoğunun bireysel farklılıklara dayandığına inanmaktadır (Blum'dan aktaran VanSandt, Shepard & Zappe, 2006, s. 409–432).

2.2. Duygu ve Aleksitimi

2.2.1. Duygu

Duygu kavramını her bilim dalı kendi alanına özgü tanımlamış olup ortak bir tanım yoktur. TDK Türkçe Sözlük duyguyu; “1. Duyularla algılama, his; 2. Belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim; 3. Önsezi; 4. Nesnelere veya olayları ahlaki ve estetik yönden değerlendirme yeteneği; 5. Kendine özgü bir ruhsal hareket ve hareketlilik.” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011).

Duygu; felsefe, ahlak felsefesi, psikiyatri, psikoloji ve teleoloji gibi çok sayıda disiplinin ortak konusu olsa da bilişsel ve fizyolojik yönleri dolayısıyla daha çok psikoloji biliminin ilgilendiği bir konudur (Gökalp, 2010, s. 1).

Psikoloji ve bilişsel bilim araştırmaları, ahlaki yargılama da dahil olmak üzere çok çeşitli günlük yargılarda duyguların önemini sürekli olarak göstermiştir (Avramova & Inbar, 2013, s. 169).

Duygular ahlaki olgulardır. Duygular amaçlarımıza yakından bağlıdır ve amaçlarımız tarafından tetiklenirler. Aynı zamanda, duygular son derece karmaşık olan dünyadaki çok çeşitli seçenekleri daraltarak seçim yapmamıza yardımcı olur. Gerçek hayatta tüm olasılıklar için tamamen mantıkla karar vermek mümkün değil. Duygular kişiyi amaca ulaştıracak çoklu hedefler ile bir köprü kurarlar (Hargreaves, 2001, s. 1066).

Günümüzde pek çok araştırmacının çalışmalarında duyguların ahlaki karar vermede merkezi rolü, etik karar verme sürecinde duygusal tepkiler ve deontolojik etik yargılar arasında bir paralellik olduğu kanıtlanmıştır (Manfrinati, Lotto, Sarlo, Palomba & Rumiati, 2013, s. 1276; Palmiotti vd., 2019, s. 2). Etik yargı, duygusal ve bilişsel mekanizmalar arasındaki karmaşık bir etkileşim ile oluşmaktadır (Manfrinati vd., 2013, s. 1277).

Haidt, duyguların ahlaki yargıdaki rolünü sosyal sezgisel modeline göre açıkladığında; ahlaki yargının, herhangi bir yansıma ya da sebep gerektirmeyen hızlı bir doğruluk ya da yanlışlık sezgisi akışı ile belirlendiğini ifade etmektedir. Bu sezgiler, evrimsel olarak seçilen ve kültür, gelenek ve sosyalleşme süreçleri tarafından şekillenen doğuştan gelen, değerlendirici duygulardır. Duygunun, ahlaki sezginin en iyi anlaşılabilir kaynağı olması mümkündür (Haidt, 2001, s. 819).

Greene ve arkadaşları (2001) bilişsel sinirbilim yöntemlerini ahlaki yargı çalışmasına uygulayarak yaptıkları manyetik rezonans görüntüleme (fMRI) çalışmasında katılımcıların beyinlerinin duygusal fonksiyonlarla ilişkili bölgelerinin ahlaki düşünürken daha aktif olduğunu, duyguların sadece bir eylemin sonucunu etkilediğinin aksine, ahlaki karar vermenin bir nedeni olduğunu göstermiştir (Greene, 2001, s. 2105).

Klityte ve arkadaşlarının etik karar verme konusunda öfke, korku ve duygu yönetiminin etkisi üzerine yapmış oldukları çalışmada, öfke durumunun etik karar vermeyi olumsuz etkilediği, duygu düzenlemenin bu etkileri azalttığı ve korku durumundaki bireylerin, kontrol grubundaki bireylerden daha etik kararlar aldıkları gösterilmiştir. Bu çalışma ile duyguların etik karar verme üzerine etkili olduğu gösterilmiştir (Klityte, Connelly, Thiel & Devenport, 2013, s. 309–313).

Duygu sadece basit bir günlük karar vermeyi etkilemekle kalmaz, aynı zamanda ahlaki yargılarda da etkin bir rol oynar (Takai, 2017, s. 72). Duygu ahlaki yargılara öncülük eden bir kazanım olarak hareket eder. Desteklediği bilişsel sürecin ahlaki yargıyı temsil eden nihai çıktıya katkısını artırır (Patil & Silani, 2014, s. 599). Duygu, bireyin hızlı bir karar vermesi veya belirsizlik altında mantıklı bir seçenek seçmesi gerektiğinde makul bir seçim yapmak için gerekli olan kavramdır (Takai, 2017, s. 71).

Duygular, dil ve bilinç bir bütündür. Bu bütünlük insanın var olma sürecinde çok önemli işleve sahiptir. Duygular hedefe yönelik davranışlarımız için itici güç kaynağıdır. Düşüncelerimiz ise hedefe ulaşmak için hangi davranışları sergileyeceğimiz konusunda bize yardımcı olmaktadır. Duygular,

insanların hayatlarını düzenlerler ve onları kararlar almaya yönlendirirler. Kişiyi işine yönlendiren tetikleyici, öncelikle duygularıdır (Koçak, 2002, s. 184).

İnsanların ahlaki açıdan motive olmasında oldukça etkili olan duygular, ahlaken en önemli kavram ve değerlerle beraberdir. Duygular ile düşünceler arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Duygular ile düşünceler birinden ayrılamaz, karşılıklı etkileşim içinde olup karar verme sürecinde işleyen sistemin ana parçalarıdır. Ayrıca duygular, insanların iyiliğine ve mutluluğuna katkıda bulunabildikleri gibi bunları azaltabilirler (Diş, 2017a, Parag. 23).

Duyguların oluşma sürecini davranışların oluşma süreci takip eder. Sayısız duygularımız sayısız davranışlarımıza dolayısıyla kararlarımıza yön vermektedir. Duygularımızın yön verdiği karar verme süreçlerinden biri olan etik karar verme sürecinde kararların verilebilmesi için hem duygusal hem de bilişsel mekanizmalar kullanılırlar. Dolayısıyla ahlaki duygular etik karar vermeyi etkiler (Chowdhury, 2017, s. 528).

Duygu, düşünce ve davranışlar birbiriyle ilişkilidir. Ancak aralarında bir neden sonuç ilişkisi olup olmadığı araştırmalarda kanıtlanamamıştır. Duygunun oluşum sürecinde birbiriyle etkileşim içinde olan birçok faktör vardır. Duygular da etik karar verme süreci gibi belirli aşamaları takip eden sistematik bir süreçle oluşmaktadır. Duyguların oluşması çok etkenli, kompleks bir yapıya sahiptir. Duygunun oluşum süreci kısaca özetlenecek olursa; bireyin karşılaştığı bir durumla ilgili yapmış olduğu içsel değerlendirme sonucunda tepki ya da yanıt oluşturma süreci olarak ifade edilebilir. Oluşan tepkinin niteliği bireyin sahip olduğu biyolojik, fizyolojik, psikolojik, çevresel, kültürel vs. faktörlerin etkisinde oluşan kişisel özellikleri, mizacı ve eğilimleri ile şekillenir. Birçok faktörün etkisi altında ortaya çıkan duygunun, eylemin oluşmasına yol açtığı söylenebilir (Öksüz, 2012, s. 424).

Duygularımızın derecesi; düşünme ve planlama, uzak bir amaç için eğitim alma, sorunları çözme ve benzeri yeteneklerimizi engelleme ya da geliştirme, doğuştan gelen zihinsel yeteneklerimizi kullanma kapasitemizin

sınırlarını ve hayatta bir şeyleri nasıl yaptığımızı belirler. Duygular bireyi yaptığı işte; coşku, zevk ve hatta uygun düzeyde kaygı derecesi gibi etkiler ile motive ettiği dereceye kadar başarıya iter (Goleman, 1996, s. 79).

Son araştırmalar, empati, şevkat, vicdan, merhamet, utanç, suçluluk gibi ahlaki etkileyen duyguların ve duygusal durumların, bireylerin etik karar verme süreçleri üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Bu duygulardan biri olan empatinin etik dışı karar verme ile negatif korelasyon gösterdiği gösterilmiştir. Dolayısıyla duyguları, algılama ve düzenleme yeteneği de etik düşünceler ve davranışlarla önemli ölçüde ilişkili olmalıdır (Pham, 2007, s. 155; Choe & Min, 2011, s. 580; Duke & Bègue, 2015, s. 123; Chowdhury, 2017, s. 529).

Yaşamdaki temel etik duruşların kaynağının altında yatanın duygusal kapasiteler olduğuna dair artan kanıtlar vardır. Bu ahlaki duruşlardan başlıcaları kendi kendini sınırlama yani öz denetim ve şefkattir. Duygu aracı olan dürtü tohumu kendini eylemde ifade etmek için patlayan bir duygudur ve kontrol edilmelidir. Dürtü kontrol etme yeteneği irade ve karakterin temelidir. Öz denetimden yoksun olanlar ahlaki bir eksikliğe maruz kalırlar. Şefkatin ise kökü empatide yani başkalarının duygularını okuyabilmede yatar. Başkasının ihtiyacı veya umutsuzluğu hissinden yoksun olanlar ise umursamazdır (Goleman, 1996, s. 9).

Duygular bireye özgü birçok faktörün etkisi altında dolayısıyla öznedir. Ancak etik karar verme kişiye özel olmayan evrensel bir süreçtir. Duygunun ön planda tutulduğu karar verme sistemlerinde, etik karar verilebilmesini beklemek doğru olmaz. Çünkü duygunun ön planda olduğu karar verme sistemlerinde doğru ve yanlış kişiden kişiye hatta yaşam döngüsünde zamanla, içinde bulunulan durumla ve daha birçok etkenle aynı kişide bile değişen olgulardır. Sezgilere dayanarak verilecek kararlar da aynı şekilde sistematigi olmayan basit bir içgörü parıltısına dayanarak belirlenir. Bu nedenle her ne kadar duyguların etik karar vermede önemi yadsınamayacak kadar büyükse de bu tek başına ölçüt olduğu anlamına gelmemektedir (Civaner, 2015, s. 31).

Etik karar vermede akıl, duygu, genetik, epigenetik, biyoloji, fizyoloji, psikoloji, sosyo-ekonomik durum, çevresel faktörlerin yanı sıra insanı etkileyen faktörlerden olayın koşullarına, oluş şekline, zamanına kadar birçok faktör etkilidir. Doğru etik kararın verilmesi ise tüm faktörlerin etkisinde, öncelikle bireyin kendisini tanıması, etik ilkeler ışığında içinde bulunduğu durumun farkında olması ve bu faktörleri kontrol edebilmesi, dozunda ve etkin bir şekilde kullanarak değerlendirme yapabilme becerisi ile ilişkilidir.

2.2.2. Aleksitimi

Aleksitimi kavramı ilk defa 1972'de Sifneos tarafından kullanılmıştır (Sifneos, 1975, s. 65; Pirlot & Corcos, 2012, s. 1403–1425). “Kelime anlamı olarak aleksitimi Yunanca'da *a: yok, lexis: söz, thymos: duygu* anlamına gelen kelimelerin birleşmesinden meydana gelmiştir (Dereboy, 1990b, s. 157; Pirlot & Corcos, 2012, s. 1403–1425; Dere, Falk & Ryder, 2012, s. 1300; İzci, 2016, s:70). Bu kavram Türkçe'ye *duygular için söz yokluğu* şeklinde çevrilmiştir. Şahin (1992), aleksitimi kavramınının sadece *duygular için söz yitimi* anlamına karşılık gelen duygulara için *dilsiz* olmakla sınırlandırılmayacağını belirtmiştir. Şahin, aleksitimik bireylerin aynı zamanda duygularına karşı *sağır* olduklarına da dikkat çekmiştir. Bu tanımlardan hareketle aleksitimi için *duygusal ahrazlık* tanımını kullanmıştır. Dökmen (2000) ise aleksitimi için *düşünce köleliği* kavramını önermektedir (Koçak, 2002, s. 186).

Aleksitimi, önceleri psikosomatik hastalara özgü olduğu düşünülen belirli kişilik özelliklerini açıklamak amacıyla ortaya atılmış bir kavramdır. Ancak zamanla aleksitiminin sadece bu grupta değil farklı birçok hastalık ya da rahatsızlığı olan kişilerde de görülebildiği tespit edilmiştir. Yapılan çok sayıda çalışma, çeşitli psikiyatrik ya da bedensel rahatsızlıkları olan kişilerin de aleksitimik özellikler sergileyebildiklerini göstermiştir (Dereboy, 1990b, s. 158). Taylor (1984) ve Sifneos (1988) aleksitimi bir hastalık olarak değil daha çok, kişilik özelliği, yetersizlik olarak tanımlamaktadır (İzci, 2016, s:70).

Sifneos (1972) aleksitimik bireyler için şu ifadeleri kullanmaktadır. “Aleksitimi öncelikle bireyin duygusal işlevlerinde ve kişiler arası ilişkilerinde

güçlük çekmesi şeklinde ortaya çıkan bir sorundur. Duyguların merkezi bir öneme sahip olduğu toplumsal yaşantıda aleksitimikler yabancı, hatta başka bir dünyadan gelmiş izlenimi verirler. Aleksitimiklerin en belirgin özellikleri duygularını fark edip ifade etme güçlüğü çekmeleridir. Günlük yaşamda düşünebilen, anlatabilen, ilişkiler kurabilen kimselerdir. Ancak duygu ve düşünceleri arasında bağ kurup ayırt etmekte ve bunları ifade etmekte sorunlar yaşarlar. Zeki olabilirler fakat bu zekalarını daha çok duygularından kaçmak için kullanırlar” (Taylor, Bagby & Parker, 1991, s. 155).

Aleksitimik kişilerin çevreleriyle ilişkilerine bakıldığında yüksek toplumsal uyum içinde oldukları ancak bu durumun sadece görünüşte olduğu yani *yalancı normallik* durumunda olduğu belirtilmektedir. Çünkü yakından incelendiğinde, duygularını tanımlayamayan, hayal kurma yetersizliği yaşayan ve dolayısıyla iç görü eksikliği olan bu kişilerin kendi ruhsal gerçekleriyle çok az ilişki içinde oldukları ve robot gibi mekanik bir tarzda yaşadıkları görülmektedir (Dereboy, 1990a, s. 3).

Aleksitimi'nin kişisel bir eğilim, kültürel ve geçmiş yaşantıların etkili olduğu, sosyal ve ekonomik destek eksikliği sonucu ortaya çıkan, hastalık, psikosomatik belirti, bilişsel bozukluk, beceri eksikliği–yetersizlik, nörolojik bir arıza olduğunu savunan farklı görüşler de bulunmaktadır (İzci, 2016, s. 65).

Bu kadar çok farklı görüş ve yorumlardan dolayı bir kişiye aleksitimik olduğunu söylemek zordur. Bundan dolayı yakın zaman psikoloji çalışmaları aleksitimi var ya da yok yerine aleksitimik özelliklerin düzeyinden bahsetmeyi daha doğru bulmaktadır (Taylor vd., 1991, s. 156).

Aleksitimi duygusal ve bilişsel boyutlar içerir. Duygusal boyut, hayal gücü, fanteziler ve rüyalarda azalma; bilişsel boyut ise bedensel duyum ve hisleri ayırt etme, tanıma, analiz etme yeteneğinin kısıtlı ve sınırlı olması ile karakterizedir. Ayrıca, aleksitimi düşük empati ile de ilişkilendirilebilir (Cecchetto, Korb, Rumiati & Aiello, 2018, s. 228; Özen, 2017, s. 17).

Taylor (1991) aleksitimik kişilik özelliklerini dört ana başlık altında toplanabileceğini belirtmektedir.

- Duygularını tanımlama ve açıklamada zorluk,
- Duygular ile duygusal uyarılmanın bedensel duyumları arasında ayırım yapmada zorluk,
- Hayallerde azlık, sınırlı imgesel süreçler
- Dışa dönük bilişsel tarzıdır (Taylor vd., 1991, s. 155).

Aleksitimik bireyler duygularını tanıma ve tanımlamada güçlük yaşarlar. Duyguların ve fantezilerin içsel yaşamının yokluğu nedeniyle bu kişiler sıklıkla fiziksel semptomlar yaşarlar. Kronik disfori veya ağlama veya öfke patlamaları gösterirler. Ancak sorgulandıklarında kendi duyguları hakkında çok az şey bildikleri ve çoğu durumda bağlantı kuramadıkları görülmektedir (Yalçın & Hamarta, 2013, s. 39; İzci, 2016, s. 70).

Aleksitimik bireylerin hayal dünyası kısıtlı ve hayal gücü oldukça zayıftır. Kurdukları hayaller genellikle gerçeklik sınırlarını aşmayan, tutku ve özlemlerin silik bir biçimde yansıdığı renksiz fantezilerdir. Çoğu kez de duygularını çağrıştıracak hayallerden uzak durmayı tercih ederler (Yalçın & Hamarta, 2013, s. 39; İzci, 2016, s. 71).

Aleksitimik kişilerin düşünme tarzı öznel, faydacı, kestirme yoldan, somut çözümler odaklıdır. Sorunları derinlemesine düşünmez ve irdemezler. Çevreleriyle olan ilişkilerinde daha çok dış uyaranlar yön verir. Dışa dönük bilişsel yapıları nedeniyle çevreleriyle uyumludurlar (Taylor vd., 1991, s. 155; Yalçın & Hamarta, 2013, s. 39; İzci, 2016, s. 71).

Yüksek aleksitimi seviyesi, sinir ağında empatiyi destekleyen azalmış aktivite ile ilişkilendirilir. Ayrıca çalışmalar, aleksitimik bireylerin, başkalarının acı çekmesinde daha az sıkıntı hissettikleri, başkalarının sıkıntısını gidermek için daha az özgecil davrandıkları ve daha az motive olduklarını göstermektedir (Patil & Silani, 2014, s. 602).

Sadece kendini başka bir kişinin yerine koymakla, anında acı, sempati veya diğer duygusal tepkiler hissedilebilir. Bu durum, Jean Piaget (1896–1980), Lawrence Kohlberg (1927–1987) ve diğer bilişsel gelişimcilere göre ahlaki düşünmenin başlıca yollarından biridir (Haidt, 2001, s. 819).

Jean Piaget, duygu ve düşüncenin birbirine paralel geliştiğini savunmaktadır. Benzer şekilde ahlak gelişiminin de bilişsel gelişimle paralel olduğu varsayımını ortaya atmıştır. Piaget'e göre ahlaki gelişim karşılıklı iletişim ve bireyin özerkliğinin birbiriyle harmanlanması sonucu gelişir. Karşılıklı iletişim ve özerklik ahlaki gelişimin birbirini tamamlayan temel unsurlarıdır. Ahlakın olabilmesi için bireyin başkaları ile ilişki içinde olması gerekir ve aynı zamanda bu ilişkide özerkliğin devreye girmesi gereklidir. Özerk olabilmek ise bireyin kendisini tanımasını gerekli kılmaktadır. Birey ise kendisini toplumsal iletişimin içinde yaşadığı eylemlerle birlikte tanıyabilir (Çam, Çavdar, Seydooğulları & Çok, 2012, s. 1212).

Kendi duygularını tanımlamakta ve ifade etmekte yetersizlik yaşayan aleksitimik bireylerin diğer bireylerin duygularına karşı duyarlı olmaları da beklenemez. Aleksitimik bireyler sadece kendi duygularını tanımada zorluk çekmezler aynı zamanda başkalarının duygularını tanımada da zorluklar yaşarlar. Aleksitiminin özellikleri aleksitimik bireylerin empati yeteneğinin sınırlı olması sonucunu doğurmaktadır.

Oysaki etik yargı geliştirmek için normların, ilkelerin yanında etik değerleri ve duyguları tanıma, ifade etme yeteneğinin de olması gerekir (Takai, 2017, s.72).

Duygularda farkındalığın azalması ile kişisel değerleri algılama ve duyarlılık da azalabilmektedir. Kişisel değerler ile etik pozisyonların ilişkili olduğuna dair yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır (Forsyth, 1980; Forsyth, 1992; Hartranft, 2009, s. 45). Bu çalışmalarda duygular ile etik karar verme süreci arasında güçlü bir bağlantı olduğu gösterilmektedir. Etik karar verirken ahlaki akıl yürütmenin ahlaki duygulardan daha az önemli olduğuna dair ilave kanıtlar vardır. Örneğin psikopati üzerine çalışmalarda en çok öne çıkan Cleckley, (1955)'de psikopatlar üzerinde yapmış olduğu vaka çalışmaları ile akıl yürütmenin ahlaki duygulardan ayrıldığı insanların, ürpertici portrelerini ortaya koymaktadır. Psikopatlar sosyal davranış kurallarını bilir ve eylemlerinin başkaları için zararlı sonuçlarını anlarlar. Sadece bu sonuçları umursamazlar. Cleckley çalışmasında psikopatların, özellikle başkalarının acı

çekmesi (pişmanlık, sempati), başkaları tarafından kınanma (utanç, suçluluk) veya başkalarına bağlanma (aşk, keder) ile tetiklenecek olan duygusal tepkilerde genel bir yokluk olduğunu göstermiştir (Cleckley'den aktaran Haidt, 2001, s. 824).

Duyguların etik karar almadaki etkisi, duygusal yetersizlikleri olan kişilere bakılarak açıkça görülebilir (Diş, 2017a, Parag. 16). Aleksitimide örneğin psikopatlardaki gibi duygusal yokluk durumu değil duygusal yetersizlik durumu mevcuttur. Dolayısıyla psikopatlıktaki gibi başkalarına zarar verme motivasyonunda değildirler.

Altta yatan bazı hastalıklar, beyin frontal korteksin ameliyatları ya da antisosyal kişilik bozukluğu olan insanların normal insanlardan farklı olduğu ve aleksitimi düzeylerinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Aleksitimide beyindeki değişiklikleri belirlemek üzere yapılan bir çalışmada, Mednick ve arkadaşları (1982), suçlular ve suçlu olmayanlar arasındaki elektroensefalogram farklılıklarını incelemiş ve araştırmanın büyük bölümünün beyin ön bölgelerindeki farklılıkları gösterdiğini belirlemiştir (Haidt, 2001, s. 824).

İtalya'da 41 sağlıklı gönüllü üzerinde yapılan bir başka çalışmada, empati ve aleksitiminin bireysel farklılıklar ile birlikte ahlaki ikilemlere duygusal tepkileri etkilediği görülmüştür (Cecchetto, 2017, s. 226).

Aleksitimi'nin ahlak üzerindeki etkisi, çoğunlukla, sadece ahlaki yargı görevleri kullanılarak araştırılmıştır (Koven, 2011; Patil, 2014). Patil ve Silani (2014) tarafından yapılmış olan çalışmaya göre aleksitimi düzeyinin artması empati yeteneğini olumsuz etkilemekte bu durum da etik kararı olumsuz etkilemektedir (Patil & Silani, 2014, s. 3).

Gleichgerrichtve arkadaşları (2015) tarafından yapılan bir çalışmada aleksitimi düzeyleri ile empati yeteneği arasında olumsuz etkilenme olduğunu gösterilmiştir (Gleichgerrichta, 2015, s. 1298).

Koçak (2005) tarafından, üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada aleksitimi ve yalnızlık arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada yapılan analizler sonucunda üniversite öğrencilerinin aleksitimi ve yalnızlık düzeyleri

arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Koenigs, s. 35–38).

Ünal (2004) tarafından, yapılan çalışmada üniversite gençlerinde çekingenlik, aleksitimi ve düşük benlik saygısı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (Ünal, 2004, s. 2018).

Yalçın ve Hamarta'nın (2013), üniversite öğrencilerinin duygularını ifade etmeleri ile aleksitimi ve psikolojik ihtiyaçları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada yakınlık duygusu ve psikolojik ihtiyaçlardan başarı ihtiyacının aleksitimi de duyguları tanıma güçlüğü ile negatif yönde ilişkili olduğunu belirtmektedir (Yalçın & Hamarta, 2013, s. 59).

Aksoy ve İpek Ç. (2017) tarafından, hemşirelik öğrencilerinin aleksitimi düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelendiği çalışmada; öğrencilerin aleksitimi düzeylerinin orta derecede olduğu ve aleksitimi düzeyinin artması ile birlikte hasta ile iletişimin olumsuz etkilenmekte olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada öğrencileri etkin iletişimi sağlayabilmeleri için öncelikle öğrencilerin duygusal farkındalıklarının artırılması ve geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Aksoy & İpek Ç., 2017, s. 49).

Özen ve Topçu tarafından 2017'de, tıp fakültesi öğrencileriyle, Torontto Aleksitimi Ölçeği kullanılarak yapılan bir çalışmada akıllı telefonların dürtüsellik ve aleksitimi gibi kişilik özellikleri birleştiğinde genç erişkinlerde akıllı telefon bağımlılığına yol açıyor olabileceği bildirilmiştir (Özen, 2017, s. 20).

2.3. Etik Karar Vermede Duygu'nun Yerinin Tarihsel Süreçte Gelişimi

Tarih boyunca çoğu zaman duygunun en gerilere atılmış olduğu, zaman zaman aklın önüne geçtiği, holistik yaklaşımın hakim olduğu günümüzde ise duygunun akıl, bilinç, fizyoloji, psikoloji gibi insanı etkileyen tüm faktörlerle birlikte değerlendirildiği görülmektedir. Tüm bu görüşlerin bulunduğu ortak payda etik karar verme ile duygu arasında bir ilişkinin olduğudur.

Felsefede insanın duygularına olan ilk ilgi etik ya da insanın doğası konusunda şekillenmektedir. Felsefede duygu incelemeleri çoğunlukla ahlak teorileri ile ilgili olmuştur (Gökalp, 2010, s. 1).

Günümüzden 2500 yıl öncesinden bu yana etik ve duygu ilişkisi incelendiğinde birbirinden farklı felsefi görüşlerin olduğu görülmektedir.

Antikçağ düşünürleri, Aristoteles başta olmak üzere ahlak felsefesinde duygulara kısıtlı da olsa yer vermişlerdir. İlkçağ filozoflarından Aristoteles'in (M.Ö. 384–322) Retorik adlı eserinde modern bir duygu kuramı geliştirdiği görülmekte dolayısıyla felsefede duygu ile ilgili çalışmaların 2500 yıl öncesine kadar uzandığı bilinmektedir. Aristoteles, pek çok duyguyu başkalarına nasıl davranılması gerektiği ile ilişkili ahlaki inanç olarak belirlemektedir. Aristoteles, Platon gibi insan ruhunu rasyonel ve irrasyonel olarak bölümlere ayırsa da Platon'dan farklı olarak iki kısım arasında keskin bir ayrımı işaret etmemektedir. Aristoteles Retorik'te duyguların kararlarımız üzerindeki önemli etkisi olduğunu kanıtlarla sunmuştur. Duyguların bireyin üzerindeki etkisinin yanında başkalarının karar verme süreçlerinin de duygusal manipülasyonlarla yönlendirilebileceğini belirtmektedir (Gökalp, 2010, s. 5; Aristoteles, 2016).

Antik dönemin sonlarında Platon ve Aristo'dan etkilenen Stoa felsefesine göre aynı zamanda doğa ve Tanrı olan akıl ön plandadır. Tüm kozmosa nüfuz etmiştir. Ahlaki yargı ve ahlaki iyinin temeline bilgi ve erdemi yerleştirmişler, duyguları çoğu zaman akıl ile zıt görmüşlerdir (Gökalp, 2010, s. 5).

Ortaçağ Hıristiyan filozofları da, arzu ve dolayısıyla günahla olan bağları nedeniyle duyguları aşağılamıştır. Ortaçağ döneminde Skolastik felsefenin en ünlü temsilcilerinden biri olan Thomas Aquinas (1225–1274) duygular ile ilgili görüşlerinin duygu, tutku ya da his kavramlarıyla açıklamıştır. Duyguların arzularla mı yoksa algılarla mı ilişkilendirilebileceğini değerlendirmiştir. Alguların bedene arzuların ise ruha dayalı olduğunu, tutkuların algılardan ziyade arzularla ilişkilendirilmesi gerektiğini belirtmiştir (Gökalp, 2010, s. 6; Haidt, 2001, s. 817).

On yedinci yüzyıla gelindiğinde, Aristoteles'in günümüzde daha çok kabul gören düşüncelerine karşın duygular önemsiz görülmüş, duygulardan

tecrit edilmiş evrensel gerçekler ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu yüzyılda T. Aquinas'dan etkilenen René Descartes (1596–1650), zihnin rasyonel güçlerinden bahsederken, akıl ve bedeni kesin çizgilerle birbirinden ayırmıştır. Duyguyu, bedenin ürettiği bir olumsuzluk olarak ele almıştır. Akıl ve rasyonalite pozitif, duygular ve içgüdüler negatif olanla ilişkilendirilmiştir (Çabuklu, 2004, s. 87).

R. Descartes ve Stoalılardan etkilenen Benedict De Spinoza (1632—1677) duygu görüşlerini etik teorisinin bir parçası olarak ele almıştır. Etik hayatın, duyguların mertebelendirmesiyle düzenlenebileceğini öne sürmüştür. Tüm duyguların neşe ve öfkeden türediğini ve birbirini aşarak yükselen tutkuların aklın hakemliği ile iyi bir şekilde hesaplanması gerektiğini kabul etmektedir. Her ne kadar tutkuların ahlaka karşı olmadığını düşünüyor olsa da akli duygulardan üstün görmüştür (Ülken, 2010, s. 41).

B. Spinoza'nın duygu anlayışından sonra 18. yy'da İngiliz deneyci filozof David Hume (1711–1776) insan davranışlarını duyum ve tecrübeye dayandığını ispat eden çalışmalar yapmıştır. Etik karar vermede aklın rolünün önemli olduğu ancak yeterli olmadığını, insan davranışlarının tutku, güdü, arzu, sempati gibi duygunun altındaki hususlar ile motive edildiğini ve etik karar vermede duygunun en önemli rolü üstlendiğini savunmaktadır. Etik olayların olgudan ziyade oluş şeklinin incelenmesi ve her olgunun kendi içinde farklı sonuçlar doğurabileceği dolayısıyla etik kararın akıl ile değil, sempati–duygudaşlık duygusu ile verilmesi gerektiğini savunur. İnsan doğasında duygudaşlıktan daha önemli bir şeyin olmadığını savunmuştur (Gökalp, 2010, s. 13).

D. Hume faydacıların sahip olduğu birçok görüşe sahiptir. Ancak yine de tamamen faydacı değildir. D. Hume'un ilgilendiği şey, zihnin olgusal alanlardan ahlaki yargılara sıçramasının yoludur. D. Hume'un görüşüne göre, ahlaki yargıları başlatan şey ahlaki bir duygunun diktesi olan güdü ve tutkulardır (Bentham & Mill, 2015, s. 17).

Ahlaki yargıların duygudaşlık ile oluştuğunu savunan D. Hume'un görüşü herkesin ahlaki olaya hatta nesnelere dahi ortak ya da benzer

duyguları yüklemesi sonucunu doğurmaktadır. Bu durum gerçeklikle uyuşmamaktadır. Bu nedenle Hume'un görüşü birçok filozof tarafından eleştirilmiştir.

Günümüze D. Hume'un iddia ettiği gibi her kararın merkezinde duyguların tek başına egemen olduğu görüşü pek kabul görmese de duygularımızın, eylem ve davranışlarımızı önemli ölçüde motive ettiği, yönlendirdiği ve etkilediği kabul edilen bir gerçektir.

D. Hume'un etik konusundaki motivasyonel yaklaşımı filozoflar tarafından iyi karşılanmamıştır. I. Kant'ın (1724–1804) akılcı etik teorisi, D. Hume'u reddetme girişimi olarak ortaya çıkmıştır ve I. Kant, D. Hume'dan modern ahlak felsefecileri üzerinde çok daha büyük bir etkiye sahiptir (Haidt, 2001, s. 816).

I. Kant insanın kendisini tanımasının insanın ne olduğunu bilmesi ile alakalı olduğunu ifade ederken insanın iki farklı boyutuna işaret etmektedir. I. Kant'a göre insanın, bir boyutu doğal bir varlık oluşu, diğer bir boyutu ise özgür, otonom bir varlık oluşudur. İnsan, doğal yönü ile diğer doğal nesnelere gibi doğa yasalarına bağlı; otonom yönü ile özgür ve sahip olduğu yetenekleri geliştirmeye olanaklı bir varlıktır. Sahip olduğu bu yetenekleri geliştirme imkanını kullanan birey, insan olmanın amacını da gerçekleştirmiş olur (Gökalp, 2019, s. 79).

19. yy'da psikolojinin bağımsız bir disiplin olarak varlığını sürdürmeye başlaması ile duygu, psikoloji ile felsefenin ortak konusu olmuştur.

S. Freud (1856–1939), insanların kararlarını güdüler ve duygular tarafından yönlendirilmiş olduğunu belirtmiştir (Haidt, 2001, s. 816).

Yirminci yüzyılın önemli düşünürlerinden biri olan Martha Nussbaum (1947–...), insanı tanımanın akıl ve duygunun senteziyle birlikte gerçekleşebileceğini, insanı tanımada sadece aklın sınırlı çerçevesinde kalınmasının yetersiz olacağını belirtmektedir (Diş, 2017a, Parag. 21).

Aristoteles'e göre uygun duygu ve doğru algı, erdemin var olması için gerekli unsurlardır (Scott, 2000, s. 123–133). Günümüzde de Aristoteles'in

görüşüyle örtüşen, ahlaki gelişim, ahlaki duyarlılık, ahlaki algı ve etik karar vermede duyguların etkili olduğunu savunan birçok çağdaş kuramcı vardır. Bunlardan biri olan Ann Oakley Aristoteles'in görüşlerini savunmaktadır. A. Oakley, belirli duyguların yaşanması, birinin sıkıntılı kişilerle etkileşime girmesini ve başarılı bir şekilde iletişim kurmasını sağlamak için gerekli olduğunu savunmaktadır. A. Oakley'e göre insanın çevresini anlayabilmesi için bazen bazı duygular gerekli olabilir. Ancak, bu duygulara sahip olmanın bir kişinin durumunu anlamak için her zaman yeterli olamayabileceğini belirtir. Önemli olan bu duyguları ölçülü ve yerinde kullanabilmektir. Buna karşılık duygusal olarak yetersiz insanlar ise büyük olasılıkla duyarsızlık, ilgisizlik, kayıtsızlık ve izolasyon ile karakterize edilirler. Yaşamları boyunca muhtemelen değersizlik, yabancılaşma, amaçsızlık ve belki de duyarsızlaşma duygularından etkilenirler. Gerçekten de hayatlarında herhangi bir birlik ve dolayısıyla belki de herhangi bir anlam göremeyebilirler. Bu nedenle kendi kimlikleri ve etrafındakileri anlayabilme konusunda gerçek bir algıları olmayabilir (Oakley, 1994, s. 725–728).

A. Oakley duyguların iyi yaşama katkısı üzerine odaklı iken Norveçli filozof Arne Johan Vetlesen (1960–...), duyguları ahlaki alana erişim aracı olarak önemsemektedir (Scott, 2000, s. 123–133).

Son yıllarda, sinirbilimsel ve psikolojik tekniklerin ortaya çıkması, rasyonalist ve duygusalci yaklaşımların temelini oluşturan varsayımları değerlendirmeyi mümkün kılmıştır. Özellikle beyin bilimlerini–nörobilimi ve psikolojinin çeşitli dallarını da içeren çalışmalar akıl ve duygu arasındaki ilişki ve her birinin ahlaki yargılamada oynadığı işlev hakkında güvenilir kanıtlar sağlayabilmektedir. Fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme çalışmaları, psikolojik araştırmalar ve deneylerin sonuçları, duyguların ahlaki yargılarda bulunmada ve etik eylemleri motive etmede çok önemli rol oynadığı iddiasına kanıt oluşturmaktadır (Jeffery, 2014).

Doksanların başında Joseph LeDoux (1949–...), 1997'de, duygusal tepkilerimiz ve hatıralarımızda beyinde amigdala adı verilen yapının rolü hakkındaki önemli araştırmalar yapmıştır. Buradaki bir hasarın bireyin kendi

duygularını anlama ve hissetme yeteneğinde de kayba neden olduğunu ortaya koymuştur (Çakar & Arbak, 2004, s. 32). Amigdala; korku, koşullandırma, tehlide bağlı uyaranların önleyici işlenmesi, duygusal anılar ve çevresel ceza/ödül olasılıklarına dayanan karar verme süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır (Berntson vd., 2011; Goleman, 2011).

Kendi duygularımızı anlama ve hissetme yeteneği, başkalarının duygularını anlamak ve empati kurmak için çok önemlidir. Yeni bulgular, öz-farkındalığa dahil olan beyin bölgelerinin etik ve genel olarak karar vermede bize nasıl yardımcı olduğunu göstermektedir. Aleksitimide, duygusal girdiden yoksun olunması nedeniyle düşünceler hakkında ne hissedileceği bilinemez, bu yüzden doğru etik kararlar vermede yetersizlik söz konusu olabilir (Goleman, 2011).

Günümüzde kararlarımızı verirken beyindeki bu alanların yeri, önemi ve çalışma şekli kanıtlanmakla kalmamış aynı zamanda bu alanların gastrointestinal sistemle de çok zengin bağlantılara sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Örneğin, depresyon için önemli bir ilaç sınıfı beyindeki serotonin sistemini düzenler ancak vücudun serotonin reseptörlerinin sadece yüzde beşi beyinde bulunur. Çok büyük bir yüzde gastrointestinal sistemdedir. Bu nedenle ve gastrointesitinal sistemin ayrıca bağışıklığı da düzenlemesi nedeniyle İLACIN yaygın yan etkiler sindirim problemlerini içerir (Goleman, 2011).

Dolayısıyla etik kararlarda duygular, onların arkasında beslenme şekli ve daha keşfedilmeyen birçok etken mevcuttur.

Görüldüğü üzere etik karar vermek için düşünceler hakkında duygulara ihtiyacını olduğu birçok bilimsel çalışma ile ispatlanmıştır. Çakar ve Albark'ın Damasio'dan aktardığı üzere "İnsan önce var olmuş ve etrafını algılamaya hissetmeye başlamıştır, sonra düşünmüştür" (Çakar & Arbak, 2004). Bu bilimsel çalışmalarında gösterdiği gibi duygular insanların önemli özelliğidir ve bireylerin eğitim süreci içinde hak ettiği yeri alması gerekmektedir (Gökalp, 2019, s. 79).

2.4. Etik Karar Verme ile İlgili Deneysel Çalışmalarda Kullanılan Yaklaşımlar

Ahlaki mutlaklar ahlaki yargılar için rehber olarak görülür, ancak istisnalara açıktır. Çünkü ahlaki işleyişin anlaşılmasına yönelik diğer yaklaşımları, örneğin psikanalitik teori ve sosyal öğrenme teorisini tartışmaz, çünkü odakları normatifin aksine tanımlayıcıdır. Etik karar vermeyi değerlendirmek için ise bu yaklaşımları da bilmek gerekir (Waterman, 1988, s. 284–285).

Etik karar vermede yapılan deneysel çalışmalarda kullanılan yaklaşımlar dört başlık altında incelenmektedir. Bunlar; bilişsel gelişimsel yaklaşım, yapılandırıcı, etkileşimsel yaklaşım, diyalektik yaklaşım, taksonomik yaklaşımdır.

Bu dört yaklaşımın da ayrı ayrı yöntemi ve deneysel süreci vardır. Araştırmada taksonomik yaklaşım kullanıldığı için bu yaklaşımın yöntemleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

2.4.1. *Bilişsel gelişimsel yaklaşım*

Jean Piaget (1896–1980), 1932’de ahlak gelişiminde dışa bağımlı evre ve özerk evre olmak üzere iki evreli süreç olduğunu belirtmiştir. Bu süreçte ahlak anlayışının ise sonuç odaklıdan niyet odaklı bir anlayışına doğru geliştiğini ifade etmektedir. Son çocukluk yıllarının ise bu gelişimde geçiş aşamasında önemli olduğuna dikkat çekmiştir (Çam vd., s. 1213). Dışa bağımlı evre, yaşamın ilk on yılını oluşturmaktadır. Bu evrede olaylar ve durumlar, somut sonuçlar üzerinden değerlendirilir. Bu evrenin sonlarına doğru ahlaki gerçekçilik daha belirgindir. Özerk evrede ise ahlaki yargıların oluşumunda; eylemlerin fiziksel sonuçları dışında, eylemlerin gerçekleştirilmeden öncesindeki niyet de dikkate alınmaktadır. Empati yeteneği de bu evrede gelişmektedir (Yıldız, 2017, s. 399).

J. Piaget gibi Lawrence Kohlberg 1981’de ahlak gelişimini bilişsel gelişim paralelinde süren bir gelişim alanı olarak görmektedir ve ahlak gelişimini J. Piaget’in zihin gelişimi alanında ortaya koyduğu evreler üstüne

detaylandırmıştır (Çam vd., 2012, s. 1212). L. Kohlberg, kendi akıl yürütme çalışmalarını kullanarak sonuç odaklı akıl yürütme ile başlayan ve kural odaklı bir akıl yürütme biçimine ilerleyen üç düzeyden ve altı evreden oluşan bilişsel ahlaki gelişim aşamasını açıklamıştır (Warren & Smith–Crowe, 2008, s. 87).

Çocuklardan çok ergenler ve yetişkinler üzerinde odaklanan L. Kohlberg araştırma aracı olarak soyut ikilemler kullanmıştır. L. Kohlberg, ahlak gelişim kuramını farklı kültürlerde yaptığı çalışmalara dayalı olarak geliştirmiştir. Bahsi geçen düzeyler; gelenek öncesi düzey, geleneksel düzey ve gelenek ötesi düzeydir. Bu düzeylerin her biri iki evreden oluşmakta olup toplam altı aşamalıdır (Çam vd., 2012, s. 1211).

Gelenek öncesi düzey; birinci aşama ceza ve itaat eğilimi, ikinci aşama araçsal ilişkiler eğilimidir. Geleneksel düzey; birinci aşama kişiler arası uyum eğilimi, ikinci aşama kanun ve düzen eğilimidir. Gelenek sonrası düzey; birinci aşama sosyal sözleşme eğilimi, ikinci aşama evrensel ahlâk gelişimidir (Gürses & Kılavuz, 2016, s. 102).

L. Kohlberg'e göre ahlaki akıl yürütmenin altı aşaması, ahlaki ikilemlerin analizine uygulanan adalet ilkeleri açısından tanımlanır. L. Kohlberg'in yalnızca adalet ilkelerinin yeterli evrensel, kuralcı ilkeler olduğu konusunda nihai bir iddiası vardır. Her bir evre kendinden önceki evrenin üzerine inşa edilmektedir, kendinden sonraki evreye ise temel oluşturmaktadır. Ancak aynı kişi, bazı zaman ve durumlarda bir evrede davranış gösterirken, başka zaman ve durumda başka bir evrenin özelliğini içeren davranış gösterebilmektedir. Bireyin içinde yaşadığı toplum, ahlaki gelişimini hızlandırabileceği gibi yavaşlatabilir ya da tamamen durdurabilir (Waterman, 1988, s. 284; Gürses & Kılavuz, 2016, s. 102).

Bilindiği gibi L. Kohlberg, psikolojide çok etkileyici bir kuramcı olmuş ve kuramı günümüzde karakter eğitimi, değerler eğitimi gibi önemli konuların temel yapısını oluşturmuştur. Her iki yaklaşım ahlak gelişiminde temel, kavramsal/kuramsal temeller olarak yerini korumaktadır (Çam vd., 2012, s. 1214).

L. Kohlberg'in asistanı Carol Gilligan (1936–...) 1982'de ise L. Kohlberg'in yalnızca erkeklerle çalışma yapıp sonuçları genel ahlaka yorumlamasını eleştirmiştir. Carol Gilligan'da L. Kohlberg gibi deneysel çalışmalar yapmış ve bu çalışmalarında, kadınların ahlaki bakış açısının diğer bireylerle olan ilişkisini korumayı içerdiğini ortaya koymaya çalışmıştır. C. Gilligan'ın kadının farklı sesi olarak ifade ettiği yaklaşımına göre kadınların erkeklere göre başkalarının ihtiyaçlarına daha duyarlı, onlara karşı bakım sorumluluğu duygusu olan, kendi seslerinden farklı seslere katılmaya ve yaptıkları yargulamalarda başkalarının bakış açılarına yer vermeye eğilimli olduklarını savunmaktadır (Teke, 2017, s. 1940; Copp, 2005, s. 559–560).

C. Gilligan, L. Kohlberg'le bilişsel–gelişimsel yönelimi açısından değil daha ziyade, ahlaki yeterlilik konusundaki tek odak noktası olarak adaleti kullanmasıyla sorun yaşamıştır. Ahlaki akıl yürütme düzeylerinin, adalet ve haklar etiğinin erkek deneyimini yansıttığı için örtük bir cinsiyet yanlılığı içerdiğini iddia etmiştir (Waterman, 1988, s. 289).

2.4.2. Yapılandırıcı, etkileşimsel yaklaşım

Norma Haan 1982'de, Kohlberg'in aksine adalet ilkesinin olmadığı görüşünü savunur. Ahlaki ilkelerin yalnızca insanlar arasında yapılan anlaşmalarla ortaya çıkacağını belirtmiştir. Ahlaki kararları ahlaki diyaloglar ve uyumlu bir şekilde birlikte yaşamak isteyen insanlar arasındaki müzakerelerle bağlantılı sürekli olaylar olarak görmektedir. Ahlaki denge, diyaloga katılan tüm tarafların onayını kazanan bir anlaşmadır. Ahlaki diyalog devam eden bir süreçtir. Zamanın her noktasında bir ahlaki dengenin sağlanması ve sürdürülmesi gerekli değildir. Aksine, taraflar arasındaki sürekli etkileşim, bir noktada dengesizliklerin daha sonra giderilmesine izin verir. N. Haan, bir diyalog sonucu üzerinde mutabık kalınan her şeyin mutlaka ahlaki bir denge içermesi gerekmediğini savunur (Waterman, 1988, s. 290).

2.4.3. Diyalektik yaklaşım

Robert Hogan (1937–...) 1974'de diyalektik bir yaklaşımla etik karar vermek gerektiğini savunur. Ona göre ahlaki davranış tipik olarak bir tür

sosyal kuralı takip etmek veya dikkate almakla ilgilidir. R. Hogan ahlak konusunda iki varsayım geliştirmiştir. Birinci varsayımında insan davranışını yönlendirmek için hiçbir mutlak ahlaki ilkenin kullanılamayacağını iddia eder. İkincisinde ise eğer kültürün kısıtlayıcı etkileri olmasaydı, insanların ahlaki olarak hareket etmelerine güvenilemeyeceğini iddia etmektedir. R. Hogan, etik karar verme sürecinde doğal hukuk ve pozitif hukuk gerekçelerinin pek çok açıdan uyumsuz olduğunu savunur. Bununla birlikte, kişisel vicdanın etiği ve sosyal sorumluluk etiği terimlerini karşılaştırarak anlamsal bir sorun yaratmıştır. R. Hogan bu boyutta hangi konunun ahlaki ideali en iyi temsil ettiği konusunda tutarsız görünmektedir (Waterman, 1988, s. 286).

2.4.4. Taksonomik yaklaşım

Taksonomik yaklaşım; Donelson R. Forsyth, Boyce ve Jensen'in, etik karar vermede, bireylerin ahlaki işlevlerinde kullandıkları felsefi yönelimleri sınıflandırma çabalarını içerir. Taksonomik yaklaşımda en sık Forsyth (1980) tarafından geliştirilen yaklaşım kullanılmaktadır (Waterman, 1988, s. 284).

Ahlaki yargıyla ilgili araştırmalar yapan psikolog F.C Sharp (1866–1943), 1898'de, ahlakın ne olduğuna dair yaptığı çalışmalarında, bireysel farklılıkların ahlaki değerlerle ilgili karar vermeyi önemli derecede etkilediğini görmüştür. F.C. Sharp, filozofların sıklıkla yetersizlik ya da dikkatsizlik olarak değerlendirdiği ve fikir birliğine varılamayan bu bireysel farklılıkların açıklanması gerektiğini belirtmiştir (Forsyth, 1980, s. 175; Forsyth, 1992, s. 461).

Schlenker ve Forsyth 1977'de bu konuda yapmış oldukları çalışmada, çeşitli ahlak felsefelerinin boyutlarını ölçen 68 soruluk bir anket oluşturmuşlardır. *Etik Pozisyonlar Teorisi (EPT)* olarak adlandırılabilen bu görüş doğrultusunda ahlaki yargının oluşmasında insanların çeşitli boyuttaki ahlaki durumları ile ilgili farklı tepkilerinin altında yatan sezgisel, kişisel ahlaki felsefelerdeki farklılıkların görülebileceğini öne sürmüşlerdir (Forsyth, 1980, s. 176; Forsyth, 1992, s. 462; Önen, 2014, s. 29; Waterman, 1988, s. 285).

Forsyth (1980, 1992), bir bireyin etik ve ahlaki yargılarını sınıflandırmak için uzun süredir kullanılan iki değerlendirme boyutunu deontoloji ve teleoloji ya da idealizm ve rölativizm olarak kavramsallaştırmıştır (Steenhaut, Van Kenhove, 2006, s. 141; Forsyth, 1980, s. 175; Forsyth, 1992, s. 462; Önen, 2014, s. 29; Waterman, 1988, s. 285; Burucuoğlu & Erdoğan, 2016, s. 8).

Deontolojik etik ve teleolojik etik arasındaki temel fark; deontolojik etik, bireylerin spesifik davranışlarının ödevlere uygun olup olmadığı üzerine odaklanırken; teleolojik etik, bu davranışların sonuçları üzerine odaklanır. Bir davranışın doğru ya da yanlış olduğu değerlendirilirken, deontolojik etikte, davranışın öncesi önemsendir ve davranış öncesinde gerçekleştirilmesi gereken ödevlerin sonuçlardan bağımsız olduğu savunulur. Teleolojik etikte ise davranışın sonrası önemsendir ve davranışın sonucunda en yüksek iyiye ulaşıp ulaşılmadığına bakılır (Özyer & Azizoglu, 2010, s. 62).

İdealizm, bireyin etik olarak tartışmalı bir durumda doğru kararı verilebileceğine inandığı dereceyi ifade eder. Bu esasen başkalarının refahı için endişe içeren deontolojik perspektiftir. İdealist bireyler, başkalarına zarar vermeyecek, ahlaken doğru bir alternatif olduğuna inanırlar. Daha az idealist bireyler, başkaları üzerindeki etkisi ne olursa olsun kararlar verebilirler. Rölativistler, diğer taraftan, etik yargılarda bulunurken evrensel kuralların reddine atıfta bulunur ve davranışın sosyal sonuçlarına yani teleolojik perspektife odaklanırlar. Yüksek rölativistler mevcut durumu değerlendirir ve bunu bir karar vermenin temeli olarak kullanırlar. Düşük rölativistler, mevcut konudan bağımsız olarak standart kuralların uygulanabileceğine inanırlar (Forsyth, 1980, s. 176; Forsyth, 1992, s. 463; Steenhaut, Van Kenhove, 2006, s. 142; Önen, 2014, s. 29; Waterman, 1988, s. 285; Burucuoğlu & Erdoğan, 2016, s. 8; Grieve, 2010, s. 948).

İdealizm, bireylerin bir eylemin sonuçlarına yönelik tutumlarını ve sonuçların başkalarının refahını nasıl etkilediğini açıklar. İdealizm, bir kişinin doğru yol izlendiğinde her zaman istenen sonuçların elde edilebileceğine inanıp inanmadığı ya da doğru seçim yapıldığında bile istenmeyen sonuçların

sıklıkla istenen sonuçlara eşlik edeceğine inanır (Barnett, Bass & Brown, 1994, s. 469; Waterman, 1988, s. 284).

Forsyth'e göre, idealizm alt boyutunda üst sıralarda olan bireyler genellikle ahlaki olarak doğru davranışın iyi ya da olumlu sonuçlara yol açacağına inanmaktadır. İdealistlere göre, bir eylemin doğasındaki iyilik ya da kötülük, kişinin etik eylem yolunu bulmasına izin verir. Aynı zamanda etik davranışlar için içsel olarak motive olma eğilimindedirler (Forsyth, 1980, s. 176; Grieve, 2010, s. 947; Steenhaut & Van Kenhove, 2006, s. 142).

Yüksek düzeyde idealist etik düşünceye sahip bireyler, ahlak kurallarına uygun davranışlarla herkes için iyi sonuçlar elde etmenin mümkün olabileceğini ve diğer insanlara zarar verebilecek davranışlardan her zaman uzak durulabileceğini düşünürler (Forsyth, 1980, s. 176; Waterman, 1988, s. 284).

İdealist etik düşüncede esas, bir kimsenin psikolojik veya fiziksel olarak başka birine zarar vermemesidir. Bazı çalışmalar, ahlaki olarak doğru eylemin üstlenilmesi durumunda başkalarına zarar vermekten kaçınmanın mümkün olduğuna inanan oldukça idealist bireylerin, etik olmayan konuları daha katı bir şekilde yargılama eğiliminde olduklarını göstermektedir (Forsyth, 1980, s. 176; Forsyth, 1981; Forsyth, 1992, s. 462).

Spesifik olarak, daha idealist (daha az rölativist) bir kişi, yasaları ihlal eden yasadışı etik ikilemlerin daha fazla zararlı sonuçlanacağından yasaya aykırı olan etik bir ikilemi daha az kabul etme eğilimindedir (Eriş, 2009, s. 32).

Daha az idealist bireyler, sonuçlara yönelik yönelimlerinde pragmatiktir¹ ve bazen daha büyük bir iyinin peşinde zararlı sonuçların gerekli olabileceğine inanırlar (Barnett vd., 1994, s. 470).

---

¹ Pragmatizm: Yirminci yüzyılın ilk çeyreğine damgasını vuran, doğruluğu ve gerçekliği tek yanlı olarak yalnızca eylemlerin sonuçları ve başarıları ile değerlendiren, eylemin bilgi ve düşünceye ilkece üstünlüğünü savunan felsefe öğretisidir. Ahlak felsefesi bakımından yararlılıkla özdeşdir. Pragmatizm idealizme zıt felsefi bir görüştür (Cevizci, 2002; Akarsu, 1975, s.464).

Rölativizm, bireyin ahlaki sorular hakkında sonuçlar çıkarırken evrensel ahlaki kurallar formüle etmenin ve ona güvenmenin mümkün olduğuna inanıp inanmadığı anlamına gelir. Rölativizm, bireylerin evrensel ahlaki kuralları ya da ilkeleri reddetme derecesini tanımlar. Yüksek düzeyde rölativist etik düşünceye sahip bireyler, mutlak ahlaki ilkelerin var olduğu fikrini reddetme eğilimindedir. Ahlaki davranışların, durumsal ve kişilere göre ilgili özel koşullara bağlı olduğuna inanılır. Rölativizm, eylemlerin veya davranışların sonuçlarına odaklanır. Bir eylem ancak tüm insanlar için mevcut diğer alternatiflerden daha büyük bir pozitif sonuç dengesi üretiyorsa doğrudur (Barnett vd., 1994, s.470; Waterman, 1988, s.284–285; Eriş, 2009, s.31; Grieve, 2010, s.947; Steenhaut & Van Kenhove, 2006, s. 141).

Rölativizmde, somut bir durumda ne yapılması gerektiğine karar vermek için pratik akıl yürütme kullanılır. Pratik akıl yürütme, somut durumun ahlaki yönü, ilkelere dayalı biçimsel kurallara bağlı kalmaksızın üretilen ahlaki yargının kullanılmasıdır. Bu şekilde üretilen ahlaki yargı ise kişiden kişiye değişebilir ve bazı kararların bazı insanların yaşamlarında diğerlerinden daha büyük rolleri olabilir. Rölativizmde kabul edilen ahlaki hareket, “en büyük sayı için en büyük memnuniyeti” üreten eylemdir. Bu nedenle, ahlaki yargılar, yeni sonuçların ortaya çıkmasıyla her zaman değişebilir. Ayrıca, rölativist kurallardan başka mutlak ahlaki kurallar yoktur (Steenhaut & Van Kenhove, 2006, s. 141).

Genelde literatürde, idealist bireylerin nispeten yargı ve amaçlarında etik olgusunun daha yoğun olduğu, rölativist bireylerin ise bu noktada etik değerlerden uzaklaşma eğiliminde olabilecekleri görüşü hakimdir (Forsyth, 1980, s. 181; Shukla & Srivastava, 2016, s. 9).

3. GEREÇ VE YÖNTEMLER

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada; ESOGÜ SHMYO öğrencilerinin etik pozisyonları ile aleksitimi düzeyleri arasında ilişki olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Öğrencilerin, demografik özellikleri çalışmanın amaçlarına uygun hazırlanmış *Sosyodemografik Veri Formu (SVF)*; bireysel ahlaki inanışlarının etik yargılar üzerine etkisi yani etik pozisyonları *Etik Pozisyon Ölçeği (EPÖ)*; ve aleksitimi düzeyleri *Toronto Aleksitimi Ölçeği (TAÖ-20)* kullanılarak değerlendirilmiştir.

3.2. Araştırmanın Hipotezleri

Çalışmanın hipotezleri kurulurken; sosyodemografik veri formu, EPÖ ve TAÖ-20'deki sorular dikkate alınmış ve "ESOGÜ SHMYO öğrencilerinin etik pozisyonları ile aleksitimi düzeyleri arasında ilişki olup olmadığının belirlenmesi" problemi göz önünde bulundurulmuştur.

Araştırma hipotezleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

H₁: İdealizm ile öğrencilerin aleksitimi düzeyi arasında negatif bir ilişki vardır.

H₂: Rölativizm ile öğrencilerin aleksitimi düzeyi arasında pozitif bir ilişki vardır.

H₃: Öğrencilerin etik pozisyonları ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.

H₄: Öğrencilerin aleksitimi düzeyleri ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.

H₅: Öğrencilerin etik pozisyonlarının taksonomik grupları ile aleksitimi düzeyleri arasında fark vardır.

3.3. Araştırmanın Tipi

ESOGÜ SHMYO öğrencilerinin çalışma grubu olarak alındığı bu çalışma, nicel araştırma yaklaşımı ile tanımlayıcı nitelikte yapılmıştır.

3.4. Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Çalışma, 2017–2018 eğitim–öğretim yılı bahar döneminde ESOGÜ, SHMYO’da yapılmıştır. Çalışmanın yapıldığı yer olarak SHMYO’nun seçilme nedeni, ESOGÜ SHMYO’da sağlık alanında en çok tercih edilen ve mezunlarının alanda kendilerine kolayca yer bulabildiği programların bulunmasıdır.

3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini ESOGÜ SHMYO’nun programlarında öğrenim görmekte olan, bütün öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklemi, çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden öğrenciler oluşturmuştur. ESOGÜ Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu ön lisans programları; Yaşlı Bakımı, İlk ve Acil Yardım, Tıbbi Görüntüleme Teknikleri, Tıbbi Laboratuvar Teknikleri, Ortopedik Protez ve Ortez, Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik, Optisyenlik programlarıdır.

Çalışmada, toplamda 900 anket dağıtılmış olup 505 katılımcıdan geri dönüş sağlanmıştır. Birçok verinin eksik olması nedeniyle 30 katılımcının cevapları değerlendirilmeye alınmamış, analizden çıkarılmıştır. Nihai örneklem grubu 475 katılımcı olarak belirlenmiştir.

Hair ve arkadaşları (1998) örneklem büyüklüğünün en az 50 mümkünse 100’ün üzerinde olması gerektiğini belirtmektedir (Hair, Anderson, Tatham & Black 1998, s. 98). Akgül ve Çevik (2005) ise her bir değişken için en az 10 örneklem ve genel olarak 100 ile 200 arasındaki örneklem analiz için yeterli olacağını ifade etmektedir (Akgül & Çevik, 2005, s. 419).

3.6. Araştırmanın Uygulanması

Çalışma için ilgili kurumdan gerekli izin alınmasının ardından, öğrencilerin uygun oldukları ders ortamında, çalışmada yer almayan bir

öğretim üyesi tarafından öncelikle öğrencilerden ilk sayfada yer alan *Aydınlatılmış Onam Formunu* okuyarak anlamaları ve doldurmaları istenmiştir. Öğrencilere çalışma amacı, SVF ve ölçekleri yanıtlama yöntemi açıklandıktan sonra çalışmaya katılmayı kabul eden öğrencilerin eksiksiz biçimde formları doldurmaları sağlanmıştır.

3.7. Araştırmanın Değişkenleri

Katılımcıların; cinsiyet, yaş, yaşadığı bölge, yaşadığı yer, kardeş sayısı, okuduğu bölümü, bölüm memnuniyeti, ekonomik durum algısı, ailenin aylık geliri, annesinin ve babasının eğitim durumu çalışmanın bağımsız değişkenlerini; EPÖ ve TAÖ'nin alt boyutlarına ilişkin sorular ise bağımlı değişkenlerini oluşturmaktadır.

3.8. Verilerin Toplaması

3.8.1. Sosyodemografik veri formu (SVF)

Araştırmada katılımcıların cinsiyet, yaş, yaşadığı bölge, kardeş sayısı, okuduğu bölüm, bölüm memnuniyeti, ekonomik durum gibi özelliklerini sorgulayan SVF kullanılmıştır.

3.8.2. Etik pozisyon ölçeği (EPÖ)

Donelson R. Forsyth'nin geliştirmiş olduğu Ethics Position Questionnaire (EPQ), başta eğitim, işletme ve hemşirelik alanları olmak üzere birçok uygulamalı etik alanında sıklıkla kullanılan bir ölçektir. (Forsyth, 1992, s. 461; Yazıcı & Yazıcı, 2010, s. 1002).

Bazı çalışmalarda etik pozisyon kavramı yerine etik ideoloji, etik durum ve etik konum kavramları kullanılmıştır. Çalışmada *etik pozisyon* tanımı kullanılmasına karar verilmiştir (Barnett vd., 1994; Yazıcı & Yazıcı, 2010; Burucuoğlu, 2016; Güğercin, Ay, 2017).

Etik Pozisyon Ölçeği, beşli likert tipinde, her biri 10 sorudan oluşan idealizm ve rölativizm olmak üzere iki ana boyutu kapsayan toplam 20 sorudan oluşmaktadır (Forsyth, 1980, s. 175; Forsyth, 1992, s. 464).

Ölçekte ilk 10 madde idealizm, sonraki 10 madde ise rölativizmi belirlemeye yönelik olarak oluşturulmuştur. Forsyth'e göre bu iki etik boyutta

da yüksek/düşük idealizm ve rölativizm davranışları gözlenebilmektedir. Bu iki boyut 2x2 şeklinde çaprazlandığında ise 4 farklı boyutta etik düşünme sistemleri ortaya çıkmaktadır. Bunlar ise durumsalcılık, mutlakçılık, öznelcilik ve istisnacılıktır. Öğrencilerin etik değerleri bu boyutlar çerçevesinde belirlenmiştir. Öğrenciler, soru maddeleri için *hiç katılmıyorum*, *katılmıyorum*, *kararsızım/fikrim yok*, *katılıyorum* ve *tamamen katılıyorum* olmak üzere beş kategoride verilen seçeneklerden birini seçerek görüşlerini belirtmişlerdir. Veri toplama aracında yer alan ifadeler için olumlu görüş ifadelerinde tamamen katılıyorum: 5, katılıyorum: 4, kararsızım/ fikrim yok: 3, katılmıyorum: 2, hiç katılmıyorum: 1 olarak puanlanmıştır (Forsyth, 1980, s. 176; Forsyth, 1992, s. 463).

Elektronik posta aracılığıyla, ölçeğin Türkçe geçerlilik güvenirliğini yapan araştırmacılardan da gerekli izin alınmıştır. İzin belgeleri ve ölçeğin örneği Ek'te sunulmuştur.

Schlenker ve Forsyth'in (1977), idealizm ve rölativizm kavramlarını birlikte kullanmasının ardından Forsyth (1980), 2x2 matrix şeklindeki bir gösterimle (Şekil 2.3.), bireylerin rölativist ve idealist olma derecelerine göre birbirlerinden farklı dört etik pozisyonda sınıflandırma yapmışlardır. Bu sınıflandırma *Etik Pozisyonların Taksonomisi (Taxonomy of Ethical Ideology)* olarak ifade edilmektedir. Bireylerin etik karar vermede kullandıkları düşünce sistemlerini veya bakış açısını ölçmek için tasarladığı ölçüm aracını *Etik Pozisyon Ölçeği (Ethics Position Questionnaire-EPQ)* olarak adlandırmıştır (Forsyth, 1980, s. 175; Forsyth, 1992, s. 462; Barnett vd., 1994, s. 470). Etik Pozisyonların Taksonomisi Şekil 2.3.'de verilmiştir (Forsyth, 1980; Forsyth, 1992).

	YÜKSEK RÖLATİVİZM	DÜŞÜK RÖLATİVİZM
YÜKSEK İDEALİZM	<p><i>Durumsalcılar</i> Evrensel ahlaki ilkelerin uygulanmasını reddeder. Ahlaki eylemlerin bir eylem veya karardan etkilenen tüm insanlar için olumlu sonuçları olması gerektiğine inanır.</p>	<p><i>Mutlakçılar</i> Tüm bireyler için olumlu sonuçlara yol açan eylemleri onaylar. Ayrıca, eylemlerin mutlak ahlaki ilkelere uygun olması gerektiğine de inanır.</p>
DÜŞÜK İDEALİZM	<p><i>Öznelciler</i> Ahlaki kuralları reddeder ve ahlaki kararların öznel, bireysel yargılar olduğuna inanır. Olumsuz sonuçların mutlaka ahlaksız bir işlem yapmadığına inanır.</p>	<p><i>İstisnacılar</i> Ahlaki kuralları ilke olarak kabul eder, ancak olumsuz sonuçları atlatmak için ahlaki kuralları ihlal etmeye isteklidir.</p>

Şekil 2.3. Etik Pozisyonların Taksonomisi

Literatürde, Etik Pozisyon Ölçeği'nin Türkçe formu kullanılarak gerçekleştirilen birçok çalışma olduğu görülmektedir (Özyer & Azizoglu, 2010; Yazıcı & Yazıcı, 2010; Özbek, 2012; Özbek & Özer, 2012; Özbek vd., 2013; Bakır, 2013; Gökçe, 2014; Büyükyılmaz & Gürkan, 2014; Çetin, 2015; Güğerçin 2015; Yazıcı, Yazıcı & Güğerçin, 2015;) (Güğerçin & Ay, 2015, s. 53–78).

Durumsalcı, öznelci, mutlakçı ve istisnacı olmak üzere dört farklı etik bakış açısının ortaya konduğu Etik Pozisyonlar Taksonomisi çalışmasına göre, etik pozisyonadaki farklılıkların, bireylerin ahlaki meseleler hakkındaki düşüncelerini etkilediği düşünülmektedir (Forsyth, 1980, s. 176; Barnett vd., 1994, s. 470).

Teorik olarak, bu dört farklı pozisyonun her birine sahip kişilerin etik meseleler hakkında farklı bakış açıları olması ve belirli eylemlerin sonucunda farklı ahlaki davranışlarda bulunmaları beklenebilir.

Örneğin, durumsalcılar, rölativizm ve idealizm konusunda yüksek kişilerdir. Evrensel ahlaki kuralları formüle etme olasılığını reddederler,

bunun yerine her bir durumu analiz etmeyi tercih ederler. Durumsalcıların etik kararlar verirken bir eylemin potansiyel faydalarına odaklanması muhtemeldir. Bu ideoloji etik şüpheciliğe, özellikle de durum etiğine benzer. Sonuçlara odaklanma aynı zamanda durumsalcıyı faydacılığa bağlar (Forsyth, 1980, s. 176; Forsyth, 1992, s. 462; Waterman, 1988, s. 284–285).

Mutlakçılar yüksek oranda idealist ancak düşük oranda rölativisttirler. Etik eylemlerin olumlu sonuçlara yol açtığına ve aynı zamanda evrensel ahlaki ilkelere uygun olduğuna inanırlar. Mutlakçılar, etik yargılarda bulunurken diğerlerinin sonuçlarını ve evrensel ahlaki yasaları değerlendirirler. Bu ideoloji, I. Kant tarafından kabul edilen deontolojik yaklaşım ile yakından ilgilidir. Mutlakçıların esnek olmayan ahlaki ilkelere bağlı kalmaya odaklanmalarının yanı sıra, pek çok konuyu diğer etik pozisyonlara sahip bireylerden daha sert bir şekilde yargılamaları beklenebilir (Barnett vd., 1994, s. 472; Waterman, 1988, s. 284–285).

Öznelciler, yüksek oranda rölativist, düşük oranda idealist bireylerdir. Öznelciler, evrensel etik ilkeler fikrini reddederler ve olumsuz sonuçların mutlaka ahlaki bir eylemde bulunmadığına inanırlar. Öznelciler yüksek rölativist olmalarının yanında, düşünceden ziyade o durumu ilgilendiren duyguları ön planda tutuyor olduklarından, ahlaki yasalara veya bir eylemin başkalarını etkileyen sonuçlarına daha az önem vermektedirler. Kişisel, öznel duygulara dayanarak kendi çıkarlarına göre yargılarda bulunma olasılıkları daha yüksektir. Bu açıdan ideolojileri egoizme² benzemektedir (Forsyth, 1980, s. 177; Forsyth, 1992, s. 463; Barnett vd., 1994, s. 472; Waterman, 1988, s. 284–285).

İstisnacılar hem rölativizm hem de idealizm konusunda düşük kişilerdir. İstisnacılar ne rölativist ne de idealisttirler. Ahlaki ilkeleri kabul ederler ancak bu ilkelere istisnalar yapmaya isteklidirler. Ayrıca, bazı insanlar için olumsuz sonuçları olduğu için bir eylemin otomatik olarak kınanması

---

² Etik egoizm: Egoizm, bencilik demektir. Etik egoizm ise her bireyin, başkalarının hak ve hürriyetlerine zarar vermediği sürece, kendi gücünü artırmak için çalışması, kendi öz çıkarı ve mutluluğunu araması gerektiğini öne süren görüştür (Cevizci, 2002, s.464; Akarsu, 1975, s.62).

gerektiğine inanırlar. Her ne kadar evrensel ahlaki ilkeleri kabul ediyor olsalar da başkalarının yararı için bazen bazı insanlara zarar vermenin gerekli olduğuna inanırlar. Bu nedenle görüşleri mutlakçılardan farklıdır. İdeolojileri faydacı etik (utilitarianism³) anlayışına benzer (Forsyth, 1992, s. 463; Barnett vd., 1994, s. 472; Waterman, 1988, s. 284–285).

Forsyth, Etik Pozisyonların Taksonomisi modelinin sadece ahlaki düşüncedeki bireysel farklılıkları açıkladığını ve herhangi bir felsefenin diğerinden daha ahlaki olarak ileri olduğunu iddia etmenin doğru olmadığını belirtmiştir (Forsyth, 1992, s. 468).

Öğrencilerin, etik pozisyonlarının taksonomik sınıflandırmasını hesaplayabilmek için ilk olarak EPÖ'nün iki alt boyutunun ayrı ayrı ortalamaları alınmıştır. Her bir alt boyut için alt boyutun ortalamasının altındaki değer düşük, üstündeki değer ise yüksek olarak belirlenmiştir. Elde edilen veriler ışığında öğrencilerin etik karar vermede kullandıkları dört etik yaklaşım; durumsalcı, mutlakçı, öznelci ve istisnacı olmak üzere belirlenmiştir (Forsyth, 1980, s. 179; Hartranft, 2009, s. 53).

3.8.3. Toronto aleksimi ölçeği (TAÖ–20)

Araştırmada, aleksitimik özellikleri değerlendirmek amacıyla Bagby, Parker ve Taylor (1994) tarafından geliştirilen, beşli likert tipi, öz bildirim ölçeği olan TAÖ–20 kullanılmıştır. Ölçeğin en yaygın kullanılan kısa formu üç faktörle karakterizedir. TAS–20'nin güvenilirliği ve geçerliliği, öğrenci, topluluk ve klinik örnekler de dahil olmak üzere bir dizi örnekte desteklenmektedir (Bagby, Parker & Taylor, 1994; Dereboy, 1990a).

TAÖ–20'nin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Güleç ve arkadaşları (2010) tarafından yapılmıştır. Ayrıca üniversite öğrencileriyle yapılmış olan başka bir çalışmanın neticesinde, TAÖ–20'nin üniversite öğrencilerinin aleksitimi düzeyini ölçmede ve güncel olarak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu elde edilmiştir. Ayrıca bu ölçme aracının üniversite

---

³ Utilitarianism: Faydacı etik anlayışı anlamına gelmektedir. En iyi davranış en çok sayıda insana en büyük mutluluğu sağlayacak eylem olarak tanımlanır. Savunucuları Jeremy Bentham ve Stuart Mill'dir (Diş, 2017b, s.80).

öğrencilerinde kullanılabilecek bir ölçme aracı özelliği taşıdığı gösterilmiştir (Taylor, Bagby & Parker, 1992, s. 40, Güleç & Yenel, 2010, s. 111, Kemerli, 2015, s. 44).

TAÖ–20 likert tipi, 1–5 arasında *hiçbir zaman:1, nadiren:2, bazen:3, sık sık:4, her zaman:5* puanlanan 20 maddeyi içeren bir öz bildirim ölçeği olup aleksitiminin saptanması amacıyla geliştirilmiş etkin bir psikometrik araç olup kendini değerlendirme esasına göre yapılandırılmıştır (Güleç & Yenel, 2010, s.111). Ölçeğin yönergesinde, öğrencilerden her bir cümleyi kabul ya da reddetmelerine göre yanıt vermeleri beklenir. Ölçek *Duyguları Tanımada Güçlük, Duyguları Söze Dökmede Güçlük ve Dışa Dönük Düşünme* olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır.

“Duygularını Tanımada Güçlük (DTG) Alt Boyutu: Duyguları ayırt etmeye yönelik 1., 3., 6., 7., 9., 13. ve 14. maddelerden oluşmaktadır. Yüksek skorlar duyguları tanımlamada güçlüğü yüksek olduğunu göstermektedir.

Duyguları Söze Dökmede Güçlük (DSDG) Alt Boyutu: Bireyin hissetmiş olduğu duyguları ifade edebilme becerisini ölçmeye yönelik 2., 4., 11., 12. ve 17. maddelerden oluşmaktadır. Yüksek skorlar duygu ifade etmede güçlüğü yüksek olduğunu göstermektedir,

Dışa Dönük Düşünme (DDD) Alt Boyutu: Dışsal yönelimli düşünme biçimini ölçmeye yönelik 5., 8., 10., 15., 16., 18., 19. ve 20. maddelerden oluşmaktadır. Yüksek skorlar duyguları hayal kurmada yaşanan güçlüğü yüksek olduğunu göstermektedir.

TAÖ–20 ölçeğin tamamına veya her bir alt boyuta ilişkin toplam puana göre çalışır. Ancak 4., 5., 10., 18. ve 19. maddeler puanlamaya ters çevrilerek katılır ve ölçekte yüksek puanlar yüksek aleksitim düzeyi olarak değerlendirilir” (Motan & Gençöz, 2007, s. 332).

TAÖ–20 skorlarının olası aralığı 20–100'dür. Skorlar yükseldikçe aleksitimi düzeyinin yükseldiğini gösterir. Aynı zamanda, üç faktörün skorları ayrı ayrı incelenebilir. Üç faktör için potansiyel skor aralıkları DTG için 7–35, DSDG için 5–25 ve DDD için 8–40'tır (Oskis vd. 2013, s. 98).

Testi geliştiren ekibin çalışmalarında 51 ve altı puanın aleksitimi yokluğu olarak değerlendirilmesi önerilirken, 61 ve üstü puanın aleksitimi varlığı olarak değerlendirilmesi önerilmektedir. Ara bölüm *borderline* olarak adlandırılmıştır. Puanların artması aleksitimik eğilimin arttığını göstermektedir (Güleç & Yenel, 2010, s. 111; Bagby, Taylor & Ryan, 1986).

3.9. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın sınırlılıklarından biri; örneklem grubunun temsil durumudur. Çalışma ESOGÜ SHMYO'daki öğrencilerle yani sınırlı bir örneklem grubuyla yürütülmüştür. Bu nedenle çalışmadan elde edilen bulgular tüm niversite öğrencilerini temsil etmemektedir. Sınırlılıklardan diğeri ise katılımcıların ölçekteki sorulardan soyut kavramlar içeren soruları doğru anlamalarına ilişkindir.

3.10. Verilerin Analizi

Veriler, SPSS 25.00 istatistik programı kullanılarak veri tabanı oluşturulmuştur. SVF'yi dolduran öğrencilerin ele alınan değişkenler açısından durumlarının betimlenmesinde, değişkenlerin lme düzeyleri dikkate alınarak aritmetik ortalama, standart sapma, frekans ve yüzdelerden yararlanılmıştır.

Değerlendirmede, sayımla elde edilen veriler (cinsiyet, yaş, sınıf, vb.) frekans dağılımı olarak, lmlle elde edilen veriler (lek puanları) ortalama ve standart sapma olarak tanımlanacaktır. İstatistiksel olarak normal dağılım gösterip göstermedikleri belirlendikten sonra en uygun yöntem ile gerekli analizler yapılarak sonuçları sunulmuştur. Her iki ölçek önce kendi içinde daha sonra ise ilişkileri bakımından değerlendirilmiştir.

Her iki ölçek için öğrencilerin verdikleri cevapların ortalamaları genel olarak incelenmiştir. *Kolmogorov–Smirnov* ve *Shapiro–Wilk* testleri ile değişkenlerin normallik dağılıma uygunlukları, arpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Verilerin normal dağıldığı görülmüştür. *Cronbach Alfa* yöntemi ile ölçeklerin güvenirliği analiz edilmiştir. SPSS 25.00 programı ile ölçeklerin alt boyutları için varyans analizi yapılmıştır. Verilerin analizi için kullanılan

diğer testler ise; ikili kategorik değişkenlerde *t-testi*, ikiden fazla kategorik değişkenlerde *One-Way ANOVA* testi, *LSD* çoklu karşılaştırma testi ve *Pearson Korelasyon ve Regresyon* analizidir.

4. BULGULAR

Bulgular dört kısımda sunulmuştur. Birinci kısımda öğrencilerin sosyodemografik verileri, ikinci kısımda EPÖ'ye ilişkin bulgular ve EPÖ'nün sosyodemografik verilerle ilişkisi, üçüncü kısımda TAÖ-20'ye ilişkin bulgular ve TAÖ-20'nin sosyodemografik verilerle ilişkisi ve dördüncü kısımda EPÖ ve TAÖ-20 ile ilişkisinin incelendiği veri analizleri verilmiştir.

4.1. Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Aşağıdaki tablolarda araştırmaya katılan öğrencilerin etik pozisyonların taksonomik gruplandırılması ile oluşan yaklaşımlar ve aleksitimi durumları ile ilişkili sosyodemografik özelliklerini gösterilmektedir. Cinsiyet, yaş, yaşadığı bölge, yaşadığı yer, kardeş sayısı, okuduğu bölüm, bölüm memnuniyeti, ekonomik durum algısı, ailenin aylık geliri, annesinin ve babasının eğitim durumlarına ait frekans dağılımları (n) ve yüzdeleri (%) verilmiştir.

Etik pozisyonların taksonomik gruplandırılmasını değerlendirebilmek için katılımcıların yüksek idealist/rölativist, düşük idealist/rölativist olarak sınıflandırılması gerekmektedir. İdealizm için medyan puan 41'di. Bu nedenle 41 ve altı puanlar düşük idealizm, 42 ve üstü puanlar yüksek idealizm olarak kabul edilmiştir. Rölativizm için medyan puan 34'idi. Bu nedenle 34 ve altı puanlar düşük rölativizm, 35 ve üstü puanlar yüksek rölativizm olarak kabul edilmiştir.

Elde edilen bulgular ışığında, etik pozisyonların taksonomik yaklaşımına göre öğrencilerin %40,8'i (n=194) durumsalcı, %22,3'si (n=106) mutlakçı, %19,2'si (n=91) öznelci ve %17,7'si (n=84) istisnacı olduğu bulunmuştur.

Tablo 4.1. Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerinin n ve % Değerleri

Değişkenler	Etik Pozisyonların Sınıflandırması										Aleksitimi Düzeyleri					
	Toplam		Mutlakçı		Durumsalçı		Öznelci		İstisnacı		Var		Borderline		Yok	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Cinsiyet																
Erkek	134	28,2	22	16,4	45	33,6	34	25,4	33	24,6	27	20,1	41	30,6	66	49,3
Kadın	341	71,8	84	24,6	149	43,7	57	16,7	51	15,0	57	16,7	102	29,9	182	53,4
Toplam	475	100	106	22,3	194	40,8	91	19,2	84	17,7	84	17,7	143	30,1	248	52,2
Yaş Grupları																
18-20	324	68,2	73	22,5	135	41,7	62	19,1	54	16,7	55	17,0	99	30,6	170	52,5
21-23	120	25,3	22	18,3	47	39,2	26	21,7	25	20,8	25	20,8	35	29,2	60	50,0
24 ve üzeri	31	6,5	11	35,5	12	38,7	3	9,7	5	16,1	4	12,9	9	29,0	18	58,1
Toplam	475	100	106	22,3	194	40,8	91	19,2	84	17,7	84	17,7	143	30,1	248	52,2
Yaşadığı Bölge																
Marmara	49	10,6	9	18,4	22	44,9	7	14,3	11	22,4	8	16,3	18	36,7	23	46,9
Ege	70	15,2	16	22,9	31	44,3	10	14,3	13	18,6	10	14,3	21	30,0	39	55,7
İç Anadolu	164	35,5	40	24,4	62	37,8	31	18,9	31	18,9	27	16,5	44	26,8	93	56,7
Akdeniz	47	10,2	11	23,4	18	38,3	7	14,9	11	23,4	7	14,9	18	38,3	22	46,8
Karadeniz	52	11,3	9	17,3	20	38,5	15	28,8	8	15,4	10	19,2	15	28,8	27	51,9
Doğu Anadolu	34	7,4	11	32,4	14	41,2	4	11,8	5	14,7	9	26,5	12	35,3	13	38,2
Güney Doğu Anadolu	46	10,0	7	15,2	24	52,2	11	23,9	4	8,7	13	28,3	12	26,1	21	45,7
Toplam	462	100	103	22,3	191	41,3	85	18,4	83	18,0	84	18,2	140	30,3	238	51,5
Yaşadığı Yer																
Büyükşehir	207	43,6	49	23,7	87	42,0	39	18,8	32	15,5	36	17,4	67	32,4	104	50,2
Şehir	210	44,2	43	20,5	79	37,6	48	22,9	40	19,0	38	18,1	56	26,7	116	55,2
Kasaba/köy	58	12,2	14	24,1	28	48,3	4	6,9	12	20,7	10	17,2	20	34,5	28	48,3
Toplam	475	100	106	22,3	194	40,8	91	19,2	84	17,7	84	17,7	143	30,1	248	52,2

Değişkenler	Etik Pozisyonların Sınıflandırması										Aleksitimi Düzeyleri					
	Toplam		Mutlakçı		Durumsalçı		Öznelci		İstisnacı		Var		Borderline		Yok	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kardeş Sayısı																
1-2 kardeş	244	51,4	50	20,5	103	42,2	49	20,1	42	17,2	40	16,4	72	29,5	132	54,1
3-4 kardeş	169	35,6	43	25,4	65	38,5	31	18,3	30	17,8	34	20,1	46	27,2	89	52,7
5 ve üzeri kardeş	62	13,1	13	21,0	26	41,9	11	17,7	12	19,4	10	16,1	25	40,3	27	43,5
Toplam	475	100	106	22,3	194	40,8	91	19,2	84	17,7	84	17,7	143	30,1	248	52,2
Bölümü																
Yaşlı Bakımı	107	22,5	25	23,4	51	47,7	17	15,9	14	13,1	12	11,2	35	32,7	60	56,1
İlk Ve Acil Yardım	85	17,9	16	18,8	31	36,5	14	16,5	24	28,2	16	18,8	20	23,5	49	57,6
Tıbbi Görüntüleme	52	10,9	10	19,2	19	36,5	14	26,9	9	17,3	8	15,4	16	30,8	28	53,8
Tıbbi Laboratuvar	55	11,6	9	16,4	24	43,6	12	21,8	10	18,2	10	18,2	17	30,9	28	50,9
Protez Ortez	46	9,7	12	26,1	16	34,8	12	26,1	6	13,0	10	21,7	11	23,9	25	54,3
Tıbbi Dokümantas.	121	25,5	34	28,1	50	41,3	20	16,5	17	14,0	28	23,1	41	33,9	52	43,0
Optisyenlik	9	1,9	0	0	3	33,3	2	22,2	4	44,4	0	0	3	33,3	6	66,7
Toplam	475	100	106	22,3	194	40,8	91	19,2	84	17,7	84	17,7	143	30,1	248	52,2
Bölüm Memnuniyeti																
Memnun	337	70,9	83	24,6	145	43,0	54	16,0	55	16,3	53	15,7	101	30,0	183	54,3
Memnun Değil	138	29,1	23	16,7	49	35,5	37	26,8	29	21,0	31	22,5	42	30,4	65	47,1
Toplam	475	100	106	22,3	194	40,8	91	19,2	84	100	84	17,7	143	30,1	248	52,2
Ekonomik Durum Algısı																
Rahat	123	25,9	30	24,4	53	43,1	18	14,6	22	17,9	16	13,0	29	23,6	78	63,4
Mütevazı	279	58,7	61	21,9	118	42,3	53	19,0	47	16,8	55	19,7	84	30,1	140	50,2
Sıkıntılı	73	15,4	15	20,5	23	31,5	20	27,4	15	20,5	13	17,8	30	41,1	30	41,1
Toplam	475	100	106	22,3	194	40,8	91	19,2	84	17,7	84	17,7	143	30,1	248	52,2

Değişkenler	Etik Pozisyonların Sınıflandırması										Aleksitimi Düzeyleri					
	Toplam		Mutlakçı		Durumsalçı		Öznelci		İstisnacı		Var		Borderline		Yok	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Ailenin Aylık Geliri (TL)																
0-1800	162	34,1	35	21,6	70	43,2	32	19,8	25	15,4	33	20,4	46	28,4	83	51,2
1801-2800	172	36,2	38	22,1	65	37,8	36	20,9	33	19,2	25	14,5	57	33,1	90	52,3
2801-4300	106	22,3	27	25,5	45	42,5	19	17,9	15	14,2	23	21,7	26	24,5	57	53,8
4301 ve ↑	35	7,4	6	17,1	14	40,0	4	11,4	11	31,4	3	8,6	14	40,0	18	51,4
Toplam	475	100	106	22,3	194	40,8	91	19,2	84	17,7	84	17,7	143	30,1	248	52,2
Annesinin Eğitimi																
Okuma yazması yok	40	8,4	8	20,0	17	42,5	9	22,5	6	15,0	12	30,0	16	40,0	12	30,0
İlkokul	248	52,2	57	23,0	110	44,4	40	16,1	41	16,5	44	17,7	67	27,0	137	52,2
Ortaokul	111	23,4	18	16,2	45	40,5	22	19,8	26	23,4	17	15,3	40	36,0	54	48,6
Lise	58	12,2	19	32,8	15	7,7	15	25,9	9	15,5	7	12,1	16	27,6	35	60,3
Üniversite	18	3,8	4	22,2	7	38,9	5	27,8	2	11,1	4	22,2	4	22,2	10	55,6
Toplam	475	100	106	22,3	194	40,8	91	19,2	84	17,7	84	17,7	143	30,1	248	52,2
Babasının Eğitimi																
Okuma yazması yok	6	1,3	1	16,7	3	50,0	1	16,7	1	16,7	1	16,7	3	50,0	2	33,3
İlkokul	165	35,1	37	22,4	72	43,6	30	18,2	26	15,8	33	20,0	58	35,2	74	44,8
Ortaokul	109	23,2	20	18,3	44	40,4	19	17,4	26	23,9	24	22,0	32	29,4	53	48,6
Lise	130	27,7	28	21,5	53	40,8	28	21,5	21	16,2	17	13,1	34	26,2	79	60,8
Üniversite	60	12,8	19	31,7	22	36,7	10	16,7	9	15,0	8	13,3	13	21,7	39	65,0
Toplam	470	100	105	22,3	194	41,3	88	18,7	83	17,7	83	17,7	140	29,8	247	52,6

Tablo 4.1.'e göre, öğrencilerin sosyodemografik özelliklerinin, etik pozisyonlarının ve aleksitimi var olma durumlarının n ve % değerleri aşağıdaki gibidir:

Araştırma örneklemini 475 kişiden oluşan öğrenci grubu oluşturmaktadır. Etik pozisyonların sınıflandırmasına göre; öğrencilerin %22,3 (n=106)'ü mutlakçı, %40,8 (n=194)'i durumsalçı, %19,2 (n=91)'si öznelci ve %17,7 (n=84)'nin istisnacı olduğu; %17,7 (n=84)'sinin aleksitimisi olduğu, %30,1 (n=143)'inin bordeline ve %52,2 (n=248)'sinde aleksitimi olmadığı belirlenmiştir.

Katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımı değerlendirildiğinde; %71,8'i (n=314) kadın, %22,8'i (n=134) erkektir. Kadınların %24,6 (n=84)'ü mutlakçı, %43,7'si (n=149) durumsalçı, %16,7'si (n=57) öznelci, %15,0'ı (n=51) istisnacı olduğu, % 16,7'sinde (n=57) aleksitimi olduğu, %53,4'ünde (n=182) aleksitimi olmadığı görülmektedir. Erkeklerin %16,4'ünün (n=22) mutlakçı, %33,6'sının (n=45) durumsalçı, %25,4'ünün (n=34) öznelci, %24,6'sının (n=33) istisnacı olduğu, %20,1'inde (n=27) aleksitimi olduğu, %49,3'ünde (n=66) aleksitimi olmadığı belirlenmiştir.

Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımı değerlendirildiğinde; %68,2'sinin (n=324) 18–20 yaş grubundan, %25,2'sinin (n=120) 21–23 yaş grubundan ve %6,5'inin (n=31) 24 yaş ve üzeri grubundan olduğu belirlenmiştir. Mutlakçıların %22,5 (n=73), durumsalçıların %41,7 (n=135), öznelcilerin %19,1 (n=62), istisnacıların, %16,7'sinin (n=54), aleksitimisi var olanlar %17,0 (n=55) değerleri ile en çok 18–20 yaş grubunda olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların yaşadığı bölge dağılımı değerlendirildiğinde; %35,5'inin (n=164) İç Anadolu Bölgesi'nden, %10,0'nun (n=46) ise Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nden geldiği; mutlakçıların %24,4 (n=40), durumsalçıların %37,8 (n=62), öznelcilerin %18,9 (n=31), istisnacıların %18,9 (n=31); aleksitimi var olanlar %16,5 (n=27) değerleri ile en çok İç Anadolu Bölgesi'nden olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların yaşadığı yer dağılımı değerlendirildiğinde; %44,2'si (n=210) şehirde yaşamaktadır. Mutlakçıların %23,7 (n=49), durumsalcıların %42,0 (n=87) ile en çok büyükşehirde yaşayanlarda olduğu; öznelcilerin %22,9 (n=48), istisnacıların %19,0 (n=48), aleksitimi var olanların, %18,1 (n=38) değerleri ile en çok şehirde, yaşadıkları belirlenmiştir.

Katılımcıların kardeş sayısı dağılımı değerlendirildiğinde; %51,4'ünün (n=244) 1–2 kardeşi, %35,6'sının (n=169) 3–4 kardeşi, %13,1'i (n=62) 5 ve üzeri kardeş sayısına sahip oldukları görülmektedir. Mutlakçıların %20,5 (n=50), durumsalcıların %42,2 (n=103); öznelcilerin %20,1 (n=49), istisnacıların %17,20 (n=42), aleksitimi var olanların %16,4 (n=40) değerleri ile en çok 1–2 kardeşi olanlarda olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların okuduğu bölüm dağılımı değerlendirildiğinde; %25,5'i (n=121) Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik, %22,5 (n=107) ile Yaşlı Bakımı, % 17,9 (n=85) ile İlk ve Acil Yardım, % 11,6 (n=55) ile Tıbbi Laboratuvar Teknikleri, %10,9 (n=52) ile Tıbbi Görüntüleme Teknikleri, % 9,7 (n=46) ile Protez ve Ortez, ve son olarak %1,9'unun (n=9) Optisyenlik olduğu görülmektedir. Mutlakçıların %28,1 (n=34) ile öznelcilerin % 16,5 (n=20) değerleri ile en çok Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Bölümünde; durumsalcıların, %47,7 (n=51) ile en çok Yaşlı Bakımı Bölümünde; istisnacıların %28,2 (n=24) ile en çok İlk ve Acil Yardım Bölümünde olduğu; aleksitimi var olanların %23,31 (n=28) ile en çok Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Bölümünde olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların okuduğu bölümden memnuniyet durumu dağılımı değerlendirildiğinde; %70,9'unun (n=337) bölümünden memnun olduğu, %29,1'inin (n=138) bölümünden memnun olmadığı görülmektedir. Mutlakçıların %24,6 (n=83), durumsalcıların %43,0 (n=145), öznelcilerin %16,0 (n=54), istisnacıların %16,3 (n=55), aleksitimi var olanların % 15,7 (n=53) değerleri ile en çok bölümden memnun olanlarda olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların ekonomik durum algısına göre dağılımı değerlendirildiğinde; %58,7'sinin (n=279) ekonomik durumunu mütevazı olarak değerlendirildiği belirlenmiştir. Mutlakçıların %21,9 (n=61),

durumsalcıların %42,3 (n=118), öznelcilerin %19,0 (n=53), istisnacıların %16,8 (n=47), aleksitimi var olanların %19,7 (n=55) değerleri ile en çok ekonomik durumunu mütevazı olarak algılayanlarda olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların ailelerinin aylık gelir düzeyine göre dağılımı değerlendirildiğinde; %36,2'sinin (n=172) 1801–2800 TL arası aylık gelire sahip oldukları belirlenmiştir. Mutlakçılarının %22,1 (n=38) öznelcilerin %20,9 (n=36); istisnacıların %19,2 (n=33) değerleri ile en çok 1801–2800 TL, durumsalcıların %21,6 (n=70) aleksitimi var olanların %20,4 (n=33) değerleri ile en çok ile 0–1800 TL arası aylık gelire sahip olanlarda görüldüğü belirlenmiştir.

Katılımcıların annesinin eğitim düzeyine göre dağılımı değerlendirildiğinde; %52,2'sinin (n=248) annesi ilköğretim mezunudur. Mutlakçılarının %23,0 (n=57), durumsalcıların %44,4 (n=110), öznelcilerin %16,1 (n=40), istisnacıların %16,5 (n=41); aleksitimi var olanların %17,7 (n=44) değerleri ile annesinin en çok ilköğretim mezunu olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların babasının eğitim düzeyine göre dağılımı değerlendirildiğinde; %35,1'sinin (n=165) babası ilköğretim mezunudur. Mutlakçılarının %22,4 (n=37); durumsalcıların %43,6 (n=72); öznelcilerin %18,2 (n=30), istisnacıların %15,8 (n=26); aleksitimi var olanların %20,0 (n=33) değerleri ile babasının en çok ilköğretim mezunu olduğu belirlenmiştir.

4.2. EPÖ'ye İlişkin Bulgular

EPÖ güvenilirlik ölçümlerine ilişkin bilgiler aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.2. EPÖ ve Alt Boyutlarının Güven Aralığı

Cronbach's Alpha Değerleri		
EPÖ	İdealizm	Rölativizm
0,84	0,85	0,75

Tablo 4.2.'de bakıldığında, EPÖ genel değerlendirmesinde Cronbach's alfa değeri 0,84; idealizm alt boyutunda 0,85; rölativizm alt boyutunda ise 0,75 olarak gerçekleşmiştir. Hesaplanan güvenilirlik katsayısının 0,70 ve daha yüksek olması, ölçme aracının araştırmalarda kullanılabilmesi için

güvenirliğinin yeterli düzeyde olduğunu gösterir. Çalışmada EPÖ'nün genel değerlendirilmesi ile idealizm ve rölativizm alt boyutları için güvenilirlik düzeyinin *iyi düzeyde güvenilir* olduğu tespit edilmiştir (Kiliç, 2016, s.48).

Tablo 4.3. EPÖ ve Alt Boyutlarının Farklı Çalışmalardaki Güven Aralığı

Yapılmış Çalışmalar	Ülke	EPÖ	Cronbach's Alpha Değerleri	
			İdealizm	Rölativizm
Forsthy (1980)	Amerika	–	0,80	0,73
Yazıcı& Yazıcı (2010)	Türkiye	0,90	0,92	0,84
Özbek ve arkadaşlarının (2013)	Türkiye	0,66	0,84	0,63

Forsthy tarafından 1980 yılında yapılmış olan çalışmasında EPÖ için bildirilen geçerlilik güvenilirlik sonuçlarına göre Cronbach's alfa değeri idealizm alt boyutunda 0,80; rölativizm alt boyutunda ise 0,73 olarak bildirilmiştir. EPÖ'nün Türkiye'de geçerlilik ve güvenilirliği Yazıcı ve Yazıcı tarafından 2010 yılında yapılmış olup, Cronbach's alfa değeri 0.90; idealizm alt boyutunda 0,92; rölativizm alt boyutunda ise 0,84 olarak bildirilmiştir. Özbek ve arkadaşları tarafından 2013 yılında işletme bölümünde eğitim gören öğrenciler üzerinde yapılmış olan çalışmada Cronbach's alfa değeri 0.66; idealizm alt boyutunda 0,84; rölativizm alt boyutunda ise 0,63 olarak bildirilmiştir (Forsyth, 1980, s.179; Yazıcı & Yazıcı, 2010, s.1011; Özbek, Özer & Aydın, 2013, s.119).

Tablo 4.4. EPÖ'ye Verilen Yanıtların Aritmetik Ortalama ($\bar{x}$) ve Standart Sapma (sd) Değerleri

EPÖ Maddeleri	$\bar{x}/sd$
ID 1: Bireyler, az da olsa eylemlerinin başkalarına kasti olarak zarar vermeyeceğinden emin olmalıdır.	4,17±1,06
ID 2: Ne kadar küçük olursa olsun, bireylerin başkalarını riske atmaları asla hoş görülmemelidir.	3,70±1,10
ID 3: Bir eylemin kazandıracağı faydalar ne olursa olsun başkalarına zarar verme potansiyeli varsa o eylem her zaman yanlıştır.	4,10±1,01
ID 4: Bireyler, psikolojik ve fiziksel olarak başka birine asla zarar vermemelidir.	4,39±1,01
ID 5: Bireyler başkalarının haysiyetini ve refahını herhangi bir şekilde tehdit edecek davranışlarda bulunmamalıdır.	4,38±0,96
ID 6: Bir eylem masum bir kişiye zarar verecekse o eylem yapılmamalıdır.	4,40±0,98
ID 7: Eylemin olumsuz sonuçları olmasına rağmen olumlu sonuçlarını göz önünde bulundurup karar vermek ahlaki değildir.	3,72±1,13
ID 8: İnsanların haysiyet (saygınlık ve itibar) ve refahı her toplumda ilgilenilen en önemli şey olmalıdır.	4,16±1,00
ID 9: Hiçbir durumda başka insanların refahını gözden çıkartmak gerekli olamaz.	3,47±1,23
ID 10: Ahlaki eylemler en mükemmel eylemin ideal eylemlerle örtüşmesiyle oluşur.	3,84±1,05
RL 1: Bir etik sistemi oluşturacak kadar önemli bir ahlak ilkesi yoktur.	2,96±1,05
RL 2: Hangi davranışın (neyin) ahlaki olup olmadığı durumdan duruma ve toplumdaki topluma değişir.	3,72±1,06
RL 3: Ahlaki ilkeler bireysel olarak düşünülmelidir: bir bireyin ahlaki olarak düşündüğü bir yargı bir başka birey için ahlaki olmayabilir.	3,60±1,18
RL 4: Farklı ahlaki ilkeler "doğruluk" bakımından karşılaştırılmazlar.	3,32±1,19
RL 5: Neyin ahlaki veya ahlaki olmadığı bireye bağlı olduğu sürece herkes için ahlaki olan nedir sorusunun cevabı bulunamaz.	3,62±1,04
RL 6: Ahlaki ilkeler bir kişinin nasıl davranması gerektiğini gösteren kişisel kurallardır; diğer bireyleri yargılamada kullanılmazlar.	3,33±1,11
RL 7: Kişiler arasındaki ilişkilerde etik düşünceler çok karmaşıktır bu yüzden bireylerin kendi ahlaki ilkelerini oluşturmalarına izin verilmelidir.	3,49±1,09
RL 8: Bir ahlaki seçeneği belirli türden eylemleri önleyecek şekilde sisteme sokmak, daha iyi insan ilişkileri oluşturmayı ve düzenlemeyi engeller.	3,58±1,02
RL 9: Yalan söyleme ile ilgili hiçbir kural formüle edilemez; yalannın kabul edilip edilemeyeceği tamamen duruma bağlıdır.	3,03±1,31
RL 10: Bir yalannın ahlaki olup olmadığının değerlendirilmesi davranışı çevreleyen kurallara bağlıdır.	3,10±1,33

ID: İdealizm, RL: Rölativizm, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma

Tablo 4.4.'de, öğrencilerin EPÖ'ye verdikleri cevapların ortalamalarına bakıldığında (2,96±1,05) ile (4,40±0,98) arasında değiştiği görülmektedir. İdealizm alt boyutunda aritmetik ortalamaların (3,47±1,06) ile (4,40±0,98); Rölativizm boyutunda aritmetik ortalamaların (2,96±1,05) ile (3,72±1,06) arasında değiştiği görülmektedir. Hem idealizm alt boyutunda hem de ölçeğin genelinde en yüksek puan ortalamasına sahip ifade İD6 “Bir eylem masum bir kişiye zarar verecekse o eylem yapılmamalıdır.”; İdealizm alt boyutunda en az puan ortalamasına sahip oldukları ifade ise İD9 “Hiçbir durumda başka insanların refahını gözden çıkartmak gerekli olamaz.” olmuştur. Rölativizm boyutunda en yüksek puan ortalamasına sahip ifade RL2 “Hangi davranışın (neyin) ahlaki olup olmadığı durumdan duruma ve toplumdan topluma değişir.”; hem rölativizm alt boyutunda hem de ölçeğin genelinde en az puan ortalamasına sahip oldukları ifade ise RL1 “Bir etik sistemi oluşturacak kadar önemli bir ahlak ilkesi yoktur.” olmuştur.

Öğrencilerin EPÖ'ye verdikleri cevapların aritmetik ortalamaları genel olarak değerlendirildiğinde idealizm boyutunda aritmetik ortalamaların daha yüksek; rölativizm boyutunda ise aritmetik ortalamaların nispeten daha düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 4.5. EPÖ ve Alt Boyutlarının n ve $\bar{x}/sd$ Değerleri

Değişkenler	n	$\bar{x}/sd$
EPÖ	475	3,70±0,54
İdealizm	475	4,03±0,68
Rölativizm	475	3,37±0,65

Tablo 4.5.'de, EPÖ'nün ve alt boyutlarının genel aritmetik ortalamaları incelendiğinde idealizm alt boyutunun ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Tablo 4.2.3. ve Tablo 4.2.4.'de görüldüğü üzere öğrencilerin etik karar vermede çoğunlukla idealist yaklaşımı benimsedikleri belirlenmiştir.

4.2.1. Öğrencilerin sosyodemografik özelliklerinin etik pozisyonları ile ilişkisi

Tablo 4.6. Öğrencilerin EPÖ Alt Boyutları ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Cinsiyet	n	İdealizm $\bar{x}/sd$	Rölativizm $\bar{x}/sd$
1. Erkek	134	3,85±0,77	3,37±0,71
2. Kadın	341	4,10±0,63	3,38±0,62
Toplam	475	4,03±0,68	3,37±0,62
p		0,001*	0,960
n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, *p<0,05			

Tablo 4.6.'da, öğrencilerin EPÖ'den almış oldukları puan ortalamaları cinsiyet açısından değerlendirildiğinde idealizm boyutunda kadınların puan ortalamalarının (4,10±0,63), erkeklerin (3,85±0,77); rölativizm boyutunda kadınların (3,38±0,62), erkeklerin ise (3,37±0,71) olduğu belirlenmiştir.

Çalışmada, idealizm boyutunda (p=0,001<0,05) kadınlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu, kadın öğrencilerin erkeklere kıyasla daha yüksek idealizme sahip olduğu bulunmuştur. Rölativizm boyutunda ise (p=0,960>0,05) cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır (p=0,960>0,05).

Tablo 4.7. Öğrencilerin EPÖ Altboyutları ile Yaş Grupları Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Yaş	n	İdealizm $\bar{x}/sd$	Rölativizm $\bar{x}/sd$
1. 18–20	324	4,04±0,70	3,40±0,65
2. 21–23	120	3,97±0,59	3,36±0,64
3. 24 ve üzeri	31	4,16±0,72	3,10±0,60
Toplam	475	4,03±0,68	3,37±0,65
p		0,340	0,049*
Çoklu Karşılaştırmalar			1–3
n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, *p<0,05			

Tablo 4.7.'de, öğrencilerin EPÖ'den almış oldukları puan ortalamaları yaş grupları açısından değerlendirilmiştir. Aritmetik ortalamalara bakıldığında idealizm boyutunda en yüksek 24 yaş ve üzeri (4,16±0,72), en düşük 21-23 yaş

(3,97±0,59) olduğu bulunmuştur. Rölativizm boyutunda en yüksek 18-20 yaş (3,37±0,71), en düşük 24 yaş ve üzeri olduğu bulunmuştur.

Tablo 4.7.'de, öğrencilerin EPÖ'den almış oldukları puan ortalamaları yaş grupları açısından değerlendirildiğinde, idealizm boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p=0,340>0,05$). Rölativizm boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0,049<0,05$).

Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Testin sonucuna göre 18–20 yaş grubu ile 24 yaş ve üzeri grubu arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Hangi grupların rölativizm puanlarının daha yüksek olduğunu anlayabilmek için grup ortalamalarına bakılmıştır. 18–20 yaş grubunun ortalamasının (3,40±0,65), 24 yaş ve üzeri grubun ortalamasından (3,10±0,60) daha yüksek olduğu dolayısıyla yaş arttıkça rölativizm oranında bir azalma olduğu bulunmuştur.

Tablo 4.8. Öğrencilerin EPÖ Altboyutları ile Yaşadığı Bölge Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Yaşadığı Bölge	n	İdealizm $\bar{x}/sd$	Rölativizm $\bar{x}/sd$
1. Marmara Bölgesi	49	4,04±0,63	3,39±0,56
2. Ege Bölgesi	70	4,06±0,62	3,31±0,68
3. İç Anadolu Bölgesi	164	3,99±0,75	3,33±0,69
4. Akdeniz Bölgesi	47	3,93±0,73	3,28±0,58
5. Karadeniz Bölgesi	52	3,99±0,75	3,52±0,64
6. Doğu Anadolu Bölgesi	34	4,17±0,54	3,30±0,60
7. Güney Doğu Anadolu Bölgesi	46	4,14±0,58	3,56±0,62
Toplam	465	4,03±0,69	3,37±0,65
p		0,636	0,158
n: Sayı, $\bar{X}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, * $p<0,05$			

Tablo 4.8.'de, öğrencilerin EPÖ'den almış oldukları puan ortalamaları yaşadıkları bölge açısından değerlendirilmiştir. Aritmetik ortalamalara bakıldığında idealizm alt boyutunda, en yüksek Doğu Anadolu Bölgesi olduğu (4,17±0,54), en düşük Akdeniz bölgesi olduğu bulunmuştur (3,93±0,73). Rölativizm alt boyutunda en yüksek Güney Doğu Anadolu Bölgesi (3,56±0,62),

en düşük Akdeniz bölgesi olduğu bulunmuştur (3,28±0,58). Her iki boyutta da aritmetik ortalamaların birbirine yakın değerler olduğu görülmektedir.

Çalışmada, idealizm alt boyutunda ($p=0,636>0,05$) ve rölativizm alt boyutunda ($p=0,158>0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 4.9. Öğrencilerin EPÖ Altboyutları ile Yaşadığı Yer Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Yaşadığı Yer	n	İdealizm $\bar{x}/sd$	Rölativizm $\bar{x}/sd$
1. Büyükşehir	227	4,05±0,67	3,38±3,38
2. Şehir	56	3,98±0,69	3,39±3,39
3. Kasaba/köy	140	4,14±0,66	3,26±3,26
Toplam	52	4,03±0,68	3,37±3,37
p		0,237	0,390
n: Sayı, $\bar{X}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, * $p<0,05$			

Tablo 4.9.'da, öğrencilerin EPÖ'den almış oldukları puan ortalamaları yaşadıkları yer açısından değerlendirilmiştir. Aritmetik ortalamalara bakıldığında, idealizm alt boyutunda en yüksek puan ortalamasının kasaba/köy (4,14±0,66), en düşük puan ortalamasının şehirde yaşayanlarda (3,98±0,69); Rölativizm alt boyutunda, idealizm alt boyutunun tersine, en yüksek puan ortalamasının şehirde yaşayanlarda (3,39±3,39), en düşük kasaba/köyde yaşayanlar olduğu belirlenmiştir (3,26±3,26). Her iki alt boyutta da öğrencilerin aritmetik ortalamalarının birbirine yakın değerler olduğu görülmektedir.

Çalışmada, idealizm alt boyutunda ($p=0,237>0,05$) ve rölativizm alt boyutunda ($p=0,390>0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 4.10. Öğrencilerin EPÖ Atboyutları ile Kardeş Sayısı Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Kardeş Sayısı	n	İdealizm $\bar{x}/sd$	Rölativizm $\bar{x}/sd$
1. 1-2	244	4,04±0,64	3,40±0,62
2. 3-4	169	4,05±0,69	3,36±0,66
3. 5 ve üzeri	62	3,92±0,79	3,28±0,71
Toplam	475	4,03±0,68	3,37±0,65
p		0,408	0,433
n: Sayı, $\bar{X}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, *p<0,05			

Tablo 4.10.'da, öğrencilerin EPÖ'den almış oldukları puan ortalamaları kardeş sayısı açısından değerlendirilmiştir. Aritmetik ortalamalara bakıldığında, idealizm alt boyutunda en yüksek puan ortalamasının 3-4 kardeşi olanlarda (4,05±0,69), en düşük puan ortalamasının 5 ve üzeri kardeşi olanlarda (3,92±0,79); Rölativizm alt boyutunda ise en yüksek puan ortalamasının 1-2 kardeşi (3,40±0,62), en düşük puan ortalamasının 5 ve üzeri kardeşi (3,28±0,71) olanlarda olduğu belirlenmiştir. Her iki boyutta da öğrencilerin aritmetik ortalamalarının birbirine yakın değerler olduğu görülmektedir.

Çalışmada, idealizm alt boyutunda (p=0,408>0,05) ve rölativizm alt boyutunda (p=0,433>0,05) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 4.11. Öğrencilerin, EPÖ Altboyutları ile Okudukları Bölüm Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Okuduğu Bölüm	n	İdealizm $\bar{x}/sd$	Rölativizm $\bar{x}/sd$
1. Yaşlı Bakımı	107	4,13±0,67	3,41±0,66
2. İlk ve Acil Yardım	85	3,95±0,69	3,32±0,70
3. Tıbbi Görüntüleme Teknikleri	52	3,84±0,89	3,34±0,88
4. Tıbbi Laboratuvar Teknikleri	55	3,98±0,78	3,46±0,64
5. Ortopedik Protez ve Ortez	46	4,11±0,57	3,31±0,56
6. Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik	121	4,09±0,55	3,37±0,52
7. Optisyenlik	9	3,72±0,51	3,41±0,36
Toplam	475	4,03±0,68	3,37±0,65
P		0,078	0,873
n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, *p<0,05			

Tablo 4.11.'de, öğrencilerin EPÖ'den almış oldukları puan ortalamalarının okudukları bölüm açısından değerlendirilmiştir. Aritmetik

ortalamalara bakıldığında idealizm alt boyutunda en yüksek puan ortalamasının Yaşlı Bakımı Programında ($4,13\pm 0,67$), en düşük puan ortalamasının Optisyenlik Programında ($3,72\pm 0,51$); Rölativizm alt boyutunda ise en yüksek puan ortalamasının Tıbbi Laboratuvar Teknikleri Programında ($3,46\pm 0,64$), en düşük puan ortalamasının Ortopedik Protez ve Ortez programında ($3,31\pm 0,56$) olduğu belirlenmiştir.

Çalışmada, idealizm alt boyutunda ($p=0,078>0,05$) ve rölativizm alt boyutunda ($p=0,873>0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 4.12. Öğrencilerin EPÖ Altboyutları ile Bölümden Memnun Olma Durumu Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Bölümden Memnun Olma Durumu	n	İdealizm $\bar{x}/sd$	Rölativizm $\bar{x}/sd$
1. Memnunum	337	4,07±0,68	3,35±0,64
2. Memnun değilim	138	3,93±0,66	3,43±0,65
Toplam	475	4,03±0,68	3,37±0,65
p		0,042*	0,195
n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, * $p<0,05$			

Tablo 4.12.'de, öğrencilerin EPÖ'den almış oldukları puan ortalamalarının okuduğu bölümden memnun olup olmama açısından değerlendirilmiştir. İdealizm boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0,042<0,05$). Fark bölümünden memnun olanlar lehine gerçekleşirken, bölümden memnun olanların puan ortalaması ($4,07\pm 0,68$), memnun olmayanlardan ($3,93\pm 0,66$) daha yüksektir. Rölativizm boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p=0,195>0,05$).

Tablo 4.13. Öğrencilerin EPÖ Altboyutları ile Ekonomik Durum Algısı Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Ekonomik Durum Algısı	n	İdealizm $\bar{x}/sd$	Rölativizm $\bar{x}/sd$
1. Rahat	123	4,05±0,70	3,36±0,69
2. Mütevazı	279	4,07±0,67	3,37±0,62
3. Sıkıntı içinde	73	3,85±0,65	3,37±0,65
Toplam	475	4,03±0,68	3,37±0,65
P		0,049*	0,995
Çoklu Karşılaştırmalar		3-1, 3-2	
n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, * $p<0,05$			

Tablo 4.13.'de, öğrencilerin EPÖ'den almış oldukları puan ortalamalarının ekonomik durum algısı açısından değerlendirilmiştir.

Çalışmada, idealizm alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0,049<0,05$).

İdealizm boyutundaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Buna göre ekonomik durum algısı rahat ve sıkıntı içinde olanlar arasında farklılık bulunmuştur. Ekonomik durum algısı rahat olanların idealizm puan ortalaması daha yüksek bulunmuştur ($4,05\pm0,70$). Ayrıca ekonomik durum algısı mütevazı ve sıkıntı içinde olanlar arasında da farklılık bulunmuştur. Ekonomik durum algısı mütevazı olanların idealizm puan ortalaması daha yüksek bulunmuştur ($4,07\pm0,67$).

Rölativizm alt boyutunda ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p=0,995>0,05$).

Tablo 4.14. Öğrencilerin EPÖ Altboyutları ile Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Ailenin Aylık Geliri	n	İdealizm $\bar{x}/sd$	Rölativizm $\bar{x}/sd$
1. 0–1800 TL	162	4,07±0,65	3,35±0,67
2. 1801–2800 TL	172	3,97±0,71	3,40±0,61
3. 2801–4300 TL	106	4,14±0,59	3,40±0,67
4. 4301 TL ve üzeri	35	3,80±0,82	3,24±0,61
Toplam	475	4,03±0,68	3,37±0,65
p		0,043*	0,523
Çoklu Karşılaştırmalar		4–1, 4–3	
n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, * $p<0,05$			

Tablo 4.14.'de, öğrencilerin EPÖ'den almış oldukları puan ortalamalarının ailenin aylık gelir düzeyi açısından değerlendirilmiştir.

Çalışmada, idealizm alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0,043<0,05$). İdealizm alt boyutundaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır.

Çoklu karşılaştırma testine göre aileleri 0–1800 TL aylık gelire sahip olan öğrenciler ($4,07\pm0,65$) ile aileleri 4301 TL ve üzeri aylık gelire sahip olan

öğrenciler ($3,80\pm 0,82$) arasında farklılık bulunmuştur. Ailelerinin aylık geliri 0–1800 TL olan öğrencilerin idealizm puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur.

Çoklu karşılaştırma testine göre aileleri 2801–4300 TL aylık gelire sahip olan öğrenciler ($4,14\pm 0,59$) ile aileleri 4301 TL ve üzeri aylık gelire sahip olan öğrenciler ($3,80\pm 0,82$) arasında da farklılık bulunmuştur. Ailelerinin aylık geliri 2801–4300 TL olan öğrencilerin idealizm puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Dolayısıyla genel olarak ailelerin aylık geliri arttıkça idealizm oranında bir azalma olduğu görülmüştür.

Rölativizm alt boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p=0,523>0,05$).

Tablo 4.15. Öğrencilerin EPÖ Altboyutları ile Annesinin Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Annesinin Eğitim Durumu	n	İdealizm $\bar{x}/sd$	Rölativizm $\bar{x}/sd$
1. Okuma yazması yok	40	4,11±0,56	3,44±0,63
2. İlkokul	248	4,08±0,68	3,36±0,68
3. Ortaokul	111	3,92±0,71	3,38±0,64
4. Lise	58	3,92±0,72	3,32±0,42
5. Üniversite	18	4,12±0,46	3,48±0,85
Toplam	475	4,03±0,68	3,37±0,65
P		0,154	0,846

n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, * $p<0,05$

Tablo 4.15.'de, öğrencilerin EPÖ'den almış oldukları puan ortalamalarının annelerin eğitim durumu açısından değerlendirilmiştir. Aritmetik ortalamalara bakıldığında, idealizm alt boyutunda en yüksek puan ortalamasının annesi üniversite mezunu olanlarda ($4,12\pm 0,46$), en düşük puan ortalamasının ortaokul ve lise mezunu olanlarda ($3,92\pm 0,71/3,92\pm 0,72$); Rölativizm alt boyutunda en yüksek puan ortalamasının annesi üniversite ($3,48\pm 0,85$) ve en düşük puan ortalamasının lise mezunu olanlarda ($3,32\pm 0,42$) olduğu belirlenmiştir. Her iki boyutta da ortalamalar birbirine yakındır.

Çalışmada, idealizm alt boyutunda ($p=0,154>0,05$) ve rölativizm alt boyutunda ($p=0,846>0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 4.16. Öğrencilerin, EPÖ Açısından Babasının Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Babasının Eğitim Durumu	n	İdealizm $\bar{x}/sd$	Rölativizm $\bar{x}/sd$
1. Okuma yazması yok	6	4,31±0,84	3,68±0,72
2. İlkokul	165	4,05±0,65	3,33±0,68
3. Ortaokul	109	4,03±0,70	3,37±0,61
4. Lise	130	3,97±0,70	3,43±0,60
5. Üniversite	60	4,09±0,67	3,34±0,72
Toplam	470	4,03±0,68	3,37±0,65
P		0,598	0,530
n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, *p<0,05			

Tablo 4.16.'da, öğrencilerin EPÖ'den almış oldukları puan ortalamalarının babaların eğitim durumu açısından değerlendirilmiştir. Aritmetik ortalamalara bakıldığında, idealizm alt boyutunda en yüksek puan ortalamasının babası okuma yazma bilmeyenlerde (4,31±0,84), en düşük puan ortalamasının lise mezunu olanlarda (3,97±0,70); Rölativizm alt boyutunda en yüksek puan ortalamasının babası okuma yazma bilmeyenlerde (3.68±0,72) ve en düşük puan ortalamasının ilkokul mezunu olanlarda (3.33±0,68) olduğu belirlenmiştir. Her iki boyutta da ortalamalar birbirine yakındır.

Çalışmada, idealizm alt boyutunda (p=0,598>0,05), ve rölativizm alt boyutunda (p=0,530>0,05) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

4.3. TAÖ–20'ye İlişkin Bulgular

TAÖ–20 güvenilirlik ölçümlerine ilişkin bilgiler aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.17. TAÖ–20 ve Alt Boyutlarının Güven Aralığı

Cronbach's Alpha Değerleri			
TAÖ–20	DTG	DSDG	DDD
0,77	0,83	0,62	0,22

Analiz sonuçlarına göre TAÖ–20 Cronbach's alfa değeri 0,77; DTG alt boyutunda 0,83; DSDG alt boyutunda 0,62; DDD alt boyutuna ise 0,22 olarak gerçekleşmiştir.

TAÖ–20 ve DTG alt boyutlarında ölçeğin güvenilirlik düzeyinin *iyi düzeyde güvenilir*, DSDG alt boyutunda güvenilirlik düzeyinin *kabul edilebilir*

düzeyde güvenilir, DDD alt boyutunda güvenilirlik düzeyinin ise güvenilir olmadığı tespit edilmiştir (Kiliç, 2016, s. 48).

Tablo 4.18. TAÖ–20 ve Alt Boyutlarının EPÖ ve Alt Boyutlarının Farklı Çalışmalardaki Güven Aralığı

Yapılmış Çalışmalar	Ülke	Cronbach's Alpha Değerleri			
		TAÖ–20	DTG	DSDG	DDD
Güleç ve ark. (2009)	Türkiye	0,78	0,80	0,57	0,63
Kemerli ve ark. (2015)	Türkiye	0,82	0,85	0,70	0,64
Tatar ve ark. (2017)	Türkiye	0,70	0,70	0,81	0,27
Dabkowski M. (1995)	Polonya	0,68	0,72	0,52	0,47
Lee Y–H. ve ark. (1996)	Güney Kore	0,76	0,79	0,65	0,49
Martí'nez Sa'nchez F. (1996)	İspanya	0,78	0,79	0,73	0,61
Haave E. (1996)	Norveç	0,79	0,77	0,79	0,65
Fukunishi I. ve ark. (1997)	Japonya	0,70	0,79	0,72	0,49
Bagby R.M ve ark. (1997)	Hollanda	0,80	0,84	0,72	0,54
Zech E. ve ark. (1999)	Belçika	0,79	0,71	0,79	0,65
Prazeres N. (2000)	Portekiz	0,79	0,83	0,65	0,60
Simonsson–Sarnecki M. (2000)	İsviçre	0,83	0,79	0,77	0,67
Loiselle C.G. ve ark. (2001)	Peru	0,70	0,67	0,48	0,27
Joukamaa M. ve ark. (2001)	Finlandiya	0,76	0,77	0,72	0,61
Culhane S.E. (2009)	Amerika	0,80	0,80	0,79	0,62

TAÖ: Toronto Aleksitimi Ölçeği, DTG: Duyguları Tanımada Güçlük, DSDG: Duyguları Söze Dökmede Güçlük, DDD: Dışa Dönük Düşünme

Tablo 4.18.'de, TAÖ–20 ve alt boyutlarının Cronbach's alfa değerlerinin literatür verileriyle karşılaştırılması verilmiştir (Taylor vd., 2003; Güleç, 2009; Culhane, Morera, Watson, & Millsap, 2009; Kemerli, 2015; Tatar, 2017).

Çalışmada, TAÖ–20 ve alt boyutları için ulusal ve uluslararası birçok çalışma ile benzer güvenilirlik sonuçlarına ulaşılmıştır (Güleç & Yenel, 2010, s. 111; Kemerli & Çelik, 2015, s. 38; Tatar, Saltukoğlu, Alioğlu, Çimen, Güven, & Ay, 2017, s. 218; Taylor, Graeme, Bagby & Parker 2003, s. 280).

Taylor, Graeme, Bagby, Parker (2003) tarafından yapılan çalışmada TAS–20, 18 farklı dile tercüme edilmiş ve 19 farklı ülkede değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda ölçeğin üç faktörlü yapısının diller ve kültürler arasında genelleştirilebilirliğine yönelik güçlü bir destek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, tam ölçekli TAÖ–20 ve ilk iki faktör, çevirilerin çoğu için yeterli ve iyi ya da düşük iç güvenilirlik göstermektedir. İngilizcenin birincil dil olmadığı çoğu kültürde, üçüncü faktör iç güvenilirlikten yoksundur; bunun

nedeni kültürel farklılıklar veya bu faktörle ilgili olumsuz olarak kilitlenmiş birkaç maddeye verilen yanıt yanlılığı olabileceği düşünülmektedir. Sonuçlar TAÖ-20'nin kültürlerarası araştırmalarda kullanımını desteklemektedir. Aleksitiminin kültürel farklılıkları aşan evrensel bir özellik olabileceği için ölçeğin rahatlıkla kullanılabilmesi bildirilmiştir (Taylor vd., 2003, s. 277).

Tablo 4.19. TAÖ-20'ye Verilen Yanıtların $\bar{x}$ ve sd Değerleri

TAÖ-20 Maddeleri	$\bar{x}/sd$
1.Ne hissettiğimi çoğu kez tam olarak bilemem.	2,47±1,03
2.Duygularım için uygun kelimeleri bulmak benim için zordur.	2,30±1,05
3.Bedenimde doktorların bile anlamadığı duygular oluyor.	1,75±1,11
4.Duygularımı kolayca tanımlayabilirim.	2,41±1,11
5.Sorunları yalnızca tanımlamaktansa onları çözümlmeyi yeğlerim.	2,23±1,00
6.Keyfim kaçtığımda, üzgün mü, korkmuş mu yoksa kızgın mı olduğumu bilemem.	2,34±1,26
7.Bedenimdeki duygular çoğu kez kafamı karıştırır.	2,48±1,21
8.Neden öyle sonuçlandığını anlamaya çalışmaksızın, işleri olurlarına bırakmayı yeğlerim.	2,55±1,16
9.Tam olarak tanımlayamadığım duygularım var.	2,38±1,18
10.İnsanların duygularını tanıması zorunludur.	1,75±1,03
11.İnsanlar hakkında ne hissettiğimi tanımlamak benim için zordur.	2,29±1,16
12.İnsanlar duygularım hakkında daha çok konuşmamı isterler.	3,16±1,31
13.İçimde ne olup bittiğini bilmiyorum.	2,28±1,26
14.Çoğu zaman neden öfkeli olduğumu bilmem.	2,27±1,25
15.İnsanlarla, duygularından çok günlük uğraşları hakkında konuşmayı yeğlerim.	2,86±1,13
16.Psikolojik dramalar yerine eğlence programları izlemeyi yeğlerim.	3,54±1,16
17.İçimdeki duyguları yakın arkadaşlarıma bile açıklamak bana zor gelir.	2,64±1,28
18.Sessizlik anlarında bile kendimi birisine yakın hissedebilirim.	3,23±1,16
19.Kişisel sorunlarımı çözerken duygularımı incelemeyi yararlı bulurum.	2,49±1,16
20.Film ya da tiyatro oyunlarında gizli anlamlar aramak, onlardan alınacak hazzı azaltır.	2,53±1,28
TAÖ: Toronto Aleksitimi Ölçeği, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma	

Tablo 4.19.'da göre TAÖ-20'deki ifadelerle verdikleri puanların aritmetik ortalamasına bakıldığında; en yüksek puanın on altıncı ifade olan "Psikolojik dramalar yerine eğlence programlarını izlemeyi yeğlerim." ifadesine (3,54±1,16), en düşük puanın ise onuncu ifade olan "İnsanların duyguları tanıması zorunludur." ifadesine (1,75±1,03) ait olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.20. TAÖ–20 ve Alt Boyutlarının n ve $\bar{x}$ /sd Değerleri

Değişkenler	n	$\bar{x}$ /sd
TAÖ–20	475	2,50±0,50
DTG	475	2,28±0,83
DSDG	475	2,55±0,74
DDD	475	2,64±0,44

Tablo 4.20.'de, TAÖ'nün ve alt boyutlarının genel aritmetik ortalamaları incelendiğinde DDD alt boyutunun ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

4.3.1. Öğrencilerin sosyodemografik özelliklerinin TAÖ–20 ve alt boyutları ile ilişkisi

Tablo 4.21. Öğrencilerin TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Cinsiyet Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Cinsiyet	n	TAÖ–20 $\bar{x}$ /sd	DTG $\bar{x}$ /sd	DSDG $\bar{x}$ /sd	DDD $\bar{x}$ /sd
1. Erkek	134	2,52±0,51	2,27±0,89	2,52±0,73	2,74±0,45
2. Kadın	341	2,48±0,50	2,28±0,82	2,57±0,74	2,60±0,44
Toplam	475	2,49±0,50	2,28±0,83	2,55±0,74	2,64±0,44
p		0,454	0,912	0,526	0,003*
TAÖ: Toronto Aleksitimi Ölçeği, DTG: Duyguları Tanımada Güçlük, DSDG: Duyguları Söze Dökmede Güçlük, DDD: Dışa Dönük Düşünme, n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, *p<0,05					

Tablo 4.21.'de, öğrencilerin TAÖ–20 ve alt boyutlarından almış aldıkları puan ortalamaları cinsiyet açısından değerlendirilmiştir. Aritmetik ortalamalara bakıldığında, TAÖ–20 için, erkek öğrencilerin (2,52±0,51) kadın öğrencilerden (2,48±0,50) daha yüksek; DTG alt boyutunda, kadın öğrencilerin (2,28±0,82), erkek öğrencilerden (2,27±0,89) daha yüksek; DSDG alt boyutunda, kadın öğrencilerin (2,57±0,74), erkek öğrencilerden (2,52±0,73) daha yüksek aritmetik ortalamaya sahip olduğu belirlenmiştir. TAÖ–20 ile DTG ve DSDG alt boyutlarında aritmetik ortalamaların birbirine yakın değerler olduğu görülmektedir.

TAÖ–20 (p=0,454>0,05), DTG (p=0,912>0,05) ve DSDG (p=0,526>0,05) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. DDD alt boyutunda erkek öğrenciler lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur (p=0,003<0,05). Erkeklerin puan ortalamalarının (2,74±0,45) kadınlarınkinden (2,60±0,44), daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.22. Öğrencilerin, TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Yaş Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Yaş	n	TAÖ–20 $\bar{x}/sd$	DTG $\bar{x}/sd$	DSDG $\bar{x}/sd$	DDD $\bar{x}/sd$
1. 18–20	324	2,48±0,50	2,27±0,82	2,54±0,74	2,63±0,44
2. 21–23	120	2,53±0,53	2,31±0,89	2,62±0,74	2,66±0,45
3. 24 ve üzeri	31	2,45±0,44	2,18±0,75	2,46±0,73	2,67±0,40
Toplam	475	2,49±0,50	2,28±0,83	2,55±0,74	2,64±0,44
p		0,643	0,744	0,497	0,803
TAÖ: Toronto Aleksitimi Ölçeği, DTG: Duyguları Tanımada Güçlük, DSDG: Duyguları Söze Dökmede Güçlük, DDD: Dışa Dönük Düşünme, n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, *p<0,05					

Tablo 22.'de, öğrencilerin TAÖ–20 ve alt boyutlarından almış oldukları aritmetik ortalamaları yaş grupları açısından değerlendirildiğinde; TAÖ–20 için en yüksek 21–23 yaş (2,53±0,53), en düşük 24 yaş ve üzeri (2,45±0,44) grubunda olduğu belirlenmiştir. DTG ve DSDG için en yüksek ortalamanın 21–23 yaş (2,31±0,89/2,62±0,74), en düşük 24 yaş ve üzeri (2,18±0,75/2,46±0,73) grubunda; DDD için en yüksek 24 yaş ve üzeri (2,67±0,40), en düşük 18–20 yaş grubunda (2,63±0,44) olduğu bulunmuştur.

TAÖ–20 (p=0,643>0,05) ile DTG (p=0,744>0,05), DSDG (p=0,497>0,05) ve DDD alt boyutlarında (p=0,803>0,05) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 4.23. Öğrencilerin TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Yaşadığı Bölge Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Yaşadığı Bölge	n	TAÖ–20 $\bar{x}/sd$	DTG $\bar{x}/sd$	DSDG $\bar{x}/sd$	DDD $\bar{x}/sd$
1.Marmara	49	2,53±0,51	2,30±0,79	2,65±0,75	2,65±0,51
2.Ege	70	2,40±0,47	2,13±0,75	2,40±0,78	2,63±0,40
3.İç Anadolu	164	2,47±0,49	2,24±0,85	2,54±0,71	2,63±0,39
4.Akdeniz	47	2,46±0,54	2,16±0,82	2,47±0,74	2,72±0,53
5.Karadeniz	52	2,51±0,52	2,37±0,83	2,45±0,73	2,67±0,52
6.Doğu Anadolu	34	2,62±0,56	2,47±0,86	2,78±0,78	2,65±0,49
7.Güney Doğu Anadolu	46	2,66±0,48	2,65±0,89	2,84±0,70	2,56±0,42
Toplam	462	2,50±0,50	2,29±0,84	2,56±0,74	2,64±0,44
P		0,113	0,024*	0,015*	0,761
Çoklu Karşılaştırmalar			7–1, 7–2, 7–3, 7–4	6–2, 6–5, 7–2, 7–3, 7–4, 7–5	
TAÖ: Toronto Aleksitimi Ölçeği, DTG: Duyguları Tanımada Güçlük, DSDG: Duyguları Söze Dökmede Güçlük, DDD: Dışa Dönük Düşünme, n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, *p<0,05					

Tablo 4.23.'de, öğrencilerin TAÖ–20 ve alt boyutlarından almış oldukları puan ortalamaları yaşadığı bölge değişkeni açısından değerlendirilmiştir.

Aritmetik ortalamalara bakıldığında TAÖ–20 için en yüksek puan ortalamasının Güney Doğu Anadolu Bölgesi ($2,66\pm 0,48$), DDD için Akdeniz Bölgesi ($2,72\pm 0,53$), DTG için Güney Doğu Anadolu Bölgesi ($2,65\pm 0,89$), DSDG için Güney Doğu Anadolu Bölgesi ($2,84\pm 0,70$) olarak gerçekleşmiştir.

TAÖ–20 ve DDD'de aritmetik ortalamaların birbirine yakın olduğu görülmektedir.

TAÖ–20 ($p=0,113>0,05$) ile DDD alt boyutunda ($p=0,761>0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

DTG ($p=0,024<0,005$) ve DSDG ($p=0,015<0,05$) alt boyutlarında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

DTG alt boyutu için farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Testin sonucuna göre DTG alt boyutunda Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nin yüksek aritmetik ortalamaya sahip olduğu ($2,65\pm 0,89$), Marmara ($2,30\pm 0,79$), Ege ($2,13\pm 0,75$), İç Anadolu ($2,24\pm 0,85$) ve Akdeniz Bölgesi ($2,16\pm 0,82$) ile istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşturduğu bulunmuştur.

DSDG alt boyutu için farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Testin sonucuna göre DSDG alt boyutunda Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nin yüksek aritmetik ortalamaya sahip olduğu ($2,84\pm 0,70$); Ege ($2,40\pm 0,78$), İç Anadolu ($2,54\pm 0,71$) ve Karadeniz Bölgesi ($2,45\pm 0,73$) ile istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşturduğu bulunmuştur. Doğu Anadolu Bölgesi'nin de aritmetik ortalamasının yüksek olduğu ($2,78\pm 0,78$), Ege ($2,40\pm 0,78$) ve Karadeniz ($2,45\pm 0,73$) Bölgesi ile istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşturduğu bulunmuştur.

Tablo 4.24. Öğrencilerin, TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Yaşadığı Yer Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Yaşadığı Yer	n	TAÖ–20 $\bar{x}/sd$	DTG $\bar{x}/sd$	DSDG $\bar{x}/sd$	DDD $\bar{x}/sd$
1. Büyükşehir	207	2,49±0,50	2,28±0,84	2,56±0,70	2,64±0,42
2. Şehir	210	2,47±0,50	2,25±0,84	2,51±0,77	2,64±0,46
3. Kasaba/köy	58	2,55±0,51	2,35±0,79	2,68±0,77	2,64±0,47
Toplam	475	2,49±0,50	2,28±0,83	2,55±0,74	2,64±0,44
p		0,601	0,750	0,316	0,999
TAÖ: Toronto Aleksitimi Ölçeği, DTG: Duyguları Tanımada Güçlük, DSDG: Duyguları Söze Dökmede Güçlük, DDD: Dışa Dönük Düşünme, n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, *p<0,05					

Tablo 4.24.'de, öğrencilerin TAÖ–20 ve alt boyutlarından almış oldukları puan ortalamaları yaşadığı yer değişkeni açısından değerlendirilmiştir.

Aritmetik ortalamalara bakıldığında TAÖ–20, DTG ve DSDG için en yüksek puan ortalamasının kasaba/köyde (2,55±0,51/2,35±0,79/2,68±0,77) yaşayanlarda gerçekleştiği görülmüştür. DDD için her üç kategoride de yakın ortalamalar (2,64±0,44) bulunmuştur. TAÖ–20 ile tüm alt boyutların aritmetik ortalamaları birbirine yakın değerler olduğu görülmektedir.

TAÖ–20 toplam puanı (p=0,601>0,05), DTG (p=0,750>0,05), DSDG (p=0,316>0,05), DDD (p=0,999>0,05) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 4.25. Öğrencilerin TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Kardeş Sayısı Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Kardeş Sayısı	n	TAÖ–20 $\bar{x}/sd$	DTG $\bar{x}/sd$	DSDG $\bar{x}/sd$	DDD $\bar{x}/sd$
1. 1–2	244	2,47±0,49	2,21±0,81	2,51±0,72	2,66±0,46
2. 3–4	169	2,49±0,53	2,31±0,85	2,53±0,76	2,61±0,40
3. 5 ve üzeri	62	2,60±0,45	2,43±0,88	2,80±0,73	2,63±0,49
Toplam	475	2,49±0,50	2,28±0,83	2,55±0,74	2,64±0,44
p		0,166	0,160	0,018*	0,560
Çoklu Karşılaştırmalar					
TAÖ: Toronto Aleksitimi Ölçeği, DTG: Duyguları Tanımada Güçlük, DSDG: Duyguları Söze Dökmede Güçlük, DDD: Dışa Dönük Düşünme, n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, *p<0,05					

Tablo 4.25.'de, öğrencilerin TAÖ–20 ve alt boyutlarından almış oldukları puan ortalamaları kardeş sayısı değişkeni açısından değerlendirilmiştir.

TAÖ–20 toplam puanında ve DTG alt boyutunda, aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek puan ortalamasının 5 ve üzeri kardeşi olanlar olduğu

bulunmuştur (2.60±0,45/2,43±0,88). En düşük puan ortalamasının ise 1–2 kardeşi olanlar olduğu (2.47±0,49/2,21±0,81) bulunmuştur.

DDD alt boyutunda en yüksek puan ortalaması 1–2 kardeş olanlarda (2,66±0,46), en düşük puan ortalaması 5 ve üzeri kardeşi olanlarda (2,63±0,49) gerçekleşmiştir.

TAÖ–20 toplam puanı (p=0,166>0,05), DTG (p=0,160>0,05) ve DDD (p=0,560>0,05) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. DSDG alt boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur (p=0,018<0,05).

Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Testin sonucuna göre DSDG alt boyutunda en yüksek aritmetik ortalamaya sahip 5 ve üzeri kardeşi olanlar (2,80±0,73) ile 1–2 kardeşi (2,51±0,72) ve 3–4 kardeşi (2,53±0,76) olanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur.

Tablo 4.26. Öğrencilerin TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Okuduğu Bölüm Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Okuduğu Bölüm	n	TAÖ–20 $\bar{x}/sd$	DTG $\bar{x}/sd$	DSDG $\bar{x}/sd$	DDD $\bar{x}/sd$
1. Yashı Bakımı	107	2,43±0,50	2,19±0,77	2,51±0,79	2,60±0,45
2. İlk ve Acil Yardım	85	2,46±0,49	2,21±0,82	2,54±0,73	2,63±0,47
3. Tıbbi Görüntüleme	52	2,45±0,48	2,19±0,83	2,45±0,64	2,67±0,38
4. Tıbbi Laboratuvar	55	2,53±0,47	2,35±0,74	2,51±0,71	2,69±0,43
5. Protez ve Ortez	46	2,49±0,50	2,21±0,81	2,60±0,74	2,68±0,39
6. TDS	121	2,59±0,53	2,47±0,93	2,69±0,74	2,63±0,47
7. Optisyonluk	9	2,21±0,45	1,74±0,66	2,15±0,67	2,66±0,43
Toplam	475	2,49±0,50	2,28±0,83	2,55±0,74	2,64±0,44
p		0,560	0,040*	0,215	0,918
Çoklu Karşılaştırmalar			6–1, 6–2, 6–3, 7–4, 7–6		

TAÖ: Toronto Aleksitimi Ölçeği, DTG: Duyguları Tanımada Güçlük, DSDG: Duyguları Söze Dökmede Güçlük, DDD: Dışa Dönük Düşünme, TDS: Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik, n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, *p<0,05

Tablo 4.26.'da, öğrencilerin TAÖ–20 ve alt boyutlarından almış oldukları puan ortalamaları okuduğu bölüm değişkeni açısından değerlendirilmiştir.

TAÖ–20 toplam, DSDG ve DTG alt boyutu için aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek puan ortalamasının Tıbbi Dokümantasyon ve

Sekreterlik (2,59±0,53/2,69±0,74/2,47±0,93), en düşük puan ortalamasının Optisyenlik bölümünün (2,21±0,45/2,15±0,67/1,74±0,66) olduğu görülmektedir. DDD alt boyutu için ise en yüksek puan ortalamasının Tıbbi Laboratuvar Teknikleri (2,69±0,43), en düşük puan ortalamasının Yaşlı Bakımı programı (2,60±0,45) olduğu belirlenmiştir.

TAÖ–20 toplam puanı (p=0,140>0,05), DSDG (p=0,215>0,05) ve DDD (p=0,918>0,05) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. DTG (p=0,040<0,05) alt boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

DTG alt boyutunda farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Testin sonucuna göre TDS(2,47±0,93) ile Optisyenlik (1,74±0,66), Yaşlı Bakımı (2,19±0,77), İlk ve Acil Yardım (2,21±0,82) ve Tıbbi Görüntüleme Teknikleri Bölümü (2,19±0,83) öğrencileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ayrıca Tıbbi Laboratuvar Teknikleri (2,35±0,74) ile Optisyenlik Bölümü (1,74±0,66) öğrencileri arasında da istatistiksel olarak bir farklılık oluşturduğu görülmüştür.

Tablo 4.27. Öğrencilerin TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Bölümünden Memnun Olma Durumu Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Bölümden Memnun Olma Durumu	n	TAÖ–20 $\bar{x}/sd$	DTG $\bar{x}/sd$	DSDG $\bar{x}/sd$	DDD $\bar{x}/sd$
1. Memnunum	337	2,46±0,49	2,21±0,83	2,55±0,74	2,63±0,44
2. Memnun değilim	138	2,56±0,51	2,42±0,83	2,57±0,72	2,67±0,46
Toplam	475	2,49±0,50	2,28±0,83	2,55±0,74	2,64±0,44
p		0,071	0,013*	0,767	0,461
TAÖ: Toronto Aleksitimi Ölçeği, DTG: Duyguları Tanımada Güçlük, DSDG: Duyguları Söze Dökmede Güçlük, DDD: Dışa Dönük Düşünme, n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, *p<0,05					

Tablo 4.27.'de, öğrencilerin TAÖ–20 ve alt boyutlarından almış oldukları puan ortalamaları bölüm memnuniyeti değişkeni açısından değerlendirilmiştir.

Aritmetik ortalamalara bakıldığında, TAÖ–20 toplam, DSDG ve DDD alt boyutları için en yüksek puan ortalamasının bölümünde memnun olmayanlar öğrencilerde (2,56±0,51/2,57±0,72/2,67±0,46) olduğu görülmektedir.

TAÖ–20 toplam puanı ($p=0,071>0,05$), DGDG ($p=0,767>0,05$) ve DDD ($p=0,461>0,05$) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

DTG ($p=0,013<0,05$) alt boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuş ve fark memnun olmayan öğrenciler lehine gerçekleşmiştir. Bölümünden memnun olmayan öğrencilerin puan ortalamaları ($2,42\pm0,83$) memnun olanlara ($2,21\pm0,83$) göre daha yüksek olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.28. Öğrencilerin, TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Ekonomik Durum Algısı Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Ekonomik Durum Algısı	n	TAÖ–20 $\bar{x}/sd$	DTG $\bar{x}/sd$	DSDG $\bar{x}/sd$	DDD $\bar{x}/sd$
1. Rahat	123	2,35±0,49	2,04±0,83	2,39±0,75	2,59±0,42
2. Mütevazı	279	2,52±0,50	2,32±0,81	2,60±0,73	2,65±0,43
3. Sıkıntı içinde	73	2,61±0,47	2,49±0,84	2,66±0,72	2,68±0,51
Toplam	475	2,49±0,50	2,28±0,84	2,55±0,74	2,64±0,44
p		0,001*	0,000*	0,015*	0,323
Çoklu Karşılaştırmalar		1-2, 1-3	1-2, 1-3	1-2, 1-3	
TAÖ: Toronto Aleksitimi Ölçeği, DTG: Duyguları Tanımada Güçlük, DSDG: Duyguları Söze Dökmede Güçlük, DDD: Dışa Dönük Düşünme, n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, * $p<0,05$					

Tablo 4.28.'de, öğrencilerin TAÖ–20 ve alt boyutlarından almış oldukları puan ortalamaları ekonomik durum algısı değişkeni açısından değerlendirilmiştir. Aritmetik ortalamalara bakıldığında, TAÖ–20 toplam, DTG, DSDG ve DDD için en yüksek puan ortalamasının ekonomik durumunu sıkıntı içinde ($2,61\pm0,47/2,49\pm0,84/2,66\pm0,72/2,68\pm0,51$) algılayanlarda olduğu görülmektedir.

TAÖ–20 toplam puanı ($p=0,001<0,05$) ve DTG ($p=0,000<0,05$) ve DSDG ($p=0,015<0,05$) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. DDD ($p=0,323>0,05$) alt boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Testin sonucuna göre TAÖ–20 için en düşük aritmetik ortalamaya sahip olan rahat ($2,35\pm0,49$) ile mütevazı ($2,52\pm0,50$) ve sıkıntı içinde ($2,61\pm0,47$) kategorilerinde; DTG için en düşük aritmetik ortalamaya sahip olan rahat ($2,04\pm0,83$) ile mütevazı ($2,32\pm0,81$) ve sıkıntı

içinde (2,49±0,84) kategorilerinde; DSDG için en düşük aritmetik ortalamaya sahip olan rahat (2,39±0,75) ile mütevazı (2,60±0,73) ve sıkıntı içinde (2,66±0,72) kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablo 4.29. Öğrencilerin, TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Ailenin Aylık Geliri Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Ailenin Aylık Geliri	n	TAÖ–20 $\bar{x}/sd$	DTG $\bar{x}/sd$	DSDG $\bar{x}/sd$	DDD $\bar{x}/sd$
1. 0–1800 TL	162	2,55±0,49	2,34±0,85	2,63±0,74	2,68±0,46
2. 1801–2800 TL	172	2,47±0,47	2,24±0,76	2,56±0,66	2,60±0,44
3. 2801–4300 TL	106	2,46±0,58	2,27±0,96	2,48±0,84	2,62±0,40
4. 4301 TL ve üzeri	35	2,44±0,42	2,16±0,67	2,41±0,76	2,71±0,53
Toplam	475	2,49±0,50	2,28±0,83	2,55±0,74	2,64±0,44
P		0,350	0,623	0,222	0,314

TAÖ: Toronto Aleksitimi Ölçeği, DTG: Duyguları Tanımada Güçlük, DSDG: Duyguları Söze Dökmede Güçlük, DDD: Dışa Dönük Düşünme, n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, *p<0,05

Tablo 4.29.'da, öğrencilerin TAÖ–20 ve alt boyutlarından almış oldukları puan ortalamaları ailenin aylık geliri değişkeni açısından değerlendirilmiştir. TAÖ–20 toplam, DTG, DSDG ve DDD için en yüksek puan ortalaması aylık geliri 0–1800 TL (2,55±0,49/2,34±0,85/2,63±0,74/2,71±0,53) olanlarda gerçekleşmiştir.

TAÖ–20 (p=0,350>0,05) ile DTG (p=0,623>0,05), DSDG (p=0,222>0,05) ve DDD (p=0,314>0,05) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 4.30. Öğrencilerin, TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Annesinin Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Annesinin Eğitim Durumu	n	TAÖ–20 $\bar{x}/sd$	DTG $\bar{x}/sd$	DSDG $\bar{x}/sd$	DDD $\bar{x}/sd$
1. Okuma yazması yok	40	2,74±0,51	2,66±0,98	2,95±0,71	2,68±0,52
2. İlkokul	248	2,47±0,50	2,25±0,83	2,53±0,73	2,63±0,42
3. Ortaokul	111	2,53±0,48	2,28±0,74	2,56±0,72	2,72±0,47
4. Lise	58	2,31±0,51	2,07±0,82	2,39±0,74	2,48±0,43
5. Üniversite	18	2,56±0,43	2,38±0,87	2,50±0,77	2,75±0,38
Toplam	475	2,49±0,50	2,28±0,83	2,55±0,74	2,64±0,44
P		0,001*	0,013*	0,006*	0,011*
Çoklu Karşılaştırmalar		1–2, 1–3, 1–4, 4–2, 4–3	1–2, 1–3, 1–4	1–2, 1–3, 1–4, 1–5	4–1, 4–2, 4–3

TAÖ: Toronto Aleksitimi Ölçeği, DTG: Duyguları Tanımada Güçlük, DSDG: Duyguları Söze Dökmede Güçlük, DDD: Dışa Dönük Düşünme, n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, *p<0,05

Tablo 4.30.'da, öğrencilerin TAÖ–20 ve alt boyutlarından almış oldukları puan ortalamaları annelerinin eğitim durumu değişkeni açısından değerlendirildiğinde; TAÖ–20 toplam puanı ($p=0,001<0,05$), DTG ($p=0,013<0,05$), DSDG ($p=0,06<0,05$) ve DDD ($p=0,011<0,05$) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. TAÖ–20 için en yüksek aritmetik ortalama olan okuma yazması yok ($2,74\pm0,51$) ile ilkokul ($2,47\pm0,50$) ortaokul ($2,53\pm0,48$) ve lise ($2,31\pm0,51$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ayrıca düşük aritmetik ortalaması olan lise ile ($2,31\pm0,51$) ilkokul ($2,47\pm0,50$) ve ortaokul ($2,53\pm0,48$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

DTG için yüksek aritmetik ortalamaya sahip okuma yazma bilmeyenler ($2,66\pm0,98$) ile ilkokul ($2,25\pm0,83$), ortaokul ($2,28\pm0,74$) ve lise ($2,07\pm0,82$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

DSDG için yüksek aritmetik ortalamaya sahip okuma yazma bilmeyenler ($2,95\pm0,71$) ile ilkokul ($2,53\pm0,73$), ortaokul ($2,56\pm0,72$), lise ($2,56\pm0,72$) ve üniversite ($2,50\pm0,77$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

DDD için aritmetik ortalaması düşük lise ($2,48\pm0,43$) ile okuma yazma bilmeyenler ($2,68\pm0,52$), ilkokul ($2,63\pm0,42$), ve ortaokul ($2,72\pm0,47$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 4.31. Öğrencilerin, TAÖ–20 ve Alt Boyutları Açısından Babasının Eğitim Durumu Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Babasının Eğitim Durumu	n	TAÖ–20 $\bar{x}/sd$	DTG $\bar{x}/sd$	DSDG $\bar{x}/sd$	DDD $\bar{x}/sd$
1. Okuma yazması yok	6	2,68±0,46	2,38±0,74	3,16±1,20	2,64±0,68
2. İlkokul	165	2,56±0,51	2,40±0,88	2,60±0,74	2,68±0,43
3. Ortaokul	109	2,53±0,50	2,27±0,82	2,60±0,75	2,71±0,42
4. Lise	130	2,39±0,48	2,17±0,79	2,46±0,67	2,54±0,45
5. Üniversite	60	2,40±0,49	2,11±0,81	2,45±0,75	2,64±0,45
Toplam	470	2,49±0,50	2,27±0,84	2,55±0,74	2,64±0,44
P		0,020*	0,079	0,076	0,028*
Çoklu Karşılaştırmalar		2–4, 2–5, 3–4			4–2, 4–3

TAÖ: Toronto Aleksitimi Ölçeği, DTG: Duyguları Tanımada Güçlük,
DSDG: Duyguları Söze Dökmede Güçlük, DDD: Dışa Dönük Düşünme,
n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, *p<0,05

Tablo 4.31.'de, öğrencilerin TAÖ–20 ve alt boyutlarından almış oldukları puan ortalamaları babalarının eğitim durumu değişkeni açısından değerlendirilmiştir. Aritmetik ortalamalara bakıldığında TAÖ toplam ve DSDG için en yüksek puan ortalamasının okuma yazması olmayanlarda (2,68±0,46 / 3,16±1,20), DTG için ilkokul mezunu olanlarda (2,40±0,88), DDD için ortaokul mezunu olanlarda gerçekleşmiştir.

TAÖ–20 toplam puanı (p=0,020<0,05) ve DDD (p=0,028<0,05) alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. DTG (p=0,079>0,05) ve DSDG (p=0,076>0,05) alt boyutlarında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. TAÖ–20 için ilkokul (2,54±0,45) ile lise (2,39±0,48) ve üniversite (2,40±0,49) arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Ayrıca ortaokul (2,53±0,50) ile lise (2,39±0,48) arasında da istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. DDD için lise (2,54±0,45) ile ilkokul (2,68±0,43) ve ortaokul (2,71±0,42) arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablo 4.32. Öğrencilerin, EPÖ Alt Boyutları Açısından Aleksitimi Düzeyi Değişkeni Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Aleksitimi Düzeyi	n	İdealizm $\bar{x}/sd$	Rölativizm $\bar{x}/sd$
1. Aleksitimi yok	248	4,08±0,72	3,30±0,67
2. Borderline	143	3,94±0,68	3,39±0,62
3. Aleksitimi var	84	4,03±0,52	3,56±0,57
Toplam	475	4,03±0,68	3,37±0,65
p		0,161	0,006*
Çoklu Karşılaştırmalar			1-3

n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, *p<0,05

Tablo 4.32.'de, öğrencilerin etik pozisyonları ile aleksitimi düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Aritmetik ortalamalara bakıldığında, en yüksek puanların idealizm boyutunda aleksitimi olmayanlara (4,08±0,72), rölativizm boyutunda ise aleksitimi olanlara (3,56±0,57) ait olduğu

belirlenmiştir. İdealizm boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmazken ($p=0,161>0,05$), Rölativizm boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0,006<0,05$).

Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Testin sonucuna göre rölativizm boyutunda, aleksitimi var olan ile olmayan öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gerçekleşmiştir. Aleksitimi düzeyi arttıkça rölativim düzeyinin de arttığı görülmektedir.

Tablo 4.33. Öğrencilerin, Etik Pozisyonlarının Taksonomik Grupları ile TAÖ–20 ve Alt Boyutları Arasındaki Farklılığın Değerlendirilmesi

Taksonomik Gruplar	n	TAÖ–20 $\bar{x}/sd$	DTG $\bar{x}/sd$	DSDG $\bar{x}/sd$	DDD $\bar{x}/sd$
1. Durumsalcılar	127	2,46±0,54	2,29±0,90	2,57±0,82	2,54±0,45
2. Mutlakçılar	114	2,39±0,53	2,14±0,84	2,53±0,77	2,51±0,42
3. Öznelciler	84	2,64±0,49	2,48±0,84	2,62±0,65	2,80±0,43
4. İstisnacılar	150	2,52±0,43	2,25±0,75	2,52±0,69	2,74±0,42
Toplam	475	2,49±0,50	2,28±0,83	2,55±0,74	2,64±0,44
p		0,004*	0,043*	0,798	0,000*
Çoklu Karşılaştırmalar		3–1, 3–2, 3–4	3–1, 3–2, 3–4		3–1, 3–2, 4–1, 4–2
TAÖ: Toronto Aleksitimi Ölçeği, DTG: Duyguları Tanımada Güçlük, DSDG: Duyguları Söze Dökmede Güçlük, DDD: Dışa Dönük Düşünme, n: Sayı, $\bar{x}$: Aritmetik ortalama, sd: Standart sapma, * $p<0,05$					

Tablo 4.33.'de, öğrencilerin etik pozisyonlarının taksonomik grupları ile aleksitimi düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Aritmetik ortalamalara bakıldığında, öznelcilerin TAÖ–20 toplamında ve üç alt boyutunda (DTG, DSDG, DDD) en yüksek ($2,64±0,49/2,48±0,84/2,62±0,65/2,80±0,43$) puan ortalamasına sahip olduğu, belirlenmiştir.

TAÖ–20 toplam puanı ($p=0,004<0,05$), DTG($p=0,043<0,05$) ve DDD ($p=0,000<0,05$) alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunurken, DSDG ($p=0,798>0,05$) alt boyutlarında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan çoklu karşılaştırma testinin sonucuna göre TAÖ–20 için farklılığın, öznelciler ($2,65±0,46$) ile durumsalcılar ($2,46±0,54$), mutlakçılar ($2,41±0,50$) ve istisnacılar ($2,52±0,43$) arasında; DTG için farklılığın öznelciler ($2,48±0,84$) ile

durumsalcılar (2,29±0,90), mutlakçılarla (2,14±0,84) ve istisnacılar (2,25±0,75) arasında; DDD için farkın, öznelciler (2,80±0,43) ile durumsalcılar (2,54±0,45) ve mutlakçılar (2,51±0,42) ayrıca istisnacılar (2,74±0,42) ile durumsalcılar ve mutlakçılar arasında olduğu belirlenmiştir.

4.4. Ölçekler Arası Korelasyonlar ve Regresyon Analizi

Tablo 4.34.'de, EPÖ'nün idealizm ve rölativizm alt boyutları ile TAÖ–20'nin alt boyutları arasında yapılan korelasyon analizinde; idealizm ve rölativizm bağımlı değişken, DTG, DSDG, DDD ise bağımsız değişken olarak alınmıştır.

Tablo 4.34. EPÖ alt boyutları ile TAÖ–20'nin Alt Boyutları Arasında Pearson Korelasyon Testi

EPÖ Alt Boyutları		TAÖ–20 Alt Boyutları		
		DTG n=475	DSDG n=475	DDD n=475
İdealizm	Pearson Correlation	–,024	,046	–,254**
	p (2-tailed)	,602	,314	0,000*
	n	475	475	475
Rölativizm	Pearson Correlation	,178**	,127**	–,029
	p (2-tailed)	0,000*	0,006*	,530
	n	475	475	475
DTG: Duyguları Tanımada Güçlük, DSDG: Duyguları Söze Dökmede Güçlük, DDD: Dışa Dönük Düşünme, *p<0,001				

EPÖ TAÖ–20 ölçeği alt boyutları arasında ilişkiyi belirlemek amacı ile Pearson Korelasyon Testi yapılmıştır. Testin sonuçları değerlendirildiğinde İdealizm boyutu ile DDD ($p<0,000<0,001/r=-0,254$) arasında ileri düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmaktadır. İdealizm alt boyutundan alınan puan ortalamaları artıkça DDD alt boyutundan alınan puan ortalamaları azalmaktadır. Rölativizm alt boyutu ile DTG ($p<0,000<0,001/r=0,178$) arasında ileri düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmaktadır. Rölativizm alt boyutundan alınan puan ortalamaları artıkça DTG alt boyutundan alınan puan ortalamaları artmaktadır. Yine rölativizm alt boyutu ile DSDG ($p<0,006<0,01/r=0,127$) arasında çok önemli düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmaktadır. Rölativizm alt boyutundan alınan puan ortalamaları artıkça DSDG alt boyutundan alınan puan ortalamaları artmaktadır.

Tablo 4.35. ve 4.36.'de, EPÖ'nün idealizm alt boyutu, rölativizm alt boyutu ile TAÖ–20'nin alt boyutlarının regresyon analizinde; idealizm bağımlı değişken, DTG, DSDG, DDD ise bağımsız değişken olarak alınmıştır. Her bir bağımsız değişkenin idealizm ve rölativizme etkisini belirlemek amacıyla hiyerarşik çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 4.35. EPÖ'nün İdealizm Alt Boyutu ile TAÖ–20'nin Alt Boyutlarının Regresyon Analizi

Değişkenler		Standartlaştırılmamış	Standart	Standart	t	p
		Katsayı	Hata	Katsayı		
1	Sabit	4,911	,194		25,269	,000
	DTG	-,043	,046	-,053	-,942	,347
	DSDG	,124	,052	,134	2,372	,018
	DDD	-,414	,069	-,271	-5,966	,000
2	Sabit	4,904	,194		25,254	,000
	DSDG	,094	,042	,102	2,261	,024*
	DDD	-,420	,069	-,275	-6,083	,000*

DTG: Duyguları Tanımada Güçlük, DSDG: Duyguları Söze Dökmede Güçlük, DDD: Dışa Dönük Düşünme, *p<0,001

Tablo 4.36.'de Regresyon analizinde birinci aşamada DTG, DSDG, DDD değişkenleri görünürken ikinci aşamada DTG çıkarılmış olup DSDG ve DDD kalmıştır. DSDG (p=0,24<0,05) anlamlı bulunmuştur. DDD (p=0,000<0,05) ileri düzeyde anlamlı bulunmuştur. İdealizm alt boyutunu en yüksek düzeyde etkileyen TAÖ–20 ölçeğinde DDD alt boyutudur.

Tablo 4.36. EPÖ'nün Rölativizm Alt Boyutu ile TAÖ–20'nin Alt Boyutlarının Regresyon Analizi

Değişkenler		Standartlaştırılmamış	Standart	Standart	t	p
		Katsayı	Hata	Katsayı		
1	Sabit	3,263	,189		17,289	,000
	DTG	,131	,045	,169	2,930	,004
	DSDG	,031	,051	,036	,621	,535
	DDD	-,101	,067	-,070	-1,505	,133
2	Sabit	3,294	,182		18,096	,000
	DTG	,148	,036	,191	4,144	,000
	DDD	-,097	,067	-,067	-1,449	,148
3	Sabit	3,061	,085		35,928	,000
	DDD	,138	,035	,178	3,930	,000*

DTG: Duyguları Tanımada Güçlük, DSDG: Duyguları Söze Dökmede Güçlük, DDD: Dışa Dönük Düşünme, *p<0,001

Tablo 4.36.'da, regresyon analizinde, birinci aşamada DTG, DSDG, DDD değişkenleri görünürken ikinci aşamada DSDG, çıkarılmış olup DTG ve DDD kalmıştır. Son olarak üçüncü aşamada ise DDD kalmıştır. DDD ($p=0,000<0,000$) ileri düzeyde anlamlı bulunmuştur. Rölativizm alt boyutunu en yüksek düzeyde etkileyen TAÖ–20 ölçeğinde DDD alt boyutudur.

5. TARTIŞMA

Üniversite öğrencilerinin etik pozisyonları ile aleksitimi düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yürütülen çalışmanın bu bölümünde bulgular ve hipotezler birlikte değerlendirilerek literatür doğrultusunda tartışılmıştır.

Öncelikle çalışmada öne sürülen beş hipotezden; “H₁: İdealizm ile öğrencilerin aleksitimi düzeyi arasında negatif bir ilişki vardır.” ve “H₂: Rölativizm ile öğrencilerin aleksitimi düzeyi arasında pozitif bir ilişki vardır.” hipotezleri tartışılmıştır. Daha sonra “H₃: Öğrencilerin etik pozisyonları ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” ve “H₄: Öğrencilerin aleksitimi düzeyleri ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezleri, ve son olarak, “H₅: Öğrencilerin etik pozisyonlarının taksonomik grupları ile aleksitimi düzeyleri arasında fark vardır.” hipotezi tartışılmıştır.

5.1. İdealizm ve Rölativizm İle Öğrencilerin Aleksitimi Düzeyi Arasındaki İlişkinin Tartışması

“H₁: İdealizm ile öğrencilerin aleksitimi düzeyi arasında negatif bir ilişki vardır.”

“H₂: Rölativizm ile öğrencilerin aleksitimi düzeyi arasında pozitif bir ilişki vardır.”

EPÖ'nün idealizm ve rölativizm alt boyutları ile TAÖ-20'nin alt boyutları arasında DTG, DSDG, DDD bağımsız değişken olarak alınarak yapılan korelasyon analizinde; idealizm alt boyutu ile DDD ($p<0,000<0,001/r=-0,254$) arasında ileri düzeyde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Rölativizm alt boyutu ile DTG ($p<0,000<0,001/r=0,178$) arasında ileri düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki; rölativizm alt boyutu ile DSDG ($p<0,006<0,01/r=0,127$) arasında çok önemli düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur.

Öğrencilerin, DDD puanları arttıkça yani hayal kurma becerileri azaldıkça, başkalarına zarar vermeme odaklı olan idealizm yaklaşımından uzaklaştıkları görülmektedir. DTG puanları arttıkça ise başkalarının üzerinde etkisi ne olursa olsun ahlaki davranışların, durumsal ve kişilere göre ilgili özel

koşullara bağlı olduğuna inanılan rölativist yaklaşımı seçme düzeyleri artmaktadır. Duyguları tanıma ve dile getirme konusunda düşük puan düzeyine sahip öğrencilerin etik karar verme sürecinde rölativizmi ön plana koyduğu bununla birlikte ilkesel yaklaşımdan daha uzak bir yaklaşım sergilediği söylenebilir.

EPÖ'nün alt boyutları ile TAÖ-20'nin alt boyutlarının regresyon analiz sonucuna göre DSDG ve DDD alt boyutlarında yaşanan değişikliklerin idealizm yaklaşımını anlamlı olarak yordadığı, DDD alt boyutunda yaşanan değişikliklerin ise rölativizm yaklaşımını anlamlı olarak yordadığı sonucuna varılmıştır.

EPÖ'nün analizinden elde edilen sonuca göre, öğrencilerin ahlaki değerlerle ilgili etik karar vermede idealist yaklaşımı ($\bar{x}/sd=4,03\pm 0,68$) rölativist yaklaşıma ($\bar{x}/sd=3,37\pm 0,65$) göre daha çok benimsedikleri belirlenmiştir. Özdemir'in ebelik öğrencileri ile yaptığı çalışmada da öğrencilerin idealizm puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Özdemir, 2019).

Çalışma bulgularımız Özdemir'in çalışma bulguları ile uyumlu olarak değerlendirilmiştir.

Bu sonuçlar “H1: İdealizm ile öğrencilerin aleksitimi düzeyi arasında negatif bir ilişki vardır.” ve “H2: Rölativizm ile öğrencilerin aleksitimi düzeyi arasında pozitif bir ilişki vardır.” hipotezlerini desteklemektedir.

Forstyh, idealizmi “Bireyin dünyanın doğasını olumlu olarak algılama ve iyiliğe yol açma potansiyeli” olarak tanımlar (MacNab vd., 2011, s.1275). İdealizm düzeyi yüksek olan bireyler, başkalarının refahı için daha fazla endişe duyarlar. Başkalarına zarar vermenin her zaman önlenbilir olduğunu düşünürler ve rölativistlerin aksine diğer insanlar için olumsuz sonuçlara yol açacak iki kötülükten daha azını tercih etmezler. İdealizm deontolojik etik teorisi ile entegredir (Forsyth, 1992, s.462). Bu nedenle sonuçlara göre öğrencilerin çoğunluğunun deontolojik etik teoriyi benimsedikleri söylenebilir.

Konu ile ilgili yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde etik karar verme sürecinde idealist yaklaşımın rölativist yaklaşımdan daha fazla tercih edildiği görülmüştür (Barnett vd., 1994, s. 476; Henle, Giacalone, & Jurkiewicz, 2005, s. 224; Eriş, 2009, s. 75; Lu & Lu, 2010, s. 206; MacNab vd., 2011, s. 1275; Ceyhan, 2013, s. 48; Manfrinati vd., 2013, s. 1283; Huang, Lu, You & Yen, 2012, s. 322; Patil & Silani, 2014, s. 6).

Forsyth ve arkadaşlarının (1988) çalışmasında, bakım etiğini kabul eden katılımcıların, idealizmi güçlü bir şekilde onaylarken rölativizmi reddetme eğiliminde oldukları belirtilmiştir (Davis, Andersen & Curtis, 2001, s. 39).

Bazı çalışmalarda ise; idealizmin etik karar vermeyle olumlu ilişkili, rölativizmin ise olumsuz ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Vitell, & Paolillo, 2003, s. 153; Steenhaut & Van Kenhove, 2006, s.141).

Etik Pozisyon Ölçeği'ndeki ifadeler incelendiğinde; hem idealizm alt boyutunda hem de ölçeğin genelinde öğrencilerin en fazla katıldıkları ifadenin İD6 "Bir eylem masum bir kişiye zarar verecekse o eylem yapılmamalıdır." ifadesi olduğu anlaşılmaktadır ($\bar{x}/sd=4,40\pm0,98$). Hem rölativizm alt boyutunda hem de ölçeğin genelinde en az katıldıkları ifadenin ise RL1 "Bir etik sistemi oluşturacak kadar önemli bir ahlak ilkesi yoktur." ifadesi olduğu anlaşılmaktadır ($\bar{x}/sd=2,96\pm1,05$).

Ölçekte en fazla katılımın olduğu ifadenin başkalarına zarar vermekten kaçınmayı içermesi, idealizm düzeyinin yüksek olması sonucuyla da uyumlu bulunmuştur.

Yüksek düzeyde idealist etik düşünceye sahip bireyler, ahlak kurallarına uygun davranışlarla herkes için iyi sonuçlar elde etmenin mümkün olabileceğini ve diğer insanlara zarar verebilecek davranışlardan her zaman uzak durulabileceğini düşünürler. Çalışma bulgularımız bu düşünceyi destekler niteliktedir (Eriş, 2009, s. 31; Waterman, 1988, s. 284; Burucuoğlu & Erdoğan, 2016, s. 11).

Öğrencilerin TAÖ-20'deki ifadelere vermiş oldukları puanların aritmetik ortalaması incelendiğinde; en yüksek puanın onaltıncı ifade olan "Psikolojik

dramalar yerine eğlence programlarını izlemeyi yeğlerim.” ifadesine ($\bar{x}/sd=3,54\pm 1,16$), en düşük puanın ise onuncu ifade olan “İnsanların duyguları tanıması zorunludur.” ifadesinin ($\bar{x}/sd=3,54\pm 1,16$) olduğu belirlenmiştir.

Her iki ifade de DDD alt boyutunu belirlemeye yönelik ifadelerdir. Onuncu ifade tersine çevrilerek değerlendirmeye alınır. Dolayısıyla on altıncı ifadenin yüksek, onuncu ifadenin düşük ortalamaya sahip olması DDD alt boyutunu yani hayal kurmada yaşanan güçlüğü işaret etmektedir.

Başkalarına zarar vermekten kaçınma, insanın ahlaki duygusunun temellerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Zarar vermekten kaçınma durumu bireyde derinden köklü ahlaki sezgiler şeklinde ortaya çıkar. Ahlaki sezgileri algılayabilmek için de bireyin iç görüşünün ve duygularının farkında olması gerekmektedir. Araştırmalar etik karar vermede duyguların önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Haidt, 2001; Vitell vd., 2013, s. 81–83; Patil & Silani, 2014, s. 1).

Davis ve arkadaşlarının (2001) yapmış olduğu çalışmada, empatik endişe ve kişisel sıkıntının idealizm ile pozitif ilişkili olduğu belirtilmektedir. İdealizm açısından yüksek puanı olanlar, empatik bakış açısını benimsemi ve başkalarının duygularını deneyimleme konusunda daha güçlü bir eğilim gösterirler. Karşılaştırma yapmak gerekirse, idealizme yönelmiş olan bireyler hem bilişsel (örneğin perspektif alma) hem de duygusal (örneğin şefkat ve sıcaklık deneyimleri) açısından başkalarına karşı daha fazla empati yapabilirler (Davis vd., 2001, s. 42–48). Çalışma bulgularımız, Davis ve arkadaşlarının çalışması ile uyumlu olarak değerlendirilmiştir.

Hardy’in 2006 yılında üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada duyguların toplum yanlısı (idealist) eylemler için motivasyon kaynağı olduğu belirtilmektedir (Hardy, 2006, s. 207).

Duygular, insanların etik problemler hakkındaki düşüncelerini etkileme ve etik kararlar verme potansiyeline sahiptir. Duygu durumu, kişinin olumlu ya da olumsuz duygu içinde oluşu, duyguları algılayabilme durumu etik karar vermeyi etkiler. Bireyin öfke, korku, anksiyete, yoğun stres gibi olumsuz duygularda olması ya da duygusal yoksunluğu etik karar verirken rölativist

yönde seçimler yapma oranını arttırır (Valdesolo & Desteno 2006; Kligyte vd., 2013, s. 297; Takai, 2017, s. 72).

Yüksek aleksitimi düzeyi bireyde, empati ve duygusal zeka düzeyinde azalmaya neden olmakta ve olumsuz bir ruh hali oluşturmaktadır. Tüm bu etkiler ile duygusal yoksunluk ve duyarsızlık bireylerin daha faydacı yani rölativist yaklaşımı seçme eğilimlerini arttırmaktır. Çalışma bulgularımız bu çalışmalarla uyumlu olarak değerlendirilmiştir (Mayer, DiPaolo & Salovey, 1990, s. 772; Chowdhury, 2017, s. 523; Tahir, Ghayas & Tahir, 2012, s. 115; Takai, 2017, s. 80).

Bazı çalışmalarda, beyin hasarı olan bireylerde duygusal yetersizliğin etik karar vermedeki etkisini incelemiştir. Beyin hasarı sonrası oluşan duygusal eksikliklere yani suçluluk, utanç ve empati yoksunluğunun çalışmamızın sonucunda bulunduğu gibi rölativist etik karar verme oranını yükselttiği gösterilmiştir (Bechara, 2004; Koenigs & Tranel, 2007; Young, Koenigs, Kruepke & Newman, 2012).

Aleksitimi'nin zemin oluşturduğu içgörü eksikliği, empati yoksunluğu, olumsuz duygusal durum gibi sonuçlar kişinin kendini kontrol düzeyini düşürür. Kişi kendini kontrol etmede zayıf olduğunda, etik olmayan davranışa karşı daha olumlu bir görüşe sahip olma eğilimindedir. Hatta belki de buna olumlu bakmaktadır. Bu, etik dışı davranışların rasyonelleşmesine yol açar. Burada karar verici, kişisel ve sosyal olarak kabul edilebilir bir davranışı faydalı bir norm olarak sunup (rölativist) kabul etmeye çalışmaktadır (Bandura, Barbaranelli, Caprara & Pastorelli, 1996; Schmitz, 2000; Patil & Silani, 2014, s. 3; Gleichgerrhta, 2015, s. 1298; Takai, 2017, s. 73).

Kılıç ve Önen (2009) çalışmasında, duygusal zeka ile etik muhakeme arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Dolayısıyla bu sonuç aleksitimi düzeyinin düştükçe etik karar verme yeteneğinin yükselmesi sonucunu desteklemektedir (Kılıç & Önen, 2009, s. 157).

Patil ve Silani (2014), aleksitimi, azalan empatik kaygı ve etik karar verme ilişkisi üzerine yapmış olduğu çalışmada, aleksitimi düzeyinin yükselmesi ile birlikte azalan empatik kaygıya bağlı olarak bireylerin daha

faydacı ya da rölativist kararlar verdiklerini belirlemişlerdir. Ayrıca aleksitimi skorları yüksek olan kişilerin diğerlerine göre kazara zararları ahlaken kabul edilebilir bulmalarının daha olası olabildiğini tespit etmişlerdir (Patil & Silani, 2014, s. 6).

Koven'e (2011) göre, kendi duyguları hakkında akıl yürütmede daha iyi olan kişiler, ahlaki ikilemlere yanıt olarak uzun süreli olumsuz bir ruh hali yaşarlar ve deontolojik seçimler yapma eğilimindedirler. Öte yandan, aleksitimi gibi durumlarda daha az olumsuz bir etki hissederler ve bu nedenle daha fazla faydacı seçimler yaparlar. Dolayısıyla, aleksitimi, faydacı yargıları tahrik eder. Yüksek aleksitimi düzeyleri olan kişiler ahlaki ikilemlerde etik karar verirken, çalışmamızın sonucunda bulunduğu gibi daha fazla faydacı yani teleolojik, dolayısıyla deontolojiden daha uzak ve daha az idealist daha çok rölativist seçimler yapma eğilimindedirler. Bu durum ahlaki kararlarda duyguların rolünü doğrulamaktadır (Patil & Silani, 2014, s. 609; Cecchetto vd., 2018, s. 227).

Aleksitimik bireyler çoğunlukla olumsuz bir ruh halindedirler. Noval, ve Stahl (2017)'in yapmış olduğu çalışmada olumlu ruh halindeki bireylerin prososyal davranışlarda bulunma olasılığı daha yüksekken başkaları için zararlı sonuçları olan faaliyetlerden kaçınma olasılığının da daha düşük olduğunu belirtilmiştir. Ayrıca, olumsuz bir ruh halindeki bireylerin, başkalarını riske veya zarara sokan faaliyetlerden kaçınma olasılığı daha düşükken, aynı zamanda başkaları için olumlu sonuçları olan faaliyetlere katılmaya daha az eğilimli olduklarını belirlenmiştir (Noval & Stahl, 2017, s.597).

Duygusal yoksunluğu olan psikopat kişilerle yapılmış olan birçok çalışmada, kişilerin kararlarında, azalan empati düzeylerinin de etkisiyle faydacı yani rölativist tepki seçeneğini tercih ettikleri belirlenmiştir. Ayrıca yüksek aleksitimi ve düşük empatinin etik karar vermeyi etkilediği çalışmalar da ortaya konulmuştur. Çalışma bulgularımızda, aleksitimi düzeyinin arttığı durumda bireylerin rölativist yaklaşımı seçmesi sonucu bu konuda yapılmış

çalışmalar ile uyumlu olarak değerlendirilmiştir (Duke & Bègue, 2015, s. 123; Cecchetto vd., 2018, s. 227).

5.2. Öğrencilerin Etik Pozisyonları ve Aleksitimi Düzeyleri ile Demografik Değişkenleri Arasındaki İlişkinin Tartışması

“H₃: Öğrencilerin etik pozisyonları ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.”

“H₄: Öğrencilerin aleksitimi düzeyleri ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.”

5.2.1. Etik pozisyon ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışmamızda, kadın öğrencilerin erkeklere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek idealizme sahip oldukları belirlenmiştir ($p=0,001<0,05$). Rölativizm boyutunda ise cinsiyetler arasında anlamlı bir fark görülmemektedir ($p=0,960>0,05$).

İdealizm boyutunda kadınların ($\bar{x}/sd=4,10\pm0,63$), erkeklerden ($\bar{x}/sd=3,85\pm0,77$) daha yüksek puanlara sahip oldukları; rölativizm boyutunda ise kadınların ($\bar{x}/sd=3,38\pm0,62$), erkeklerden ($\bar{x}/sd=3,37\pm0,71$) daha yüksek ancak yakın puanlara sahip oldukları belirlenmiştir.

Etik pozisyonların taksonomik gruplandırılması açısından bakıldığında; her iki cinsiyet için de en fazla tercih edilen yaklaşımın durumsalcılık olduğu; kadınların erkeklere göre; “ evrensel ahlaki ilkelerin uygulanmasını reddederek ahlaki eylemlerin bir eylem veya karardan etkilenen tüm insanlar için olumlu sonuçları olması gerektiğine” inanılan durumsalcı yaklaşımı ve “tüm bireyler için olumlu sonuçlara yol açan eylemleri onayladıkları ayrıca, eylemlerin mutlak ahlaki ilkelere uygun olması gerektiğine” inanılan mutkalcı yaklaşımı daha fazla benimsedikleri; erkeklerin ise kadınlara göre “ahlaki kuralları reddeden ve ahlaki kararların öznel, bireysel yargılar olduğuna, olumsuz sonuçların mutlaka ahlaksız bir işlem yapmadığına inanan” öznelci yaklaşımı ve “ahlaki kuralları ilke olarak kabul ettikleri ancak olumsuz

sonuçları atlatmak için ahlaki kuralları ihlal etmeye istekli oldukları” istisnacı yaklaşımı daha çok benimsedikleri söylenebilir.

Bu sonuçlar cinsiyet değişkeni için “H₃: Öğrencilerin etik pozisyonları ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklemektedir.

Forsyth (1988) ve arkadaşlarının öğrenciler üzerinde Gilligan’ın ahlaki bakım teorisini araştırdıkları çalışmada bakım etiğini onaylayan öğrencilerin idealizm puanlarının yüksek, rölativizm puanlarının ise düşük olduğunu yani mutlakçı öğrencilerin sayısının daha fazla olduğu belirlenmiştir (Forsyth, Nye & Kelley, 1988).

Özyer ve Azizoğlu’nun çalışma bulgularına göre erkeklerin ve kadınların çoğunluğunun mutlakçı olduğu (Özyer & Azizoğlu, 2010, s. 71); Ceyhan’ın 2013 yılında öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada, kızların yüksek oranda (%70,9) durumsalcı olduğu belirlenmiştir (Ceyhan, 2013, s. 48). Çalışma bulgularımız Ceyhan’ın çalışması ile uyumlu olarak değerlendirilmiştir.

Kız öğrencilerin idealizm düzeyinin ve etik karar verme düzeyinin daha yüksek olduğunu ortaya koyan birçok çalışma vardır (Borkowski, & Ugras, 1998, s. 1121; Lau, & Haug, 2011, s. 92; Ceyhan, 2013, s. 48).

Güğerçin (2017) çalışmasında kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek idealizme sahip oldukları rölativizmde fark olmadığını (Güğerçin & Ay, 2017, s. 70); Carney (2010)’in çalışmasında ise testosteronu yüksek bireylerin idealizm seviyelerinin düşük olduğu, faydacı yani rölatif kararlar verme oranının daha yüksek olduğunu belirlemiştir (Carney & Mason, 2010, s. 668).

Lu (2010) çalışmasında, Endonezyalı erkeklerin kadınlardan daha idealist ve etik olma eğiliminde olduğunu (Lu & Lu, 2010, s. 206); Özyer (2010) ise çalışmasında, erkeklerin çoğunluğunun yüksek idealizm ve düşük rölativist skoruna sahip olduğunu belirlemiştir (Özyer & Azizoğlu, 2010, s. 76).

Forsyth, (1980, 1981, 1985, 1988), Forsyth ve Papa (1984), Dubinsky (1985), Servinek (1992) ve benzer diğer çalışmalarda cinsiyetin etik tutumlar üzerinde etkisi olmadığı belirtilmektedir (Forsyth vd., 1988, s. 243–248; Serwinek, P. J., 1992, s. 555–566; Rubens & Wimberley, 2004 s. 16; Canan, A.,

2005, s. 31–52, Lim Choi, 2006, s.35–45; White, Peirce & Jacobowitz, 2019, s. 2406; Hadjistavropoulos, Malloy, Sharpe, & Fuchs–Lacelle, 2003, s. 102).

5.2.2. Aleksitimi düzeyi ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışma, cinsiyet değişkeni için TAÖ–20 toplam puanları, ($p=0,454>0,05$), DTG ($p=0,912>0,05$) ve DSDG ($p=0,526>0,05$) alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. DDD alt boyutunda erkekler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0,003<0,05$).

Aleksitimi görülme sıklığına bakıldığında en çok % 20,1 ($n=27$) ile erkeklerde, en az %16,7 ($n=57$) ile kadınlarda olduğu belirlenmiştir.

TAÖ–20’de erkek öğrencilerin aleksitimi düzeylerinin kadın öğrencilerden daha yüksek olduğu; DTG için duyguları tanımada, kadın öğrencilerin, erkek öğrencilerden daha fazla sorun yaşadıkları; DSDG için ise duyguları ifade etmede, kadın öğrencilerin, erkek öğrencilerden daha iyi düzeyde olduğu; DDD için erkek öğrencilerin kadın öğrencilerden daha fazla dışa dönük düşünme yapısına sahip oldukları yani hayal kurmada anlamlı farklılık oluşturacak düzeyde zorlandıkları belirlenmiştir.

Bu sonuçlar cinsiyet değişkeni için “H₄: Öğrencilerin aleksitimi düzeyleri ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklemektedir.

Aleksitimi düzeyleri ile cinsiyet arasındaki ilişkiye bakıldığında farklı yaklaşımlar tespit edildiği görülmektedir.

Çalışma bulgularımız ile uyumlu olarak bir çok çalışmada erkeklerin kadınlara göre daha yüksek aleksitimi düzeyine sahip oldukları bulunmuştur (Taylor vd., 1988, s. 501; Bagby vd. 1994, s. 23–32; Posse & Hallstrom, 1999, s. 5–11; Salminen, Saarijärvi, Äärelä, Toikka & Kauhanen, 1999, s. 75–82).

Dereboy’un (1990) yaptığı çalışmada, erkeklerin ortalama aleksitimi skorunun kadınların ortalama skorundan biraz daha yüksek olduğunu ancak bu ilişkinin anlamlı düzeyde olmadığı açıklanmaktadır (Dereboy, 1990a, s. 37).

Bazı çalışmalarda aleksitiminin cinsiyet ile ilişkisi bulunmamıştır Parker, Taylor & Bagby, 1989, s. 434; Joukamaa vd., 2001, s. 126; Sayar,

Güleç &, Ak, 2001, s. 94; Sallıoğlu, 2002, s. 52; Tahir vd., 2012, s. 111; Ünal, 2004, s. 2018; Aksoy, İpek Ç., 2017, s. 49,).

Salminen ve arkadaşlarının (1999) yaptıkları çalışmada, erkeklerin duyguları söze dökmede güçlük ve çalışma bulgularımız ile uyumlu olarak dışa dönük duygu bileşenlerinde kadınlara göre daha fazla sorun yaşadıkları, duyguları tanımada ise yakın oranda güçlük yaşadıklarını belirlenmiştir. Bu durum, yapısal olarak kadınların erkeklere göre duygularını daha iyi ifade edebilmeleri ve tanımlayabilmeleri, düşüncülerini erkeklere kıyasla daha içsel olarak yönlendirebilmeleri ile ilişkili olabileceğini açıklamaktadır (Salminen vd., 1999, s. 75–82).

Parker ve arkadaşlarının (2001) çalışmasında erkeklerin duyguları söze dökmede ve çalışma bulgularımızla uyumlu olarak dışa dönük duyguda kadınlara göre daha fazla güçlük yaşadıkları, duyguları tanımada ise yakın oranda güçlük yaşadıkları belirlenmiştir (Parker, Taylor & Bagby, 2001, s. 107–115).

Oskis ve arkadaşlarının (2013) yaptığı çalışmada kız ergenlerde aleksitimi skorları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuş, bu farklılıklar bağlanma stillerindeki değişmeler ile anlamlandırılmıştır (Oskis vd., 2013, s. 99).

Yalçın ve Hamarta'nın (2013) çalışmasında, bulgularımızla uyumlu olarak kadın öğrencilerin duygularını ifade etme yani duygu yaşantılarını daha iyi konuşma durumunu erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca erkeklerin duygu durumlarını tanımaya daha az istekli olduklarını belirtilmişlerdir (Yalçın & Hamarta, 2013, s. 63).

Lambrecht ve arkadaşlarının duygu tanımada cinsiyet farklılıkları üzerine yaptıkları bir araştırmada, kadınların duygusal süreçleri tanımada daha başarılı olduklarını bulmuştur. Bu özelliğe, cinsiyete özgü bir kalıtımın, yakın zamanda cinsiyete özgü diğer davranış türlerinde gözlemlendiği gibi, DNA'yı değiştirmeden genlerin ekspresyonunu etkileyen epigenetik mekanizmaların aracılık edebileceği belirtilmiştir (Lambrecht, Kreifelts & Wildgruber, 2014, s. 464).

Hamaideh (2018), Ürdünlü üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada kadınlarda genel olarak aleksitimi düzeyi ve duyguları tanımada güçlüğün daha yüksek olduğunu belirtmiştir (Hamaideh, 2018, s. 278).

5.2.3. Etik pozisyon ve aleksitimi ilişkisinin cinsiyet değişkeni açısından tartışması

Öğrencilerin etik pozisyonları ve aleksitimi düzeyleri birlikte değerlendirildiğinde bu sonuçlardan kadınların erkeklere oranla daha yüksek idealizme sahip oldukları ve aleksitimi düzeylerinin daha düşük olduğu görülmektedir. İdealizm görüşü deontolojik teori ile örtüşmektedir. Deontolojik teori, ahlakta eylemin sonucundan ziyade, eylemin temelindeki niyet, ilke ve gerçekleştirdiği ödevin önemli olduğunu öne sürmektedir. Kadın öğrenciler, toplumsal ödev ve sorumluluklarını daha çok benimsemektedir. Kadın öğrenciler başkalarına zarar vermekten kaçınarak, diğer bireylerin de sonuçtan memnun olması gerektiğine erkeklere göre daha fazla önem vermektedirler. Erkek öğrencilerin DDD düzeyleri başka bir deyişle hayal kurmadan yoksun olma düzeyleri yüksektir. Dolayısıyla içgöruları daha düşüktür. Kadın öğrencilerinse aleksitimi düzeyleri daha düşük, içgöruları ise daha yüksektir. İçgörü empati yapma becerisini artırarak çevredeki olaylara duyarlı olabilmeyi doğurur. Dolayısıyla çalışmada, kadın öğrencilerin olaylara daha duyarlı olup idealizm düzeylerinin yüksek olduğu, aldıkları kararlarda erkek öğrencilere göre başkalarının refahına öncelik verdikleri ortaya konulmuştur.

Bu sonuçlar ışığında literatür değerlendirildiğinde Kohlberg'in öğrencisi Gilligan ve bakım etiği öne çıkmaktadır. Gilligan'ın bakım etiği; bir kişinin, başkalarının refahı için kaygılanmasını, belki de ötekinin hislerini kendisininmiş gibi deneyimleme kapasitesine bağlı olduğunu iddia eder. Bu yetenekler, duygusal duyarlılık ile empatinin bilişsel ve duygusal bileşenlerini yansıtır (Davis vd., 2001, s. 39).

Gilligan (1982), erkeklerin herhangi bir ahlaki konuda hüküm verirken adalet duygusu ve bireysel özerklik ile hareket etmelerine karşın kadınların

insanlar arası ilişkileri önemsemelerinin bir neticesi olarak, merhamet ve acıma duygularıyla hareket ettikleri kanaatindedir (Altıntaş, 2014, s. 100).

“Gilligan, Kohlberg'in erkekteki *adillik anlayışına* karşılık, kadında *koruyucu/bakım anlayışını* ortaya koymuştur ancak koruyucu/bakım anlayışının adillik anlayışının yerine geçmesi üzere kullanmaz. Burada üzerinde durulması gereken nokta, kadınların başkalarını düşünme, onların duygularına ortak olma ve başkalarının sorumluluklarını ve bakımlarını kişisel olarak yüklenme yeteneğinin, rasyonelliğin ve ahlakiliğin (somut ilişkilerde ortaya çıkan ve yine bu ilişkileri hedef alan) bir biçimini temsil ettiğini göstermesidir. Bu biçimin ise erkeklerin kazanmaya çalıştıkları, iradelerini, hak ve adaletin soyut-genel ilkelerine göre oluşturma yeteneğinden ne daha aşağı, ne daha az *olgun*, ne de daha az *değerli* olmadığı kesindir. Yani bugüne kadar kadınların zaafı ve yetersizliği olarak anlaşılan şey, ahlak alanında onların asıl güçlü yanlarıdır, eylem ve davranışlarda, yargılarında, tıpkı somut yaşama dünyasının ilişkileri gibi, muhatap öteki kişinin de görüş ve düşüncelerini hesaba katma yeteneğidir.

Gilligan'a göre erkeklerin düşünce biçiminin kökeninde, adalet kavramı ve genellemelere dayalı bir etik çözümleme ahlaki yargılarında egemen rol oynamaktadır. Bu genellemeci yaklaşım ise ahlaki sorunların çözümünde olayların biricikliğine bakmadığından tüm vakaların farklı niteliklerini göz ardı etmektedir. Kadınların yaklaşımı *bakım* kavramından temellenmektedir ve kadınlar bu yaklaşımdan yola çıkarak vakalarda zarar vermeyi önlemek amacıyla ayrıntılara odaklanmaktadırlar.” (Büken, 2018, s. 7).

Kadınlar, ahlaki konularda karar verirken başkalarının bakım ve korunmasını göz önünde bulundurmaya ve onları incitmekten sakınmaya erkeklerden daha çok eğimlidirler (Copp, 2005, s. 559–560; Zeynep & Tek, 2017, s. 1938–1944, Büken, 2018, s. 7).

Çalışma bulgularımızda erkeklerin DDD puanlarının yüksek bulunması erkeklerin içgörülerinin ve hayal kurma yeteneklerinin daha az olması aynı zamanda erkeklerin daha faydacı ve rölativist olması, çalışmanın Gilligan'ın görüşü ile uyumlu olduğunu göstermektedir.

İnsanlar ahlaki bir bakış açısına sahiptir. Hayatlarını ahlaki bir ilişki ağında yaşarlar. Ahlaki teorilerin ve kuralların bir sonucu da acı ya da mutluluktur. Yaşamda ahlaki seçimler kaçınılmazdır ve çoğu zaman zordur. Hayal gücü ise ahlaki olaylarda yargı oluştururken oldukça önemlidir. Etik bilgisi, insanların duyguları ve hayal güçleri teşvik edilmedikçe soyut bir entelektüel egzersizden başka bir şey olamaz (Choi & Perry, 2010, s. 64–65).

Hayal kurmada yetersiz olan birey ahlaki hayal kurmada da yetersizlik yaşar. Ahlaki hayal gücü, hayal kurmayı gerektirir. Çünkü ahlaki hayal gücü de tıpkı hayal gücü gibi dokunacak ya da hissedecek anlamda gerçek olmayan bir şeyi, zihnimize gerçekte var gibi görebilmeyi, tasarlamayabilmeyi gerektirir. Etik konuların tanınması, ahlaki imgelem ile yakından bağlantılıdır, eyleme geçirilen ahlaki imgelemdir. Ahlaki hayal gücü, olayın ahlaki yönünü görme ve eylemlerin ahlaki sonuçlarını öngörme yeteneğidir. Ahlaki imgelem bir yetenekse, o zaman etik konuların tanınması o yeteneğin uygulanmasıdır (Choi & Perry, 2010, s. 3).

Hayal gücü gerektiren etik konuların tanınması, etik değerlendirmeyi ve yargıyı temsil eden duygusal tepkilerdeki unsurları çözmek için bilinçli, rasyonel bir girişimdir (Choi & Perry, 2010, s. 65).

Bireyin duyguları tanımlayabilmesi için öncelikle duyguları uyarılmalıdır. Duyguların uyarılması, etik karar sürecinin başlatılmasında katalizör görevi görebilecek bilgileri aramak için gereken ihtiyatlılığı artırabilir. Hissetme ise bir kişinin etik bir durumu tanımlama olasılığını da artırabilir (Gaudine & Thorne, 2001, s. 179).

Kılıç'ın (2009), öğretmen adaylarının duygusal zekaları ve etik muhakeme yetenekleri arasındaki ilişkiye yönelik yapmış oldukları çalışmada cinsiyet değişkeninin anlamlı farklılıklar oluşturmadığını tespit etmişlerdir (Kılıç & Önen, 2009, s. 157).

Grieve'nin (2010) yapmış olduğu çalışmada, kadınların erkeklere göre idealizm puanlarının daha yüksek olduğu, ayrıca erkeklerin etik pozisyonu ile duygularının ilişkili olmadığı, kadınların ise az oranda ilişkili olduğu; genel olarak, erkeklere kıyasla kadınların etik niyetlerinin ve etik algılarının daha

yüksek olduğu açıklanmıştır (Grieve & Mahar 2010, s. 945–950). Çalışmada bulgularımızdan, idealizm puanı ile ilgili bulgular Grieve'nin çalışma bulguları ile uyumlu olarak değerlendirilmiştir.

Garaigordobil'in (2013) demografik özellikler ile aleksitimi ilişkisini incelediği çalışmada, toplam aleksitimi skoru ile DSDG ve DDD alt boyutlarında erkeklerin puanlarının belirgin olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur (Garaigordobil, 2013, s. 368). Çalışma bulgularımızda DDD ve aleksitimi toplam puanları Garaigordobil'in çalışma bulguları ile uyumlu olarak değerlendirilmiştir. Chowdhury'nin 2017 yılında yaptığı çalışmasında, duyguları kendi içinde değerlendirme tanıma ve söze dökme, ifade etme yeteneği, toplum yanlısı ve iyilik yapmaya ilişkin eylemlerle, inançlarla doğrudan pozitif ilişkili olduğu açıklanmaktadır (Chowdhury, 2017, s. 537–540). Çalışma bulgularımızda aleksitimik bireylerin rölativizm oranlarının daha yüksek çıkması, Chowdhury'nin çalışma bulguları ile uyumlu olarak değerlendirilmiştir Arap ülkelerinden çoğu insan gibi, duyguların kişisel olduğuna ve keşfedilmemesi gerektiğine inanan kültürel inançlar nedeniyle duygularını özellikle erkekler tanımlamakta ve anlatmakta güçlük çekmektedir (Hamaideh, 2018, s. 277). Çalışma bulgularımız, duyguları tanımada ve duyguları söze dökmede güçlük sonuçları bakımından Hamaideh'in çalışmasıyla uyumlu olarak değerlendirilmiştir. Can'ın (2019), çalışmasında tüketicilerin kendi duygularının farkında olduklarında, büyük oranda başkalarının duygularına da duyarlılık gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır (Can & Özdemir, 2019, s. 300).

5.2.4. Etik pozisyon ile yaş değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışmada, yaş değişkeni için idealizm boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($p=0,340>0,05$) bulunmazken rölativizm boyutunda ise 18–20 yaş grubu lehine anlamlı bir farklılık belirlenmiştir ($p=0,049<0,05$).

Öğrencilerin etik pozisyonları yaş değişkeni açısından değerlendirildiğinde, idealizm boyutunda en yüksek puan ortalamasının 24 yaş ve üzerinde ($\bar{x}/sd=4,16\pm 0,72$), en düşük puan ortalamasının ise 21–23 yaş

grubunda ($\bar{x}/sd=3,97\pm0,59$) olduğu; Rölativizm boyutunda en yüksek puan ortalamasının 18–20 yaş grubunda ($\bar{x}/sd=3,37\pm0,71$), en düşük puan ortalamasının ise 24 yaş ve üzerinde olduğu görölmektedir. Dolayısıyla yaş arttıkça rölativizm oranında bir azalma olduğu söylenebilir.

Etik pozisyonların taksonomik gruplandırılması açısından bakıldığında; tüm yaş gruplarında en çok “evrensel ahlaki ilkelerin uygulanmasının reddedildiği, ahlaki eylemlerin bir eylem veya karardan etkilenen tüm insanlar için olumlu sonuçları olması gerektiğine inanılan” durumsalcı yaklaşımın benimsendiği; mutlakçılarda 24 ve üzeri, durumsalcılarda 18-20, öznelcilerde ve istisnacılarda 21-23 yaş grubunun öne çıktığı görölmektedir.

Bu sonuçlar yaş değişkeni için “H₃: Öğrencilerin etik pozisyonları ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklemektedir.

Çalışma bulgularımıza göre öğrencilerden 18–20 yaş grubu ve 24 yaş ve üstü grubun etik pozisyonlarında rölativist yaklaşımı daha az tercih ettikleri söylenebilir. Bu sonuçlar bu yaş gruplarındaki öğrencilerin öznel, faydacı ve bireysel kültür düşünce yapısından daha ziyade toplumsal kültür uyum odaklı ve ortak değer ve ilkeleri gözetten bir yaklaşımı tercih ettiklerini göstermektedir. 21–23 yaş grubundaki öğrenciler ise idealizm ve rölativizm puanlarının her ikisinin de düşük olmasında, ön lisans öğrencisi olmaları dolayısıyla mezun aşamasında olmalarının etkisi olabileceği düşünülmektedir. Bu yaş grubu son sınıf olmanın getirdiği mezun olup olamama kaygısı ve mezuniyet sonrası için gelecek kaygısının yoğun yaşandığı bir yaş grubudur. 18–20 yaş grubunun, henüz hayallerinin daha yoğun yaşandığı, karamsarlığın daha az olduğu ve üniversitenin ilk yılı olması dolayısıyla kendilerini daha kararlı gördükleri bir dönemde hissetmeleri nedeniyle durumsalcı olabilecekleri; 24 yaş ve üzeri grup ise çoğunlukla çalışıp okuyan ya da gelecekle ilgili kaygı yoğunluğunu daha az yaşayan çoğunlukla ne istediğine karar vermiş öğrencilerin oluşturduğu grup olması nedeniyle mutlakçı oldukları düşünülmektedir.

Dereboy'un (1990) yaptığı çalışmada, aleksitimi skorlarının yaşla ters orantılı olduğu ancak bu ilişkinin anlamlı düzeyde olmadığı bulunmuştur (Dereboy, 1990a, s. 37).

Ceyhan'ın (2013) çalışmasında etik pozisyon teorisine göre yaş değişkeni incelediğinde 20 yaş grubunda durumsalcıların (%27,8), 21 yaş grubunda mutlakçıların (%21,3) ve öznelcilerin (%23,9), 22 yaş grubunda istisnacıların (%30) sayısının daha fazla olduğu görülmektedir (Ceyhan, 2013, s. 48).

Çalışmamızın bu sonucu Kohlberg'in ahlaki gelişim teorisi ile uyumlu olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle yaş ilerledikçe rölativizmin azalması Kohlberg'in ahlaki gelişim teorisi ile açıklanabilir. Kohlberg (1983), bireylerin ahlaki gelişim sürecinde, hayatın farklı aşamalarından geçerken bireysel değerlerin olgunlaştığını açıklamaktadır (Barnett vd., 1994, s. 476). Kohlberg'in altı aşamalı ahlaki gelişim teorisinde yetişkinlerin çoğu dördüncü evrededir. Dördüncü evre ise *Kanun ve Düzen Eğilimi* evresidir. Bu evrede ahlak ve doğru davranma; bireyin toplumun yararı ve kendi huzuru için var olduğunu kabul ettiği ilkeleri, kuralları, standartları, hakları, hukuku hakları ve sorumlulukları benimsemek, gerçekleştirmek ve toplumun refahı doğrultusunda davranış sergilemek olarak tanımlanır (Gürses & Kılavuz, 2016, s. 105).

Etik pozisyon ile yaş değişkeni açısından çalışma bulgularımız ile uyumlu birçok çalışma değerlendirilmiştir.

Forsyth (1980) öğrencilerle yaptığı çalışmada yaşın ilerlemesiyle idealizmin arttığı, rölativizmin azaldığını belirlemiştir (Forsyth, 1980, s. 181).

Serwinek'in (1992) demografik özelliklerin etik tutumlara etkileri üzerine yaptığı çalışmada, bireylerin yaşı arttıkça, etik tutumlarında daha muhafazakar ve idealist hale geldiğini, gençlerin etik dışı durumlar hakkında daha rölativist bir görüşe sahip olma eğiliminde olduğunu açıklamaktadır (Serwinek, 1992, s. 555–566).

Babib ve Griffin'in (1995), yaşın tüketici etiği üzerine etkisini inceledikleri çalışmada yaş ilerledikçe rölativizmin azaldığını, ergenlikten

yetişkinliğe ilerledikçe bireylerin kararlarında etik açıdan daha doğru yaklaşım sergilediklerini göstermişlerdir (Babin & Griffin, 1995, s. 670).

Borkowskive ve Ugras (1998), öğrencilerin etik tutumları üzerine yaptıkları meta analiz çalışmasında yaşça daha büyük öğrencilerin genç öğrencilerden daha güçlü etik tutumlar sergilediğini bulmuşlardır (Borkowski & Ugras, 1998, s. 1124).

Vitell ve Paolillo (2003), tüketicilerin etik tutumlarına ilişkin yapmış oldukları çalışmada yaş ilerledikçe rölativizmin arttığını, idealizmin azaldığını göstermişlerdir (Vitell & Paolillo, 2003, s. 154).

Shukla ve Srivastava'nın (2016) yapmış oldukları çalışmada, yaşlı bireylerin idealizm puanlarının daha yüksek oluşu yani gençlerden daha etik olduğunu belirlerken (Shukla & Srivastava, 2016, s. 9). Cantu'nun 2019'da fizyoterapistler üzerinde yapmış olduğu çalışmada fizyoterapistlerin yaşları arttıkça daha idealist olduklarını belirlemişlerdir (Cantu, 2019, s. 733).

White'in (2019) öğrenci hemşirelerin etik tutumlarını incelediği çalışmada yaş ile idealizm puanları arasında fark olmadığını göstermektedir (White vd., 2019, s. 2406).

5.2.5. Aleksitimi düzeyi ile yaş değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışmamızda, yaş değişkeni için TAÖ–20 toplam puanı ($p=0,643>0,05$), DTG ($p=0,744>0,05$), DSDG ($p=0,497>0,05$) ve DDD alt boyutu ($p=0,803>0,05$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

TAÖ–20'de 21–23 yaş ($\bar{x}/sd=2,53\pm 0,53$) grubundaki öğrencilerin en yüksek aleksitimi düzeylerine, 24 yaş ve üzeri ($\bar{x}/sd=2,45\pm 0,44$) gruptaki öğrencilerin ise en düşük aleksitimi düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Aleksitimi görülme sıklığı bakımından 18–20 yaş grubunda %17,0 ($n=55$), 21–23 yaş grubunda %20,8 ($n=25$), 24 yaş ve üzeri grup %12,9 ($n=4$) olduğu görülmektedir.

DTG ve DSDG için duyguları tanımada en çok zorluk yaşayanların 21–23 yaş grubundaki ($\bar{x}/sd=2,31\pm 0,89$ / $\bar{x}/sd=2,62\pm 0,74$) öğrenciler, en az zorluk

yaşayanların ise 24 yaş ve üzeri gruptaki ($\bar{x}/sd=2,18\pm0,75$ / $\bar{x}/sd=2,46\pm0,73$) öğrenciler olduğu; DDD için hayal kurmada en çok zorlananların 24 yaş ve üzeri gruptaki ($\bar{x}/sd=2,67\pm0,40$) öğrencilerin, en az zorlananların ise 18–20 yaş grubundaki ($\bar{x}/sd=2,63\pm0,44$) öğrenciler olduğu belirlenmiştir.

Bu sonuçlar yaş değişkeni için “H₄: Öğrencilerin aleksitimi düzeyi ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklememektedir.

Aleksitimi ile yaş değişkeni arasındaki ilişkiye yönelik literatürde farklı sonuçlara ulaşılmıştır.

Parker ve arkadaşlarının (1989) yaptıkları çalışmada, aleksitimi düzeyinin yaş ile ilişkisi olmadığını bulmuşlardır (Parker vd., 1989, s. 434). Çalışma bulgularımız, Parker ve arkadaşlarının çalışması ile uyumlu olarak değerlendirilmiştir.

Posse ve arkadaşlarının (1999) yaptıkları çalışmada yaş arttıkça aleksitimi düzeyinin arttığı (Posse & Hallstrom, 1999, s. 5–11; Salminen vd., 1999, s. 75–82); Bagby ve arkadaşlarının (1994) çalışmasında aleksitimi ile öğrencilerin yaşı arasında zayıf bir ilişki olduğu (Bagby vd., 1994, s. 23–32); Oskis ve arkadaşlarının (2013) çalışmasında ise genel aleksitimi düzeyleri ile yaş arasında negatif bir ilişki olduğu görülmektedir (Oskis vd., 2013, s. 99).

Garaigordobil’in (2013) demografik özellikler ile aleksitimi ilişkisini incelediği çalışmada, yaşın ilerlemesiyle, duyguları tanımlamada güçlükler, dışa dönük düşünme ve toplam aleksitimi skorunda belirgin bir artış bulmuştur. Ancak duyguları ifade etmede güçlüklerde yaşla ilgili bir değişiklik olmadığı görülmektedir (Garaigordobil, 2013, s. 368).

5.2.6. Etik pozisyon ve aleksitimi ilişkisinin yaş değişkeni açısından tartışması

Etik yargılamalar kısmen duyguların bir fonksiyonudur. Ahlaki gelişimle birlikte artan kendini kontrol etme, duygular ile etik yargılara varma, davranışsal niyetler ile eylemler arasındaki ilişkileri düzenler (Vitell vd., 2013, s. 81–83).

Öğrencilerin 18–20 yaş grubunda en yüksek rölativizm puanına sahip oldukları ve istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşturduğu bulunmuştur. Aleksitimi düzeyi açısından ise diğer iki yaş grubu ön plana çıkmıştır. Bu yaş grubunda rölativizmin daha yüksek çıkması Kohlberg'in ahlaki gelişim teorisi ile düşünüldüğünde beklenen bir sonuçtur. Aleksitimi düzeyinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek çıkmaması üniversite eğitiminin ilk yıllarında olan öğrencilerin kaygı, depresyon gibi olumsuz duygulardan daha ziyade kendini gerçekleştirme gibi olumlu duyguların etkisinde kendilerini daha mutlu hissetmeleri ile açıklanabilir.

Öğrencilerin idealizm puanları 21–23 yaş grubunda istatistiksel olarak anlamlı olmasa da aritmetik ortalamalara bakıldığında en düşük düzeyde bulunmuştur. Aynı zamanda aleksitimi düzeyinin en yüksek olmasının, bu yaş grubundaki öğrencilerin mezuniyet aşamasında olmaları ve gelecek kaygısının daha yoğun yaşanmasının getirdiği stres, kaygı, depresyon gibi olumsuz duygularla ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Aleksitimi düzeyinin arttığı durumlarda idealizm puanlarının düşmesi beklenen bir sonuçtur.

Öğrencilerin 24 yaş ve üzeri grupta en düşük rölativizm puanına sahip oldukları ve istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşturduğu; idealizm puanının ise istatistiksel olarak anlamlı olmasa da aritmetik ortalamalara bakıldığında en yüksek düzeyde; ayrıca aynı yaş grubunda aleksitiminin en düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu yaş grubundaki öğrencilerde yaşın ilerlemesiyle aleksitimi düzeyinin azalması aynı zamanda rölativizm düzeyinin de azalması ayrıca aritmetik ortalamalardan görüldüğü üzere idealizm puanlarının da en yüksek düzeyde olması ahlaki gelişim teorisine uyumlu olarak değerlendirilmiştir. Aleksitimi düzeyinin azalması bireylerin duygu ve bilişsel mekanizmaları daha etkin kullanarak karar verebilmelerini öz kontrollerini daha iyi sağlamalarını, muhakeme yeteneğinin artmasını ve daha sağlıklı kararlar verebilmelerini sağlamaktadır.

5.2.7. Etik pozisyon ile yaşadığı bölge/yer değişkenleri arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışmada, bölge değişkeni için idealizm boyutunda ($p=0,636>0,05$) ve rölativizm boyutunda ($p=0,158>0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Aritmetik ortalamalara bakıldığında idealizm boyutunda, en yüksek puan ortalamasının Doğu Anadolu Bölgesi ($\bar{x}/sd=4,17\pm0,54$), en düşük puan ortalamasının Akdeniz Bölgesi olduğu ($\bar{x}/sd=3,93\pm0,73$); rölativizm boyutunda en yüksek puan ortalamasının Güney Doğu Anadolu Bölgesi ($\bar{x}/sd=3,56\pm0,62$), en düşük puan ortalamasının Akdeniz Bölgesi olduğu bulunmuştur ($\bar{x}/sd=3,28\pm0,58$).

Etik pozisyonların taksonomik gruplandırılması açısından bakıldığında; genel olarak tüm bölgelerde en çok “evrensel ahlaki ilkelerin uygulanmasının reddedildiği, ahlaki eylemlerin bir eylem veya karardan etkilenen tüm insanlar için olumlu sonuçları olması gerektiğine inanılan” durumsalcı yaklaşımın daha sonra “tüm bireyler için olumlu sonuçlara yol açan eylemleri onaylayan ayrıca, eylemlerin mutlak ahlaki ilkelere uygun olması gerektiğine de inanılan” mutlakçı yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Güney Doğu Anadolu Bölgesi ve Karadeniz Bölgesi’nde durumsalcı yaklaşımdan sonra daha çok “ahlaki kuralları reddeden ve ahlaki kararların öznel, bireysel yargılar olduğuna, olumsuz sonuçların mutlaka ahlaksız bir işlem yapmadığına inanan” öznelci yaklaşımın benimsediği görülmektedir. Mutlakçı yaklaşımda Doğu Anadolu, durumsalcı yaklaşımda Güney Doğu Anadolu, öznelci yaklaşımda Karadeniz, “ahlaki kuralları ilke olarak kabul eden ancak olumsuz sonuçları atlatmak için ahlaki kuralları ihlal etmeye istekli” istisnacı yaklaşımda Marmara ve Akdeniz Bölgesi öne çıkmaktadır.

Bu sonuçlar yaşadığı bölge değişkeni için “H₃: Öğrencilerin etik pozisyonları ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklememektedir.

Singhapakdi ve arkadaşlarının (1994) Amerikalı ve Taylandlı pazarlamacıların etik pozisyonlarını karşılaştırdıkları çalışmada, Taylandlı

grubun idealizm ve rölativizm puanlarını yüksek bulunmuş ve durumsalcı oldukları tespit edilmiştir (Singhapakdi, Vitell & Leelakulthanit, 1994, s. 72).

Lu'nun (2010), Endonezya'lı tüketiciler üzerinde yaptığı çalışmada Forsyth'nin (2008) de, belirttiği gibi İslami bireyleri (örneğin çoğu Endonezya tüketicisi), yüksek idealizm ve düşük düzeyde rölativizme sahip mutlakçılar olduklarını belirtilmektedir (Lu, Lu, 2010, s. 206).

Ceyhan (2013), ikamet edilen bölge değişkenini etik pozisyon teorisine göre incelediği çalışmasında tüm düşünce sistemlerinde Ege bölgesindeki katılımcıların yoğunlukta olduğunu ifade etmektedir (Ceyhan, 2013, s. 48).

Çalışma bulgularımızda, yaşadığı yer değişkeni için idealizm ($p=0,237>0,05$) ve rölativizm alt boyutunda ($p=0,390>0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Aritmetik ortalamalara bakıldığında, idealizm boyutunda en yüksek puan ortalamasının kasaba/köyde ($\bar{x}/sd=4,14\pm0,66$), en düşük puan ortalamasının şehirde yaşayanlara ($\bar{x}/sd=3,98\pm0,69$) ait olduğu; rölativizm boyutunda, idealizm boyutunun tersine, en yüksek puan ortalamasının şehirde yaşayanlar ($\bar{x}/sd=3,39\pm3,39$) en düşük puan ortalamasının kasaba/köyde yaşayanlar olduğu ($\bar{x}/sd=3,26\pm3,26$) görülmektedir.

Etik pozisyonların taksonomik gruplandırılması açısından bakıldığında; tüm kategorilerde en çok durumsalcı yaklaşımın benimsendiği; mutlakçı, durumsalcı ve istisnacı yaklaşımda kasaba ya da köyde yaşayanların; öznelci yaklaşımda şehirde yaşayanların da daha öne çıktığı görülmektedir.

Bu sonuçlar yaşadığı yer değişkeni için “H₃: Öğrencilerin etik pozisyonları ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklememektedir.

Etik karar verme sürecini etkileyen en önemli hususlardan biri de kültürdür. Eğer kişi çıkar çatışmaları nedeniyle etik soruların ortaya çıktığı ve ahlaki tartışmanın amacının bu çatışmaları çözmek olması gerektiğine karar verirse ahlaki tartışma kültürel yaklaşımlar birlikte düşünülmelidir (French & Weis, 2000, s. 126).

Bazı kültür karşılaştırmalarının yapıldığı çalışmalarda batı kültürünün özelliklerini taşıyan gruplarda rölativist yaklaşımın daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Rawwas, Swaidan & Oyman, 2005, s. 190; White vd., 2019, s. 2406).

Kültürle ilgili kullanılan yaygın sınıflama, bireyci ve toplulukçu kültürdür. Genellikle, Batı toplumlarında bireysel kültürün, Doğu toplumlarında ise toplulukçu kültürün baskın olduğu ifade edilir. Bireysel kültür kişiye özgürlük sağlar ve kendi hayatını yönetme hakkı verir. Kişiler bağımsız kararlar alabilir. Toplulukçu kültürde topluluk kişiden önde gelir. Topluluk bireylerin toplamının fazlası olarak değerlendirilir. Benlik bireysel özelliklerden ziyade sosyal sisteme dayalı oluşur. Kişinin önemi, içinde bulunduğu büyük topluluktaki statüsü ve rolünden ileri gelir (Kuyumcu & Güven, 2012, s. 593).

Foot (1982), ahlaki rölativizm makalesinde, farklı kültürler arasındaki ahlaki yargılarda geniş farklılıklar olduğunu gözlemlemiştir. Yani, bir kültürde ahlaken doğru olduğuna karar verilen aynı eylem başka bir kültürde yanlış olabilir (Foot'dan aktaran Singhapakdi vd., 1994, s. 65).

Singhapakdi ve arkadaşlarının (1994) Amerikalı ve Taylandlı pazarlamacıların etik pozisyonlarını karşılaştırdıkları çalışmada, Taylandlı grubun idealizm ve rölativizm skorlarını yüksek bulmuşlardır (Singhapakdi vd., 1994, s. 72).

Mohammed ve arkadaşlarının 2004'de Türk ve Amerikalı tüketicilerin etik tutumları ve inançları üzerinde yaptıkları çalışmada Türk grubun daha idealist olduğu bulunmuştur. Bu sonuç Türk ebeveynlerin çocuklarını üç temel temelde yetiştirdikleri: kurallara boyun eğme, insanlara saygı gösterme ve doğru ve uygun olanı yapma özellikleri ile açıklanmıştır (Rawwas vd., 2005, s. 190).

Forsyth ve arkadaşları (2008) tarafından 29 ülkeden 139 örnekle gerçekleştirilen meta analiz çalışmasında Kanada ve Güney Afrika, yüksek rölativist Belçika ve Avusturya en düşük idealizm puanlarına sahipken, İspanya, Brunei, Polonya ve Türkiye en yüksek idealizm puanlarına sahip

olarak bulunmuştur. Batı ülkeleri daha yüksek rölativist yaklaşıma sahip ancak bu ülkeler içinde İngiltere ve İrlanda gibi geleneklerine bağlı ülkeler daha az rölativist, Ortadoğu ülkeleri ve Türkiye'nin ise daha yüksek idealist oldukları belirlenmiştir. Ayrıca Türkiye'nin durumsalcı bir yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir. Durumsalcılık, bireylerin hem idealizm hem de rölativizm düzeylerinin yüksek olduğu durumlar için kullanılan bir kavramdır. Bu noktada, Türkiye'de gerçekleştirilen üç çalışma sonucundan hareketle Türk bireylerin, "eylem geleneksel ahlak kurallarına aykırı olsa bile, mümkün olan en iyi sonuçları güvence altına almaya çalıştığı" söylenebilir (Forsyth, O'boyle & McDaniel, 2008, s. 822).

Doktorlarla yapılan bir çalışmada, Hindistan, Tayland ve Çin'deki doktorların Kanada, Japonya ve İrlanda'daki doktorlardan daha yüksek idealizm oranları bildirilmiştir (MacNab vd., 2011, s. 1275).

Huang ve arkadaşlarının (2012) yaptıkları çalışmada Çinli tüketicilerin etik bir karar verirken idealizme rölativizme göre daha fazla ağırlık verdiğini ortaya koymuştur (Huang vd., 2012, s. 322).

Ceyhan (2013), çalışmasında öğrencilerin yaşadıkları bölge değişkeni bakımından anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. İdealist puanlarına verilen yanıtlardan elde edilen farklılığın Doğu Anadolu bölgesinde ikamet eden katılımcılardan kaynaklandığı belirlenmiştir (Ceyhan, 2013, s. 42).

Poór ve arkadaşlarının (2018) sekiz Avrupa Birliği ülkesinde (Macaristan, Slovakya, Sırbistan, Hırvatistan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Finlandiya) etik pozisyonlara kültürün etkisi üzerine yaptıkları çalışmada ulusal kültürler ve tarihlerdeki farklılıkların etik pozisyonların da farklı olmasına yol açtığını belirtmişlerdir (Poór vd., 2018, s.).

Afrikalı Amerikalı öğrencilerin etik olarak şüpheli bir eylemin yanlış olduğuna ya da idealist pozisyona inanma olasılıkları Kafkas Amerikalı öğrencilerden daha fazladır. İdealizm daha iyi etik karar verme ile ilişkilendirilmiştir. Etik konunun, özellikle de idealizmin, çoğu çalışmada kültürler arasında farklı olduğu gösterilmiştir (White vd., 2019, s. 2406).

5.2.8. Aleksitimi düzeyi ile yaşadığı bölge/yer değişkenleri arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışmada bölge değişkeni için TAÖ–20 ($p=0,113>0,05$) ile DDD alt boyutunda ($p=0,761>0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. DTG ($p=0,024<0,005$) alt boyutunda Güney Doğu Anadolu Bölgesi lehine, DSDG ($p=0,015<0,05$) alt boyutunda ise Güney Doğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık belirlenmiştir.

TAÖ–20 için Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nden ($\bar{x}/sd=2,66\pm 0,48$) gelen öğrencilerin en yüksek aleksitimi düzeylerine sahip oldukları, Ege Bölgesi'nden ($\bar{x}/sd=2,40\pm 0,47$) gelen öğrencilerin ise en düşük aleksitimi düzeyine sahip oldukları belirlenmiş ancak istatistiksel anlamlılık bulunmamıştır.

Aleksitimi görülme sıklığı bakımından en çok Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nin %28,3 ($n=13$), en az Ege Bölgesi'nin %14,3 ($n=10$) olduğu görülmektedir. Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nin aleksitimi düzeyinin daha yüksek olmasının bu bölgeden gelen öğrencilerin aleksitimi skorlarının çok yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

DDD'de Akdeniz Bölgesi'nden ($\bar{x}/sd=2,72\pm 0,53$) gelen öğrencilerin skorlarının daha yüksek olduğu, Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nden ($\bar{x}/sd=2,56\pm 0,42$) gelen öğrencilerin ise daha düşük olduğu yani hayal kurmada daha az sorun yaşadıkları belirlenmiştir. TAÖ–20 ve DDD'de aritmetik ortalamaların yakın olduğu görülmekte ve istatistiksel anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

DTG'ye bakıldığında duyguları tanımada en çok sorun yaşayanların Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nden ($\bar{x}/sd=2,65\pm 0,89$) gelen öğrenciler, en az sorun yaşayanların ise Ege Bölgesi'nden ($\bar{x}/sd=2,13\pm 0,75$) gelen öğrenciler olduğu bulunmuştur. DTG alt boyutunda Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen öğrencilerin, Marmara ($\bar{x}/sd=2,30\pm 0,79$), Ege ($\bar{x}/sd=2,13\pm 0,75$), İç Anadolu ($\bar{x}/sd=2,24\pm 0,85$) ve Akdeniz Bölgesi'nden ($\bar{x}/sd=2,16\pm 0,82$) gelen

öğrencilere göre duygularını tanımada anlamlı düzeyde daha fazla sorun yaşadıkları görülmüştür.

DTG alt boyutunda, Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen öğrencilerin Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgesi gibi doğu bölgelerinden gelen öğrencilere göre daha yüksek aleksitimi skorlarının olduğu ancak anlamlı farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

DSDG'de bakıldığında, duyguları ifade etmede en çok sorun yaşayanların Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nden ($\bar{x}/sd=2,84\pm 0,70$) gelen öğrenciler olduğu, en az sorun yaşayanların ise Ege Bölgesi ($\bar{x}/sd=2,40\pm 0,78$) olduğu bulunmuştur. Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen öğrencilerin duygularını ifade etmede; İç Anadolu ($\bar{x}/sd=2,54\pm 0,71$), Akdeniz ($\bar{x}/sd=2,47\pm 0,74$), Karadeniz ($\bar{x}/sd=2,45\pm 0,73$) ve Ege ($\bar{x}/sd=2,40\pm 0,78$) Bölgesi'nden gelen öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşturacak düzeyde zorlandıkları; Doğu Anadolu Bölgesi'nden ($\bar{x}/sd=2,78\pm 0,78$) gelen öğrencilerin de duygularını ifade etmede, Karadeniz ($\bar{x}/sd=2,45\pm 0,73$) ve Ege ($\bar{x}/sd=2,40\pm 0,78$) Bölgesi'nden gelen öğrencilerden istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşturacak düzeyde zorlandıkları belirlenmiştir.

Bu sonuçlar yaşadığı bölge değişkeni için “H₄: Öğrencilerin aleksitimi düzeyi ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklemektedir.

Çalışmada, yaşadığı yer değişkeni için TAÖ-20 ($p=0,601>0,05$), DTG ($p=0,750>0,05$), DSDG ($p=0,316>0,05$) ve DDD ($p=0,999>0,05$) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Aleksitiminin sıklığı bakımından; en çok şehirde %18,1 (n=38), en az kasaba/köyde %17,2 (n=10) yaşayan öğrencilerde aleksitimi görüldüğü bulunmuştur. Kasaba/köyde yaşayanların en yüksek aleksitimi düzeylerine ($\bar{x}/sd=2,55\pm 0,51$) sahip oldukları, şehirde ($\bar{x}/sd=2,47\pm 0,50$) yaşayan öğrencilerin ise en düşük aleksitimi düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir. Bunun nedeni kasaba/köyden gelen öğrencilerin daha fazla aleksitimi skorlarına sahip olmalarıdır.

DTG için duygularını tanımada ve DSDG için duygularını ifade etmede, kasaba/köyden ($\bar{x}/sd=2,35\pm0,79/ \bar{x}/sd=2,68\pm0,77$) gelen öğrencilerin en çok zorluk yaşadıkları; en az zorluk yaşayan öğrencilerin ise şehirden ($\bar{x}/sd=2,25\pm0,84/ \bar{x}/sd=2,51\pm0,77$) gelen öğrenciler olduğu görülmektedir. DDD için her üç kategoride aynı düzeyde bulunmuştur.

Bu sonuçlar yaşadığı bölge değişkeni için “H₄: Öğrencilerin aleksitimi düzeyi ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklememektedir.

Çalışmada bölge değişkenine göre bulgularımız değerlendirildiğinde genel olarak Doğu Bölgelerinden gelen öğrencilerin Batı Bölgelerinden gelen öğrencilere göre duyguları tanımada ve duyguları söze dökmede daha fazla sorun yaşadıkları görülmektedir. Ancak yaşadığı yer kasaba/köy, şehir, büyükşehir kategorilerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmazken aritmetik ortalamaların kasaba/köy kategorisinde daha yüksek olduğu yani küçük yerlerde yaşayan öğrencilerin aleksitimi düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Kültürlerarası çalışmalardan elde edilen kanıtlar, hem somatizasyonun hem de duyguların sözel ifadesinin, hakim kültürel tutumlardan ve belirli diller tarafından dayatılan kısıtlardan etkilendiğini göstermektedir (Taylor vd., 1991, s. 157).

Aleksitimi ve alt boyutları kültürle ilişkilidir. Örneğin; Kanadalılar arasında anadili Çince olanların diğer Kanadalılardan daha yüksek aleksitimik olduğu gösterilmiştir. Ayrıca Asyalı Amerikalı ve Malezyalı üniversite öğrencilerinin Anglo muadillerine göre daha yüksek aleksitimi düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir (Fukunishi, Nakagawa, Nakamura, Kikuchi, & Takubo, 1997, s. 787; Culhane vd., 2009, s. 389).

İnsanların duyguları farklı deneyimlemesi ve ifade etmesi, duygusallığın farklı yönlerini nasıl deneyimledikleri ve nasıl yaşadıkları bir kültürden diğerine farklılık gösterir (Hargreaves, 2001, s. 1057).

TAÖ–20 ile yapılan çalışmalarda skorlardaki farklılıklar, bazı etnik ve kültürel grupların diğerlerinden daha aleksitimik olabileceğini göstermektedir (Taylor vd., 2003, s. 282; Dere vd., 2012, s. 1306).

İnsanların bilişsel temelli duyguları düşünme ve tanımlama biçiminde bazı evrensel ve kültürel farklılıklar olduğu sonucu pek çok bilim alanında ispat edilmiştir. Duygular, elbette kültürden etkilenebilir ve bazı kültürler duygular hakkında konuşmayı teşvik ederken, diğer kültürler bu konuşmadan kaçınır (Taylor vd., 2003, s. 278).

Sallıoğlu çalışmasında yaşamının çoğunu Ege Bölgesi'nde geçiren öğrencilerin duygu yoğunluğunu Doğu Anadolu Bölgesi'nde geçiren öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yoğun yaşadıklarından bahsetmektedir (Sallıoğlu, 2002, s. 192).

Rubens (2004), sağlık yönetimi öğrencileri ile yaptığı çalışmada öğrencilerin etik karar verme davranışlarında kültürler arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermiştir (Rubens & Wimberley, 2004, s. 16).

Dunbar (2005) çalışmasında, aşağılayıcı bir düşünceye karşı öfkeli bir tepkinin Batı kültüründe uygun olabilir, ancak Eskimo toplumunda kabul edilemez olduğunu belirtmiştir (Dunbar, 2005, s. 540).

Soylu (2007), çalışmasında köy/kasabada gibi küçük yerleşim yerlerinde yetişen öğrencilerin büyük illerde yetişen öğrencilere göre daha fazla sosyal ve duygusal becerilere sahip olduklarını göstermiştir (Soylu, 2007, s.110).

Toplulukçu toplumlarda kendi duygularını ifade etmeye odaklanmaktan ziyade diğerlerinin duygularına duyarlı olmak daha önemlidir. Bu nedenle bu toplumların üyeleri duygu ifadelerini kontrol etmeyi öğrenerek sosyalleşmektedir (Kuyumcu & Güven, 2012, s. 600).

Kuyumcu ve Güven'in (2012), Türk ve İngiliz üniversite öğrencilerinin duygularını fark etmeleri ve ifade etmeleri ile psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişki üzerine yapmış oldukları çalışmada, Türk öğrencilerin aksine, İngiliz üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi oluşunu açıklamada, duyguları ifade etmede daha etkili olduğu belirlenmiştir (Kuyumcu & Güven, 2012, s. 599).

Dere ve arkadaşlarının (2012) yaptıkları çalışmada, Asya, Polonya ve Peru popülasyonlarında aleksitimi skorlarının daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Kanada'da yaşayan Avrupa ve Çin kökenli ayaktan hastalar ile yapılan çalışmada Çinli grubun daha yüksek aleksitimi düzeylerine sahip oldukları, bu durumun Dışa Dönük Düşünme bileşenindeki grup farklılıkları ile açıklandığını; Çin kültürel bağlarının, iç duygusal deneyimlerden ziyade sosyal ilişkilere ve kişiler arası uyuma daha fazla önem verilmesi nedeniyle gerçekleştiği belirtilmektedir (Dere vd., 2012, s. 1306).

Yalçın ve Hamarta'nın (2013), çalışmasında duygularını ifade edebilme alt boyutu puan ortalamasının yaşamının çoğunu büyük şehir, şehir ve ilçe de geçiren üniversite öğrencilerinin köyde yaşayanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. (Yalçın & Hamarta, 2013, s. 53).

5.2.9. Etik pozisyon ve aleksitimi ilişkisinin yaşadığı bölge/yer değişkenleri açısından tartışması

Güneydoğu Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen öğrencilerin rölativizm ve aleksitimi düzeylerinin anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir. Kasaba/köyden gelen öğrencilerin, idealizm ve aleksitimi düzeylerinin diğer yerlere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelenlerin rölativizm oranının yüksek, aleksitiminin duyguları tanıma ve ifade etme boyutlarında ise istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olması, aleksitiminin faydacı yaklaşıma eğilimi arttırması ile ilişkilendirilmektedir. Bu sonuç çalışmada yapılan korelasyon analizi ile de uyumludur. İdealizm ve rölativizm ile TAÖ-20 ve alt boyutları arasındaki korelasyon ilişkisine bakıldığında, idealizm boyutunda anlamlı farklılık bulunmazken rölativizm boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur. Aleksitimi düzeyi artıkça ile rölativizm oranının da artış gözlenmektedir

Yaşanılan Bölge ve yer değişkenine göre görülen bu farklılıkların nedeninin etik pozisyon ve aleksitimi düzeyinin kültürel farklılık göstermesinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Doğu bölgelerinden ve kasaba/köyden gelen öğrencilerin duyguları tanımada ve duygularını söze

dökme yani ifade etmede daha fazla sorun yaşamaları, bu bölgelerde Batıya nispeten duyguların özel ve saklanması gerektiğinin düşünöldüğü, rahat ifade edilmesinin doğru karşılanmadığı kültürel yapıyla ilişkilendirilebilir. Bireyin duygularını ifade edememesi, saklaması bir süre sonra duyguları tanımada da sorun yaşamasına ve hayal kurmada güçlük yaşamasına yani dışa dönük düşünme yapısına neden olabilir.

Ancak, duygularını tanıyan kişiler daha etkin kararlar vererek sonraki eylemine dair en doğru yolları seçer ve bu doğrultuda kendine özgün stratejiler geliştirebilirler (Barett vd., 2001).

Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen öğrencilerin en yüksek idealizm puanlarına sahip olmaları, Kohlberg'in ahlaki gelişim teorisine göre gelenek öncesi ahlaki gelişim seviyesinin ceza ve itaat eğilimi evresinde olabileceklerini düşündürmektedir. Bu seviyede bireyler sadece otoriteye uyar ve cezalandırılmaktan kaçınırlar. İdealizmde olduğu gibi genel olarak olayların sonuçlarına bakarak karar verirler. İdealizm tercihleri kendi kararlarından çok içinde buldukları ahlaki gelişimin ceza ve itaat evresinden kaynaklanıyor olabilir. Dolayısıyla buradaki idealizm bilinçli bir tercihten çok kültürel bir durum olabilir. Beraberinde aleksitimi düzeyinin yüksek olması bu durumu desteklemektedir. Bilindiği üzere aleksitimi düzeyinin artması ile rölativizm düzeyinin artması beklenir. Dolayısıyla, Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen öğrencilerin idealizm skorlarının artması bununla birlikte aleksitimi skorlarının yüksek olmasının nedeni sosyo-ekonomik nedenler, aile yapısı gibi kültürel yapının oluşturduğu ahlaki gelişim evresi ile açıklanabilir.

5.2.10. Etik pozisyon ile kardeş sayısı değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışmada, kardeş sayısı değişkeni için idealizm boyutunda ($p=0,408>0,05$) ve rölativizm boyutunda ($p=0,433>0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Aritmetik ortalamalara bakıldığında, idealizm boyutunda en yüksek puan ortalamasının 3-4 kardeşi ($\bar{x}/sd=4,05\pm0,69$), en düşük puan

ortalamasının 5 ve üzeri kardeşi olanlarda olduğu ($\bar{x}/sd=3,92\pm0,79$); rölativizm boyutunda ise en yüksek puan ortalamasının 1–2 kardeşi ($\bar{x}/sd=3,40\pm0,62$), en düşük puan ortalamasının 5 ve üzeri kardeşi olanlarda ($\bar{x}/sd=3,28\pm0,71$) olduğu belirlenmiştir.

Etik pozisyonların taksonomik gruplandırılması açısından bakıldığında; genel olarak tüm gruplarda sırasıyla idealist tercihler olan durumsalçı, mutlakçı, daha sonra rölativist tercihler olan öznelci ve istisnacı yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Mutlakçılarda 3-4 kardeşi olanlar, öznelcilerde ve durumsalçılarda 1-2 kardeşi olanlar, istisnacılarda 5 ve üzeri kardeşi olanlar öne çıkmaktadır.

Genel olarak kardeş sayısı arttıkça idealizm ve rölativizm oranının düştüğü belirlenmiştir.

Bu sonuçlar kardeş sayısı değişkeni için “H₃: Öğrencilerin etik pozisyonları ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklememektedir.

Özdemir (2019), ebelik öğrencilerinin etik pozisyonunu tespit ettiği çalışmasında hiç kardeşi olmayan öğrencilerin, tek kardeşi, üç kardeşi ve dört ve üzeri kardeşi olan öğrencilerden daha az idealist olduklarını belirlemiştir (Özdemir, 2019, s. 52).

5.2.11. Aleksitimi düzeyi ile kardeş sayısı değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışmada, kardeş sayısı değişkeni ile TAÖ–20 ($p=0,166>0,05$), DTG ($p=0,160>0,05$) ve DDD ($p=0,560>0,05$) alt boyutlarından alınan puan ortalamasıyla anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. DSDG ($p=0,018<0,05$) alt boyutunda ise 5 ve üzeri kardeşi olanlar lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Aleksitimi sıklığı bakımından, en çok 3-4 kardeş %20,1 (n=34) en az 5 kardeş ve üzeri %16,1 (n=10) olan öğrenciler olduğu belirlenmiştir. Ancak TAÖ–20’de aleksitimi düzeyi en yüksek olanların, 5 kardeş ve üzeri ($\bar{x}/sd=2.60\pm0,45$), aleksitimi düzeyi en düşük olanların ise 1–2 kardeşi

($\bar{x}/sd=2.47\pm0,49$) olanlar olduğu belirlenmiştir. Bunun nedeni 5 kardeş ve üzeri olan öğrencilerin aleksitimi skorlarının yüksek olmasıdır.

DTG için duyguları tanımada en çok zorluk yaşayanların, 5 kardeş ve üzeri kardeşi ($\bar{x}/sd=2,43\pm0,88$) olanlar, en az zorluk yaşayanların ise 1–2 kardeşi ($\bar{x}/sd=2,21\pm0,81$) olanlar olduğu; DDD için hayal kurmada en çok zorluk yaşayanların 1–2 kardeşi ($\bar{x}/sd=2,66\pm0,46$) olanlar, en az zorluk yaşayanların ise 5 kardeş ve üzeri ($\bar{x}/sd=2,63\pm0,49$) olanlar olduğu bulunmuştur.

DSDG için duyguları ifade etmede en çok zorluk yaşayanların 5 kardeş ve üzeri ($\bar{x}/sd=2,80\pm0,73$) olanlar, en az zorluk yaşayanların ise 1–2 kardeşi ($\bar{x}/sd=2,51\pm0,72$) olanlar olduğu bulunmuştur. 5 kardeş ve üzeri olanların 1–2 ve 3–4 kardeşi olanlara göre anlamlı bir farklılık oluşturacak düzeyde duyguları ifade etmede zorluk yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Bu sonuçlar kardeş sayısı değişkeni için “H₄: Öğrencilerin aleksitimi düzeyi ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklemektedir.

Barbera ve arkadaşlarının (2004) çalışmasında kalabalık ailelerde büyüyen bireylerde aleksitiminin daha yüksek olduğu (Barbera, Christensen & Barchard, 2004, s. 2); Tahir ve arkadaşlarının (2012), çalışmasında ise aile büyüklüğünün aleksitimi için anlamlı olmadığı sonucuna ulaştıkları görülmektedir (Tahir vd., 2012, s. 115).

5.2.12. Etik pozisyon ve aleksitiminin kardeş sayısı değişkeni açısından tartışması

Kardeş sayısı 1–2 olan öğrencilerin aleksitimisi var olanlarda ve öznelci yaklaşımda yüksek sonuçlarının olması aleksitiminin yapısında öznelciliğin öne çıkması durumu ile uyumlu bulunmuştur.

Kardeş sayısı 5 ve üzeri olan öğrencilerden aleksitimi olanların sayısı diğerlerine oranla daha azdır. Ancak diğerlerine göre aleksitimi skorları daha yüksektir. Bu durum, kardeş sayısı 5 ve üzeri olanların aleksitimi var olma durumunda bu durumu diğerlerine göre daha yüksek düzeyde yaşadıklarını

göstermektedir. Bu grubun aynı zamanda en düşük idealizm ve en düşük rölativizm ortalamalarına sahip oldukları ve dolayısıyla diğer öğrencilere göre istisnacı yaklaşımı daha çok benimsedikleri belirlenmiştir. Aleksitimi düzeylerinin yüksek olması faydacı yaklaşıma eğilimi arttırdığı için etik yaklaşımlarının istisnacı olması beklenen bir sonuçtur.

Kardeş sayısı arttıkça aleksitimi düzeyinin artması durumu da beklenen bir sonuçtur. Kardeş sayısının artması, ebeveynlerin çocuklarına daha az vakit ayırması, geçim sıkıntısı gibi olumsuz etkenlerle aleksitimi düzeyini artırıcı yönde etki edebilir. 5 ve daha fazla kardeşi olan öğrencilerin DSDG alt boyutunda anlamlı düzeyde sorun yaşamaları bu öğrencilerin kalabalık aile ortamlarında yeterince kendilerini ifade etme olanağını bulamamaları ve bir süre sonra duygularını gizlemeye başlamaları ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Kalabalık aile ortamında yaşamak ahlaki kural ve ilkeleri kabul edip toplu yaşam kurallarına uyumu mecburi kılarken aleksitimi düzeyinin yüksekliği faydacı yaklaşıma eğilimi yani ahlaki kuralları ihlal etmeye isteği getirebilir.

5.2.13. Etik pozisyon ile bölüm değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışmada, okudukları bölüm değişkeni için idealizm boyutunda ($p=0,078>0,05$) ve rölativizm boyutunda ($p=0,873>0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Aritmetik ortalamalara bakıldığında idealizm boyutunda en yüksek puan ortalamasının Yaşlı Bakımı ($\bar{x}/sd=4,13\pm 0,67$), en düşük puan ortalamasının Optisyenlik ($\bar{x}/sd=3,72\pm 0,51$) bölümünde olduğu; rölativizm boyutunda ise en yüksek puan ortalamasının Tıbbi Laboratuvar Teknikleri ($\bar{x}/sd=3,46\pm 0,64$), en düşük puan ortalamasının Ortopedik Protez ve Ortez ($\bar{x}/sd=3,31\pm 0,56$) bölümünde olduğu görülmektedir.

Etik pozisyonların taksonomik gruplandırılması açısından bakıldığında; tüm grupların en çok durumsalçı yaklaşımı benimsedikleri görülmektedir.

Mutlakçı yaklaşımda Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik, durumsalçı yaklaşımda Yaşlı Bakımı, öznelci yaklaşımda Ortopedik Protez ve Ortez, Tıbbi Görüntüleme Teknikleri, Optisyenlik ve Tıbbi Laboratuvar Teknikleri, istisnacı yaklaşımda ise İlk ve Acil Yardım ve Optisyenlik'in daha çok öne çıktığı görülmektedir.

Bu sonuçlar bölüm değişkeni için "H3: Öğrencilerin etik pozisyonları ile demografik değişkenleri arasında fark vardır." hipotezini desteklememektedir.

Serwinek'in çalışmasında, eğitim düzeyi ile etik tutumlar arasındaki herhangi bir ilişki bulunmamıştır (Serwinek, 1992, s. 555–566).

Rubens ve Wimberley (2004), sağlık yönetimi öğrencileri ile yaptıkları çalışmada öğrencilerin etik karar verme davranışlarında sınıf arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bulmuştur (Rubens & Wimberley, 2004, s. 16).

Başka bir çalışmada, IV. Sınıf öğrencilerinin I. Sınıf öğrencilerden daha fazla duygu durumlarında kendilerini ifade ettikleri belirlenmiştir (Yalçın & Hamarta, 2013, s. 63).

5.2.14. Aleksitimi düzeyi ile bölüm değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışmada, okudukları bölüm değişkeni için TAÖ–20 ($p=0,140>0,05$), DSDG ($p=0,215>0,05$) ve DDD ($p=0,918>0,05$) alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. DTG ($p=0,040<0,05$) alt boyutunda Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik ile Tıbbi Laboratuvar Teknikleri Bölümleri lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur.

TAÖ–20'de aleksitimi düzeyine ve DSDG'de duyguları ifade etmede en çok zorluk yaşayanlara bakıldığında en yüksek puan ortalamasının Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik ($\bar{x}/sd=2,59\pm0,53$ / $\bar{x}/sd=2,69\pm0,74$), en düşük puan ortalamasının Optisyenlik Bölümü ($\bar{x}/sd=2,21\pm0,45$ / $\bar{x}/sd=2,15\pm0,67$) öğrencileri olduğu belirlenmiştir.

Aleksitimi görülme sıklığına bakıldığında en çok Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Bölümü %23,1 (n=28) öğrencilerinin olduğu görülmüş, Optisyenlik Bölümü öğrencilerinde ise hiç aleksitimiye rastlanmamıştır.

DTG için duyguları tanımada en çok zorluk yaşayanların Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik ($\bar{x}/sd=2,47\pm0,93$), en az zorluk yaşayanların ise Optisyenlik ($\bar{x}/sd=1,74\pm0,66$) Bölümü öğrencilerinin olduğu belirlenmiştir. Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Bölümü'nün Optisyenlik, Yaşlı Bakımı, İlk ve Acil Yardım ve Tıbbi Görüntüleme Teknikleri Bölümlerindeki öğrencilere göre istatistiksel anlamlı farklılık oluşturacak düzeyde daha fazla duyguları tanımada sorun yaşadıkları bulunmuştur. Ayrıca Tıbbi Laboratuvar Teknikleri Bölümü öğrencilerinin Optisyenlik Bölümü öğrencilerine göre istatistiksel olarak bir farklılık oluşturacak düzeyde duyguları tanımada zorluk yaşadıkları görülmektedir.

DDD için hayal kurmada en çok zorluk yaşayanların Tıbbi Laboratuvar Teknikleri ($\bar{x}/sd=2,69\pm0,43$), en az zorluk yaşayanların ise Yaşlı Bakımı ($\bar{x}/sd=2,60\pm0,45$) Bölümü öğrencilerinin olduğu bulunmuştur.

Bu sonuçlar bölüm değişkeni için “H₄: Öğrencilerin aleksitimi düzeyi ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklemektedir.

Parker ve arkadaşlarının (1989) çalışmasında aleksitimi ile eğitim düzeyi arasında ilişki bulunmamıştır (Parker vd., 1989, s.434).

Posse ve arkadaşlarının çalışmasına göre eğitim düzeyi düştükçe aleksitimi düzeyi artmaktadır (Posse & Hallstrom, 1999, s. 5–11). Benzer şekilde Garaigordobil (2013) demografik özellikler ile aleksitimi ilişkisini incelediği çalışmada, eğitim düzeyi arttıkça aleksitimide azalma belirlenmiştir (Garaigordobil, 2013, s. 368). Çalışma bulgularımız, her iki çalışma ile DTG alt boyutu için uyumlu bulunmuştur.

Yalçın ve Hamarta (2013), üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada dördüncü sınıf öğrencilerin duygularını ifadeye yakınlık alt boyutu skor ortalamaları birinci sınıf öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Yalçın & Hamarta, 2013, s. 50).

Hamaideh (2018), çalışmasında öğrencilerin eğitim düzeyi ile aleksitimi düzeyleri arasında farklılık bulunmamıştır (Hamaideh, 2018, s. 277). Çalışma bulgularımız TAÖ–20 açısından Hamaideh ve Yalçın'ın her iki çalışmaları ile

uyumlu olarak değerlendirilirken; DTG alt boyutunda bu iki çalışmadan ayrılmaktadır.

5.2.15. Etik pozisyon ile bölüm memnuniyeti değişkenleri arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışmada, bölüm memnuniyeti değişkeni için idealizm boyutunda, bölümden memnun olanlar lehine ($p=0,042<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Rölativizm boyutunda ise ($p=0,195>0,05$) anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Aritmetik ortalamalara bakıldığında, idealizm boyutunda, en yüksek puanların bölümden memnun olanlara ($\bar{x}/sd=4,07\pm 0,68$), en düşük puanların ise bölümden memnun olmayanlara ($\bar{x}/sd=3,93\pm 0,66$) ait olduğu; rölativizm boyutunda en yüksek puanların bölümden memnun olmayanlara ($\bar{x}/sd=3,43\pm 0,65$), en düşük puanların ise bölümden memnun olanlara ($\bar{x}/sd=3,35\pm 0,64$) ait olduğu bulunmuştur.

Etik pozisyonların taksonomik gruplandırılması açısından bakıldığında; bölümden memnun olanların mutlakçı ve durumsalcı yaklaşımı, bölümden memnun olmayanların ise öznelci ve istisnacı yaklaşımı daha çok benimsedikleri görülmektedir.

Bu sonuçlar bölüm değişkeni için “H₃: Öğrencilerin etik pozisyonları ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklemektedir.

Özdemir (2019), ebelik öğrencilerinin etik pozisyonunu tespit ettiği çalışmasında bölümden memnun olan öğrencilerin daha idealist olduklarını belirlemiştir (Özdemir, 2019, s. 52). Çalışma bulgularımız Özdemir’in çalışma bulguları ile uyumlu olarak değerlendirilmiştir.

5.2.16. Aleksitimi düzeyi ile bölüm memnuniyeti değişkenleri arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışmada, bölüm memnuniyeti değişkeni için TAÖ-20 ($p=0,071>0,05$), DSDG ($p=0,767>0,05$) ve DDD ($p=0,461>0,05$) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. DTG ($p=0,013<0,05$) alt boyutunda

ise bölümünden memnun olmayanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

TAÖ-20 için bölümünden memnun olmayanların ($\bar{x}/sd=2,56\pm 0,51$), en yüksek aleksitimi düzeyine sahip oldukları; bölümünden memnun olmayanların, duyguları ifade etmede daha fazla zorluk yaşadıkları ($\bar{x}/sd=2,57\pm 0,72$); hayal kurmada daha fazla zorluk yaşadıkları ($\bar{x}/sd=2,67\pm 0,46$); ve duyguları tanımada istatistiksel olarak anlamlı düzeyde zorluk yaşadıkları ($\bar{x}/sd=2,42\pm 0,83$) belirlenmiştir.

Aleksitimi görülme sıklığına bakıldığında en çok %22,5 (n=31) bölümünden memnun olmayanlarda, en az %15,7 (n=53) ile bölümünden memnun olanlarda görüldüğü belirlenmiştir.

Bu sonuçlar bölüm memnuniyeti değişkeni için “H₄: Öğrencilerin aleksitimi düzeyi ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklemektedir.

Bölümünden memnun olmama durumu öğrencilerde, istemediği bölümü okumanın getirdiği stres, yakın gelecekte buna yönelik ne yapması gerektiğine ilişkin kafa karışıklığı ve gelecek kaygısı gibi olumsuz duygular oluşturabilmektedir. Olumsuz duyguların aleksitimi düzeyi ile pozitif ilişkili olması nedeniyle bölümünden memnun olmayan öğrencilerin aleksitimi düzeylerinin daha yüksek bulunması beklenen bir sonuçtur. Stres, kaygı gibi olumsuz duyguların getirdiği içgörü azalması ve duyguları tanımada güçlük aynı şekilde beklenen bir sonuçtur.

Garaigordobil (2013) demografik özellikler ile aleksitimi ilişkisini incelediği çalışmada, eğitim düzeyi arttıkça aleksitimide azalma bulunmuştur (Garaigordobil, 2013, s. 368).

5.2.17. Etik pozisyon ve aleksitimi ilişkisinin bölüm/bölüm memnuniyeti değişkenleri açısından tartışması

Mutlakçılar içinde en çok Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Bölümü öğrencileri bulunmaktadır. Rölativizmden aldıkları puanlar düşük ve uyumlu olarak aleksitimi düzeylerinin de en yüksek olduğu görülmektedir.

Tıbbi Laboratuvar Tekniklerinin en yüksek rölativizm puanlarına sahip oldukları aynı zamanda duyguları tanımada anlamlı düzeyde güçlük yaşadıkları görölmektedir. Bu sonuç, aleksitiminin faydacı yaklaşıma isteği artırması özelliği ile uyumludur.

Optisyenlik Bölümü öğrencilerinin en düşük idealizm puanına sahip olmalarının yanında rölativizm puanları ile idealizm puanlarının birbirine yakın olduğu ve hiç aleksitimiye rastlanmadığı görölmektedir. Optisyenlik Bölümü öğrencilerinde aleksitimiye rastlanmamasının nedeninin, bu bölümdeki öğrenci profilinin Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik ve diğer bölümlerdeki öğrencilere göre çoğunlukla lisans düzeyinde eğitim seviyelerinin olmasının yanında ikinci üniversite okuyan, çalışan ve yaşça daha büyük öğrencilerden oluşması ile ilişkili olduğu düşünölmektedir. Ancak Optisyenlik Bölümünden yalnızca 9 öğrencinin çalışmaya katılım sağlamasının dikkatli yorumlanması gerektiği ve katılımcı sayısının az olmasının aleksitimi olmaması sonucunda etkili olabileceği düşünölmektedir.

Öğrencilerden bölümünden memnuniyeti olmayanların rölativizm düzeyi ve aleksitimi düzeyinin daha yüksek olduğu görölmektedir. Aynı zamanda bu öğrencilerin duyguları tanımada da zorlandıkları belirlenmiştir. Öğrencinin bölümünde eğitime devam etmeye kararlı olup olmadığı üzerine görüşöldükten sonra etik duyarlılığı eğitim ile geliştirilebilir.

Etik duyarlılığı artırmak için katalizör görevi gören duyguları etkin düzeyde kullanmak gerekmektedir. Aleksitimi düzeyine göre eğitimin etkinliğinin önemi de yadsınamaz bir gerçektir. Her iki durumda da bölümler arasında görölen farklılıkta etkin eğitim yöntemlerinden faydalanılması ön plana çıkmaktadır.

Amazeen (2016), çalışmasında etik eğitimi olmayan öğrencilerin etik eğitimi olan öğrencilere kıyasla algılanan etik davranışlar ile amaçlanan eylemler arasında tutarsız tutum sergilemesinin daha olası olduğunu belirtmektedir (Amazeen, 2016, s. 38).

Bölüm memnuniyeti durumu ve bölümler arasında görölen etik tutum farklılıklarına bakılarak üniversite öğrencileri için etik öğretiminde sadece

içeriğin değil aynı zamanda öğrencilerin öğrenme biçiminin de dikkate alınması gerektiğinin önemi ortaya çıkmaktadır (Amazeen, 2016, s. 33).

5.2.18. Etik pozisyon ile ekonomik durum algısı değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışmada, ekonomik durum algısı değişkeni için idealizm boyutunda, ekonomik durum algısı sıkıntı içinde olanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0,049<0,05$). Rölativizm boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p=0,995>0,05$).

İdealizm boyutunda, ekonomik durum algısı sıkıntı içinde olanların ($\bar{x}/sd=3.85\pm 0,65$), rahat olanlarla ($\bar{x}/sd=4.05\pm 0,70$) ve mütevazı olanlarla ($\bar{x}/sd=4.07\pm 0,67$) anlamlı farklılık oluşturacak düzeyde daha düşük idealizm puanlarına sahip oldukları; rölativizm boyutunda ise ekonomik durum algısı sıkıntı içinde ($\bar{x}/sd=3.37\pm 0,65$) olanlar ile mütevazı ($\bar{x}/sd=3.37\pm 0,62$) olanların rölativizm puanlarının birbirine yakın olduğu ve ekonomik durum algısı rahat ($\bar{x}/sd=3.36\pm 0,69$) olanlardan çok az yüksek olduğu görülmüştür.

Etik pozisyonların taksonomik gruplandırılması açısından bakıldığında; tüm kategorilerde en çok durumsalcı yaklaşım benimsendiği görülmektedir. Ekonomik durum algısı için en çok; mutlakçı ve durumsalcı yaklaşımda rahat, öznelci ve istisnacı yaklaşımda sıkıntı içinde ifadeleri öne çıkmaktadır.

Bu sonuçlar ekonomik durum algısı için “H₃: Öğrencilerin etik pozisyonları ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklemektedir.

5.2.19. Aleksitimi düzeyi ile ekonomik durum algısı değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışmada, ekonomik durum algısı için TAÖ–20 ($p=0,001<0,05$) ve DTG ($p=0,000<0,05$) ve DSDG ($p=0,015<0,05$) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. DDD ($p=0,323>0,05$) alt boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

TAÖ–20’de ekonomik durum algısının sıkıntı içinde ($\bar{x}/sd=2,61\pm 0,47$) olanların en yüksek aleksitimi düzeyine, rahat ($\bar{x}/sd=2,61\pm 0,47$) olanların en

düşük aleksitimi düzeyine sahip oldukları bulunmuştur. Ekonomik durum algısı rahat olan öğrencilerin ($\bar{x}/sd=2,35\pm0,49$), mütevazı ($\bar{x}/sd=2,52\pm0,50$) ve sıkıntı içinde ($\bar{x}/sd=2,61\pm0,47$) olanlara göre aleksitimi düzeyi istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşturacak düzeyde düşük bulunmuştur.

Ekonomik durum algısına aleksitimi görülme sıklığı açısından bakıldığında, en çok mütevazı %19,7 (n=55) olanlar, en az rahat %13 (n=16) olanlar olduğu görülmektedir. Ekonomik durum algısı mütevazı olanlarda aleksitimi sıklığının daha fazla olmasına karşın en yüksek aleksitimi düzeyine sahip olmamaları bu gruptakilerin aleksitimi skorlarının daha düşük olduğunu göstermektedir.

DTG için duyguları tanımada en çok zorluk yaşayanların; DSDG için duyguları ifade etmede en çok zorluk yaşayanların; DDD için hayal kurmada en çok zorluk yaşayanların ekonomik durum algısının, sıkıntı içinde ($\bar{x}/sd=2,49\pm0,84/\bar{x}/sd=2,66\pm0,72/\bar{x}/sd=2,68\pm0,51$) olanlar olduğu, belirlenmiştir.

Bu sonuçlar ekonomik durum algısı değişkeni için “H₄: Öğrencilerin aleksitimi düzeyi ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklemektedir.

Çalışmada, ekonomik durum algısı sıkıntı içinde olanların aleksitimi skorlarının daha yüksek olduğu, aleksitimi düzeyinin arttığı, DTG ve DSDG alt bileşenlerinde daha fazla güçlük yaşadıkları görülmektedir.

Bu durum ekonomik sıkıntıların getirdiği olumsuz duyguların aleksitimi düzeyini artırması ile açıklanabilir.

Saminen ve arkadaşlarının çalışmasına göre, aleksitimi ile düşük sosyo ekonomik durum ilişkili bulunmuş, sosyoekonomik zorlukların bireyin duygularla başa çıkma yeteneğini etkilediği sonucuna varılmıştır (Salminen vd., 1999, s:75–82). Çalışma, ekonomik durum algısı bakımından Salminen ve arkadaşlarının çalışması ile uyumlu bulunmuştur.

5.2.20. Etik pozisyon ile ailenin aylık gelir düzeyi durumu değişkenleri arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışmada, ailenin aylık gelir düzeyi değişkeni için idealizm boyutunda, ailenin aylık gelir düzeyi 4300 TL ve üzeri olanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p=0,043<0,05$). Rölativizm boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p=0,523>0,05$).

İdealizm boyutunda ailesinin aylık gelir düzeyine göre en yüksek puanların 2801–4300 TL ($\bar{x}/sd=4,14\pm0,59$) olduğu, en düşük puanların 4301 TL ve üzeri ($\bar{x}/sd=3,80\pm0,82$) olduğu; rölativizm boyutunda ortalamaların birbirine yakın olduğu, en yüksek puanların 1801–2800 TL ($\bar{x}/sd=3,40\pm0,61$) olduğu, en düşük puanların 4301 TL ($\bar{x}/sd=3,24\pm0,61$) olduğu bulunmuştur.

Ailelerinin aylık geliri, 4301 TL ve üzeri olan öğrencilerin, 0–1800 TL olan öğrencilerin, 2801–4300 TL aylık gelire sahip olan öğrencilerden anlamlı düzeyde daha az idealist oldukları belirlenmiştir.

Etik pozisyonların taksonomik gruplandırılması açısından bakıldığında; tüm kategorilerde daha çok durumsalcı yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Ailesinin aylık gelirine göre daha çok mutlakçılarda 2801–4300 TL, durumsalcılarda 0–1800 TL, öznelcilerde 1801–2800 TL, istisnacılarda ise 4301 TL ve üzeri olanlar öne çıkmaktadır.

Bu sonuçlar ekonomik durum algısı değişkeni için “H₃: Öğrencilerin etik pozisyonları ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklemektedir.

Vitell ve Paolillo (2003), tüketici etiği üzerine yaptıkları çalışmada daha yüksek gelire sahip olanların etik açıdan daha az doğru eylemde buldukları belirlenmiştir (Vitell & Paolillo, 2003, s. 159). Çalışma bulgularımız, Vitell ve Paolillo'nun çalışma bulgularıyla uyumlu olarak değerlendirilmiştir.

Özdemir (2019) ebelik öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada aylık gelir düzeyi ile etik pozisyonlar arasında ilişki olmadığını bulmuştur (Özdemir, 2019, s:53).

5.2.21. Aleksitimi düzeyi ile aylık gelir düzeyi değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışmada, ailelerin aylık gelir düzeyi değişkeni için TAÖ–20 ($p=0,350>0,05$) ile DTG ($p=0,623>0,05$), DSDG ($p=0,222>0,05$) ve DDD ($p=0,314>0,05$) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

TAÖ–20’de ailesinin aylık gelir düzeyi 0–1800 TL ($\bar{x}/sd=2,55\pm0,49$) olanların aleksitimi düzeyinin en yüksek olduğu, 4301 TL ve üzeri ($\bar{x}/sd=2,44\pm0,42$) olanların ise aleksitimi düzeyinin en düşük olduğu bulunmuştur.

Ailesinin gelir düzeyi açısından aleksitimi sıklığı, en çok 2801–4300 TL %21,7 (n=23) olanlar, 0–1800 TL %20,4 (n=33) olanlar, 1801–2800 TL %14,5 (n=25) olanlar, en az 4301 TL ve üzeri 8,6 (n=3) olanlar şeklinde sıralanmaktadır.

DTG’de duygularını tanımada en çok zorluk yaşayanların ($\bar{x}/sd=2,34\pm0,85$) ve DSDG’de duygularını ifade etmede en çok zorlananların ($\bar{x}/sd=2,63\pm0,74$) ailesinin aylık gelirinin 0–1800 TL ($\bar{x}/sd=2,34\pm0,85$) olduğu; DDD’de hayal kurmada en çok zorluk yaşayanların ailesinin aylık gelir düzeyinin 4301 TL ve üzeri ($\bar{x}/sd=2,71\pm0,53$) olduğu belirlenmiştir.

Bu sonuçlar ekonomik durum algısı değişkeni için “H₄: Öğrencilerin aleksitimi düzeyi ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklememektedir.

Aksoy ve İpek’in (2017), hemşirelik öğrencilerinin aleksitimi düzeylerini belirledikleri çalışmada, ailenin ekonomik durumu ile aleksitimi düzeyi arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır (Aksoy & İpek Ç., 2017, s. 49). Hamaideh’in (2018), yaptığı çalışmada, aleksitimi ile ekonomik durum arasında ilişki bulunmamıştır (Hamaideh, 2018, s. 277). Çalışma bulgularımız, Aksoy ve Hamaideh’in çalışma bulgularıyla uyumlu olarak değerlendirilmiştir.

Aleksitimi bilindiği üzere kültürel yapı, ekonomik durum, psikolojik, nörolojik ya da travmatik beyin hasarları gibi pek çok nedene bağlıdır. Ekonomik durum bazen aleksitimi ile pozitif ilişkili gibi görünse de tek başına yeterli bir neden değildir. Özellikle kültürel etkilerin zemin oluşturmaması halinde çoğunlukla ekonomik durum tek başına aleksitimiye neden olmamaktadır.

5.2.22. Etik pozisyon ve aleksitimi ilişkisinin ekonomik durum algısı/ ailenin aylık gelir düzeyi değişkeni açısından tartışması

Ailelerin aylık gelir seviyesine bakıldığında, genel olarak aylık gelir seviyesi düştükçe idealizm puanlarının anlamlı düzeyde artmış olduğu görülmektedir. Aleksitimi, DTG ve DSDG de yükselmektedir. Çalışmada korelasyon analizinde, rölativizm ile aleksitimi düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunurken idealizm ile aleksitimi düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç bulunmamıştır. Sonuç bu veri analiz ile de uyumlu bulunmuştur.

5.2.23. Etik pozisyon ile annesinin eğitim durumu değişkenleri arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışmada, annesinin eğitim düzeyi değişkeni için idealizm boyutunda ($p=0,154>0,05$) ve rölativizm boyutunda ($p=0,846>0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

İdealizm ve Rölativizm alt boyutunda en yüksek puanların annesi üniversite ($\bar{x}/sd=4,12\pm0,46/ \bar{x}/sd=3,48\pm0,85$) mezunu olanlara ait olduğu görülmektedir.

Etik pozisyonların taksonomik gruplandırılması açısından annesinin eğitim durumuna bakıldığında; annesi lise mezunu olanların mutlakçı yaklaşımı diğerler tüm kategorilerdekilerin ise daha çok “evrensel ahlaki ilkelerin uygulanmasının reddedildiği, ahlaki eylemlerin bir eylem veya karardan etkilenen tüm insanlar için olumlu sonuçları olması gerektiğine inanılan” durumsalçı yaklaşımı benimsedikleri görülmektedir. Annelerin mezuniyetine göre; mutlakçılarda en çok lise, durumsalçılarda en çok ilkokul

ve okuma yazmayı bilmeyenler, öznelcilerde en çok üniversite ve lise, istisnacılar da en çok ortaokul mezunu olanlar öne çıkmaktadır.

Bu sonuçlar annesinin eğitim durumu değişkeni için “H₃: Öğrencilerin etik pozisyonları ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklememektedir.

Etik karar verme aynı zamanda bir problem çözme sürecidir. Anne baba eğitiminin problem çözme yeteneği üzerine olumlu etkisini gösteren birçok çalışma vardır (Hamarta, Baltacı, Üre & Demirbaş, 2010, s. 77; Kaya, Bozaslan & Genç, 2012, s. 221).

Lau (2011) çalışmasında, bireylerin aile içinde yetiştirilme tarzı ve kişisel deneyimlerinin, din ve eğitimden ziyade etik inançlarına daha fazla katkıda bulunduğunu ortaya koymuştur (Lau & Haug, 2011, s. 92)

Özyer ve Azizoğlu'nun (2010) çalışmasında annesinin eğitim düzeyi üniversite olan öğrencilerin rölativizm puanlarının annesi farklı eğitim düzeyine sahip diğer öğrencilerden daha yüksek olduğu bulmuştur (Özyer, & Azizoğlu, 2010, s. 74).

Özdemir (2019), ebelik öğrencilerinin anneleri lisansüstü eğitim alan öğrencilerin, anneleri farklı eğitim seviyesine sahip diğer öğrencilerden daha az idealist oldukları saptanmıştır (Özdemir, 2019, s. 52). Çalışma bulgularımız, Özdemir'in çalışma bulgularıyla uyumlu olarak değerlendirilirken; Özyer'in bulgularıyla farklılaşmıştır.

5.2.24. Aleksitimi düzeyi ile annesinin eğitim durumu değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışmada, annesinin eğitim düzeyi değişkeni için TAÖ–20 (p=0,001<0,05), DTG (p=0,013<0,05), DSDG (p=0,06<0,05) ve DDD (p=0,011<0,05) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur.

TAÖ'de en yüksek aleksitimi düzeylerinin annesi okuma yazması bilmeyenler ($\bar{x}/sd=2,74\pm0,51$) olduğu, en düşük aleksitimi düzeylerine sahip olanların ise annesinin lise mezunu ($\bar{x}/sd=2,31\pm0,51$) olduğu belirlenmiştir.

Ancak TAÖ–20 için annesi okuma yazma bilmeyenlerin ($\bar{x}/sd=2,74\pm0,51$), annesi ilkokul ($\bar{x}/sd=2,47\pm0,50$), ortaokul ($\bar{x}/sd=2,53\pm0,48$) ve lise ($\bar{x}/sd=2,31\pm0,51$) mezunu olanlardan anlamlı olacak şekilde yüksek aleksitimi düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Annesi lise mezunu olanların ise annesi ilkokul ve ortaokul mezunu olanlara göre anlamlı olacak şekilde düşük aleksitimi düzeylerine sahip oldukları görülmektedir.

Aleksitimi görülme sıklığı açısından aleksitiminin en çok annesi okuma yazması olmayanlar %30,0 (n=12), olduğu belirlenmiştir. Daha sonra sırasıyla annesi üniversite %22,2 (n=4), ilkokul %17,7 (n=44), ortaokul %15,3 (n=17), ve lise mezunu olanlar %12,1 (n=7) şeklinde sıralanmaktadır.

DTG’de duyguları tanımada ve DSDG’de duyguları ifade etmede en çok zorluk yaşayanların annesinin okuma yazması bilmeyenlerde ($\bar{x}/sd=2,66\pm0,98$ / $\bar{x}/sd=2,95\pm0,71$), en az zorluk yaşayanların ise annesi lise mezunu ($\bar{x}/sd=2,07\pm0,82$ / $\bar{x}/sd=2,39\pm0,74$) olanlarda olduğu bulunmuştur. DTG için annesi okuma yazma bilmeyenlerin annesi ilkokul ortaokul ve lise mezunu olanlara göre duyguları tanımada anlamlı düzeyde daha fazla güçlük yaşadığı görülmektedir. DDD’de hayal kurmada en çok zorluk yaşayanların annesinin ilkokul mezunu ($\bar{x}/sd=2,63\pm0,42$) olduğu, en az zorluk yaşayanların ise annesinin üniversite mezunu ($\bar{x}/sd=2,39\pm0,74$) olduğu bulunmuştur.

Bu sonuçlar annesinin eğitim durumu değişkeni için “H₄: Öğrencilerin aleksitimi düzeyi ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklemektedir.

Çalışmanın sonucunda genelde annenin eğitim düzeyi düştükçe aleksitimi düzeyinin yükseldiği görülmektedir.

Parker ve arkadaşlarının (1989) çalışmasında, aleksitimi ile annelerin eğitim düzeyi arasında orta düzeyde negatif korelasyon bulunmuştur (Parker vd., 1989, s. 434).

Soylu (2007) çalışmasında, öğrencilerin annelerinin eğitim durumu yükseldikçe sosyal duygusal öğrenme becerilerine sahip olma düzeyinin düştüğünü göstermiştir (Soylu, 2007, s. 100).

Yalçın ve Hamarta'nın (2013), çalışmasında üniversite öğrencilerinin anne eğitim durumu ile duygularını ifade etme alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Yalçın & Hamarta, 2013, s. 50).

Aksoy ve İpek'in (2017), hemşirelik öğrencilerinin aleksitimi düzeyleri belirledikleri çalışmada, annelerinin eğitim durumu ile aleksitimi düzeyi arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır (Aksoy, İpek Ç., 2017, s. 49).

Hamaideh'in (2018) çalışmasında aleksitimi düzeyi ile anne eğitim düzeyi arasında bir ilişki bulunmamıştır (Hamaideh, 2018, s. 277).

Çalışma bulgularımız Parker'ın (1989) çalışma bulguları ile uyumlu olarak değerlendirilmiştir.

5.2.25. Etik pozisyon ile babasının eğitim durumu değişkenleri arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışmada, babasının eğitim düzeyi değişkeni için idealizm boyutunda ($p=0,598>0,05$), ve rölativizm boyutunda ($p=0,530>0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

İdealizm boyutunda en yüksek puanların babalarının eğitimi okuma yazma bilmeyenlerde ($\bar{x}/sd=4,31\pm0,84$), en düşük puanların ise lise mezunu olanlarda ($\bar{x}/sd=3,97\pm0,70$); rölativizm boyutunda en yüksek puanların okuma yazma bilmeyenlerde ($\bar{x}/sd=3,68\pm0,72$) ve en düşük puanların ise ilkokul ($\bar{x}/sd=3,33\pm0,68$) olanlarda olduğu bulunmuştur.

Etik pozisyonların taksonomik gruplandırılması açısından bakıldığında; babanın eğitim durumu bakımından tüm grupların daha çok durumsalcı yaklaşımı benimsedikleri görülmektedir. Babasının eğitim durumuna göre bakıldığında en çok; mutlakçı yaklaşımda üniversite, durumsalcılarda okuma yazmayı bilmeyenler, öznelcilerde lise, istisnacılarda ortaokul mezunu olanlar öne çıkmaktadır.

Bu sonuçlar babasının eğitimi değişkeni için “H₃: Öğrencilerin etik pozisyon ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklememektedir.

Özyer ve Azizoğlu'nun (2010) çalışmasında etik pozisyon ile babalarının eğitim düzeyi arasında ilişki saptanmamıştır (Özyer & Azizoğlu, 2010, 74).

Özdemir (2019) ebelik öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada babasının eğitim durumu ile etik pozisyonlar arasında ilişki olmadığını belirlenmiştir (Özdemir, 2019, s. 53). Çalışma bulgularımız Özyer ve Özdemir'in çalışma bulguları ile uyumlu olarak değerlendirilmiştir.

5.2.26. Aleksitimi düzeyi ile babasının eğitim durumu değişkeni arasındaki ilişkinin tartışması

Çalışmada, babanın eğitim düzeyi değişkeni için TAÖ-20 ($p=0,020<0,05$) ve DDD ($p=0,028<0,05$) alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. DTG ($p=0,079>0,05$) ve DSDG ($p=0,076>0,05$) alt boyutlarında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

TAÖ-20'de aleksitimi düzeyi en yüksek olanların babalarının eğitiminin okuma yazma bilmeyenlerde ($\bar{x}/sd=2,68\pm 0,46$), en düşük olanların ise lise mezunu ($\bar{x}/sd=2,39\pm 0,48$) olanlarda olduğu bulunmuştur.

TAÖ-20 için babası ilkokul ($\bar{x}/sd=2,54\pm 0,45$) mezunu olanların, babası lise ve üniversite mezunu olanlardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek aleksitimi düzeyine sahip oldukları; babası ortaokul mezunu olanların da babası lise mezunu olanlardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek aleksitimi düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir.

Babasının eğitim durumuna göre aleksitimi sıklığına bakıldığında, en çok aleksitimi görülenlerin babası ortaokul mezunu %22,0 ($n=33$) olanlarda, en az aleksitimi görülenlerin ise babasının lise mezunu %13,1 ($n=17$) olduğu belirlenmiştir. Baba eğitim durumu arttıkça aleksitimi düzeyinin azaldığı görülmektedir.

DTG'de duyguları tanımda en çok zorluk yaşayanların babasının ilkokul mezunu ($\bar{x}/sd=2,40\pm 0,88$) olanlar olduğu; DSDG'de duyguları ifade etmede en çok zorluk yaşayanların babası okuma yazma bilmeyenler ($\bar{x}/sd=3,16\pm 1,20$) olduğu; DDD'de hayal kurmada en çok zorluk yaşayanların babasının ortaokul mezunu ($\bar{x}/sd=2,71\pm 0,42$) olduğu belirlenmiştir. DDD'de babası ilkokul

($\bar{x}/sd=2,68\pm0,43$) ve ortaokul ($\bar{x}/sd=2,71\pm0,42$) mezunu olanların, babası lise ($\bar{x}/sd=2,54\pm0,45$) mezunu olanlara göre daha fazla dışa dönük düşünme yapısında oldukları ve hayal kurmada daha fazla güçlük yaşadıkları bulunmuştur.

Bu sonuçlar babasının eğitimi değişkeni için “H₄: Öğrencilerin aleksitimi düzeyi ile demografik değişkenleri arasında fark vardır.” hipotezini desteklemektedir.

Yalçın ve Hamarta'nın (2013), çalışmasında üniversite öğrencilerinin baba eğitim durumu ile duygularını ifade etme alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Yalçın, Hamarta, 2013, s. 50). Hamaideh (2018) çalışmasında aleksitimi düzeyi ile babanın eğitim düzeyi arasında bir ilişki olmadığını belirtmektedir (Hamaideh, 2018, s. 277).

Salminen ve arkadaşlarının (1999), Yaluğ ve arkadaşlarının (2003) çalışmalarında ailelerin eğitim düzeyi düştükçe aleksitimi düzeyinin yükseldiği yönünde bir ilişki olduğu belirtilmiştir (Salminen vd., 1999, s:75–82; Yaluğ, Aydoğan & Savrun, 2003, s. 80). Her iki çalışmada çalışmamızla uyumlu bulunmuştur.

5.2.27. Etik pozisyon ve aleksitimi ilişkisinin ebeveynlerin eğitim düzeyleri değişkenleri açısından tartışması

Çalışmanın sonucunda öğrencilerin anne ve babasının eğitim düzeyleri ile aleksitimi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin annesinin ve babasının eğitim düzeyi arttıkça aleksitimi düzeyinin azaldığı görülmektedir. Etik pozisyonları arasında ise bir ilişki bulunmamıştır. Anne babanın eğitim düzeyi arttıkça çocuklarını daha etkin eğitmeleri, duygularını daha iyi ifade etmeleri ve çocuklarının da duygularının farkında olması için yardımcı olmaları, onların duygularını ifade etmeleri için daha fazla demokratik ortam oluşturmaları beklenmektedir. Ayrıca ebeveynlerin eğitim düzeyinin artması ve giderek Batı kültürü ile daha yoğun etkileşen kültürümüzde zaman içinde öğrencilerin daha rölativist yaklaşımı benimseyecekleri de düşünülmektedir.

5.3. Öğrencilerin Etik Pozisyonlarının Taksonomik Grupları ile Aleksitimi Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Tartışması

“H₅: Öğrencilerin etik pozisyonlarının taksonomik grupları ile aleksitimi düzeyleri arasında fark vardır.”

Çalışmada etik pozisyonların taksonomik grupları ile aleksitimi düzeyleri arasındaki ilişkiye bakıldığında; TAÖ–20 ($p=0,004<0,05$) ile DTG ($p=0,043<0,05$) ve DDD ($p=0,000<0,05$) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. DSDG ($p=0,798>0,05$) alt boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

TAÖ–20’de aleksitimi düzeyi en yüksek olanların öznelciler ($\bar{x}/sd=2,64\pm 0,49$) olduğu; yapılan değerlendirmeye göre TAÖ–20 için farklılığın, öznelciler ($\bar{x}/sd=2,65\pm 0,46$) ile durumsalcılar ($\bar{x}/sd=2,46\pm 0,54$), mutlakçılar ($\bar{x}/sd=2,41\pm 0,50$) ile istisnacılar ($\bar{x}/sd=2,52\pm 0,43$) arasında olduğu bulunmuştur.

DTG’de duyguları tanımlamada en çok zorluk yaşayanların, DSDG’de duyguları ifade etmede en çok zorluk yaşayanların, DDD’de hayal kurmada en çok zorluk yaşayanların öznelciler ($\bar{x}/sd=2,48\pm 0,84$ / $\bar{x}/sd=2,62\pm 0,65$ / $\bar{x}/sd=2,80\pm 0,43$) olduğu belirlenmiştir. DTG için farklılığın öznelciler ($\bar{x}/sd=2,48\pm 0,84$) ile durumsalcılar ($\bar{x}/sd=2,29\pm 0,90$), mutlakçılarla ($\bar{x}/sd=2,14\pm 0,84$) ile istisnacılar ($\bar{x}/sd=2,25\pm 0,75$) arasında olduğu bulunmuştur.

DDD için farkın, öznelciler ($\bar{x}/sd=2,80\pm 0,43$) ile durumsalcılar ($\bar{x}/sd=2,54\pm 0,45$) ve mutlakçılar ($\bar{x}/sd=2,51\pm 0,42$) ayrıca istisnacılar ($\bar{x}/sd=2,74\pm 0,42$) ile durumsalcılar ve mutlakçılar arasında olduğu bulunmuştur.

Sonuçlar tüm gruplar içinde öznelcilerin daha yüksek aleksitimi puanlarına sahip olduklarını, öznelcilerin genel olarak DTG ve DDD’de de anlamlı bir şekilde daha fazla güçlük yaşadıklarını göstermektedir. Aleksitimide duygusal içgörünün azalması, dışa dönük düşünme, empati

yapma becerisinin azalması ve öznel özellikler ile egoizmin arttığı görülmektedir. Bu nedenle sonuçlarda öznelcilerin aleksitimik skorlarının yüksek çıkması aleksitiminin özellikleri ile de uygun olduğu belirlenmiştir.

Bu sonuçlar “H₅: Öğrencilerin etik pozisyonlarının taksonomik grupları ile aleksitimi düzeyleri arasında fark vardır.” hipotezi desteklemektedir.

Öznelciler, yüksek oranda rölativist, düşük oranda idealist bireylerdir. Öznelciler, evrensel etik ilkeler fikrini reddederler ve olumsuz sonuçların mutlaka ahlaki bir eylemde bulunmadığına inanırlar. Öznelciler yüksek rölativist olmalarının yanında, düşünceden ziyade o durumu ilgilendiren duyguları ön planda tutuyor olduklarından, ahlaki yasalara veya bir eylemin başkalarını etkileyen sonuçlarına daha az önem vermektedirler. Kişisel, öznel duygulara dayanarak kendi çıkarlarına göre yargılarda bulunma olasılıkları daha yüksektir. Bu açıdan ideolojileri egoizme benzemektedir (Forsyth, 1980, s. 177; Forsyth, 1992, s. 463; Barnett vd., 1994, s. 472; Waterman, 1988, s. 284–285).

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Üniversite öğrencilerinin etik pozisyonları ile aleksitimi düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik bu çalışmanın sonuçları aşağıdaki gibidir:

Etik pozisyon ve aleksitimi ilişkisini ortaya koymak için yapılan regresyon ve korelasyon analizlerine göre etik pozisyonlar ile aleksitimi arasında ilişki bulunmuştur. Korelasyon analizine göre idealizm ile bireylerin hayal kurmada güçlük yaşamaları arasında ileri düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunun nedeninin, hayal kurmanın içgörü ile ilişkili olması, kişiyi başkalarına zarar vermeden uzaklaştırdığı ve dolayısıyla duyguların etik karar vermede etkili olması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Korelasyon analizine göre rölativizm ile duyguları tanımada güçlük arasında ileri düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmaktadır. Ayrıca duyguları ifade etmede güçlük arasında da çok önemli düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bunun nedeninin, aleksitiminin faydacı duygulara eğilimi arttırması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Regresyon analizine göre; idealizm ile duyguları ifade etmede güçlük arasında anlamlı, dışa dönük düşünme ileri düzeyde anlamlı bulunmuştur. Rölativizm ile dışa dönük düşünme arasında ileri düzeyde anlamlılık bulunmuştur.

Öğrencilerin idealist yaklaşımı, rölativist yaklaşımdan daha çok benimsedikleri görülmektedir. Öğrencilerin, başkalarının refahı için daha fazla endişe duydukları, başkalarına zarar vermekten kaçındıkları, iyiliğe yol açma potansiyellerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. İdealizm deontolojik etik teorisi ile entegre olduğu için öğrencilerin çoğunluğunun deontolojik etik teoriyi benimsedikleri söylenebilir.

Öğrencilerin duyguları tanımada güçlük yaşama düzeyleri arttıkça rölativist yaklaşımı yani 'başkalarının üzerinde etkisi ne olursa olsun ahlaki davranışların, durumsal ve kişilere göre ilgili özel koşullara bağlı olduğuna inandıkları' görülmektedir. Bu sonuç aleksitiminin etik pozisyona etkisini ortaya koyan sonuçlardan biridir. Aleksitimi düzeyi arttıkça rölativizm

oranının da arttığı ve anlamlı farklılık oluştuğu görülmüştür. Ayrıca duygu tanımada ve duyguları ifade etmekte güçlük arttıkça bireylerin daha rölativist kararlar verdikleri görülmektedir. Aleksitimini faydacı duyguları tetiklemesi nedeniyle bu sonuç aleksitiminin yapısına uygun bulunmuştur.

Kadın öğrencilerin erkeklere oranla anlamlı düzeyde yüksek idealizme sahip oldukları; kadın öğrencilerin erkeklere göre daha çok mutlakçı ve durumsalcı yaklaşımı benimsedikleri, erkek öğrencilerin ise kadın öğrencilere göre daha çok öznelci ve istisnacı yaklaşımı benimsedikleri görülmektedir. Bu durum kadınların başkalarına zarar gelmesi konusunda daha çok endişelendiklerive bundan sakındıkları anlamına gelmektedir.

Erkek öğrencilerin kadın öğrencilere oranla daha fazla dışa dönük düşündükleri yani daha zayıf hayal gücüne sahip oldukları görülmektedir. Bu sonucun kültürel yapıyla ilgili olduğu düşünülmektedir.

18–20 yaş gurubundaki öğrencilerin 24 ve üzeri yaş grubundaki öğrencilere göre rölativizm düzeyinin daha yüksek olduğu dolayısıyla yaş arttıkça rölativizm oranında bir azalma olduğu görülmüştür. Etik pozisyonların taksonomik gruplandırılması açısından bakıldığında; tüm yaş gruplarında en çok durumsalcı yaklaşımın benimsendiği; mutlakçılarda 24 ve üzeri, durumsalcılarda 18-20, öznelcilerde ve istisnacılarda 21-23 yaş grubunun öne çıktığı görülmektedir. Kişilerin yaşının ilerlemesiyle birlikte ahlaki gelişimlerinin ve karar verme becerilerinin de artması nedeniyle bu durum beklenen bir sonuçtur.

Yaşın ilerlemesiyle birlikte aleksitimi ile ilgili özelliklerin ve aleksitimi var olma sıklığının genel olarak azaldığı görülmektedir. Yaş ilerledikçe tecrübelerle birlikte bireyin daha çok duygularını tanınması, ifade etmesi ve içgörüsünün artması beklenmektedir.

Öğrencilerin yaşamış oldukları bölgeler değerlendirildiğinde tüm kategorilerde en çok durumsalcı yaklaşımın benimsendiği; mutlakçı yaklaşımda Doğu Anadolu, durumsalcı yaklaşımda Güney Doğu Anadolu, öznelci yaklaşımda Karadeniz, istisnacı yaklaşımda Marmara ve Akdeniz Bölgesi öne çıkmaktadır.

Aleksitimi sıklığı bakımından en çok Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nin en az Ege Bölgesi'nin olduğu görülmektedir.

Genel olarak, Güneydoğu Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelenlerin rölativizm düzeyi ile duyguları tanıma ve ifade etme sorunlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun nedeninin, aleksitiminin faydacı yaklaşıma eğilimi arttırması olduğu düşünülmektedir. Bu sonuç, korelasyon analizine göre de aleksitimi düzeyinin artışı ile rölativizm oranının da artmış olduğu sonucuyla uyumlu bulunmuştur. Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelenlerin, en yüksek idealizm puanlarına sahip olup duyguları ifade etmede zorluk yaşadıkları görülmüştür. Bunun nedeni, sosyo-ekonomik durumlar, aile yapısı gibi kültürel yapının oluşturduğu ahlaki gelişim evresi olabileceği düşünülmektedir.

Yaşadığı yer açısından yapılan değerlendirmede tüm kategorilerde en çok durumsalcı yaklaşımın benimsendiği; mutlakçı, durumsalcı ve istisnacı yaklaşımda kasaba ya da köyde yaşayanların; öznelci yaklaşımda şehirde yaşayanların da daha öne çıktığı görülmektedir.

Aleksitiminin sıklığı bakımından; en çok şehirde en az kasaba/köyde yaşayan öğrencilerde aleksitimi görüldüğü ancak kasaba/köyden gelen öğrencilerin daha fazla aleksitimi skorlarına sahip oldukları görülmüştür.

Etik pozisyonlar ve aleksitimdeki bölge/yaşanılan yer ile ilgili farklılıkların nedeninin kültürle ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Kardeş sayısı için idealizm ve rölativizm boyutlarında anlamlı farklılık görülmemiştir. Etik pozisyonların taksonomik gruplandırılması açısından bakıldığında; genel olarak tüm gruplarda sırasıyla idealist tercihler olan durumsalcı, mutlakçı, daha sonra rölativist tercihler olan öznelci ve istisnacı yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Mutlakçılarda 3-4 kardeşi olanlar, öznelcilerde ve durumsalcılarda 1-2 kardeşi olanlar, istisnacılarda 5 ve üzeri kardeşi olanlar öne çıkmaktadır. 5 kardeş ve üzerinin istisnacı yaklaşımı benimsemesi aleksitimi düzeylerinin yüksek olması faydacı yaklaşıma eğilimin artması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Duyguları ifade etmede, 5 ve üzeri kardeş sayısı olanların daha çok sorun yaşadıkları ve istatistiksel olarak anlamlı olmasa da aritmetik ortalamalara bakıldığında kardeş sayısı arttıkça aleksitimi düzeyinin arttığı görülmektedir. Bunun nedeninin, kalabalık ailelerde duyguları ifade etmeye yeterince fırsat bulunamaması ve kültür ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Okuduğu bölüm açısından yapılan değerlendirmede tüm kategorilerde en çok durumsalcı yaklaşımın benimsendiği; Yaşlı Bakımı Programı'nda okuyan öğrencilerin daha çok durumsalcı, Tıbbi Dokümantasyon Ve Sekreterlik'in daha çok mutlakçı, Tıbbi Görüntüleme Teknikleri, Tıbbi Laboratuvar Teknikleri ve Ortopedik Protez ve Ortez'in daha çok öznelci, İlk ve Acil Yardım ve Optisyenlik'in daha çok istisnacı olduğu görülmektedir.

Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Bölümü'nün Optisyenlik, Yaşlı Bakımı, İlk ve Acil Yardım ve Tıbbi Görüntüleme Teknikleri Bölümlerindeki öğrencilere göre istatistiksel anlamlı farklılık oluşturacak düzeyde daha fazla duyguları tanımada sorun yaşadıkları, ayrıca Tıbbi Laboratuvar Teknikleri Bölümü öğrencilerinin Optisyenlik Bölümü öğrencilerine göre istatistiksel olarak bir farklılık oluşturacak düzeyde duyguları tanımada zorluk yaşadıkları bulunmuştur. Optisyenlik Bölümü öğrencilerinde hiç aleksitimiye rastlanmadığı görülmektedir. Optisyenlik Bölümü öğrencilerinde aleksitimiye rastlanmamasının nedeninin, bu bölümden katılımcı sayısının daha az olması ve öğrenci profilinin diğer bölümlerdekilere göre çoğunlukla lisans düzeyinde eğitim seviyelerinin olmasının yanında ikinci üniversite okuyan, çalışan ve yaşça daha büyük öğrencilerden oluşması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Optisyenlik Bölümünden yalnızca dokuz öğrencinin çalışmaya katılım sağlamasının dikkatli yorumlanması gerektiği ve aleksitimi olmaması sonucunda etkili olabileceği düşünülmektedir. Tıbbi Laboratuvar Tekniklerinin en yüksek rölativizm puanlarına sahip oldukları aynı zamanda duyguları tanımada anlamlı düzeyde güçlük yaşadıkları görülmektedir. Bu sonucun, aleksitiminin faydacı yaklaşıma isteği artırması özelliği ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Bölüm memnuniyeti değişkeni için idealizm boyutunda anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. Rölativizm boyutunda ise bölümünden memnun olmayanlar lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Bölümünden memnun olanların mutlakçı ve durumsalcı yaklaşımı, bölümünden memnun olmayanların ise öznelci ve istisnacı yaklaşımı daha çok benimsedikleri görülmektedir.

Bölümünden memnun olmayanların, bölümünden memnun olanlara göre duyguları tanımada anlamlı düzeyde zorluk yaşadıkları bulunmuştur. Bölümünden memnun olmama durumu öğrencilerde, istemediği bölümü okumanın getirdiği stres, yakın gelecekte buna yönelik ne yapması gerektiğine ilişkin kafa karışıklığı ve gelecek kaygısı gibi olumsuz duygular oluşturabilmektedir. Olumsuz duyguların aleksitimi düzeyi ile pozitif ilişkili olması nedeniyle bölümünden memnun olmayan öğrencilerin aleksitimi düzeylerinin daha yüksek bulunması beklenen bir sonuçtur. Stres, kaygı gibi olumsuz duyguların getirdiği içgörü azalması ve duyguları tanımada güçlük aynı şekilde beklenen bir sonuçtur.

Ekonomik durum algısı değişkeni için idealizm boyutunda, ekonomik durum algısı sıkıntı içinde olanların, rahat olanlarla ve mütevazı olanlarla anlamlı farklılık oluşturacak düzeyde daha düşük idealizm puanlarına sahip oldukları bulunmuştur. Tüm kategorilerde en çok durumsalcı yaklaşım benimsendiği görülmektedir. Ekonomik durum algısı için en çok; mutlakçı ve durumsalcı yaklaşımda rahat, öznelci ve istisnacı yaklaşımda sıkıntı içinde ifadeleri öne çıktığı görülmektedir.

Ekonomik durum algısı rahat olan öğrencilerin, mütevazı ve sıkıntı içinde olanlara göre aleksitimi düzeyi anlamlı farklılık oluşturacak düzeyde düşük bulunmuştur. Bu sonucun, ekonomik sıkıntıların doğurduğu olumsuz sonuçların bireyin duygusal durumuna yansımaları ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Bu sonuçların nedeninin, ekonomik sıkıntıların getirdiği olumsuz duyguların aleksitimi düzeyini artırması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Ailelerinin aylık geliri, 4301 TL ve üzeri ve 0–1800 TL olan öğrencilerin, 2801–4300 TL aylık gelire sahip olan öğrencilerden anlamlı düzeyde daha az idealist oldukları, bulunmuştur. Tüm kategorilerde daha çok durumsalcı yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Ailesinin aylık gelirine göre daha çok mutlakçılarda 2801–4300 TL, durumsalcılarda 0–1800 TL, öznelcilerde 1801–2800 TL, istisnacılarda ise 4301 TL ve üzeri olanların öne çıktığı görülmektedir.

Ailelerin aylık gelir seviyesi düştükçe idealizm puanlarının anlamlı düzeyde arttığı, aleksitimi düzeyinin ise değişmediği görülmektedir.

Annesinin eğitim durumu bakımından tüm grupların daha çok durumsalcı olduğu görülmektedir.

Genel olarak ise öğrencilerin annenin eğitim düzeyi düştükçe aleksitimi düzeyinin yükseldiği görülmektedir.

Babasının eğitim durumu bakımından tüm grupların daha çok durumsalcı olduğu görülmektedir.

Babasının eğitim düzeyi değişkeni için TAÖ–20 için babası ilkökul mezunu olanların, babası lise ve üniversite mezunu olanlardan; ayrıca babası ortaokul mezunu olanların da babası lise mezunu olanlardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek aleksitimi skorlarına sahip oldukları bulunmuştur. Genel olarak, babanın eğitim düzeyi arttıkça aleksitimi düzeyinin azaldığı görülmektedir. Anne babanın eğitim düzeyi arttıkça çocuklarını daha etkin eğitmeleri, duygularını daha iyi ifade etmeleri ve çocuklarının da duygularının farkında olması için yardımcı olmaları, onların duygularını ifade etmeleri için daha fazla demokratik ortam oluşturmaları beklenmektedir.

Etik pozisyonların taksonomik grupları ile aleksitimi düzeyleri arasındaki ilişkiye bakıldığında; öznelcilerin aleksitimi düzeylerinin, durumsalcılar, mutlakçılar ve istisnacılardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. Öznelcilerin, duyguları tanımada, durumsalcılar, mutlakçılar ve istisnacılardan daha fazla zorluk yaşadıkları görülmektedir. Öznelcilerin ve istisnacıların hayal kurmada durumsalcılar ve mutlakçılardan daha fazla

zorluk yaşadıkları görülmektedir. Aleksitimide duygusal içgörünün azalması, dışa dönük düşünme, empati yapma becerisinin azalması ve öznel özellikler ile egoizmin arttığı görülmektedir. Bu nedenle sonuçlarda öznelcilerin aleksitimik skorlarının yüksek çıkması aleksitiminin özellikleri ile de örtüşmektedir.

6.2. Öneriler

Sağlık alanında etik karar verme ve eyleme geçme birçok farklı alandan çok daha önem arz etmektedir. Çoğu zaman gerçekleştirilen tıbbi ve etik eylemlerin geri dönüşü ve telafisi mümkün olmamaktadır. Etik karar verme birçok faktörden etkilenir. Bunlardan ikisi, çalışmanın konusu olan etik pozisyonlar ve duygulardır. Çalışmanın sonucunda da görüldüğü üzere insanların etik problemleri çözerken kullandıkları etik pozisyonları, duygularından etkilenir. Etik pozisyonları bilmek bireyin kendisini tanımasını ve başkalarının tepkilerini daha iyi anlamasını sağlamaktadır. Etik pozisyonlar ya da yaklaşımlar, etik sorunların çözümünde, sorunların dört ayrı perspektiften ele alınmasını, sorununun daha iyi anlaşılmasını, açık ve mantıklı tartışma ile en iyi sonuca ulaşılmasını sağlayacaktır (Forsyth, 1992, s:468). Bu nedenle, eğitim süreçlerinde sağlık profesyoneli adaylarının etik pozisyonlarının bilinmesi, etik farkındalığın geliştirilmesi, etik karar vermeyi engelleyebilecek ya da yanlış etkileyebilecek faktörlerin belirlenmesi önemlidir.

Gerek eğitim hayatını sürdürmekte olan sağlık çalışanı adayları gerekse alanda aktif hizmet sunan sağlık çalışanlarının etik problemlerin etkin bir şekilde üstesinden gelebilmeleri için duygusal durumlarının farkında olmaları ve ihtiyaç halinde destek almaları sağlanmalıdır.

Bireylerin kendini tanıma, zayıf ve güçlü yönlerini bilme, kendi duygularını tanıma, anlama gibi kişisel nitelikleri, başkalarına zarar vermekten sakınıp yardımcı olma isteğini artırarak etik karar verme olasılığını yükseltecektir.

Bu nedenle eğitimciler tarafından eğitim sürecinde aleksitimi ve aleksitimiye tetikleyen depresyon, stres gibi unsurlar açısından öğrenci

taraması yapılması sağlanmalı, aleksitimi olan bireylerin tespit edilip gerekli eğitim ve desteği alabilmeleri amacıyla yönlendirme yapılmalıdır.

Etik karar sürecinde duyguların göz ardı edilmemesi, küçümsenmemesi, duyguların mantıksız değil rasyonel kararları desteklediğinin bilinmesi önemlidir. Etik karar verme üzerine günümüzde yapılan beyin araştırmaları ve pek çok bilim alanında yapılan çalışmalar geçmişte bilinenlerin aksine etik karar vermenin iç içe geçmiş bilişsel ve duygusal süreçlerle birlikte gerçekleştiğini göstermektedir. Bireysel ve toplumsal olaylarda davranış değişikliği oluşturmak istendiğinde duyguları motive etmenin son derece önemli olduğu kabul edilen bir gerçektir. Öğrencilerde etik bilincin, tutumun ve davranışın geliştirilmesinde etkin etik eğitimi için çağdaş bilimsel araştırmalar ışığında yeni eğitim yöntemlerinin geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Bilindiği üzere etik evrenseldir. Ancak farklı kültürlerde ve farklı alanlarda etik karar vermeyi etkileyecek birçok faktör vardır. Üniversitelerde farklı kültürden bireylerin buluşma noktalarından biridir. Etik kararın duygulardan etkilenmesi nedeniyle farklı kültürlerden insanların ortak değerlerde buluşabilmesi bazı duyguları ortaklaştırabilmesine bağlıdır. Bu nedenle de müfredatlarda, etik eğitiminde duyguların rolünün yeterince tanımlanması ve etik pozisyonlar ve duyguların önemini de içeren etik karar verme becerilerini geliştirici faaliyetlerin arttırılması sağlanabilir.

Üniversitelerde etik derslerinin, etik eğitimindeki yeni eğitim yöntemleri ve müfredata uygun olacak şekilde gözden geçirilmesi ve mevcut durumda çoğunlukla oldukça yetersiz olan ders saatlerinin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR DİZİNİ

- Akarsu, B. (1975). *Felsefe terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akbaba, A., & Erenler, E. (2011). *Etik karar verme ve cinsiyet farklılıkları üzerine bir araştırma. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (31)*.<https://dergipark.org.tr/en/pub/dpusbe/issue/4773/65721>
- Akça, T. (2009). *Deontolojiden Biyoetiğe Tıp Etiğinin Evrimi*.
http://endokrin.com/pdf/220868211640_eddd_agustos_2012.pdf
- Aksoy, M., & İpek Çoban, G. (2017). Hemşirelik öğrencilerinin aleksitimi düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi, 14(1)*: 45-51.
- Altıntaş, M. E. (2014). Ahlâk eğitimine feminist bir yaklaşım: Özen yaklaşımı. *Bilimname, 1*: 99-120.
- Amazeen, M. A. (2016). Effects of integrating advertising ethics into course instruction. *Journal of Advertising Education, 20(1-2)*: 32-43.
- Aristoteles (2016). Retorik, (Çev. Mehmet H. Doğan). Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Avramova, Y. R., & Inbar, Y. (2013). Emotion and moral judgment. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science, 4(2)*: 169-178.
- Aydın, E. (2001). *Tıp etiğine giriş. 1*. Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Aydın, E., & Ersoy, Y. N. (1995). *Klinikte Etik Karar Verme Süreci. Türkiye Klinikleri Journal Of Medical Ethics-Law And History, 3(1)*: 12-16.<https://www.turkiyeklinikleri.com/article/en-klinikte-etik-karar-verme-sureci-44461.html>
- Aydın, İ. (2012). *Yönetmelik mesleki ve örgütsel etik. 3*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

“KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam Ediyor)”

Aydın, U. (2011). *Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetiminde Etik Ve Ahlak. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(2): 39-50.*

<http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/en/download/article-file/107627>

Babin, B. J., & Griffin, M. (1995). A closer look at the influence of age on consumer ethics. *Advances in Consumer Research, 22(1): 668-673.*

Bagby, M., Taylor, G. J., & Ryan, D. (1986). Toronto Alexithymia Scale: Relationship with personality and psychopathology measures. *Psychotherapy and Psychosomatics, 45(4): 207-215.*

Bagby, R. M., Parker, J. D., & Taylor, G. J. (1994). The twenty-item Toronto Alexithymia Scale-I. Item selection and cross-validation of the factor structure. *Journal of Psychosomatic Research, 38(1): 23-32.*

Bahar, Z., Beşer, A., Mızrak, B., Bahçelioğlu, D., Demirtaş, D., Özdemir, D., & Elçigil, A. (2011). *Hemşirelerin Karşılaştıkları Etik İkilemlerin İncelenmesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 14(2): 52-60.*<https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunihem/issue/2653/34200>

Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (1996). Mechanisms of moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of personality and social psychology, 71(2): 364-374.*

Barbera, K. L., Christensen, M. M., & Barchard, K. A. (2004). Relating family size and birth order to emotional intelligence, Western Psychological Association, Annual Convocation Poster Presentation, 2004, s.1-3. Phoenix Arizona.

Barnett, T., Bass, K., & Brown, G. (1994). Ethical ideology and ethical judgment regarding ethical issues in business. *Journal of Business Ethics, 13(6): 469-480.*

Bechara, A. (2004). Disturbances of emotion regulation after focal brain lesions. *Int Rev Neurobiol, 62(159):159-193.*

“KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam Ediyor)”

- Bentham, J., & Mill, J. S. (2015). *Utilitarianism and other essays*. UK: Penguin.
- Berntson, G. G., Norman, G. J., Bechara, A., Bruss, J., Tranel, D., & Cacioppo, J. T. (2011). *The insula and evaluative processes*. *Psychological science*, 22(1): 80-86.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3261800/>
- Civaner, M. (2015). *Tıp etiği el kitabı*.
https://www.ttb.org.tr/kutuphane/tip_etigi_2017.pdf
- Borkowski, S. C., & Ugras, Y. J. (1998). Business students and ethics: a meta-analysis. *Journal of Business Ethics*, 17(11): 1117-1127.
- Bower, G. H. (1981). *Mood and memory*. *American Psychologist*, 36(2): 129-148. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.36.2.129>
- Burucuoğlu, M., & Erdoğan, E. (2016). Etik pozisyon ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirliğine ilişkin bir çalışma. *The Journal of International Scientific Researches*, 1(3): 7-15.
- Büken, N. Ö. (2018). İnsanın örselenebilirliği/savunmasızlığı ve kişisel bütünlüğüne saygı ilkesi temelinde kadınlar. *Türkiye Klinikleri J Obstet Womens Health Dis Nurs-Special Topics*, 4(1): 1-11.
- Can, P., & Özdemir, Ö. (2019). Duygusal zekânın tüketici etik davranışları üzerindeki rolüne ilişkin bir araştırma. *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, 2(6): 286-302.
- Canan, A. (2005). İşletmelerde etiksel karar almada kültürün rolü. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2): 31-52.
- Cantu, R. (2019). Physical therapists' perception of workplace ethics in an evolving health-care delivery environment: a cross-sectional survey. *Physiotherapy theory and practice*, 35(8): 724-737.

“KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam Ediyor)”

Caplan, A. L. (1983). *Can applied ethics be effective in health care and should it strive to be?. Ethics, 93(2), 311-319.*

<https://www.jstor.org/stable/pdf/2380422.pdf>

Carney, D. R., & Mason, M. F. (2010). Decision making and testosterone: When the ends justify the means. *Journal of experimental social psychology, 46(4): 668-671.*

Cecchetto, C., Korb, S., Rumiati, R. I., & Aiello, M. (2018). Emotional reactions in moral decision-making are influenced by empathy and alexithymia. *Social neuroscience, 13(2):226-240.*

Cevizci, A. (2002). *Etiğe giriş. 1.* İstanbul: Paradigma Yayınları.

Ceyhan, B. (2013). Fen bilgisi öğretmen adaylarının etik ilkeler hakkındaki görüşleri ve moral değerlerinin belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.

Choe, S. Y., & Min, K. H. (2011). Who makes utilitarian judgments? The influences of emotions on utilitarian judgments. *Judgment and Decision Making, 6(7): 580-592.*

Choi, D.L., Perry, J.L., (2010). *Developing a tool to measure ethical sensitivity in public administration and its application. International Review of Public Administration, 14(3): 1-12.*
<https://doi.org/10.1080/12294659.2010.10805157>

Chowdhury, R. M. (2017). Emotional intelligence and consumer ethics: The mediating role of personal moral philosophies. *Journal of Business Ethics, 142(3): 527-548.*

Cooper, T. L. (2006). *The responsible administrator: an approach to ethics for the administrative role. 5.* San Francisco: Jossey-Bass.

Copp, D. (Ed.). (2005). *The Oxford handbook of ethical theory.* London: Oxford University Press.

“KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam Ediyor)”

- Culhane, S. E., Morera, O. F., Watson, P. J., & Millsap, R. E. (2009). Assessing measurement and predictive invariance of the toronto alexithymia Scale–20 in US anglo and US hispanic student samples. *Journal of personality assessment, 91*(4):387-395.
- Çabuklu, Y. (2004). *Toplumsalın sınırında beden*. İstanbul: Kanat Kitap, Pusula Yayıncılık.
- Çakar, U., & Arbak, Y. (2004). *Modern Yaklaşımlar Işığında Değişen Duygu-Zekâ İlişkisi ve Duygusal Zekâ*. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6*(3): 23-48.
<http://acikerisim.deu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.12397/5536/6.3%20cakar-arbak.pdf?sequence=1>
- Çam, Z., Çavdar, D., Seydoğulları, S., & Çok, F. (2012). *Ahlak Gelişimine Klasik Ve Yeni Kuramsal Yaklaşımlar*. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. 12*(2):1211-122.
https://www.academia.edu/5544644/Ahlak_Geli%C5%9Fimine_Klasik_ve_Yeni_Kuramsal_Yakla%C5%9F%C4%B1mlar
- Çotuksöken, B. (2003). *Felsefe Açısından Etik: Tanımlar-Sınırlar*. *Türkiye Mühendislik Haberleri, 423*:12-16.
<http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/284.pdf>
- Davis, M. A., Andersen, M. G., & Curtis, M. B. (2001). Measuring ethical ideology in business ethics: A critical analysis of the ethics position questionnaire. *Journal of business ethics, 32*(1):35-53.
- Dere, J., Falk, C. F., & Ryder, A. G. (2012). Unpacking cultural differences in alexithymia: The role of cultural values among Euro-Canadian and Chinese-Canadian students. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 43*(8): 1297-1312.
- Dereboy, F. (1990a). Aleksitimi öz-bildirim ölçeklerinin psikometrik özellikleri üzerine bir çalışma, Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi Tıp FakültesiPsikiyatri Anabilim Dalı, Ankara.

“KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam Ediyor)”

- Dereboy, F. (1990b). Aleksitimi: bir gözden geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 3:157-167.
- Diş, S. B. (2017a). *Ahlâkta Duyguların Yerine İlişkin Bir Değerlendirme. Akademik-Us*, 1(2):187-204.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/akademikus/issue/32943/346225> (Erişim Tarihi: 05.05.2018).
- Diş, S. B. (2017b). *Bentham ve Mill'in Klasik Faydacılığı Bağlamında Mutluluk Problemi. Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, (7): 80-100.<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/386581>
- Duke, A. A., & Bègue, L. (2015). The drunk utilitarian: blood alcohol concentration predicts utilitarian responses in moral dilemmas. *Cognition*, 134:121-127.
- Dunbar, W. S. (2005). Emotional engagement in professional ethics. *Science and Engineering Ethics*, 11(4):535-551.
- Kadioğlu, F. G., Kadioğlu, S. (2019). Klinik Uygulamalarda Karar Verme Süreci. (Ed. Erdemir, D. A., Sezgin, G., Usmanbaş, Ö., & Şaylıgil, Ö.). Çağdaş klinik etik (21. yüzyılda olgu örnekleriyle) içinde (79). Nobel Tıp Kitabevi.
- Eriş, E. (2009). Seçmenlerin etik kimlikleri ve etik inançları ile siyasal tercihleri arasındaki ilişki: 22 Temmuz 2007 Genel Seçimleri Niğde örneği, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Forsyth, D. R. (1980). A taxonomy of ethical ideologies. *Journal of Personality and Social psychology*, 39(1): 175-184.
- Forsyth, D. R., Nye, J. L., & Kelley, K. (1988). Idealism, relativism, and the ethic of caring. *The Journal of Psychology*, 122(3): 243-248.

“KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam Ediyor)”

- Forsyth, D. R. (1992). Judging the morality of business practices: The influence of personal moral philosophies. *Journal of Business Ethics*, 11(5-6): 461-470.
- Forsyth, D. R., O'boyle, E. H., & McDaniel, M. A. (2008). East meets west: A meta-analytic investigation of cultural variations in idealism and relativism. *Journal of Business Ethics*, 83(4): 813-833.
- French, W., & Weis, A. (2000). *An ethics of care or an ethics of justice. In (Editörs J. Sojka and J. Wempe) Business Challenging Business Ethics: New Instruments for Coping with Diversity in International Business* (pp. 125-136). Dordrecht: Springer.
- Fukunishi, I., Nakagawa, T., Nakamura, H., Kikuchi, M., & Takubo, M. (1997). Is alexithymia a culture-bound construct? Validity and reliability of the Japanese versions of the 20-item Toronto Alexithymia Scale and modified Beth Israel Hospital Psychosomatic Questionnaire. *Psychological Reports*, 80(3): 787-799.
- Garaigordobil, M. (2013). Sexism and alexithymia: Correlations and differences as a function of gender, age, and educational level. *Anales de psicología*, 29(2): 368-377.
- Gaudine, A., & Thorne, L. (2001). Emotion and ethical decision-making in organizations. *Journal of Business Ethics*, 31(2): 175-187.
- Gleichgerrcht, E., Tomashitis, B., & Sinay, V. (2015). *The Relationship Between Alexithymia, Empathy and Moral Judgment in Patients with Multiple Sclerosis. European Journal of Neurology*, 22(9): 1295-1303. <https://doi.org/10.1111/ene.12745>
- Goleman, D. (1996). *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ*. USA: Bloomsbury Publishing.
- Goleman, D. (2011). *The brain and emotional intelligence: New insights*. Northampton.MA: More Than Sound LLC.

“KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam Ediyor)”

Gökalp, N. (2010). *Duygu ve etik. 1.* İstanbul: Ebabil Yayınları.

Gökalp, N. (2019). *Duygu Eğitimi ve Felsefe.* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 1(1): 77-81.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/910769>

Greene, J. D., Sommerville, R. B., Nystrom, L. E., Darley, J. M., & Cohen, J. D. (2001). *An fMRI Investigation of Emotional Engagement in Moral Judgement. Science, 293(5537):2105-2108. DOI: 10.1126/science.1062872*
<https://pdfs.semanticscholar.org/62df/185ddf7cd74040dd7f8dd72a9a2d85b734ed.pdf>

Grieve, R., & Mahar, D. (2010). *The Emotional Manipulation–Psychopathy Nexus: Relationships With Emotional Intelligence, Alexithymia and Ethical Position. Personality and Individual Differences, 48(8): 945-950.*<https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.02.028>

Groves, K., Vance, C., & Paik, Y. (2008). *Linking Linear/Nonlinear Thinking Style Balance and Managerial Ethical Decision-Making. Journal of Business Ethics, 80(2): 305-325.*<https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10551-007-9422-4.pdf>
(Erişim Tarihi: 21.10.2018).

Gubbins, E., & Byrne, R. M. (2014). Dual processes of emotion and reason in judgments about moral dilemmas. *Thinking & Reasoning, 20(2): 245-268.*

Güğerçin, U., & Ay, Ü. (2017). Etik Konum Ölçeği'nin faktör analitik yapısı: banka çalışanları üzerine bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 35(4): 53-78.*

Güleç, H., Yenel, A. (2010). 20 Maddelik Toronto Aleksitimi Ölçeği Türkçe Uyarlamasının Kesme Noktalarına Göre Psikometrik Özellikleri. *Klinik Psikiyatri Dergisi, 13(3):108-112.*

Güriz, A. (1963). *Faydacı teoriye göre ahlâk ve hukuk.* Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

“KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam Ediyor)”

- Gürses, İ., Kılavuz, M. A. (2016). Kuşakların Ahlâkî Değerleri Birlikte Öğrenmesi: Kohlberg'in Ahlâkî Gelişim Kuramı Açısından Bir Değerlendirme. *Review of the Faculty of Theology of Uludag University*, 25(1):97-117.
- Hadjistavropoulos, T., Malloy, D. C., Sharpe, D., & Fuchs-Lacelle, S. (2003). The ethical ideologies of psychologists and physicians: a preliminary comparison. *Ethics & Behavior*, 13(1):97-104.
- Haidt, J. (2001). The emotional dog and its rational tail: a social intuitionist approach to moral judgment. *Psychological review*, 108(4):814.
- Hair, J. F., R. E. Anderson, R. L. Tatham, William C. B. (1998); *Multivariate Data Analysis*, Fifth Edition. New Jersey: Prentice-Hall.
- Hamaideh, S. H. (2018). Alexithymia among Jordanian university students: Its prevalence and correlates with depression, anxiety, stress, and demographics. *Perspectives in psychiatric care*, 54(2):274-280.
- Hamarta, E., Baltacı, Ö., Üre, Ö., & Demirbaş, E. (2010). Lise öğrencilerinin utangaçlıklarının algılanan anne baba tutumları ve problem çözme yaklaşımları açısından incelenmesi. *Aile ve Toplum*, 11(6): 73-82.
- Hardy, S. A. (2006). Identity, reasoning, and emotion: An empirical comparison of three sources of moral motivation. *Motivation and Emotion*, 30(3):205-213.
- Hargreaves, A. (2001). Emotional geographies of teaching. *Teachers college record*, 103(6):1056-1080.
- Hartranft, S. R. (2009). The effect of ethical ideology and professional values on registered nurses' intentions to act accountably, Doctor of Philosophy, University of South Florida College of Nursing, Florida.
- Henle, C. A., Giacalone, R. A., & Jurkiewicz, C. L. (2005). The role of ethical ideology in workplace deviance. *Journal of Business Ethics*, 56(3): 219-230.

“KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam Ediyor)”

- Huang, C. C., Lu, L. C., You, C. S., & Yen, S. W. (2012). The impacts of ethical ideology, materialism, and selected demographics on consumer ethics: An empirical study in China. *Ethics & Behavior*, 22(4): 315-331.
- Hughes, S. (2002). *Ethical Theories and Dilemmas. British Journal of Perioperative Nursing (United Kingdom): 12(6):211-217.*
<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/175045890201200601>
(Erişim Tarihi: 05.05.2018).
- İzci, F. (2016). *Epilepsi Hastalarında Aleksitimi, Mizaç ve Karakter Özellikleri. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(1):64-75.
http://www.cappsy.org/archives/vol8/no1/cap_08_01_06.pdf (Erişim Tarihi: 05.05.2018).
- Jeffery, R. (2014). *Reason and emotion in international ethics*. London: Cambridge University Press.
- Joukamaa, Jouko Miettunen, Pirkko Kokkonen, Minna Koskinen, Juhani Julkunen, Jussi Kauhanen, Jari Jokelainen, Juha Veijola, Kristian Läksey, Marjo-Riitta Järvelin, M. (2001). Psychometric properties of the Finnish 20-item Toronto Alexithymia Scale. *Nordic Journal of Psychiatry*, 55(2):123-127.
- Kaya, A., Bozaslan, H., & Genç, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18: 208-225.
- Kemerli, B. (2015). Aleksitimi ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği. *Journal Of European Education*, 5(2):38-46.
- Kılıç, E. D., & Önen, Ö. (2009). Öğretmen adaylarının duygusal zekâ düzeyleri ve etik muhakeme yetenekleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1):123-163.

“KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam Ediyor)”

Kibble, D. G. (1998). *Moral education: dilemmas for the teacher. The Curriculum Journal*, 9(1):51-61.

<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/0958517970080105> (Erişim Tarihi: 05.05.2018).

Kiliç, S. (2016). Cronbach's alpha reliability coefficient. *Psychiatry and Behavioral Sciences*, 6(1):47-48.

Kligyte, V., Connelly, S., Thiel, C., & Devenport, L. (2013). The influence of anger, fear, and emotion regulation on ethical decision making. *Human Performance*, 26(4): 297-326.

Koçak, R. (2002). Aleksitimi: Kuramsal çerçeve tedavi yaklaşımları ve ilgili araştırmalar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2):183-212.

Koçak, R. (2005). Duygusal ifade eğitimi programının üniversite öğrencilerinin aleksitimi ve yalnızlık düzeylerine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(23): 29-45.

Koenigs, M., & Tranel, D. (2007). Irrational economic decision-making after ventromedial prefrontal damage: evidence from the Ultimatum Game. *The Journal of Neuroscience*, 27(4):951-956.

Koven, N. S. (2011). Specificity of meta-emotion effects on moral decision-making. *Emotion*, 11(5):1255-1261.

Kuçuradi, İ. (2003). *Etik ve Etikler. Türkiye Mühendis Haberleri Dergisi*, (423):7-9.

<http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/282.pdf> (Erişim Tarihi: 22.05.2018).

Kuçuradi, İ. (2013). *İnsan ve değerleri 5*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

“KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam Ediyor)”

- Kuuppelomäki, M., & Lauri, S. (1998). Ethical dilemmas in the care of patients with incurable cancer. *Nursing ethics*, 5(4):283-293. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/096973309800500402> (Erişim Tarihi: 1.05.2018).
- Kuyumcu, B., & Güven, M. (2012). Türk ve İngiliz üniversite öğrencilerinin duygularını fark etmeleri ve ifade etmeleri ile psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişki. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(3):589-607.
- Lambrecht, L., Kreifelts, B., & Wildgruber, D. (2014). Gender differences in emotion recognition: Impact of sensory modality and emotional category. *Cognition & Emotion*, 28(3):452-469.
- Lau, L. K., & Haug, J. C. (2011). The impact of sex, college, major, and student classification on students' perception of ethics. *Mustang Journal of Business & Ethics*, (2):92-105.
- Lim Choi, D. (2006). Moral reasoning in public service: Individual, organizational, and societal determinants. *International Review of Public Administration*, 11(1):35-45.
- Lu, L. C., & Lu, C. J. (2010). Moral philosophy, materialism, and consumer ethics: An exploratory study in Indonesia. *Journal of Business Ethics*, 94(2): 193-210.
- Macit, M. H. (2009). *Teleolojik Etik Anlayışının Deontolojik Eleştirisi, Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 13: 83-91. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423907365.pdf> (Erişim Tarihi 12.10.2018).
- MacNab, Y. C., Malloy, D. C., Hadjistavropoulos, T., Sevigny, P. R., McCarthy, E. F., Murakami, M., Paholpak, S., Natarajan, S. & Liu, P. L. (2011). Idealism and relativism across cultures: A cross-cultural examination of physicians' responses on the Ethics Position Questionnaire (EPQ). *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 42(7):1272-1278.

“KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam Ediyor)”

Mahmutoğlu, A. (2009). *Etik ve Ahlak, Benzerlikler, Farklılıklar ve İlişkiler. Türk İdare Dergisi, 81(463-464): 225-249.*

<http://www.etik.gov.tr/wp-content/uploads/2019/03/abdukdirmahmutoglu-etikveahlak-benzerliklerfarkliliklar.pdf> (Erişim Tarihi 12.10.2018).

Manfrinati, A., Lotto, L., Sarlo, M., Palomba, D., & Rumiati, R. (2013). Moral dilemmas and moral principles: When emotion and cognition unite. *Cognition & emotion, 27(7):1276-1291.*

Mayer, J. D., DiPaolo, M., & Salovey, P. (1990). Perceiving affective content in ambiguous visual stimuli: a component of emotional intelligence. *Journal of personality assessment, 54(3-4):772-781.*

Motan, İ., & Gençöz, T. (2007). Aleksitimi Boyutlarının Depresyon ve Anksiyete Belirtileri ile İlişkileri. *Türk Psikiyatri Dergisi, 18(4):333-343.*

Noval, L. J., & Stahl, G. K. (2017). Accounting for proscriptive and prescriptive morality in the workplace: The double-edged sword effect of mood on managerial ethical decision making. *Journal of Business Ethics, 142(3):589-602.*

Oakley, J.(1994). *Morality and the Emotions by Justin Oakley. Philosophy and Phenomenological Research, 54 (3):725-728.*

<https://www.jstor.org/stable/pdf/2108593.pdf>(Erişim Tarihi: 15.05.2018).

Oskis, A., Clow, A., Hucklebridge, F., Bifulco, A., Jacobs, C., & Loveday, C. (2013). Understanding alexithymia in female adolescents: The role of attachment style. *Personality and Individual Differences, 54(1): 97-102.*

Öksüz, Y. (2012). *Duyguların Açılması Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Duygularını İfade Edebilmeleri Üzerindeki Etkisi. The Journal of Academic Social Science Studies, 5(2): 421-438.*

http://www.jasstudies.com/?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=133312816_zh%C3%B6ks%C3%BCzy%C3%BCcel.pdf&key=26189 (Erişim Tarihi: 15.05.2018).

“KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam Ediyor)”

- Önen, Ö. (2014). Teachers' openness to violation of ethical decisions. Doctoral Dissertation, Middle East Technical University, Ankara. <http://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12617527/index.pdf> (Erişim Tarihi: 1.05.2018).
- Özbek, V., Özer, G., & Aydın, K. (2013). İşletme öğrencilerinin dindarlık düzeyleri ve etik niyetlerinin pazarlama etiği bağlamında değerlendirilmesi (Evaluation of business administration students' religiosity levels and ethical intentions in the context of marketing ethics). *Business and Economics Research Journal*, 4(3):111-129.
- Özdemir, S. (2019). Türkiye'de ebelik lisans düzeyinde etik eğitimin ve öğrencilerin etik durumunun değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.
- Özen, S., Topçu, M. (2017). *Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Akıllı Telefon Bağımlılığı ile Depresyon, Obsesyon-Kompulsiyon, Dürtüsellik, Aleksitimi Arasındaki İlişki. Bağımlılık Dergisi*, 18(1):16-24. <http://earsiv.cankaya.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.12416/3810/TOP%C3%87U,%20Merve.pdf?sequence=1> (Erişim Tarihi: 15.05.2018).
- Özlem, D. (2004). *Etik ahlak felsefesi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Özyer, K., & Azizoğlu, Ö. (2010). *The Impacts of Demographic Variables on People's Ethical Attitude. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/69175> (Erişim Tarihi: 15.05.2018).
- Palmiotti, G. P., Del Popolo Cristaldi, F., Cellini, N., Lotto, L., & Sarlo, M. (2019). *Framing the outcome of moral dilemmas: effects of emotional information. Ethics & Behavior*, 1-17. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10508422.2019.1607348> (Erişim Tarihi: 15.05.2018).
- Parker, J. D., Taylor, G. J., & Bagby, R. M. (1989). The alexithymia construct: relationship with sociodemographic variables and intelligence. *Comprehensive psychiatry*, 30(5):434-441.

“KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam Ediyor)”

- Parker, J. D., Taylor, G. J., & Bagby, R. M. (2001). The relationship between emotional intelligence and alexithymia. *Personality and Individual Differences*, 30(1): 107-115.
- Patil, I., & Silani, G. (2014). Alexithymia increases moral acceptability of accidental harms. *Journal of Cognitive Psychology*, 26(5): 597-614.
- Pham, M. T. (2007). Emotion and rationality: A critical review and interpretation of empirical evidence. *Review of General Psychology*, 11(2):155-178.
- Pirlot, G., & Corcos, M. (2012). Understanding alexithymia within a psychoanalytical framework. *The International Journal of Psychoanalysis*, 93(6):1403-1425.
- Posse, M. & Hallstrom, T. (1999). The prevalence of alexithymia in primary care patients. *European Journal of Psychiatry*, 13:5-11.
- Póór, J., Alas, R., Vanhala, S., Kollár, P., Slav, A., Berber, N., ... and Barasic, A. (2015). Idealism and relativity in ethics: results of empirical research in seven CEE countries and one Northern European country. *Journal of Eastern European Management Studies*, 484-505.
- Rawwas, M. Y., Swaidan, Z., & Oyman, M. (2005). Consumer ethics: A cross-cultural study of the ethical beliefs of Turkish and American consumers. *Journal of Business Ethics*, 57(2):183-195.
- Rubens, A. J., & Wimberley, E. T. (2004). Contrasting the american college of healthcare executives' code of ethics with undergraduate health administration students' values and ethical decision choices. *Hospital topics*, 82(3):10-17.
- Sabancıoğulları, S. K. (2018). *Hemşirelerin Etik Karar Verme Düzeyi İle Profesyonel Benlik Kavramları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 11(2):105-112.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/752803>
(ErişimTarihi:10.07.2019).

“KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam Ediyor)”

- Sallıoğlu G. (2002). Aleksitimik olan ve olmayan üniversite öğrencilerinin duygu ifade eden sözcük ve deyimlere yükledikleri duygu ifade eden sözcük ve deyimlere yükledikleri duygu yoğunlukları. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Salminen, J. K., Saarijärvi, S., Äärelä, E., Toikka, T., & Kauhanen, J. (1999). Prevalence of alexithymia and its association with sociodemographic variables in the general population of Finland. *Journal of Psychosomatic Research*, 46(1):75-82.
- Sayar, K., Güleç, H., & Ak, I. (2001). Yirmi soruluk Toronto Aleksitimi Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirliği. 37. Ulusal Psikiyatri Kongresi Kitabı, 02-06 Ekim, 2001, s. 130. Ankara.
- Sayım, F. (2011). *Tıbbi Etik ve Deontoloji Kavramları. Sağlık Piyasası ve Etik*. Bursa: MKM Yayıncılık.
- [https://scholar.google.com/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=TIBB%C4%B0+ET%C4%B0K+VE+DEONTOLOJ%C4%B0+KAVRAMLARI%2C+say%C4%B1m&btnG=\(Erişim Tarihi: 23.11.2017\).](https://scholar.google.com/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=TIBB%C4%B0+ET%C4%B0K+VE+DEONTOLOJ%C4%B0+KAVRAMLARI%2C+say%C4%B1m&btnG=(Erişim+Tarihi:+23.11.2017).)
- Schmitz, M. J. (2000). Alexithymia, self-care, and satisfaction with life in college students, Doktora Tezi, University of Missouri-Columbia, Columbia.
- Scott, P. A. (2000). Emotion, moral perception, and nursing practice. *Nursing Philosophy*, 1(2):123-133.
- Serwinek, P. J. (1992). *Demographic & related differences in ethical views among small businesses. Journal of Business Ethics*, 11(7): 555-566.
- Shukla, A., & Srivastava, R. (2016). Influence of ethical ideology and socio-demographic characteristics on turnover intention: A study of retail industry in India. *Cogent Business & Management*, 3(1): 1238334, 1-21.
- Sifneos, P. E. (1975). Problems of psychotherapy of patients with alexithymic characteristics and physical disease. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 26(2): 65-70.

“KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam Ediyor)”

- Singhapakdi, A., Vitell, S. J., & Leelakulthanit, O. (1994). A cross-cultural study of moral philosophies, ethical perceptions and judgements. *International Marketing Review*, 65-78.
- Soylu, A. (2007). Fırat üniversitesi öğrencilerinin sosyal ve duygusal öğrenme becerileri, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Steenhaut, S., & Van Kenhove, P. (2006). An empirical investigation of the relationships among a consumer's personal values, ethical ideology and ethical beliefs. *Journal of Business Ethics*, 64(2): 137-155.
- Tahir, I., Ghayas, S., & Tahir, W. (2012). Personality traits and family size as the predictors of alexithymia among university undergraduates. *Journal of Behavioural Sciences*, 22(3):104-119.
- Takai, R. T. (2017). *With or Without Empathy: Primary Psychopathy and Difficulty in Identifying Feelings Predict Utilitarian Judgment in Sacrificial Dilemma. Ethics & Behavior*, 1-15. DOI: 10.1080/10508422.2017.1367684.
<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10508422.2017.1367684?needAccess=true>
- Tatar, A., Saltukoğlu, G., Alioğlu, S., Çimen, S., Güven, H., & Ay, Ç. E. (2017). Özellik yaklaşımıyla aleksitimi ölçme-I: A Aleksitimi Ölçeği madde seçimi ve faktör yapısının oluşturulması. *Noro-Psikyatrisi Arsivi*, 54(3): 216-224.
- Taylor, G. J., Bagby, R. M., Ryan, D. P., Parker, J. D., Doody, K. F., & Keefe, P. (1988). Criterion validity of the Toronto Alexithymia Scale. *Psychosomatic medicine*, 50(5): 500-509.
- Taylor, G. J., Bagby, R. M., & Parker, J. D. (1991). The Alexithymia Construct: a potential paradigm for psychosomatic medicine. *Psychosomatics*, 32(2):153-164.

“KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam Ediyor)”

- Taylor, G. J., Bagby, M., & Parker, J. D. (1992). The revised Tronto Alexithymia Scale: Some reliability, validity, and normative data. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 57(1-2): 34-41.
- Taylor Graeme J., R. Michael Bagby, & James DA P. (2003). The 20-item Toronto Alexithymia Scale: IV. reliability and factorial validity in different languages and cultures. *Journal of Psychosomatic Research* 55(3): 277-283.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe sözlük, (11. Baskı)*.<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 10.04.2019).
- Ülken, H. (2010). *Aşk ahlakı*. İstanbul:Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Ünal, G. (2004). Bir grup üniversiteli gençte çekingenlik, aleksitimi ve benlik saygısının değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri*, 7(4): 215-222.
- Valdesolo, P., & DeSteno, D. (2006). Manipulations of emotional context shape moral judgment. *Psychological Science-Cambridge-*, 17(6): 476-477.
- VanSandt, C. V., Shepard, J. M., & Zappe, S. M. (2006). An examination of the relationship between ethical work climate and moral awareness. *Journal of Business Ethics*, 68(4): 409-432.
- Vitell, S. J., & Paolillo, J. G. (2003). Consumer ethics: the role of religiosity. *Journal of Business Ethics*, 46(2): 151-162.
- Vitell, S. J., King, R. A., & Singh, J. J. (2013). A special emphasis and look at the emotional side of ethical decision-making. *AMS Review*, 3(2): 74-85.
- Waterman, A. S. (1988). *On The Uses Of Psychological Theory and Research in The Process of Ethical Inquiry*. *Psychological Bulletin*, 103(3):283-298.
<https://doi.org/10.1037/0033-2909.103.3.283> (Erişim Tarihi:15.05.2018).

“KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam Ediyor)”

Warren, D. E., & Smith-Crowe, K. (2008). *Deciding what's right: The role of external sanctions and embarrassment in shaping moral judgments in the workplace. Research in Organizational Behavior*, 28:81-105.

White, J. H., Peirce, A. G., & Jacobowitz, W. (2019). *The relationship amongst ethical position, religiosity and self-identified culture in student nurses. Nursing Ethics*, 26(7-8):2398-2412.

Woiceshyn, J. (2011). *A Model for Ethical Decision Making in Business: Reasoning, Intuition, and Rational Moral Principles. Journal Of Business Ethics*, 104(3):311-323.

<https://link.springer.com/article/10.1007/s10551-011-0910-1> (Erişim Tarihi:15.05.2018).

Yalçın, S. B., & Hamarta, E. (2013). *Üniversite Öğrencilerinin Duygularını İfade Edebil-melerinin Aleksitimi ve Psikolojik İhtiyaçlarına Göre İncelenmesi. 1. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(4):36-82.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/210690> (Erişim Tarihi:15.05.2018).

Yaluğ, İ., Aydoğan, G., & Savrun, M. (2003). Konversiyon bozukluğu ve psöriasis' de depresyon ve eğitim düzeyinin primer ve sekonder aleksitimi üzerine etkisinin araştırılması. *Düşünen Adam*, 16(2):80-86.

Yazıcı, A., & Yazıcı, S. (2010). Etik Durum Ölçeği'nin Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(4):1001-1017.

Yıldırım, G. & Kadioğlu, S. (2007). *Etik ve Tıp Etiği Temel Kavramları. CÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 29(2):7-12.

<http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/1569.pdf>

(Erişim Tarihi:15.05.2018).

Yıldız, A. (2017). İnternet bağımlılığı için kolaylaştırıcı bir faktör olarak sanal dünyada etik duyarlılık azalması. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 9(4):398-409.

“KAYNAKLAR DİZİNİ (Devam Ediyor)”

Young, L., Koenigs, M., Kruepke, M., & Newman, J. P. (2012). Psychopathy increases perceived moral permissibility of accidents. *Journal of abnormal psychology*, 121(3), 659-667.

Zeynep, Tek. (2017). *Carol Gilligan'ın Kadının Farklı Sesi Adlı Eseri Üzerine. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 6(3): 1938-1944.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/351144>

(Erişim Tarihi:15.05.2018).

Zhong, C. B. (2011). The ethical dangers of deliberative decision making. *Administrative Science Quarterly*, 56(1):1-25.

EKLER DİZİNİ

Ek-1: Etik Kurul Onayı Sayfa-1

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ
ÜNİVERSİTESİ
Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar
Etik Kurul Başkanlığı

Sayı : 25403353-050.99-E.73836

11/07/2018

Konu : 2018 - 171 Karar

Sayın Dr. Öğr. Üy. Nilüfer DEMİRSOY
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi
Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı

Sorumlu Araştırmacısı olduğunuz **“Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinde Aleksitimi Düzeyi ile Etik Pozisyon İlişkisinin Değerlendirilmesi”** başlıklı çalışma hakkında alınan karar ilişikte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini saygı ile rica ederim.

Prof. Dr. Ömür ŞAYLIGİL
Etik Kurul Başkanı

Bu evrak 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na göre elektronik olarak imzalanmıştır.

Evrak doğrulama adresi: <https://ebysnetm.ogu.edu.tr/Home/Dogrulama/89f24660-c83b-4b56-a93e-271c36c14ae6>

Adres: Meselik Kampüsü PK:26480 Odunpazari

Telefon : 0222 2392979-4690

E-Posta : aserttas@ogu.edu.tr

Ayrıntılı Bilgi: Aysun SERTTAŞ - Bilgisayar İşletmeni

Faks : 222 239 37 72

Elektronik Ağ: <http://girisimselolmayanetikkurul.ogu.edu.tr/>

KEP Adresi: esk.osmangaziunirek@hs01.kep.tr

Ek-1: Etik Kurul Onayı Sayfa-2

ESKİŞEHİR OSMANGAZI ÜNİVERSİTESİ GİRİŞİMSSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

Prof.Dr.Ömür ŞAYLIGİL
(Başkan)
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Tıp Fakültesi
Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı

Doç.Dr.Ömer KILIÇ
(Başkan Yardımcısı)
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Tıp Fakültesi
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları
Anabilim Dalı /
Çocuk Enfeksiyon Hast. Bilim Dalı

Doç.Dr.Özlem ÖRSAL
(Raportör)
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Halk Sağ.Hemşireliği AnabilimDalı

Doç.Dr.Uğur BİLGE
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Tıp Fakültesi
Aile Hekimliği Anabilim Dalı

Prof.Dr.Setenay DİNÇER ÖNER
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Tıp Fakültesi
Biyostatistik Anabilim Dalı

Prof.Dr.Hilmi ÖZDEN
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Tıp Fakültesi
Anatomi Anabilim Dalı

Prof.Dr.Varol ŞAHİNTÜRK
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Tıp Fakültesi
Histoloji ve Embriyoloji Anabilim
Dalı

Prof.Dr.Timuçin KAŞIHOĞLU
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Tıp Fakültesi
İç Hastalıkları Anabilim Dalı /
Romatoloji Bilim Dalı

Doç.Dr.Batu Can YAMAN
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Diş Hekimliği Fakültesi
Restoratif Diş Tedavisi
Anabilim Dalı

Prof.Dr.Bekir YAŞAR
Genel Cerrahi Uzmanı

Av. Önder CAN
Avukat

Etik Kurul Sekreterliği
Aysun SERTTAŞ
Makbule SARIÇİÇEK
Tel: 0 222 239 29 79 / 4690

KARAR FORMU

Başvuru Tarihi: 12.06.2018	Çalışmanın Başlığı: “Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinde Aleksitimi Düzeyi ile Etik İdeoloji İlişkisinin Değerlendirilmesi” Çalışmacılar: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı - Dr.Öğr.Üy.Nilüfer DEMİRSOY (Yüksek Lisans Tez Danışmanı), Yük.Lis.Öğr.Selda YILDIZ (Yüksek Lisans Tez Sahibi)
Çalışmanın değerlendirildiği ilk toplantı tarihi: 03.07.2018	Sonuç: <ol style="list-style-type: none"> 1. Araştırmanın Gereç ve Yöntem bölümünde “yaklaşık 900 katılımcıya ulaşılması hedeflenmiştir” ifadesinden Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu için bir örneklem seçilmeyeceği öğrenilmiştir. Başvuru dosyasında “örnekleme oluşturan” ifadesinin kaldırılması önerilmektedir. 2. Kişisel bilgi kişi hak ve özgürlüklerini yakından ilgilendirmesi sebebiyle özellikle korunması gereken bir kavramdır. Kişisel bilgi başlı başına bir kişi hakkı olarak değerlendirildiği gibi aynı zamanda kişinin özel hayatının gizliliği kavramı ile de yakından bağlantılıdır. 3. Gönüllülerin sağlığı, hakları ve güvenliği dikkate alınması gereken en önemli hususlardır. Bu hususlar bilimin ve toplumun çıkarlarından daha önde gelir. 4. Kişisel veri özelliğinde olduğu için gizliliği yetkili olan birimlerce kişinin özel hayatına saygı olarak etkin bir biçimde korunmalı, bu verilerin yetkisiz kişilerin eline geçmesi engellenmelidir. 5. Ulusal ve uluslararası mevzuatta dile getirilen “Tıbbi verilerin gizliliğine azami dikkat esastır.” 6. Araştırmacılar İyi Klinik Uygulamalar Kılavuzu (2015), Dünya Tıp Birliği Helsinki Bildirgesi (2013)’ni imzalamış bu imza ile sorumluluğu kabul ettiklerini beyan etmişlerdir. 7. Araştırmacıların yetkin ve bu araştırma için yeterli oldukları anlaşılmaktadır.

Ek-1: Etik Kurul Onayı Sayfa-3

Karar Tarihi: 03.07.2018 Karar No: 06	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Dr.Öğr.Üy.Nilüfer DEMİRSOY (Yüksek Lisans Tez Danışmanı) sorumluluğunda yürütülen <i>“Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinde Aleksitimi Düzeyi ile Etik İdeoloji İlişkisinin Değerlendirilmesi”</i> başlıklı çalışmanın yapılmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliğiyle karar verilmiştir. Araştırmacılara başarılar dileriz.
---	---

Ek-1: Etik Kurul Onayı Sayfa-4

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU		
Unvanı/Adı/Soyadı	Kurumu	İmza
1 Prof. Dr. Ömür ŞAYLIGİL (Başkan)	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı	
2 Doç. Dr. Ömer KILIÇ (Başkan Yardımcısı)	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı/ Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları Bilim Dalı	
3 Doç. Dr. Özlem ÖRSAL (Raportör)	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eskişehir Sağlık Bilimleri Fakültesi Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı	
4 Doç. Dr. Uğur BİLGE	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı	
5 Prof. Dr. Setenay DİNÇER ÖNER	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyostatistik Anabilim Dalı	
6 Prof. Dr. Hilmi ÖZDEN	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Anatomi Anabilim Dalı	
7 Prof. Dr. Varol ŞAHİNTÜRK	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Histoloji ve Embriyoloji Anabilim Dalı	
8 Prof. Dr. Timuçin KAŞİFOĞLU	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı / Romatoloji Bilim Dalı	
9 Doç. Dr. Batu Can YAMAN	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Restoratif Diş Tedavisi Anabilim Dalı	
10 Prof. Dr. Bekir YAŞAR	Genel Cerrahi Uzmanı	
11 Av. Önder CAN	Hukuk	

Ek-2: Etik Pozisyon Ölçeği Kullanım İzni

Çalışma izni

Gönderen: ASLI YAZICI <asliyazici@karatekin.edu.tr>

Gönderildi: 30 Mart 2018 Cuma 13:12

Kime: Nilüfer Demirsoy

Konu: Re: Çalışma izni

Kullanabilirsiniz. Sonuçlardan beni haberdar ederseniz sevinirim.

İyi çalışmalar

Aslı Yazıcı

ayazici@bartin.edu.tr

Kimden: "Nilüfer Demirsoy" <nilufer_p2@hotmail.com>

Kime: asliyazici@karatekin.edu.tr

Gönderilenler: 27 Mart Salı 2018 20:58:24

Konu: Çalışma izni

Değerli Hocam,

Geçerlilik güvenilirliğini yapmış olduğunuz "ETİK DURUM ÖLÇEĞİ" çalışmanızı keyifle okudum. Elinize, emeğinize sağlık. Yüksek lisans öğrencimle birlikte planladığımız tez çalışması için ölçeğin Türkçe formunu kullanmak istiyoruz. Bu konuda iznimize ihtiyacımız bulunmakta. Çalışmamıza vereceğiniz katkı için şimdiden teşekkür ediyorum.

Yanıtınız olumlu olur ise Makalenizde yer alan Türkçe formu kullanabiliriz.

Ek-3: Toronto Aleksitimi Ölçeği Kullanım İzni

← HG hüseyin güleç X

Sil Arşivle Gereksiz Taşı Kategorilere Ayr

TORONTO ALEKSİTİMİ ÖLÇEĞİ

Yanıtla İlet

HG hüseyin güleç <huseyingulec@yahoo.com> 9.04.2018 Pzt 20:45
Kime: Siz
Sayın Yıldız,
Yuksek lisans tez calismasinda kullanilmak icin 20 maddeli Toronto Aleksitimi Olcegini kaynak gostererek kaydi ile kullanabilirsiniz.
Calismanizda basarilar dileklerle
Huseyin Gulec
SBU.Erenkoy RSHEAH

SY selda yıldız Değerli Hocam, ESOGÜ Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktayım. Aynı zamanda ESOGÜ Tıp Fa... 9.04.2018 Pzt 13:24

Ek-4: Sosyo Demografik Veri Formu

Sayın Gönüllü;

Sizi “Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinde Aleksitimi Düzeyi ile Etik Pozisyon İlişkisinin Değerlendirilmesi” başlıklı araştırmaya davet ediyorum. Bu araştırmanın amacı öğrencilerin etik pozisyonları ile duygusal sağrılık olarak da ifade edilebilen ‘aleksitimi’ düzeyleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmektir. Araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle size verdiğimiz bilgilendirilmiş onam formunun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır.

Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz, sorularınız olursa sorunuz ve açık yanıtlar isteyiniz. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına sahipsiniz. Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz biçimde yorumlanacaktır. Size verilen formlardaki soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır. Sizin kimliğinizi ortaya çıkaracak kayıtlar gizli tutulacak, kamuoyuna açıklanmayacak; araştırma sonuçlarının yayımlanması halinde dahi, sizin kimliğiniz gizli kalacaktır.

Araştırmacı: Selda YILDIZ

1. Cinsiyet	1. ☐ Erkek	2. ☐ Kadın
2. Yaş Grupları	1. ☐ 18–20 2. ☐ 21–23	3. ☐ 24 ve üzeri
3. Yaşadığı Bölge	1. ☐ Marmara 2. ☐ Ege 3. ☐ İç Anadolu	4. ☐ Akdeniz 5. ☐ Karadeniz 6. ☐ Doğu Anadolu 7. ☐ Güney Doğu Anadolu
4. Yaşadığı Yer	1. ☐ Büyükşehir 2. ☐ Şehir	3. ☐ Kasaba/köy
5. Kardeş Sayısı	1. ☐ 1–2 kardeş 2. ☐ 3–4 kardeş	3. ☐ 5 ve üzeri kardeş
6. Okuduğu Bölüm	1. ☐ Yaşlı Bakımı 2. ☐ İlk Ve Acil Yardım 3. ☐ Tıbbi Görüntüleme 4. ☐ Tıbbi Laboratuvar Teknikleri	5. ☐ Protez ve Ortez 6. ☐ Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik 7. ☐ Optisyenlik
Bölüm Memnuniyeti	1. ☐ Memnun	2. ☐ Memnun Değil
Ekonomik Durum Algısı	1. ☐ Rahat 2. ☐ Mütevazı	3. ☐ Sıkıntılı
Ailenin Aylık Geliri (TL)	1. ☐ 0–1800 2. ☐ 1801–2800	3. ☐ 2801–4300 4. ☐ 4301 ve ↑
Annesinin Eğitimi	1. ☐ Okuma yazması yok 2. ☐ İlkokul 3. ☐ Ortaokul	4. ☐ Lise 5. ☐ Üniversite
Babasının Eğitimi	1. ☐ Okuma yazması yok 2. ☐ İlkokul 3. ☐ Ortaokul	4. ☐ Lise 5. ☐ Üniversite

Ek-5: Etik Pozisyon Ölçeği

	(1) Hiç katılmıyorum	(2) Katılmıyorum	(3) Kararsızım	(4) Katılıyorum	(5) Tamamen katılıyorum
Sayın katılımcı; Lütfen aşağıda etik yaklaşıma ilişkin verilen ifadeleri dikkatlice okuyunuz. (1) Hiç katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum ve (5) Tamamen katılıyorum ifadelerinden size uygun olanın altındaki kutucuğa (X) işareti koyunuz. Her madde için tek seçenek işaretleyiniz ve boş bırakmayınız. Katılarınız için teşekkürler.					
ID 1: Bireyler, az da olsa eylemlerinin başkalarına kasti olarak zarar vermeyeceğinden emin olmalıdır.					
ID 2: Ne kadar küçük olursa olsun, bireylerin başkalarını riske atmaları asla hoş görülmemelidir.					
ID 3: Bir eylemin kazandıracığı faydalar ne olursa olsun başkalarına zarar verme potansiyeli varsa o eylem her zaman yanlıştır.					
ID 4: Bireyler, psikolojik ve fiziksel olarak başka birine asla zarar vermemelidir.					
ID 5: Bireyler başkalarının haysiyetini ve refahını herhangi bir şekilde tehdit edecek davranışlarda bulunmamalıdır.					
ID 6: Bir eylem masum bir kişiye zarar verecekse o eylem yapılmamalıdır.					
ID 7: Eylemin olumsuz sonuçları olmasına rağmen olumlu sonuçlarını göz önünde bulundurup karar vermek ahlaki değildir.					
ID 8: İnsanların haysiyet (saygınlık ve itibar) ve refahı her toplumda ilgilenilen en önemli şey olmalıdır.					
ID 9: Hiçbir durumda başka insanların refahını gözden çıkartmak gerekli olamaz.					
ID 10: Ahlaki eylemler en mükemmel eylemin ideal eylemlerle örtüşmesiyle oluşur.					
RL 1: Bir etik sistemi oluşturacak kadar önemli bir ahlak ilkesi yoktur.					
RL 2: Hangi davranışın (neyin) ahlaki olup olmadığı durumdan duruma ve toplumdaki topluma değişir.					
RL 3: Ahlaki ilkeler bireysel olarak düşünülmelidir: bir bireyin ahlaki olarak düşündüğü bir yargı başka bir birey için ahlaki olmayabilir.					
RL 4: Farklı ahlaki ilkeler “doğruluk” bakımından karşılaştırılamazlar.					
RL 5: Neyin ahlaki veya ahlaki olmadığı bireye bağlı olduğu sürece herkes için ahlaki olan nedir sorusunun cevabı bulunamaz.					
RL 6: Ahlaki ilkeler bir kişinin nasıl davranması gerektiğini gösteren kişisel kurallardır; diğer bireyleri yargılamada kullanılamazlar.					
RL 7: Kişiler arasındaki ilişkilerde etik düşünceler çok karmaşıktır bu yüzden bireylerin kendi ahlaki ilkelerini oluşturmalarına izin verilmelidir.					
RL 8: Bir ahlaki seçeneği belirli türden eylemleri önleyecek şekilde sisteme sokmak, daha iyi insan ilişkileri oluşturmayı ve düzenlemeyi engeller.					
RL 9: Yalan söyleme ile ilgili hiçbir kural formüle edilemez; yalının kabul edilip edilemeyeceği tamamen duruma bağlıdır.					
RL 10: Bir yalının ahlaki olup olmadığının değerlendirilmesi davranışı çevreleyen kurallara bağlıdır.					

Ek-6: Toronto Aleksitimi Ölçeği-20

Sayın katılımcı; Lütfen aşağıda duygulara ilişkin verilen ifadeleri dikkatlice okuyunuz. (1) Hiçbir zaman, (2) Nadiren, (3) Bazen, (4) Sık sık ve (5) Her zaman ifadelerinden size uygun olanın altındaki kutucuğa (X) işareti koyunuz. Her madde için tek seçenek işaretleyiniz ve boş bırakmayınız. Katkılarınız için teşekkürler.	(1) Hiçbir Zaman	(2) Nadiren	(3) Bazen	(4) Sık sık	(5) Her zaman
1.Ne hissettiğimi çoğu kez tam olarak bilemem.					
2.Duygularım için uygun kelimeleri bulmak benim için zordur.					
3.Bedenimde doktorların bile anlamadığı duygular oluyor.					
4.Duygularımı kolayca tanımlayabilirim.					
5.Sorunları yalnızca tanımlamaktansa onları çözümlenmeyi yeğlerim.					
6.Keyfim kaçtığında, üzgün mü, korkmuş mu yoksa kızgın mı olduğumu bilemem.					
7.Bedenimdeki duygular çoğu kez kafamı karıştırır.					
8.Neden öyle sonuçlandığını anlamaya çalışmaksızın, işleri olurlarına bırakmayı yeğlerim.					
9.Tam olarak tanımlayamadığım duygularım var.					
10.İnsanların duygularını tanıması zorunludur.					
11.İnsanlar hakkında ne hissettiğimi tanımlamak benim için zordur.					
12.İnsanlar duygularım hakkında daha çok konuşmamı isterler.					
13.İçimde ne olup bittiğini bilmiyorum.					
14.Çoğu zaman neden öfkeli olduğumu bilmem.					
15.İnsanlarla, duygularından çok günlük uğraşları hakkında konuşmayı yeğlerim.					
16.Psikolojik dramalar yerine eğlence programları izlemeyi yeğlerim.					
17.İçimdeki duyguları yakın arkadaşlarıma bile açıklamak bana zor gelir.					
18.Sessizlik anlarında bile kendimi birisine yakın hissedebilirim.					
19.Kişisel sorunlarımı çözerken duygularımı incelemeyi yararlı bulurum.					
20.Film ya da tiyatro oyunlarında gizli anlamlar aramak, onlardan alınacak hazzı azaltır.					

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı : Selda Yıldız Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 10.05.1979 Medeni Durumu : Evli
İletişim Adresi : Orhangazi mah. Kütahya Yolu Mevkii, Terrace Park
Evleri, B Blok, Daire:19, Odunpazarı/Eskişehir

Eğitim Durumu

İlkokul Yeni Mahalle İlkokulu (1985–1990)
Ortaokul Kapuz İlköğretim Okulu (1990–1993)
Lise Zonguldak Fener Lisesi (1993–1996)
Üniversite Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu (1996–
2000)
Yüksek Lisans Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü,
Genel Cerrahi Anabilim Dalı (2005–2010)
Yüksek Lisans Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıp
Tarihi Ve Etik Anabilim Dalı (2017–2020)

Yabancı Dil : Orta Düzey İngilizce

Mesleki Deneyim : Hemşire: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Uygulama ve
Araştırma Hastanesi (2000–2010).

Öğretim Görevlisi: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi SHMYO (2010–Devam Ediyor)

Yayınlar ve Bilimsel Etkinlikler:

Kavlak Y.,Yıldız. S., Tuğ. Ö. (2015). Nurses Attitudes towards Older People: Report
from a Single Institution Study. International Journal of Physical Medicine
Rehabilitation, 3(05).

Yıldız, S. (2018). Deontoloji Açısından Yenidoğan Hakları Deklarasyonu. Türk
Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Tıp Tarihi ve Etik Dergisi, 3(3).

Yazılan ulusal/uluslararası kitaplardaki bölümler:

1. Yıldız. S., (2019). Bakım Elemanı Yetiştirme ve Geliştirme: Bakım Planlaması,
İstanbul Üniversitesi AUZEF, Ed: N.G. Karaca.
2. Yıldız. S., (2019). Bakım Elemanı Yetiştirme ve Geliştirme: Bakım Gerektiren
Bireylerin Sorunları ve Gereksinimleri, İstanbul Üniversitesi AUZEF, Ed: N.G.
Karaca.
3. Yıldız. S., (2015). Bakım Elemanı Yetiştirme Ve Geliştirme III: Enfeksiyon ve
Enfeksiyon Kontrolü, Anadolu Üniversitesi, Ed: Maviş. İ.
4. Kavlak. Y., Yıldız. S. (2013). Aile Sağlığı: Yaşlılık, Anadolu Üniversitesi, Ed:
Ünalacak M.

